

SECȚIUNEA I  
**Protecția juridico-penală și investigarea infracțiunilor  
împotriva valorilor culturale**

**Dr. Iurie ODAGIU**, șef al catedrei „Procedură penală  
și criminalistică” a Academiei „Ștefan cel Mare”  
**Caracteristica criminalistică a actelor de vandalism  
și particularitățile pornirii urmăririi penale.....68**

**Dr. Iurie LARII**, șef al secției „Doctorat”  
a Academiei „Ștefan cel Mare”, conferențiar universitar  
**Marius-Ioan MUREȘAN**, doctorand  
**Caracteristica criminologică și motivația personalității infractorului,  
care comite atentate infracționale împotriva valorilor culturale.....76**

**Dr. Viorel V. BERLIBA**, șef al catedrei “Drept penal și criminologie”  
a Academiei „Ștefan cel Mare”, conferențiar universitar  
**Rostislav SOBIETKI**, specialist principal al secției „Combaterea  
contrabandei” a Direcției Investigare a Fraudelor a MAI, doctorand  
**Aspecte de drept penal privind contrabanda  
cu valori istorico-culturale.....82**

**Dr. Alexandru PARENIUC**, Academia „Ștefan cel Mare”  
**Protecția valorilor culturale prin activități investigativ-operative.....88**

**Sergiu NESTOR**, magistru în drept, Academia „Ștefan cel Mare”  
**Lilian LUCHIN**, magistru în drept, Academia „Ștefan cel Mare”  
**Ordonarea expertizelor judiciare pentru cercetarea  
infracțiunilor îndreptate împotriva valorilor culturale.....92**

**Dr. Marian GHERMAN**, șef al catedrei „Investigații operative”  
a Academiei „Ștefan cel Mare”, conferențiar universitar  
**Caracteristica furturilor de valori culturale.....96**

**Dr. Radion COJOCARU**, Academia „Ștefan cel Mare”  
**Probleme actuale de politică penală în  
domeniul protejării valorilor culturale.....102**

**Dr. Iurie ODAGIU**, șef al catedrei „Procedură penală  
și criminalistică” a Academiei „Ștefan cel Mare”  
**Dr. Veaceslav GRATI**, șef al catedrei „Drept polițienesc”  
a Academiei „Ștefan cel Mare”  
**Caracteristica juridico-penală și criminalistică  
a actelor de profanare a mormintelor.....108**

**MINISTERUL AFACERILOR INTERNE  
AL REPUBLICII MOLDOVA  
ACADEMIA DE ȘTIINȚE A REPUBLICII MOLDOVA  
ACADEMIA „ȘTEFAN CEL MARE”  
ASOCIAȚIA PENTRU PROTECȚIA BUNURILOR  
CULTURALE DIN REPUBLICA MOLDOVA**

**PROTECȚIA JURIDICĂ A VALORILOR  
CULTURALE ÎN REPUBLICA MOLDOVA**

**Materialele Conferinței științifico-practice internaționale,  
21-22 septembrie 2007**

Chișinău, 2008

CZU 34+008(478)(082)  
P 95

Aprobată și recomandată pentru editare de Consiliul Editorial al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Colegiul de redacție:

**Gheorghe PAPUC**, ministru al afacerilor interne al Republicii Moldova, general-locotenent de poliție

**Dr. hab. Gheorghe DUCA**, președinte al Academiei de Științe a Moldovei, academician

**Dr. Simion CARP**, rector al Academiei „Ștefan cel Mare”;

**Dr. hab. Ion GUCEAC**, prim-prorector pentru studii;

**Ghenadie CHIRIȚA**, prorector pentru instruirea combatantă, șef al statului major;

**Victor MIHAILESCU**, director al Institutului de formare profesională continuă și cercetări științifice aplicate;

**Dr. Veaceslav GRATI**, șef al catedrei „Drept polițienesc”;

**Dr. Viorel BERLIBA**, șef al catedrei „Drept penal și criminologie”;

**Dr. Iurie ODAGIU**, șef al catedrei „Procedură penală și criminalistică”;

**Ruslan CONDRAT**, șef al secției redacțional-editoriale și planificare;

**Nicolae PLĂCINTĂ**, șef al secției învățământ și activitate metodică.

Redactor: **Gheorghe BERBECARU**

Corectură: **Nicolae COSTANDA**

Procesare computerizată: **Svetlana COJUHARI**

**Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții**

**„Protecția juridică a valorilor culturale în Republica Moldova”, conf. naț. Științifico-practică (2007; Chișinău).** Protecția juridică a valorilor culturale în Republica Moldova”: Materialele Conf. internaț. științifico-practice, 21-22 septembrie 2007 / col. Red.: Gheorghe Papuc (preș.), Gheorghe Duca. - Ch.: Acad. „Ștefan cel Mare” a MAI al RM, 2009. - ....p  
Antetit.: Min. Afacerilor Interne al Rep. Moldova, Acad. de științe a Rep. Moldova, Acad. „Ștefan cel Mare”. Bibliogr. la sfârșitul art. - 200 ex.  
ISBN 978-9975-930-84-0  
CZU 34+008(478)(082)  
P 95

© Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al RM

**Responsabilitatea pentru conținutul științific al articolelor revine autorilor**

ISBN 978-9975-930-84-0

**SUMAR**

**ȘEDINȚA PLENARĂ**

**Gheorghe PAPUC**, ministru al afacerilor interne al Republicii Moldova

**Cuvînt de deschidere.....9**

**Dr. hab. Gheorghe DUCA**, președinte al Academiei de Științe a Republicii Moldova, academician

**Mesaj de salut.....11**

**Valentin MEJINSCHI**, director al Centrului pentru Combaterea Crimelor Economice și Corupției

**Protejarea valorilor culturale — un deziderat al statului.....13**

**Dr. Simion CARP**, rector al Academiei „Ștefan cel Mare”

a MAI al Republicii Moldova

**Obiectul infracțiunilor contra valorilor culturale.....20**

**Dr. hab. Ion GUCEAC**, prim-prorector pentru studii al

Academiei „Ștefan cel Mare”, profesor universitar

**Protecția monumentelor istoriei și culturii îndatorire**

**fundamentală a cetățenilor Republicii Moldova.....29**

**Dr. Sergiu MUSTEAȚĂ**, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”

**Unele considerațiuni privind Convenția europeană**

**pentru protecția patrimoniului arheologic.....34**

**Dr. Ion TENTIUC**, șef al secției „Arheologie”

a Muzeului Național de Istorie și Arheologie, conferențiar universitar

**Natalia POPUȘOI**, doctorand, Academia „Ștefan cel Mare”

**Regimul juridic al investigațiilor arheologice în**

**Republica Moldova și problema săpăturilor neautorizate.....44**

**Dr. Veaceslav URSU**, Academia „Ștefan cel Mare”, conferențiar universitar

**Protecția juridică a valorilor culturale văzută**

**prin prisma prevederilor actelor internaționale.....51**

**Dr. Ștefan BELECCIU**, șef al facultății „Securitate și ordine publică”

a Academiei „Ștefan cel Mare”, conferențiar universitar

**Aportul autorităților publice la protejarea valorilor culturale.....58**

**Dr. hab. Valeriu CUȘNIR**, șef al secției „Drept național” a Institutului de

Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei, profesor universitar

**Protecția penală a obiectelor de valoare deosebită:**

**probleme teoretico-normative.....62**

ȘEDINȚA PLENARĂ

**Valentina LITVINOV**, șef al BNC „Interpol” în Republica Moldova,  
**Natalia POPUȘOI**, doctorand, Academia „Ștefan cel Mare”  
**Cooperarea internațională și modalitatea de anunțare  
în căutare pe canalele OIPC-INTERPOL a obiectelor  
avînd valoare culturală și de anticariat.....115**

**Iurie BULAI**, magistru în drept, Academia „Ștefan cel Mare”  
**Rodica BULAI**, magistru în tehnologii informațiuonale,  
Academia „Ștefan cel Mare”  
**Pericolul social al infracțiunilor, care  
atentează la valorile istorico-culturale.....122**

**Corneliu BURBULEA**, magistru în drept, Academia „Ștefan cel Mare”  
**Prevenirea infracțiunilor contra valorilor istorico-culturale.....129**

**Dr. Valeriu NOUR**, prodecan al Faculății de Drept  
a Academiei „Ștefan cel Mare”  
**Aspecte de drept penal comparat în materia apărării valorilor  
istorico-culturale pe plan internațional și în spațiul CSI.....133**

**Ion CAMINSCHI**, magistru în drept, Academia „Ștefan cel Mare”  
**Regimul juridic al circulației valorilor istorico-culturale  
și colaborarea serviciilor vamale în problema sechestrării  
și restituirii valorilor scoase sau introduse ilegal din/în țară.....140**

**Vasile TRIPAC** , magistru în drept, Academia „Ștefan cel Mare”,  
**Iurie BULAI**, magistru în drept, Academia „Ștefan cel Mare”,  
**Dinu OSTAVCIUC**, doctorand  
**Cauzele și condițiile, care favorizează  
sustragerile de valori istorico-culturale.....148**

**Mihai CIUPAC**, magistru în drept, Academia „Ștefan cel Mare”  
**Prevenirea furturilor de obiecte cu mare valoare estetică și istorică.....153**

**Anatol ANDRONACHE**, magistru în drept, Academia „Ștefan cel Mare”  
**Unele aspecte ale urmăririi penale întreprinse pentru descoperirea  
și cercetarea infracțiunilor de contrabandă cu valori culturale.....159**

**Dr. Alexandru ZOSIM**, conferențiar universitar interimar,  
Academia „Ștefan cel Mare”  
**Controverse vizînd obiectul contrabandei cu valori istorico-culturale...166**

**Ian DOGOTARI**,magistru în drept, Academia „Ștefan cel Mare”  
**Cooperarea internațională în domeniul  
combaterii traficului de bunuri culturale.....170**

|                                                                                                                                                                                                                                                                                           |            |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------|
| <b>Ludmila ȘUBELIC</b> , magistru în drept, Academia „Ștefan cel Mare”<br><b>Sustragerea de bunuri istorico-culturale.....</b>                                                                                                                                                            | <b>173</b> |
| <b>Liliana TODERAȘ</b> , magistru în drept, Academia „Ștefan cel Mare”<br><b>Analiza juridico-penală a infracțiunii de sustragere<br/>a obiectelor de mare valoare culturală în<br/>sistemul dreptului penal al Federației Ruse.....</b>                                                  | <b>178</b> |
| <b>Sergiu CERNOMOREȚ</b> , magistru în drept, Academia “Ștefan cel Mare”<br><b>Răspunderea penală pentru infracțiunea de distrugere<br/>sau deteriorare intenționată a monumentelor istoriei și culturii.....</b>                                                                         | <b>183</b> |
| <b>Andrian PALADI</b> , magistru în drept, Academia “Ștefan cel Mare”<br><b>Conceptul juridic al valorilor istorico-culturale.....</b>                                                                                                                                                    | <b>191</b> |
| <b>Boris GLAVAN</b> , magistru în drept, Academia “Ștefan cel Mare”<br><b>Liberarea de răspundere penală în legătură<br/>cu căința activă - mijloc juridic de combatere<br/>a sustragerilor de valori istorico-culturale.....</b>                                                         | <b>195</b> |
| <b>Ion PLĂMĂDEALĂ</b> , magistru în drept, Academia „Ștefan cel Mare”<br><b>Corneliu BURBULEA</b> , magistru în drept, Academia „Ștefan cel Mare”<br><b>Colaborarea internațională a subdiviziunilor operative<br/>în scopul asigurării securității valorilor istorico-culturale.....</b> | <b>200</b> |

## SECȚIUNEA II

### Valorile istorico-culturale – obiect al raporturilor juridice civile naționale și internaționale

|                                                                                                                                                                                                                                                                                             |            |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------|
| <b>Dr. Igor BANTUȘ</b> ,șef al catedrei “Drept public”<br>a Academiei „Ștefan cel Mare”, conferențiar universitar<br><b>Alexei GUȚU</b> , magistru în drept, doctorand, Academia „Ștefan cel Mare”<br><b>Rolul și importanța valorilor istorico-culturale în dezvoltarea dreptului.....</b> | <b>206</b> |
| <b>Dr. Oleg CASIADI</b> ,șef al catedrei „Științe socio-umane”<br>a Academiei „Ștefan cel Mare”, conferențiar universitar interimar<br><b>Instrumente internaționale de protecție a valorilor istorico-culturale..</b>                                                                      | <b>210</b> |
| <b>Vladimir POLEACOV</b> , doctorand, Academia „Ștefan cel Mare”<br><b>Regimul și protecția juridică a monumentelor naturii,<br/>care constituie patrimoniul cultural național.....</b>                                                                                                     | <b>218</b> |

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |            |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------|
| <b>Sergiu NESTOR</b> , magistru în drept, Academia „Ștefan cel Mare”<br><b>Iurie BULAI</b> , magistru în drept, Academia „Ștefan cel Mare”<br><b>Rodica BULAI</b> , magistru în tehnologii informaționale,<br>Academia „Ștefan cel Mare”<br><b>Probleme de drept internațional vizînd<br/>protecția valorilor istorico-culturale.....</b> | <b>223</b> |
| <b>Dr. Silvia ȘAPTEFRAȚI</b> , conferențiar universitar interimar,<br>Academia „Ștefan cel Mare”<br><b>Efectele sociale ale comutabilității valorilor.....</b>                                                                                                                                                                            | <b>232</b> |
| <b>Andrei ZMEU</b> , magistru în drept, Academia „Ștefan cel Mare”<br><b>Protecția monumentelor istorico-culturale –<br/>îndatorire fundamentală a cetățenilor Republicii Moldova .....</b>                                                                                                                                               | <b>236</b> |
| <b>Sergiu SÎRBU</b> , Academia „Ștefan cel Mare”<br><b>Controverse doctrinare privind declararea fără stăpîn<br/>a bunurilor avînd valoare istorico-culturală.....</b>                                                                                                                                                                    | <b>240</b> |
| <b>Andrei IAVORSCHI</b> , Academia „Ștefan cel Mare”<br><b>Regimul vamal al bunurilor aparținînd patrimoniului cultural.....</b>                                                                                                                                                                                                          | <b>250</b> |
| <b>Sergiu CRUDU</b> , magistru în drept, Academia „Ștefan cel Mare”<br><b>Protecția bunurilor culturale pe timp de conflict armat.....</b>                                                                                                                                                                                                | <b>255</b> |
| <b>Roman STARAȘCIUC</b> , Academia „Ștefan cel Mare”<br><b>Problema clasificării valorilor și<br/>bunurilor culturale în dreptul internațional.....</b>                                                                                                                                                                                   | <b>262</b> |
| <b>Vitalie DIMIN</b> , magistru în drept, Academia „Ștefan cel Mare”<br><b>Standarde de protecție a bunurilor culturale.....</b>                                                                                                                                                                                                          | <b>265</b> |
| <b>Sergiu ȚURCANU</b> , Academia „Ștefan cel Mare”<br><b>Ilie BOTNARI</b> , doctorand<br><b>Răscumpărarea valorilor culturale-reglementare juridică.....</b>                                                                                                                                                                              | <b>269</b> |
| <b>Marcel BOȘCĂNEANU</b> , magistru în drept, Academia „Ștefan cel Mare”<br><b>Protecția juridică internațională a valorilor culturale.....</b>                                                                                                                                                                                           | <b>274</b> |
| <b>Mariana PAVLENCU</b> , magistru în drept, Academia „Ștefan cel Mare”<br><b>Dreptul de autor ca mijloc de protecție a valorilor culturale.....</b>                                                                                                                                                                                      | <b>282</b> |
| <b>Ludmila GUȘTIUC</b> ,magistru în drept, Academia „Ștefan cel Mare”<br><b>Valorile istorico-culturale în contextul integrării europene.....</b>                                                                                                                                                                                         | <b>286</b> |

duintre subiectele de dezbateri în cadrul prezentei conferințe, iar rezultatele se vor materializa nu numai în adoptarea acestei legi, dar și în aportul real adus de aceste noi norme la reglementarea relațiilor din domeniul valorilor istorico-culturale.

În acest sens problema necesită o studiere profundă, iar la nivel național urmează să fie elaborat un program, în care să fie implicată societatea civilă, ministerele și departamentele interesate de protecția bunurilor istorico-culturale. În mod deosebit mizăm pe sprijinul Ministerului Afacerilor Interne și aportul lui la combaterea criminalității, ce ține de valorile istorico-culturale.

Viața ne demonstrează, că legile, oricât de perfecte ar fi ele, nu totdeauna reprezintă unicul instrument de soluționare a problemelor. Considerăm, că chestiunile, care vizează păstrarea și administrarea moștenirii istorico-culturale, pot fi discutate la rangul celor ce țin de securitatea națională.

**Gheorghe PAPUC,**

ministru al afacerilor interne al Republicii Moldova,  
general-locotenent de poliție

Combaterea și prevenirea criminalității sunt obiectivele de bază ale MAI. În contextul îndeplinirii Programului de guvernare, Strategiei de realizare a programului „Republica Moldova — Uniunea Europeană”, sarcinilor înaintate de președintele statului, prin eforturile comune ale poliției și societății a fost redusă considerabil rata criminalității, au fost anihilate și lichidate grupările criminale, care, practic, dețineau controlul economiei țării, s-au obținut succese în combaterea traficului de ființe umane, migrației ilegale și traficului de droguri. Analizând ponderea activităților criminale din afara hotarelor Republicii Moldova, cât și în teritoriul acesteia, rămânem îngrijorați de atentatele continue la bunurile istorico-culturale. Astfel, în Uniunea Europeană criminalitatea, ce ține de valorile culturale (traficul, sustragerea acestora, vânzarea pe piața neagră), se plasează pe locul al patrulea după traficul de arme, droguri și ființe umane.

Patrimoniul istorico-cultural reprezintă una dintre valorile sacre cu rol important în dezvoltarea etico-morală a societății contemporane și generațiilor ce se vor perpetua. El are un rol important în dezvoltarea științei, artei, învățămîntului etc. Obiectele, care au ajuns din negura vremurilor pîna în zilele noastre: diferite letopisețe, obiecte de uz, icoane și alte surse purtătoare de informație despre viața și activitatea strămoșilor, permit urmărirea pe diverse etape a istoriei țării, fapt ce ne oferă posibilitatea să realizăm transmiterea perpetuă a valorilor istorico-culturale noilor generații, îmbogățindu-le din punct de vedere etic, moral, cultural. Astfel, reieșind din importanța valorilor nominalizate, obligația de a asigura păstrarea acestora este prevăzută și în legea supremă a unui stat de drept - în Constituție. Din păcate, se înregistrează frecvent cazuri de încălcare a legislației cu privire la păstrarea și folosirea valorilor istorico-culturale, această problemă devenind în ultimul deceniu un flagel, care afectează din ce în ce mai grav patrimoniul cultural național nu numai al statului nostru, dar și a celor vecine.

În ultimii 10 ani pe teritoriul Republicii Moldova au avut loc 267 sustrageri din biserici, muzee și alte localuri, în care se păstrează obiecte avînd valoare istorico-culturală. Dintre acestea în ultimii ani au fost descoperite 142, dar a fost restituită numai o parte dintre aceste obiecte.

Situația se complică și prin faptul, că valorile sustrase, de regulă, sunt scoase din țară prin contrabandă pentru a fi realizate colecționarilor particulari. În consecință patrimoniului istorico-cultural național i se cauzează pagube imense,

valoarea cărora este dificil de estimat, și, practic, imposibil de restabilit.

Conducerea Ministerului Afacerilor Interne a fost preocupată întotdeauna de contracararea acestui gen de infracțiuni. În acest context fac apel către toate subdiviziunile organelor afacerilor interne să depună mai multe eforturile pentru protecția patrimoniului nostru istorico-cultural și păstrarea lui pentru viitoarele generații de cetățeni ai Republicii Moldova.

**Dr. hab. Gheorghe DUCA,**  
președinte al Academiei de Științe  
a Republicii Moldova, academician

Protecția juridică a valorilor istorico-culturale este un subiect nu numai actual, dar și stringent pentru Republica Moldova.

Este incontestabil faptul, că legea se află la temelia păstrării valorilor istorico-culturale ale poporului, valori care reprezintă moștenirea culturală a acestuia.

Legislația Uniunii Europene, orientată spre protecția și păstrarea bunurilor și valorilor istorico-culturale, este consolidată în jurul câțiva piloni de temelie, care constituie piramida reglementărilor juridice a relațiilor sociale în acest domeniu:

- concepția de moștenire culturală a unui popor;
- complexe de măsuri îndreptate spre păstrarea bunurilor culturale;
- funcțiile de coordonare și control din partea statului a procesului de păstrare a bunurilor culturale;
- păstrarea valorilor și bunurilor istorico-culturale ca una dintre sarcinile principale ale politicii culturale a statului;
- participarea activă a societății și a sectorului nestatal la păstrarea și protecția bunurilor istorico-culturale.

Actualmente cadrul legal al Republicii Moldova, destinat reglementării relațiilor sociale, ce țin nemijlocit de administrarea, paza, protecția, dobândirea și înstrăinarea bunurilor cu autentică valoare istorico-culturală, se rezumă la prevederile Legii cu privire la protecția monumentelor și la cele ale Legii muzeelor. Aceste legi, evident, nu conțin toți pilonii de bază, care ar permite buna administrare, protecție și păstrare a bunurilor și valorilor istorico-culturale.

Legea cu privire la protecția monumentelor a fost adoptată acum 14 ani, adică atunci, când încă nu erau necesare măsuri urgente de păstrare a patrimoniului cultural, a locurilor istorice și pitorești ale țării. Astăzi această lege și-a realizat în mare măsură scopul propus și relațiile din domeniul protecției bunurilor istorico-culturale de acum o depășesc. Pentru soluționarea acestor sarcini stringente, cum ar fi mecanismul scoaterii și returnării în țara a bunurilor având valoare culturală, tranzitul prin Republica Moldova a bunurilor de valoare istorico-culturală, păstrarea și protecția acestora, autorizarea săpăturilor arheologice, dobândirea dreptului de proprietate asupra unui bun cultural etc., Academia de Științe a Republicii Moldova, în colaborare cu Ministerul Culturii și Turismului, care este principalul promotor al politicii de stat în domeniul culturii, au elaborat proiectul Legii cu privire la protecția patrimoniului cultural. Sper că și conținutul acestui proiect de lege va deveni unul

prin ea înseși o altă infracțiune.

Valorile culturale, făcând parte din patrimoniul țării, necesită o atenție deosebită pentru păstrarea lor și transmiterea către urmași, așa cum au fost păstrate și ne-au fost transmise de predecesori.

De aceea și legiuitorul, prin *Legea privind frontiera de stat a Republicii Moldova* (nr. 108-XIII din 17.05.1994), s-a stăruit să evidențieze necesitatea unui regim de protejare special al valorilor culturale, prevăzând, în art. 27, că „trupele de grăniceri, care păzesc frontiera de stat pe uscat, pe apele de frontieră, precum și în punctele de trecere a frontierei de stat, reprimă, în modul stabilit, trecerea peste frontiera de stat de substanțe narcotice, psihotrope, cu acțiune puternică, toxice, otrăvitoare, radioactive, explozive, de deșeuri nocive, de armament, dispozitive explozive, arme de foc și muniții, de valori culturale, istorice și alte valori interzise pentru introducerea sau scoaterea în/din țară pe tot perimetrul frontierei de stat, cu excepția locurilor special amenajate pentru trecerea frontierei, unde aceste activități se efectuează de către organele vamale. Trupele de grăniceri efectuează aceste activități în punctele de trecere a frontierei de stat la solicitarea organelor vamale sau în situații excepționale”.

De asemenea, trupele de grăniceri în perimetrul zonei de frontieră, sectorului moldovenesc al apelor de frontieră, insulelor din aceste ape, unde este instituit regimul de frontieră, în punctele de trecere a frontierei de stat, precum și în raioanele de frontieră au dreptul: să rețină în absența organelor vamale substanțele narcotice, psihotrope, cu acțiune puternică, toxice, otrăvitoare, radioactive, explozive, deșeuri nocive, armamentul, dispozitivele explozive, armele de foc și munițiile, valorile culturale, istorice și alte valori, depistate în timpul efectuării controlului de frontieră și trecute peste frontiera de stat în mod ilegal.

Valorile morale trăite (binele, dreptatea) ne întemeiază conștiința morală, aspirațiile de viitor, într-un cuvânt, ne orientează viața. La rîndul lor, valorile culturale definesc locul nostru specific, ne ancorează în lume. Un popor nu mai are esență, dacă își pierde valorile morale (de natură universală) și valorile culturale (de natură particulară - istoria, tradiția, credința). Cei, care cultivă aceste valori fundamentale, evită atît descurajarea, cît și greșeala de a se agăța de niște iluzii în locul unor idealuri înalte și tonifiante.

De aceea conștientizăm cu toții necesitatea mobilizării eforturilor noastre comune pentru protejarea acestor valori, în această luptă fiind implicate numeroase organe de drept.

Considerăm, că Centrul pentru Combaterea Crimelor Economice și Corupției contribuie și el la acest capitol, deoarece fenomenul corupției, sunt sigur, prezintă un pericol real și pentru valorile culturale.

Centrul ține în permanență în vizorul său anihilarea schemelor de corupție

**Valentin MEJINSCHI,**  
director al Centrului pentru Combaterea  
Crimelor Economice și Corupției, general-maior

## **PROTEJAREA VALORILOR CULTURALE — UN DEZIDERAT AL STATULUI**

Conceptul de cultură este polisemantic. În literatura de specialitate există o mare diversitate de sensuri și semnificații atribuite acestui termen, care au fost enunțate în definiții felurite: nominale, generice, structurale, funcționale, istorice, psihologice, normative etc. Cultura, care vine de la cuvîntul latin *colere*, ce se traduce prin “a cultiva”, “a onora” și se referă în general la activitatea umană. Definiția UNESCO consideră cultura drept “o serie de caracteristici distincte ale unei societăți sau a unui grup social în termeni spirituali, materiali, intelectuali sau emoționali”. În lucrarea “*Sociodynamique de la culture*” (1967), Abraham A. Moles semnală existența a peste 250 de definiții ale culturii. Iar dacă am ține cont și de diferitele segmente ale culturii de ansamblu a societății, de diferitele sub-componente sau momente istorice ale morfologiei culturii, atunci numărul definițiilor, descrierilor și nuanțelor ar tinde să se amplifice în mod exponențial.

În limbajul cotidian se discută adesea pe firul aplicațiilor unor expresii precum: om cult, cultură înaltă, cultură de masă, cultură medie, cultură populară, cultură de elită, cultură clasică, cultură modernă, cultură politică, cultură universală etc. Toate acestea ne pun în situația să ne întrebăm: ce este, de fapt, cultura? Cu siguranță, sensul modern al conceptului de cultură a fost utilizat pentru prima oară de Edward B. Tylor și a fost definit în lucrarea “*Primitive culture*” (Londra, 1871): “*Cuvîntul cultură sau civilizație, în sensul său etnografic cel mai răspîndit, desemnează acel complex, care cuprinde științele, credințele, artele, morala, legile, obiceiurile și toate celelalte aptitudini și deprinderi, care au fost dobîndite de om ca membru al societății*”. Astfel înțeleasă, cultura constituie un rezultat al dezvoltării mintale, spirituale și organizaționale a societății.

Indiferent de tipul de discurs referitor la cultură, în subsidiar toți sociologii sunt de acord cu cîteva note definitorii ale conceptului. Astfel, idei de genul: cultura este un produs socio-istoric, care dă măsura omului; prin cultură omul se deosebește de toate celelalte specii ale biosferei; cultura cuprinde toate achizițiile agenților acțiunii sociale rezultate din creație; cultura este tot ceea ce este învățat pe parcursul vieții sociale și transmis din generație în generație, este moștenirea învățată și socialmente transmisă etc. - toate întrunesc acordul antropologilor, sociologilor, umaniștilor. La naștere, orice individ uman găsește o cultură gata

constituită (modele, tipare, paradigme, coduri, simboluri, obiceiuri, tradiții, norme, mentalități, valori). Omul va asimila, va dobîndi umanitatea pe măsură ce va deveni subiect cultural, pe măsură ce își va interioriza valorile culturale. Aceasta se obține prin educație, autoeducație, prin acțiunea factorilor socializatori. Prin transmitere culturală (sau prin ceea ce Ralph Linton numea “*ereditatea socială a membrilor unei societăți*”) ființele omenești s-au transformat în specia dominantă pe Pământ.

Cultura este moștenirea, care se transmite cu ajutorul codurilor specifice de comunicație, cum sunt gesturile, cuvintele, scrisul, artele, mass-media (presa, radioul, televiziunea) și media interactivă (telefonul). În același fel se transmit gesturile, ritualurile, cunoștințele teoretice, normele abstracte, religia. Cultura poate fi însoțită prin diverse forme ale memoriei subiective (reflexe, cuvinte, imagini), dar și prin intermediul memoriei obiective (obiecte, peisaje, cărți, numere, reguli).

La sfîrșitul secolului al XIX-lea antropologii au propus o definiție mai amplă a culturii, care să poată fi aplicată mai multor tipuri de societăți. Ei au început să argumenteze cultura drept natură umană, care își are rădăcinile în capacitatea universal umană de a clasifica experiențele, de a le codifica și a comunica simbolic.

Un alt mod comun de înțelegere a culturii este acela de a o defini în funcție de părțile ei componente: valori (idei), norme (comportamente) și artefacte (lucruri, elemente, părți ale culturii materiale). Valorile sunt idei despre ceea ce poate fi important în viață. Ele ghidează restul culturii. Normele sunt niște expectații ale comportamentului diferit al oamenilor în diferite situații. Fiecare cultură are metode diferite, care se numesc sancțiuni, de a-și impune normele. Sancțiunile variază și ele în funcție de importanța normei. Normele cele mai importante formalizate de sancțiuni se numesc legi. Artefactele, care constituie cel de-al treilea component, derivă din valorile culturale și din norme.

Conform *Legii culturii* (nr. 413-XIV din 27.05.1999), prin cultură înțelegem totalitatea modelelor de gîndire, simțire și acțiune din sferele materială și spirituală ale societății și produsul valoric al acestora; activitatea culturală este activitatea de creare, păstrare, recuperare, protejare, difuzare și utilizare a bunurilor și valorilor culturale; valoarea culturală reprezintă rezultatul activității creatoare, care are putere de semnificație într-un anumit spațiu socio-cultural. Totalitatea valorilor și bunurilor culturale formează patrimoniul cultural al statului; la rîndul său, sistemul de valori culturale, care formează particularitățile unei comunități etno-sociale, reprezintă identitatea culturală a țării.

Statul stabilește prioritățile activității culturale și asigură cadrul juridic al acesteia, asigurînd și accesul liber la valorile și bunurile culturale. Orice persoană are dreptul la protecția identității sale culturale din partea statului. Cetățenii Republicii Moldova beneficiază de dreptul de a desfășura activități culturale și de a crea organizații de cultură în străinătate, de a exporta valori și bunuri culturale în

scopul expunerii sau comercializării acestora în modul stabilit de lege.

Referitor la *patrimoniul cultural* legea menționată spune, că patrimoniul cultural național este stabilit de Guvern, de comun acord cu Parlamentul, și are un regim special de păstrare, conservare și folosire. Împuternicirile privind întreținerea, utilizarea și amplasarea obiectelor avînd valoare deosebită ale patrimoniului cultural național sunt stabilite, la propunerea Guvernului, de Parlament, în baza avizelor comisiilor independente de experți și ținîndu-se cont de interesele integrității colecțiilor constituite istoricește, condițiile lor de păstrare și posibilitățile de acces la ele. Integritatea fondurilor din muzee, arhive, biblioteci și cinemateci, a colecțiilor fotografice și a altor fonduri similare, păstrarea, funcționarea și dezvoltarea lor sunt asigurate de stat. Privatizarea obiectelor, care alcătuiesc patrimoniul cultural național, este interzisă.

*Codul penal* al Republicii Moldova prevede, că prin *valori culturale cu caracter religios sau laic* se înțeleg valorile indicate în Convenția UNESCO din 14 noiembrie 1970 privind măsurile de interdicere și prevenire a introducerii, scoaterii și transmiterii ilicite a dreptului de proprietate asupra valorilor culturale.

În *Codul penal* al Republicii Moldova sintagma „valori culturale” apare și în articolul 248 „Contrabandă”, care sancționează, la pct. (4), fapta de trecere peste frontiera vamală a Republicii Moldova a valorilor culturale, eludîndu-se controlul vamal ori tăinuindu-le de el prin ascundere în locuri special pregătite sau adaptate în acest scop, precum și nereturnarea pe teritoriul vamal al Republicii Moldova a valorilor culturale scoase din țară, în cazul în care rerturnarea lor este obligatorie.

Dar valorile culturale pot face obiectul nu doar al infracțiunii de contrabandă, ci și al altor infracțiuni, cum ar fi furtul, jaful, tîlhăria, delapidarea, distrugerea sau deteriorarea intenționată etc. Deoarece atunci, cînd vorbim în dreptul penal despre patrimoniul cultural, nu ne referim la bunuri ca universalitate, ci la bunuri în individualitatea lor, susceptibile de a fi apropiate de făptuitor prin mijloace frauduloase ori de a fi distruse, deteriorate, tănuite, gestionate fraudulos etc.

De exemplu, în art. 221 al Codului penal al RM este prevăzută răspunderea penală pentru „distrugerea sau deteriorarea intenționată a monumentelor istoriei și culturii sau a obiectelor naturii luate sub ocrotirea statului”, care, la rîndul lor, reprezintă valori culturale.

Vom menționa, că actualul *Cod penal al României* prevede, în art. 280<sup>1</sup>, „nerespectarea regimului de ocrotire a unor bunuri”, sancționarea faptei de înstrăinare, ascundere sau orice altă faptă, prin care se pricinuieste pierderea pentru patrimoniul cultural național sau pentru fondul arhivistic național a unui bun, care, potrivit legii, face parte din acel patrimoniu sau fond. Articolul conține și o agravantă, în cazul în care pierderea bunului pentru patrimoniul cultural național sau pentru fondul arhivistic a fost pricinuită prin săvîrșirea unei fapte, care constituie

Dr. **Simion CARP**,  
rector al Academiei „Ștefan cel Mare”

### **OBIECTUL INFRAȚIUNILOR CONTRA VALORILOR CULTURALE**

Potrivit art.133 al CP al Republicii Moldova, prin valori culturale cu caracter religios sau laic se înțeleg valorile indicate în Convenția Organizației UNESCO din 14 noiembrie 1970 privind măsurile de interzicere și prevenire a introducerii, scoaterii și transmiterii ilicite a dreptului de proprietate asupra valorilor culturale. Legiuitorul nostru, însă, nu a expus în textul legii o formulă, în care să se explice sensul noțiunii „valoare culturală” pentru Republica Moldova.

Examinînd dispoziția de blanchetă a art.133 al CP și, respectiv, a art.1 al Convenției sus-menționate, observăm, că nici aceasta nu conține o definiție bine determinată a noțiunii „valori culturale”. Potrivit acestui articol, prin valori culturale se înțeleg valorile cu caracter religios sau laic percepute de fiecare țară ca valori, care prezintă interes pentru arheologie, istorie, literatură, artă și știință. Acest articol conține și o listă a obiectelor, care prezintă interes ca valori culturale:

- colecții rare și exemplare de floră și faună, mineralogie, anatomie și obiecte, care prezintă interes pentru paleontologie;
- valori ce țin de istoria științei și tehnicii, de istoria societății și războaielor, precum și valori istorice legate de viața personalităților, savanților, artiștilor naționali renumiți;
- obiecte și descoperiri arheologice;
- părți dezmembrate ale monumentelor istorice și artistice, precum și ale locurilor arheologice;
- obiecte mai vechi de 100 de ani, cum ar fi inscripțiile, monedele, materialele poligrafice;
- materiale cu conținut etnologic;
- valori artistice: picturi pe pânze, tablouri, desene realizate manual pe orice suport și din orice tipuri de materiale (cu excepția planurilor și schemelor industriale înfrumusețate manual) și sculpturi în orice material, gravuri (estampe) originale și litografii, montaje artistice din orice materiale, manuscrise rare și cărți, incunabule vechi, documente și ediții de interes deosebit (istoric, artistic, științific, literar etc.) separate sau în colecție, timbre poștale sau fiscale separate sau în colecție, arhive foto, fonon, de cinema, mobilă mai veche de 100 de ani și instrumente muzicale vechi.

legate de aceste valori. În continuare, voi prezenta câteva exemple din activitatea Centrului în acest domeniu.

Conform *Legii privind ocrotirea monumentelor* (nr. 1530-XII din 22.06.1993), acestea reprezintă obiecte sau ansambluri de obiecte avînd valoare istorică, artistică sau științifică, care reprezintă mărturii ale evoluției civilizațiilor de pe teritoriul republicii, precum și ale dezvoltării spirituale, politice, economice și sociale și care sunt înscrise în Registrul Monumentelor al Republicii Moldova, ocrotite de stat. Toate monumentele, situate pe teritoriul țării, fac parte din patrimoniul ei cultural și natural și se află sub protecția statului. Din nefericire, există cazuri, în care anume aceste valori sunt puse în pericol.

Cunoaștem cu toții binecunoscutul caz al Muzeului de Național de Arte Plastice și al societății comerciale „Monte Nelly” SRL, din anul 2004. Cauza penală a fost pornită la 29 iulie 2004 conform indicilor infracțiunii prevăzute de alin. (1) al art. 329 al Codului penal al Republicii Moldova, pe faptul neglijenței în serviciu sau îndeplinirii necorespunzătoare a obligațiilor de serviciu, comise de persoane cu funcții de răspundere din cadrul Primăriei mun. Chișinău. În cadrul urmăririi penale s-a stabilit, că trei persoane cu funcții de răspundere de la Primăria mun. Chișinău, avînd drepturi și obligații în vederea exercitării funcțiilor administrative de dispoziție și organizatorico-economice, dar și alte drepturi, obligații și interdicții, urmărind scopuri personale de favorizare a SC „Monte Nelly” SRL, au dat acesteia din urmă în arendă un lot de pămînt cu condiția ca aceasta să reconstruiască Muzeul Național de Arte Plastice. Deși în perioada anilor 2000 -2003 beneficiarul nu și-a onorat obligațiunile, factorii de decizie de la Primărie, pentru a tăinui abuzurile în serviciu comise prin neasigurarea îndeplinirii condițiilor contractuale de către SC „Monte Nelly” SRL, nu au reziliat condițiile contractului de arendă, nu au adus la cunoștința conducerii Primăriei informația veridică privind obligațiile asumate și îndeplinirea lor, situație care a permis adoptarea de către Primăria mun. Chișinău a două decizii ilegale, în temeiul cărora SC „Monte Nelly” SRL a privatizat lotul de pămînt cu suprafața de 0,42 ha, prin care actul s-a cauzat statului un prejudiciu de 9 986 449 lei. În prezent cauza penală se examinează în complet de judecată la judecătoria sectorului Centru al mun. Chișinău.

În anul 2005 ofițerii CCCEC au identificat, că colaboratorii CPR Cahul și-au însușit 7 piese de armament în valoare de 30.500 lei, transmise pentru păstrare de Muzeul din Cahul, prin care actul au săvîrșit infracțiunea de însușire în proporții deosebit de mari, prevăzută în art. 195 alin. (2) al CP al Republicii Moldova.

În anul 2006 a fost pornită cauza penală privind săvîrșirea infracțiunii de exces de putere (depășirea atribuțiilor de serviciu), prevăzută în art. 328, alin. (1) al Codului penal al Republicii Moldova, de factorii de decizie ai Primăriei mun. Chisinau, care au permis privatizarea ilegală a unor imobile din capitală. Urmărirea

penală a constatat, că în anii 2000-2002 Comisia Republicană de Privatizare a deetatizat imobile în mun. Chișinău, care constituie monumente istorice de valoare națională, înregistrate în „Registrul convențional al monumentelor istorice” aprobat de Parlamentul Republicii Moldova și deținut de Ministerul Culturii și Turismului. Conform art. 3, pct. 5, lit. b) al *Legii cu privire la privatizare* (nr. 627-XIII din 04.07.1991) obiectele, care fac parte din patrimoniul cultural național și sunt incluse în Registrul Monumentelor ocrotite de stat, nu sunt pasibile privatizării. Hotărârile Comisiei Republicane de Privatizare, prin care au fost privatizate monumentele, au fost atacate de Procuratura mun. Chișinău în instanța de judecată în vederea anulării actelor de privatizare. În prezent se așteaptă decizia irevocabilă a instanței, în dependență de care va fi adoptată și decizia pe cauza penală.

Un alt caz, în care urmărirea penală a fost preluată de la autoritățile României, pe faptul introducerii pe la punctul de trecere a frontierei Albița și intrării în România din Republica Moldova a cinci clopote de biserică, care au fost ascunse în încărcătura de 9300 kg de semințe de floarea soarelui transportate vrac în camionul de model KAMAZ, faptă prevăzută de art. 248 alin. (1) al CP al RM. În urma examinării materialelor dosarului penal s-a stabilit, că la comiterea infracțiunii de contrabandă au contribuit direct și alte persoane, cum ar fi angajații societății comerciale, care au încărcat de la depozit semințele de floarea soarelui în camionul, în care au fost ascunse cele cinci clopote de biserică de diferite dimensiuni, lucru care a oferit temeiul pornirii dosarului penal conform semnelor infracțiunii prevăzute de art. 248 alin. (4) al CP pe faptul trecerii peste frontiera vamală a Republicii Moldova a celor cinci piese de patrimoniu, care conform raportului de expertiză aveau prețul de 2800 lei, dar prezentau o mare valoare culturală și istorică și după aceste criterii sunt încadrate ca parte componentă a patrimoniului cultural al țării. În prezent dosarul penal se examinează în instanța de judecată.

Colaboratorii CCCEC au demască și funcționarii corupți, a căror obligațiune directă era promovarea valorilor morale și culturale, educația tinerei generații în spiritul consolidării acestora (de exemplu: încălcările comise de conducerea Teatrului Național de Operă și Balet, Palatului Național de Creație a Copiilor și Adolescenților etc.).

Examinând aceste cazuri, putem constata, că persoanele de acest tip comit infracțiuni din interes material personal, dat fiind faptul, că bunul cultural, reprezentând un produs al activității culturale, poate avea și un preț exprimat în monedă, deseori foarte mare. Dar oricât de mult ar prețui bunurile culturale naționale, caracteristica lor, care și formează obiectul infracțiunii, nu trebuie să țină de valoarea lor materială, ci de valoarea estetică, artistică, istorică, științifică și documentară.

Iar noi trebuie să reacționăm prompt la orice tentativă de prejudiciere a

acestor valori, aplicând legea penală în vederea protejării și conservării fiecărui obiect având valoare culturală. Nu trebuie să uităm, că dreptul înseși, în măsura în care exprimă năzuințele poporului, este un element de cultură.

Mai avem mult de lucru, în acest domeniu fiind necesară găsirea acelor soluții optime, care vor permite protecția eficientă a valorilor culturale atât pe căi juridice, cât și prin antrenarea întregii societăți în această operă.

**Bibliografie:**

1. Legea culturii (nr. 413-XIV din 27.05.1999).
2. Codul penal al Republicii Moldova (nr. 985-XV din 18.04.2002).
3. Codul penal al României (din 16.04.1997).
4. Legea privind frontiera de stat a Republicii Moldova (nr. 108-XIII din 17.05.1994).
5. Legea privind ocrotirea monumentelor (nr. 1530-XII din 22.06.1993).

materiale, care posedă caracteristici deosebite, exprimate prin valoarea lor deosebită nu numai pentru o persoană concretă, ci și pentru întreaga societate, fiind atribuite categoriei monumentelor istoriei și culturii. Obiectul acestor infracțiuni se poate limita la un singur exemplar de operă, poate fi o colecție de valori culturale sau o parte componentă a unui obiect având valoare culturală.

Plasate în capitole diferite, aceste infracțiuni posedă diferite obiecte generice de atentare, însă, în afara relațiilor sociale generice periclitare de aceste fapte ele mai pun în pericol și valorile culturale ale societății. Nu este obligatoriu ca aceste fapte să pericliteze, de fiecare dată, unele monumente ale istoriei și culturii; acestea pot pune în pericol și unele încăperi, construcții de mare valoare socială, pentru edificarea cărora membrii societății au făcut eforturi însemnate și care reprezintă gradul de dezvoltare socială și culturală a societății.

Obiectele generice și individuale ale infracțiunilor menționate diferă în funcție de relațiile din societate, la care sunt atribuite valorile culturale. Astfel, obiectul generic al sustragerii de valori culturale, precum și al contrabandei cu valori culturale sau nereturnării acestora pe teritoriul țării de origine îl constituie relațiile sociale, care țin de funcționarea normală a relațiilor economice și de proprietate. Obiectul generic al infracțiunii de distrugere sau deteriorare intenționată a monumentelor îl constituie relațiile sociale din domeniul asigurării ordinii și liniștii publice [7, pag. 111]. Concluzia devine clară de la sine și ține de locul, pe care l-a atribuit legiuitorul articolului respectiv în Partea specială a Codului penal.

Unii autori consideră, că plasarea actuală a articolelor (infracțiunile îndreptate împotriva valorilor culturale) indicate în Partea specială a Codului penal este una reușită, deoarece anume aceste relații generice sunt periclitare prin faptele criminale menționate.

Există, însă, în literatura de specialitate și alte opinii referitoare la acest aspect. Unii autori consideră, că nu este corect să se atribuie contrabanda cu valori culturale și sustragerea de valori culturale la infracțiunile, obiectul juridic generic al cărora îl constituie relațiile sociale din domeniul proprietății și, respectiv, din domeniul relațiilor economice. Aceștia consideră, că obiectul juridic generic al acestor infracțiuni ar fi relațiile din domeniul eticii [8, pag. 6].

E dificil să fie întemeiată această afirmație. În rezultatul sustragerii valorilor culturale se prejudiciază două obiecte: relațiile din domeniul eticii și relațiile de proprietate, ultimele având un caracter mult mai important, fapt determinat și de consecutivitatea plasării capitolelor în Partea specială, unde infracțiunilor contra patrimoniului cultural național le-a fost rezervat locul imediat după infracțiunile contra drepturilor politice și a altor drepturi ale persoanei.

Altfel spus, prejudiciul cauzat în rezultatul acestor acțiuni relațiilor de proprietate în mod obiectiv devine mai considerabil, decât prejudiciul cauzat relațiilor

Observăm, că în lista obiectelor, care prezintă valoare culturală, prevăzute în art. 1 al Convenției UNESCO din 14 noiembrie 1970, s-a încercat să se înglobeze toate genurile de valori culturale concepute, create, dezvoltate și păstrate de omenire, care se transmit de la o generație la alta și care astăzi, ca nici odată, necesită protecție, pază și dezvoltare.

Pe parcursul istoriei omenirii valorile culturale au fost privite și definite în mod diferit și de pe poziții diferite — filologice, istorice, juridice, filozofice etc. Însă având în vedere gama largă de apartenență a valorilor culturale la domenii diferite și necesitatea protecției acestora sub aspect juridic, în literatura de specialitate, dar și în conținutul actelor normative în vigoare încă nu s-a ajuns la un numitor comun în privința conținutului noțiunii „valori culturale”.

De obicei se consideră, că valorile culturale reprezintă valori materiale, deseori confundate ca sens cu „monumente ale istoriei și culturii” [1]. Potrivit Legii privind ocrotirea monumentelor, în conținutul acestora sunt incluse următoarele genuri de obiecte, care compun obiectul patrimoniului cultural (art. 1 alin. 3):

a) operele de arhitectură, sculptură sau pictură monumentală, elementele sau structurile cu caracter arheologic, inscripțiile, grotelile și grupurile de elemente, care posedă valoare națională sau internațională sub aspect istoric, artistic sau științific;

b) ansamblurile: grupuri de construcții izolate sau grupate, care, datorită arhitecturii, unicității și integrării lor în peisaj, au valoare națională sau internațională sub aspect istoric, artistic sau științific;

c) siturile: lucrări ale omului sau opere rezultate din conjugarea acțiunilor omului, precum și zonele incluzând terenurile arheologice, care posedă valoare națională sau internațională sub aspect istoric, estetic, etnografic sau antropologic.

Considerăm, însă, că prin această formulare se restrânge noțiunea „valori culturale”, care necesită apărare din partea legii. Doctrina penală tratează mai larg noțiunea „valori culturale”. Întâi de toate, se face distincție în funcție de caracterul valorii culturale: materială sau spirituală. Monumentele istoriei și culturii reprezintă doar un segment al valorilor culturale ale societății, fiind obiecte de moștenire culturală. Unii autori consideră ca fiind valori culturale doar acele monumente ale istoriei și culturii, care sunt unice sub aspect de creație religioasă sau laică și, în funcție de importanța lor științifică, artistică și istorică, se află în evidența organelor de stat competente, fiind supuse unui regim juridic special [2, pag. 18]. Potrivit opiniei altor autori, noțiunea „valoare culturală” este identică cu noțiunea „moștenire culturală”, sau moștenirea culturală include chiar și valorile culturale, deoarece moștenirea culturală include atât operele de artă, cât și diversele genuri ale creației spirituale a omului [3, pag. 67-69].

Analizând, însă, actele internaționale, în special Convenția din 1970,

observăm, că valorile culturale supuse protecției reprezintă doar obiecte materiale. Totodată Convenția stipulează și unele criterii de ordin general de atribuire a obiectelor materiale la categoria valorilor culturale. În acest sens unii autori menționează, că nu există criterii obiective, precise și detaliate, care ar categorisi un obiect material ca avînd valoare culturală deosebită, ori neavînd nici una și, de la caz la caz, această problemă își află soluția în particular [4, pag. 70]. Dacă am continua în această ordine de idei, am ajunge la concluzia, că nu este necesară nici definirea, în literatura de specialitate, a noțiunii „valoare culturală” sau a monumentelor de istorie și cultură, respectîndu-se doar niște criterii de apartenență a unui obiect la categoria valorilor culturale, cum ar fi, de exemplu, vechimea lui, modul de confecționare, raritatea etc.

Dar un asemenea tratament nu poate fi acceptat în principiu, deoarece nu pot fi identificate toate criteriile obiective de atribuire a unui obiect la categoria valorilor culturale. În plus, asemenea interpretare poate conduce la pierderea, totală sau parțială, a valorii spirituale a obiectului pentru o anumită comunitate.

După cum am menționat deja, nu toate valorile culturale pot deveni obiecte ale reglementărilor juridice (obiceiuri populare, tradiții, valori morale ale societății), din care cauză valori culturale protejate de legea penală se consideră doar obiectele materiale. Există, însă, și alte opinii referitoare la acest aspect. Unii autori consideră, că și valorile culturale de ordin spiritual, indiferent dacă posedă un substrat material sau nu, constituie valori culturale protejate de legea penală. Astfel, E. Alexandrova consideră ca fiind valori culturale și obiectele protejate de dreptul de autor, argumentînd cu importanța lor pentru societate și cu faptul, că sunt și ele protejate de Convenții internaționale - cea cu privire la drepturile de autor, din 16 septembrie 1952, și cea privind apărarea drepturilor artiștilor, producătorilor de fonograme și organizațiilor de radioemisie, din 16 octombrie 1961 [5, pag. 9-10, 14]. Această opinie este supusă criticii de A.P. Sergheiev, care afirmă, că convențiile indicate nu conțin noțiunea „valoare culturală” și, deci, opinia contravine actelor internaționale privind valorile culturale [6, pag. 20].

Avem convingerea, că valori culturale sunt nu numai obiectele materiale avînd valoare culturală, ci și valorile de ordin spiritual. Acceptînd o interpretare mai largă a noțiunii „valoare culturală”, chiar și ultimele afirmații nu indică un sens restrîns al acestora. Potrivit Constituției Republicii Moldova (art. 16), respectarea și ocrotirea persoanei este obligația primordială a statului. Respectiv, și cea mai importantă valoare a unui stat sunt cetățenii acestuia. Viața, sănătatea, dreptul la libertate, inviolabilitatea persoanei și a domiciliului, integritatea societății și o serie de alte drepturi recunoscute de societate și stat reprezintă și ele valoare culturală. Căci numai într-o societate civilizată, care a atins un anumit nivel de dezvoltare, aceste elemente constitutive devin adevărate valori culturale, valori respectate și

apărate de orice membru al societății sau al statului.

Pomînd de la acest mod de tratare a conținutului noțiunii „valori culturale”, afirmăm, că criminalitatea constituie totalitatea atentatelor la valorile culturale ale societății, variate după sensul și importanța lor. Respectiv, drepturile și libertățile cetățenilor, proprietatea, ordinea publică, mediul, regimul constituțional trebuie recunoscute ca fiind și ele valori culturale acumulate de societatea, care a atins un anumit nivel al evoluției sale și care sunt ocrotite de legea penală a țării.

În particular, valorile culturale, sensul cărei noțiuni, practic, coincide cu sensul noțiunii „monumente ale istoriei și culturii”, posedă un regim juridic special, iar infracțiunile, care ar putea fi săvîrșite împotriva acestora, sunt variate și nu sunt prevăzute de un capitol special al Codului penal. Printre cele mai importante fapte condamnabile penal, care se conțin în diferite capitole ale Părții speciale a Codului penal, îndreptate împotriva valorilor culturale sau care pot avea drept obiect al atacului și valorile culturale, pot fi nominalizate următoarele conținuturi constitutive ale Părții speciale:

- art. 221. Distrugerea sau deteriorarea intenționată a monumentelor de istorie și cultură;
  - art. 248 alin 4. Trecerea peste frontiera vamală a Republicii Moldova a valorilor culturale, eludîndu-se controlul vamal ori tăinuindu-le de el prin ascundere în locuri special pregătite sau adaptate în acest scop;
  - art. 248 alin 4. Nereturnarea pe teritoriul vamal al Republicii Moldova a valorilor culturale scoase din țară, în cazul în care returnarea lor este obligatorie;
  - sustragerea obiectelor, care posedă valoare culturală, prin furt, jaf, tîlhărie, escrocherie sau delapidarea acestora;
  - șantajul în scopul obținerii obiectelor avînd valoare culturală;
- În unele situații la această categorie de infracțiuni mai pot fi atribuite și:
- art. 288. Vandalismul (pîngărirea edificiilor sau a altor încăperi, care sunt monumente ale istoriei și culturii, precum și nimicirea acestora);
  - art. 222. Profanarea mormintelor.

Este important să se țină cont de faptul, că moștenirea noastră culturală națională este mult mai largă după conținutul său, decît cea impusă de legea penală noțiunilor „valori culturale” și „monumente ale istoriei și culturii”. În acest sens este necesar ca statul să preia și protecția obiectelor infracțiunilor prevăzute la art. 222 și 288 ale CP al RM prin înăsprirea pedepselor pentru săvîrșirea acestor fapte, deoarece profanarea unui mormînt constituie o distrugere sau o atingere adusă unei valori culturale, care aparține unei persoane sau unei familii, iar mormîntul în cauză constituie un monument pentru persoanele lezate.

Deși majoritatea infracțiunilor menționate sunt sancționate în capitole diferite ale Codului penal, obiectul material al acestora este unic: sunt obiecte ale lumii

5. Александров Е. Международно-правовая защита культурных ценностей и объектов. София, 1978 г.
6. Сергеев А.П. Гражданско-правовая охрана культурных ценностей в СССР. Л., 1991 г.
7. Уголовное право России. Особенная часть. Под ред. Рарога А.И. Москва, 1998 г.
8. Сабитов Т.Р. Охрана культурных ценностей: уголовно-правовые и криминологические аспекты: Автореф. Дисс. канд. юрид. наук. Омск, 2002 г.
9. К вопросу об уголовно-правовой охране культурных ценностей, *Медведев Е.В.* <http://www.ulsu.ru/departments/chairs/clc>
10. Сергеев А.П. Гражданско-правовая охрана культурных ценностей в СССР.- Л., 1991 г.; Булатов Р.Б. Культурные ценности: правовая регламентация и юридическая защита. Дисс. канд. юрид. наук. – СПб., 1995 г.
11. Сабитов Т.Р., Охрана культурных ценностей: уголовно-правовые и криминологические аспекты, Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук, Челябинск, 2002 г.
12. Резван А.П., Сенцов. А.С. Уголовно-правовые меры борьбы с хищениями предметов, имеющих особую ценность. Волгоград, 1999 г.
13. Сергеев А.П. Гражданско-правовая охрана культурных ценностей в СССР. Л., 1991 г.

morale. Din această cauză pentru a sublinia importanța valorilor culturale în societate, în stat, este necesară promovarea unei politici penale specifice acestui domeniu, care s-ar putea exprima prin introducerea în Codul penal a unui nou articol intitulat „Sustragerea obiectelor având valoare culturală”. Acest lucru ar caracteriza și ar specifica pericolul social sporit al infracțiunilor de sustragere a bunurilor culturale după exemplul art. 164 al Codului penal al Federației Ruse, sau, conform altei poziții, conturate în literatura de specialitate, introducerea unui capitol separat în Partea specială a Codului penal intitulat „Infracțiuni contra valorilor culturale” [9]. Această propunere pornește de la faptul, că infracțiunile contra valorilor culturale sunt cuprinse de același obiect juridic generic, individual și material.

Autorii, care se opun acestei idei, consideră, că constituirea unui capitol separat în Codul penal referitor la valorile culturale nu corespunde sarcinii de ocrotire juridico-penală a acestor valori. Aceștia consideră, că este necesar să se stipuleze în Codul penal o noțiune (definiție) universală a valorilor culturale, care ar caracteriza toate genurile de valori culturale.

După părerea noastră, utilizarea termenului „valoare culturală” este adecvată. Totodată am propune ca dispoziția art. 133 al CP să nu fie o dispoziție de blanchetă, ci să conțină o determinare a valorii culturale, și, în special, să fie stabilite criteriile de atribuire a unui sau altui obiect material la valorile culturale. Suntem de părere, că noțiunea juridică a valorilor culturale trebuie să conțină în mod obligatoriu criteriile de unicitate, universalitate, importanță majoră pentru societate (ca valoare istorică, științifică, artistică etc.), de vechime, apariție condiționată de factorul uman și mai ales caracterul patrimonial, inclusiv ca valoare materială.

Anterior am menționat, că unii autori consideră, cum că nu ar fi necesară atribuirea valorilor spirituale la înțelesul juridic al valorilor culturale [10, pag. 19; 59], chiar dacă acestea corespund criteriilor menționate. În acest sens considerăm, că nu este corect, sub aspect juridic, să se atribuie la valorile culturale numai obiecte materiale, deoarece se va pierde un element important al conținutului, ceea ce va modifica suma semantică a noțiunii „valoare culturală”. Anume din acest motiv ar fi mai corect ca înțelesul juridic al noțiunii „valori culturale” să includă și valorile culturale de ordin spiritual. Totodată, pentru înlăturarea unor posibile contradicții la nivel legislativ ar fi binevenită o clasificare a obiectelor atribuite valorilor culturale, iar pentru viitor actele normative referitoare la aceste valori să facă trimitere la categoria concretă a valorilor culturale.

Având în vedere cele expuse, propunem ca în art. 133 al CP al RM să se stipuleze următoarea definiție a noțiunii „valori culturale”: *valori culturale sunt obiectele sau rezultatele muncii intelectuale, creații unice ale omului, realizate la o anumită etapă istorică, reprezentând realizări remarcabile în oricare*

*sferă de activitate umană, și care prezintă importanță națională sau general umană.* O asemenea definiție nu urmărește excluderea completă a dispoziției de blanchetă din acest articol, dar conduce la specificarea conținutului noțiunii „valori culturale”. Dispoziția, care se conține acum în art. 133 al CP nu reprezintă decât o trimitere la o listă de obiecte, care urmează a fi apreciată și specificată de la o țară la alta.

Există autori, care propun și alte formule ale definiției juridice a valorilor culturale: valorile culturale sunt rezultatul materializat unic al activității omenești, care are importanță istorică, științifică, artistică sau un alt gen de valoare culturală [11, pag.52-58]. Observăm, însă, că autorii includ în conținutul definiției numai o parte din valorile culturale și că acestea trebuie neapărat să fie rezultatul nemijlocit al muncii omenești. În acest sens, în afara conținutului definiției rămân exemplarele unice ale florei și faunei sau colecțiile de minerale, paleontologice etc. Potrivit Legii privind ocrotirea monumentelor, acestea de asemenea pot fi considerate valori culturale, dar care nu sunt rezultatul activității umane, deși au legătură cu aceasta. În definiția menționată autorii au concretizat genul valorii culturale (artistică, istorică, științifică). Considerăm, că o atare descifrare nu este necesară, deoarece obiectele, care au valoare culturală, în mod obligatoriu corespund unui gen de valoare fie intelectuală, fie artistică, fie științifică etc.

O problemă în discuție în cadrul doctrinei referitoare la obiectul infracțiunilor culturale o constituie dreptul de proprietate asupra obiectelor și evaluarea acestora. Potrivit părerii unor autori obiectul material al infracțiunii îl pot constitui nu numai obiecte, care prezintă valoare culturală și se află în proprietatea statului sau a oricărei persoane fizice sau juridice, dar și obiecte lipsite de interesul consumatorului, deși prezintă interes deosebit științific sau istoric. Asemenea obiecte, de exemplu, pot fi depistate în rezultatul săpăturilor arheologice și pot fi rămășițe de plante sau animale străvechi, fragmente de picturi pe pereții unei peșteri etc. Totodată, acești autori consideră, că și documentele nu pot fi socotite proprietate, oricât de valoroase ar fi pentru istorie, știință sau artă [12, pag.14]. Considerăm, că o asemenea afirmație nu este pe deplin întemeiată. Referitor la documente, chiar dacă nu-și află „cerere de consum” din partea populației, ținând cont de caracterul lor, de valoarea istorică și științifică, acestea au, totuși, o valoare materială importantă. Referitor la obiectele fără proprietar, care prezintă valoare culturală, potrivit alin. 7 al art.4 al Legii cu privire la ocrotirea monumentelor, acestea trec în proprietatea statului în modul prevăzut de lege. Astfel, obiectele având valoare culturală, conform legii, nu pot fi scoase în afara relațiilor de proprietate, iar la cumpărarea-vînzarea obiectelor având valoare culturală statul are dreptul de preemțiune.

O altă problemă privind conținutul valorilor culturale se desprinde din

prevederile Legii privind ocrotirea monumentelor. Potrivit art.1 al acestei legi monumentele sunt de ordin cultural și natural, iar întrebarea este, dacă monumentele naturale pot fi incluse și ele în conținutul noțiunii „valori culturale”, sau, altfel formulat: constituie oare valori culturale obiectele mediului natural? Această întrebare este generată de ideea, că noțiunea de „cultură” provine de la latinescul „cultura”, prin care se înțelege o prelucrare, o prefacere, o îmbunătățire a ceva. Cultura reprezintă o muncă a omului și rezultatul acesteia în mediul ambiant, sau încercarea de a schimba natura, din care cauză considerăm, că monumentele naturale trebuie și ele incluse în conținutul noțiunii „valori culturale” protejate de legea penală. Fiecare generație nouă de oameni nu-și începe cultura de la „zero”, ci folosește creația predecesorilor săi, aducându-și și propriul aport. În acest sens valorile culturale servesc drept verigă de legătură dintre diferite generații de oameni și posedă un caracter istoric concret.

Fiecare obiect avînd valoare culturală este unic în felul său, o raritate. Anume unicitatea sau caracterul rarism al obiectului îl identifică ca valoare și nu vor fi considerate valori culturale obiectele produse industrial în serie, decât, poate, cele produse printre primele exemplare și păstrate pe o durată mai lungă de timp, din care motive considerăm, că în legea penală ar fi binevenită formularea unei noțiuni a valorilor culturale apărute de lege, cum ar fi definiția dată de A.P.Sergheiev, care definește valorile culturale ca „rezultate materiale unice ale activității omenești de importanță deosebită istorică, științifică, artistică sau altă importanță culturală pentru societate” [13, pag.32].

#### **Referințe:**

1. Monumente sunt obiecte sau ansambluri de obiecte cu valoare istorică, artistică sau științifică, care reprezintă mărturii ale evoluției civilizațiilor de pe teritoriul republicii, precum și ale dezvoltării spirituale, politice, economice și sociale și care sunt înscrise în Registrul Monumentelor Republicii Moldova ocrotite de stat (art.1 al Legii privind ocrotirea monumentelor, nr. 1530, adoptată la 22.06.93//Monitorul Parlamentului nr. 001 din 30.01.94).
2. Долгов С. Г. Культурные ценности как объекты гражданского права и их защита: Автореф. дис. на соиск. уч. ст. канд. юрид. наук. Москва, 2000 г.
3. Богуславский М. М. Международная охрана культурных ценностей. Москва, 1979 г.
4. Щерба С.П., Приданов С.А. Преступления, посягающие на культурные ценности, и их квалификация по УК РФ // Журнал российского права. 1998 г. № 9.

pentru diverse investigații, în procesul de instruire și propagare. Ocrotirea de către stat este exercitată de Parlament, de Guvern, de consiliile raionale, municipale, orașenești și comunale și de președinții raioanelor și primării” [10].

În vederea menținerii integrității monumentelor, deținătorii lor cu orice titlu juridic (inclusive persoanele fizice — *n.a.*) sunt obligați: să ia măsuri, care ar asigura protecția și paza monumentelor prin punere în adăpost și supraveghere a lor, să respecte contractele de folosință și Regulamentul privind intervenția în zonele de protecție a monumentelor și folosința lor.

O altă obligație a cetățenilor Republicii Moldova este prevăzută în art. 14 al Legii privind ocrotirea monumentelor, în conformitate cu care “Deținătorii cu orice titlu juridic, care posedă, folosesc sau păstrează monumente cu valoare istorică, artistică sau științifică, luate la evidență sau înscrise în Registrul Monumentelor, sunt obligați să respecte prevederile prezentei legi, condiție care se include în actele de proprietate, de cumpărare-vînzare sau de închiriere”. Nu trebuie să trecem cu vederea și dispozițiile cuprinse în articolul 20, prin care persoanele, fizice sau juridice, care în cursul lucrărilor de orice natură pe teren descoperă vestigii arheologice, cărora li se poate atribui calitatea de monument, sunt obligate să sisteze lucrările și să informeze despre aceasta în scris, într-un termen de 48 ore, organul de administrare locală, pe al cărui teritoriu se află vestigiile, precum și Ministerul Culturii și Turismului, în vederea protejării și conservării.

Un interes aparte reprezintă și articolul 327 din Codul civil al Republicii Moldova, ale cărui dispoziții stabilesc, că în cazul descoperirii unei comori (comoară este orice bun mobil ascuns sau îngropat, chiar involuntar, al cărui proprietar nu poate fi identificat sau a pierdut, în condițiile legii, dreptul de proprietate) constituite dintr-un bun recunoscut ca monument al istoriei și culturii, acesta urmează a fi transmis în proprietatea statului. Proprietarul bunului imobil, în care a fost descoperită comoara, precum și descoperitorul ei, au dreptul la o recompensă în proporție de 50% din prețul comorii [11].

Trebuie să recunoaștem, însă, că punerea în aplicare a unor prevederi cuprinse în cel mai important document al statului, cum este și Constituția Republicii Moldova, întârzie.

Consecințele sunt vizibile în mai multe localități ale republicii, care suferă agresiuni ireversibile. Monumentele istoriei rămân în aceasta situație singurele repere ale configurației peisajului tradițional.

S-a remarcat că ritmul lent, cu care monumentele sunt salvate de la pericolul degradării, nu e cauzat numai de lipsa fondurilor alocate. Inexistența unei infrastructuri funcționale minime și precaritatea reglementărilor concură la această situație.

Protecția monumentelor istoriei și culturii urmează a fi concepută ca un ansamblu de măsuri internaționale și naționale, al cărui scop ține de conservarea și protecția moștenirii culturale a omenirii. Protecției urmează a fi supuse

Dr. hab. **Ion GUCEAC**,  
prim-prorector pentru studii și știință  
al Academiei “Ștefan cel Mare”, profesor universitar

### **PROTECȚIA MONUMENTELOR CULTURII - ÎNDATORIRE FUNDAMENTALĂ A CETĂȚENILOR REPUBLICII MOLDOVA**

Vatră a spiritualității naționale, Republica Moldova a zămislit o vastă și minunată salbă de valori ale istoriei și culturii. Existența unui impresionant număr de mărturii cu autentică valoare istorico-culturală trebuie sau, mai corect spus, ar trebui să atragă atenția nu numai responsabililor din cadrul autorităților publice centrale și administrației publice locale în ceea ce privește protejarea și conservarea acestora, dar și a cetățenilor.

În această ordine de idei demersul nostru se dorește a fi începutul unei dezbateri privind rolul individului în particular și a societății în ansamblu în protecția valorilor culturale. Politicile culturale publice în mod imperativ trebuie să se înscrie în tabloul continuității istoriei popoarelor, exersîndu-și rolul în îmbogățirea peisajului cultural universal, deoarece trecutul condiționează prezentul, iar prezentul, la rîndul său, condiționează viitorul.

În toate țările europene statul joacă un rol de frunte în îmbogățirea colecțiilor protejate de bunuri culturale. Gradul de conservare a patrimoniului cultural național constituie indicatorul raportării societății la propria istorie. Dar actualizarea trecutului trebuie să fie însoțită de proiectarea prezentului pe țeșutul istoriei.

Este aceasta o sarcină exclusivă a statului sau ea revine în egală măsură și fiecărui cetățean al Republicii Moldova?

Răspunsul ar trebui să fie unul afirmativ, deoarece orice societate este forma organizatorică, care include tezaurul tuturor valorilor sociale, inclusiv și a bunurilor istoriei și culturii.

Dar să luăm aminte, că la acest început de secol și de mileniu societatea noastră este contaminată de morbul indiferenței crescînde față de valorile spirituale moștenite. În viziunea profesorului Dumitru Mazilu, „valorile morale tradiționale ... pălesc tot mai mult, în timp ce banul devine tot mai puternic”. Savantul opinează, că aceste fapte și fenomene demonstrează, că „trăim, tot mai mult, în afara valorilor morale tradiționale, fiind dominați, într-o măsură care îngrijorează, de atotputernicia banului” [1, pag. 10].

Dar o societate nu poate supraviețui fără a constitui anumite standarde morale, pe care majoritatea le plasează mai presus de toleranță și pe care le

impune celor care nu sunt de acord cu ele, deoarece o anumită conformare morală este esențială pentru viața ei. Orice societate are dreptul să-și conserve propria existență și, ca atare, are dreptul să insiste asupra unei anumite conformări.

După cum am mai menționat și cu alte ocazii, îndatoririle fundamentale sunt corelative drepturilor și libertăților fundamentale. Caracterul corelativ al îndatoririlor cetățenești față de drepturi este pe deplin justificat și nici o persoană, fizică sau juridică, nu poate beneficia doar de drepturi, fără a-și asuma și obligațiile corespunzătoare. Aceasta înseamnă, că constituantul le-a conferit o egală însemnătate.

Îndatoririle fundamentale sunt esențiale, vitale pentru stat, în aceeași măsură în care drepturile și libertățile sunt esențiale pentru individ. Ele fac parte din viața noastră, în virtutea cărui fapt marele cărturar român Nicolae Iorga spunea: „Fiecare are de făcut un singur lucru: datoria lui, datoria lui întreagă, orice s-ar alege de dînsul după ce și-a făcut datoria, în sensul că viața - pînă în ultimul moment - să fie dedicată progresului uman, dezvoltării, progresului social, imposibil de conceput fără ca membrii comunității să-și îndeplinească îndatoririle” [2, pag. 11].

Statul se reduce la o abstracție, la o formă fără fond, dacă nu i se oferă instrumentele conservării și dezvoltării sale. Or, aceste instrumente i le oferă în parte cetățenii săi prin asumarea conștiință și înfăptuirea de către aceștia a îndatoririlor lor fundamentale. Bizuindu-se pe propriii cetățeni, statul se consolidează continuu, garantînd, la rîndul său, drepturile și libertățile cetățenești proclamate în Constituție.

Într-o democrație autentică fiecare cetățean are datoria morală de a se supune legilor ei, chiar dacă ar dori ca unele dintre ele să fie modificate. El are această datorie față de concetățenii săi, care, spre binele lui, se supun unor legi, care le displac. În viziunea unor autori această îndatorire nu poate fi, însă, absolută, “întrucît chiar și o societate, care este în principiu justă, poate produce, eventual, legi și politici injuste, iar un om are îndatoriri, care diferă de cele față de Stat” [3, pag. 168]. În aceeași concepție se consideră, că, dacă, totuși, omul se decide să încalce legea, “atunci el trebuie să se supună judecății și pedepsei impuse de Stat, ca recunoaștere a faptului, că datoria sa față de concetățeni a fost încălcată, dar nu eliminată de obligația lui religioasă sau morală” [4].

Necesitatea bunei organizări a vieții sociale impune o gamă largă de îndatoriri, acestea mergînd „de la apărarea patriei sale pînă la sacrificiul vieții” [5, pag. 171].

Legiuitorul național a prevăzut două categorii de destinatari ai îndatoririlor fundamentale: cetățenii statului și cetățenii străini, precum și apatrizii rezidenți în Republica Moldova.

Cetățenilor Republicii Moldova li se rezervă în exclusivitate îndatoriri specifice, cum ar fi: fidelitatea față de țară; apărarea țării; contribuția la cheltuielile publice.

Alte îndatoriri fundamentale angajează atît cetățenii republicii, cît și cetățenii

străini și apatrizii. Astfel, exercitarea cu bună credință a drepturilor și libertăților constituționale este o obligație generală. Despre cetățenii statului se spune, însă, că „cetățeanul are nu numai drepturi, el are și cele mai mari obligații”, iar marile drepturi „merg mîna în mîna cu marile obligații” [6, pag. 15].

Constituția Republicii Moldova prevede următoarele îndatoriri fundamentale: exercitarea cu bună credință a drepturilor și libertăților fundamentale; devotamentul față de țară; apărarea Patriei; prestarea contribuțiilor financiare; protecția mediului înconjurător și ocrotirea monumentelor [7].

Nu putem considera, că șirul îndatoririlor fundamentale ale cetățenilor Republicii Moldova se limitează la cele menționate, fără a reaminti de îndatorirea de a respecta normele sociale în general și cele de drept în special.

Protecția monumentelor în calitate de îndatorire fundamentală este o caracteristică specifică Constituției Republicii Moldova: pornind de la conținutul art. 59, conservarea și ocrotirea monumentelor istoriei și culturii constituie obligația fiecărui cetățean.

De menționat, că dispoziții similare pot fi întîlnite și în Constituțiile altor state. De exemplu, Constituția Sloveniei (art. 73) dispune: “Fiecare este obligat, în conformitate cu legea, să asigure protecția obiectelor naturii, inclusiv a monumentelor culturii” [8, pag. 182].

Într-o manieră mai deosebită este promovat acest obiectiv în Constituția Slovaciei, (art. 20, alin. 3), care dispune: „...Realizarea dreptului la proprietate nu trebuie să dăuneze sănătății oamenilor, naturii, monumentelor culturii...” [9, pag. 117].

Ideea protecției monumentelor istoriei și culturii a început a fi promovată încă din perioada Renașterii, adică odată cu trezirea interesului față de arta antică și apariția primelor colecții.

În perioada Revoluției franceze, prin Decretele Conventului, monumentele istoriei și culturii pentru prima dată au fost declarate patrimoniu național, au fost naționalizate colecțiile particulare (decretul de creare a muzeului din Luvru, 1791). În anul 1975 apare și serviciul de stat de protecție a monumentelor.

În sec. al XIX-lea — începutul sec. al XX-lea, paralel cu creșterea conștiinței naționale în mai multe state ale Europei, monumentele istoriei și culturii sunt luate sub protecția statului (de exemplu, Legea privind interzicerea scoaterii din țară a monumentelor de artă, adoptată în Grecia în anul 1834), se formează inspecții de stat (în Franța - în anul 1830, în Prusia - în anul 1834), se adoptă regulamente speciale (în Franța — în anul 1887, în Italia — în anul 1902, în Polonia — în anul 1918).

Din perspectiva realizării dispozițiilor cuprinse în art. 59 al Constituției, art. 10 al Legii Republicii Moldova privind ocrotirea monumentelor dispune, că “Ocrotirea monumentelor de către stat cuprinde prevederea și asigurarea lucrărilor de evidență, studiere, punere în valoare, salvagardare, protejare, conservare și restaurare; extinderea bazei materiale; folosința și accesibilitatea monumentelor

arheologică, artistică, științifică, socială sau tehnică” [14].

Astfel, în cadrul patrimoniului arheologic sunt incluse realizările umane materializate în diverse instalații, construcții și obiecte, care s-au păstrat pînă în zilele noastre atît în spațiul terestru, cît și în cel acvatic. Convenția nominalizează o serie de elemente și părți componente ale patrimoniului arheologic, însă lasă lista acestora deschisă, menționînd „monumente de altă natură”, care au valoare „istorică, arheologică, artistică, științifică, socială sau tehnică” și care trebuie să întrunească trei criterii: să fie un obiect material produs de om, apoi să contribuie la cunoașterea istoriei umanității și să provină din context arheologic sau să fie rezultatul unor investigații științifice sistematice.

Convenția, în versiunea ei revizuită, îndeamnă statele europene, prin intermediul metodelor științifice, să cerceteze patrimoniul arheologic, care poate să ne edifice asupra evoluției umanității în Europa și să constituie o „sursă a memoriei colective europene”. Doar prin intermediul conservării și cercetării patrimoniului arheologic putem reconstitui istoria umanității și relația ei cu mediul natural. Cunoașterea acestor elemente este favorizată de săpăturile și descoperirile arheologice, precum și de alte metode de cercetare a umanității și a cadrului său de viață.

### **Identificarea, cercetarea și protejarea patrimoniului arheologic.**

Pentru realizarea acestor obiective Convenția determină, că fiecare stat parte a Convenției trebuie să instituie un sistem juridic de protecție a patrimoniului arheologic [15]. În primul rând, li se propune statelor să organizeze inventarierea patrimoniului arheologic, clasificarea monumentelor și a zonelor protejate, deoarece acestea sunt elementele de bază în procesul de planificare a unui program de protejare, cercetare sau valorificare. În acest context, se propune constituirea de rezervații arheologice chiar și în lipsa unor vestigii evidente la suprafața solului sau sub apă. Statele europene sunt obligate să asigure conservarea mărturiilor materiale, astfel încât generațiile viitoare să le poată studia. Prin crearea de rezervații se asigură o mai bună protejare a siturilor arheologice, fără însă a se interzice practicarea agriculturii sau altor activități economice pe teritoriul lor. În cazul unor lucrări, care afectează straturile culturale, acestea sunt interzise sau pot fi realizate printr-o aprobare specială și sub supravegherea unui personal competent. În același articol se menționează, că descoperitorul unor vestigii arheologice fortuite este obligat să le semnaleze autorităților competente și să le pună la dispoziție pentru examinare [16]. Convenția nu se referă, însă, și la dreptul de proprietate asupra acestor bunuri, ceea ce înseamnă că aici se aplică prevederile legislației naționale.

Convenția europeană este mult mai explicită, decât legislația națională și în cazul reglementării procedurii de efectuare a activităților arheologice atât pe terenuri publice, cât și private. Necesitatea instituirii unor proceduri de autorizare și de control a săpăturilor și activităților arheologice vine din necesitatea de a preveni

monumentele literare și istorice, creațiile arhitecturale, descoperirile arheologice de importanță națională și internațională.

Activitatea în sfera protecției monumentelor istoriei și culturii se constituie din activitatea de cercetare științifică (cercetarea, clasificarea, catalogarea și editarea monumentelor), elaborarea și adoptarea actelor legislative (recunoașterea unui anumit obiect drept monument al istoriei și culturii); adoptarea unor legi, care să interzică deteriorarea sau reconstruirea monumentelor istoriei și culturii, scoaterea obiectelor avînd valoare culturală în afara hotarelor țării etc.; elaborarea unor instrucțiuni referitoare la modul de evidență, păstrare și restaurare a bunurilor culturale); realizarea lucrărilor de conservare și restaurare, popularizarea monumentelor în calitatea lor de moștenire istorică și patrimoniu cultural.

În concluzie, considerăm că trecutul trebuie protejat, motiv pentru care cel mai adesea urmează a fi invocată următoarea soluție: educarea populației (prin intermediul sistemului de învățământ) în spiritul dragostei și grijii față de trecut și, implicit, față de monumentele istoriei și culturii. Educația, ca formare specifică, este stringent necesară, deoarece numai într-o societate, care-și însușește și își asumă răspunderea pentru intergritatea valorilor de patrimoniu, se obțin rezultate.

**Referinte:**

1. Mazilu D. Drepturile omului - concept, exigențe și realități contemporane - □ Ediția a 2-a, „LUMINA LEX”, București, 2003, pag. 10.
2. Apud Mazilu D. Drepturile omului □ □ □ D5ē □ concept, exigențe și realități contemporane - Ediția 2-a, „LUMINA LEX”, București, 2003, pag. 11.
3. Ronald Dworkin. *Drepturile la modul serios*. Chișinău, Editura ARC, 1998, pag. 168.
4. *Ibidem*.
5. Cicero. *Opere alese. Ediție îngrijită de G. Guțu*. București, Europa Nova, 1995, pag. 171.
6. B. B. Berceanu. Cetățenia (monografie juridică). București, ALL BECK, 1999, pag. 15.
7. Constituția Republicii Moldova. Moldpres, Chișinău, 2006.
8. Конституции государств Европы, под редакцией Л.А. Окунькова. Норма, Москва, 2001г., том III, стр. 182.
9. Конституции государств Европы, op. cit., p. 117
10. Legea Republicii Moldova privind ocrotirea monumentelor (nr.1530-XII din 22.06.93). Monitorul Parlamentului, nr.1/3 din 30.01.1994
11. Legile Republicii Moldova 1107/06.06.2002 Codul civil. Cartea a doua - Drepturile reale (art.284-511) //Monitorul Oficial 82-86/661, 22.06.2002.

Dr. **Sergiu MUSTEAȚĂ**,  
Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”,  
conferențiar universitar

### UNELE CONSIDERAȚIUNI PRIVIND CONVENȚIA EUROPEANĂ PENTRU PROTECȚIA PATRIMONIULUI ARHEOLOGIC

Cu începere din anii 60 ai sec. al XX-lea, Consiliul Europei s-a implicat activ în activitățile de protecție a patrimoniului cultural european, adoptând o serie de convenții, recomandări și rezoluții, care îndeamnă statele membre să elaboreze și să dezvolte politici de protejare culturală actuale [1].

Una dintre cele mai importante, ca pondere, conținut și valoare, tratate europene în domeniul patrimoniului arheologic este *Convenția europeană pentru protecția patrimoniului arheologic*, semnată, inițial, la Londra pe 6 mai 1969 [2], iar ulterior revizuită, actualizată și deschisă spre semnare la La Valetta începând cu 16 ianuarie 1992 [3]. Convenția este cunoscută în cercurile diplomatice și cu denumirea prescurtată *Convenția de la La Valetta* sau *Convenția de la Malta*, din motivul locului unde a fost adoptată și deschisă spre semnare. Republica Moldova a semnat convenția la 4.05.1998, a ratificat-o pe 11.10.2001 și a considerat-o intrată în vigoare din 22.06.2002 [4].

Prevederile acestui important act european au fost elaborate în baza mai multor documente: Convenția culturală europeană [5], Convenția pentru conservarea patrimoniului arhitectural al Europei [6], Convenția europeană privind infracțiunile asupra bunurilor culturale [7], Recomandările Adunării Parlamentare cu privire la arheologie [8] și Recomandarea n<sup>o</sup> R (89) 5 cu privire la protecția și valorificarea patrimoniului arheologic în contextul operațiunilor de amenajare urbană și rurală [9].

Consiliul Europei cheamă toate statele europene să colaboreze cât mai strâns „pentru a salvagarda și a promova idealurile și principiile care țin patrimoniul lor comun” [10]. Scopul convenției este “de a proteja patrimoniul arheologic ca sursă a memoriei colective europene și ca instrument de studiu istoric și științific” [11]. Convenția pune în continuare accent pe valoarea științifică a patrimoniului arheologic și pe modul de explorare a acestor resurse culturale în contextul realităților contemporane. Pentru a fi mai expliciți în argumentarea importanței acestei

convenții, vom reda conținutul de bază, care le definește în acest act.

**Definirea patrimoniului arheologic.** Actul european definește din start noțiunile caracteristice patrimoniului arheologic. Convenția nu face abstracție de metodele și practicile de identificare a patrimoniului și măsurile de protecție, abordând în același timp unele aspecte de conservare integrată a patrimoniului arheologic. Convenția devine cu atât mai importantă cu cât elucidează și aspecte de management financiar ale practicii de conservare și restaurare a patrimoniului cultural. Aici se include și finanțarea cercetărilor arheologice, colectarea și difuzarea informației științifice.

În preambulul Convenției se reamintește, că patrimoniul arheologic este un element esențial pentru cunoașterea trecutului civilizațiilor și se recunoaște că „patrimoniul arheologic european, martor al istoriei vechi, este grav amenințat de degradare, atât din cauza creșterii numărului lucrărilor de amenajare, cât și din cauze naturale, la care se adaugă săpăturile clandestine sau lipsite de suport științific și informarea insuficientă a publicului”. Totodată se afirmă, că este important să se instituie procedurile de control administrativ și științific de rigoare, acolo unde acestea încă nu se practică, să se impună integrarea preocupărilor de conservare a patrimoniului arheologic în politica de amenajare urbană și rurală, ca și în cea de dezvoltare culturală și se subliniază, că răspunderea pentru protecția patrimoniului arheologic revine nu doar unui stat vizat în mod direct, ci și tuturor țărilor europene. Astfel, conținutul Convenției cheamă din start părțile semnatare să contribuie la reducerea riscurilor de degradare și să promoveze o politică de conservare, favorizând schimbul de experți și de experiență între țările europene, deoarece salvagardarea și studierea patrimoniului arheologic permit redarea evoluției istoriei omenirii și a relației sale cu mediul natural [12].

În comparație cu legislația națională, Convenția europeană definește patrimoniul arheologic nu doar într-un cadru normativ separat, dar și mult mai calitativ, pornind de la noțiunile generale și pînă la componentele concrete ale patrimoniului arheologic. Astfel, se consideră „drept *elemente ale patrimoniului arheologic* toate vestigiile, bunurile și alte urme ale existenței umanității în trecut”, care cuprind „structurile, construcțiile, ansamblurile arhitectonice, siturile amenajate, bunurile mobile, monumentele de altă natură, indiferent dacă sunt amplasate pe uscat sau sub apă” [13]. Totodată, Convenția europeană definește separat și foarte clar noțiunile de *monument* și de *sit arheologic*:

„**1. Monumente:** realizările care se remarcă prin valoarea lor istorică, arheologică, artistică, științifică, socială sau tehnică, inclusiv instalațiile și elementele decorative, care fac parte integrantă din aceste realizări;

**3. Situri:** opere la care și-au dat concursul omul și natura, parțial amenajate cu construcții și formînd spații suficient de specifice și omogene pentru a constitui obiectul unei delimitări topografice, remarcabile prin valoarea lor istorică,

rînd, de difuzarea rezultatelor investigațiilor arheologice este conducătorul lor, persoana care deține dreptul și autorizația de săpătură. Pentru facilitarea accesului publicului larg la informația despre rezultatele investigațiilor arheologice, Convenția cere statelor să ia toate măsurile necesare obținerii, la încheierea lucrărilor arheologice, unui document științific de sinteză, care să poată fi publicat înaintea difuzării integrale a studiilor specializate [27]. Fiecare stat sau autoritate publică, pentru menținerea unor informații actuale, trebuie să realizeze anchete, să actualizeze inventarele și să cartografieze siturile arheologice din teritoriile aflate în administrarea lor teritorială.

Difuzarea și schimbul de informație arheologică este considerat o prioritate în cooperarea între arheologii dintre diferite țări și în procesul de formare a tinerilor arheologi. Statele trebuie să susțină activ atît schimbul de informație, cît și de elemente ale patrimoniului arheologic, fără, însă, ca acestea să aducă în vreun mod prejudicii vreuneia dintre părți [28]. Convenția susține formarea unui număr suficient de profesioniști în domeniile aferente patrimoniului arheologic și facilitarea schimbului de experiență între specialiștii din diferite țări [29]. Statele sunt îndemnate să faciliteze colaborarea internațională în acest domeniu prin semnarea unor acorduri bilaterale și multilaterale.

**Arheologia publică/Sensibilizarea publicului.** Un alt aspect destul de important din domeniul arheologiei, care asigură reușita și succesul măsurilor de protecție și de conservare a siturilor, este sensibilizarea publicului. Prezenta Convenție stabilește obligația părții semnatare de a se angaja în activitatea educativă de sensibilizare a publicului larg față de valoarea patrimoniului arheologic pentru cunoașterea trecutului și față de pericolele care amenință acest patrimoniu. De asemenea, este necesar să se promoveze accesul publicului la elementele importante ale patrimoniului arheologic, în special la situri, și să se încurajeze expunerea pentru public a bunurilor arheologice descoperite [30]. Aceasta este extrem de important pentru procesul educativ și pentru înțelegerea originilor umane și a evoluției societăților moderne. O societate educată conștientizează nu numai importanța descoperirilor arheologice, ci și pericolul distrugerii lor. De aceea, în anumite circumstanțe, accesul publicului trebuie să fie limitat, în scopul protejării patrimoniului. De exemplu, unele grote, care conțin picturi rupestre preistorice, au fost închise, deoarece prezența publicului făcea să crească în mod periculos umiditatea și cantitatea bacteriilor. În asemenea cazuri trebuie găsite alte modalități de prezentare a siturilor, de exemplu, reproducerea lor în mărime naturală sau prin alte mijloace de comunicare.

**Prevenirea și combaterea traficului ilicit.** În art. 10 al Convenției se stipulează o serie de măsuri, pe care statele trebuie să le realizeze pentru a combate fenomenul *circulației ilicite a elementelor patrimoniului arheologic*. Vestigiile arheologice apar în circuitul ilicit ca urmare a săpăturilor ilegale sau prin sustragerea

săpăturile sau deplasarea ilicită a elementelor patrimoniului arheologic și de a asigura aplicarea metodelor științifice de cercetare arheologică [17]. Practica europeană presupune obținerea unei autorizații speciale de către persoana, care dorește să realizeze aceste lucrări. Acest lucru se realizează, de regulă, prin intermediul unor comisii de stat, care, în cazul Republicii Moldova, este Comisia Arheologică de pe lângă Ministerul Culturii, abilitată cu analiza proiectelor de cercetare arheologică și eliberarea autorizațiilor doar persoanelor/arheologilor recunoscuți și calificați, conform unui regulament special. Astfel, doar această autorizație conferă dreptul de a iniția sau dezvolta investigațiile arheologice în cadrul unui monument sau sit arheologic, membrii Comisiei Arheologice avînd dreptul de supraveghere și control asupra lucrărilor. Realitatea, însă, ne demonstrează, că, deoarece Comisia Arheologică activează pe principii de voluntariat, ea nu reușește să exercite și funcții executive și de control, iar personalul redus al Ministerului Culturii este departe de a face față necesităților, fapt pentru care considerăm necesară, în acest sens, constituirea unei Inspecții Arheologice, care să monitorizeze investigațiile și expertizele de teren.

Autorizația de investigații arheologice este actul juridic îndreptat împotriva săpăturilor ilicite și chemat să asigure, de către cel care îl deține, utilizarea tehnicilor și metodelor de investigație științifice non-destructive [18], iar în cazul utilizării tehnicilor distructive — lucrările să fie conduse de persoane calificate și autorizate în mod special [19]. Fiecare săpătură arheologică trebuie să fie pregătită minuțios, asigurată cu utilajul și materialele necesare atît pentru investigații, cît și pentru conservarea descoperirilor, deoarece efectuarea unor săpături nepregătite din punct de vedere al conservării se consideră, de către legislația europeană, act de vandalism, întrucît obiectele arheologice, în dependență de materialul de care au fost confecționate, odată expuse noilor condiții de mediu degradează destul de rapid. Din acest motiv proiectul și echipa de lucru trebuie să includă echipamentul, personalul și materialele necesare conservării lor. În Republica Moldova această situație este foarte bine cunoscută și actuală. Descoperirea și expunerea unor obiecte arheologice fără a le proteja de factorii geoclimatici presupune degradarea și chiar distrugerea lor. În consecință, pentru a exclude acest lucru, considerăm că fiecare proiect de săpături arheologice trebuie să conțină un plan de gestionare a descoperirilor și a ceea ce rămîne din sit, proiectul fiind asigurat cu mijloace de conservare necesare.

Utilizarea unor metode și utilaje moderne este salutată și acceptată, însă această situație nu presupune și lipsa unui control din partea statului. Astfel, Convenția atrage în mod special atenția asupra modului de utilizare a detectoarelor de metale și altor echipamente de detectare (instalații cu ultrasunet și radare) în cadrul cercetărilor arheologice [20]. Această obligație ține de dreptul intern, dar ea vine din necesitatea stabilirii controlului asupra persoanelor și modului de

utilizarea a acestor utilaje și este îndreptată împotriva actelor de vandalism, situație foarte actuală și pentru Republica Moldova, deoarece în ultimii ani au fost semnalate zeci de cazuri de utilizare ilicită de către persoane neautorizate a detectoarelor de metale în scopul descoperirii obiectelor arheologice și în special a monedelor în cadrul monumentelor de la Orheiul Vechi, Costești etc. Autoritățile locale și centrale, însă, nu au întreprins nimic pentru a stopa sau, cel puțin, a împiedica aceste barbarisme. În Republica Moldova doar o singură instituție cu profil arheologic — Centrul de Cercetări Arheologice din Republica Moldova (CCARM) este dotată oficial cu un asemenea aparat, restul utilizatorilor fiind niște banali căutători de comori. În practica internațională nu oricine dintre arheologii profesioniști poate avea și are dreptul să folosească detectoarele, deoarece recurgerea abuzivă la detectoarele de metale conduce la deteriorarea considerabilă a straturilor culturale și a obiectelor arheologice. Din acest motiv este necesară adoptarea unui act normativ, care să reglementeze utilizarea acestor utilaje, însoțit de un mecanism de control și sancționare a celor care încalcă legea.

Convenția obligă statele membre să ia măsuri de protejare fizică a patrimoniului arheologic prin acordarea resurselor necesare [21]. Datoria statului este să asigure patrimoniului arheologic un cadru fizic corespunzător. Crearea rezervațiilor arheologice este considerată prima fază a unui lung proces de întreținere a acestui patrimoniu, pentru păstrarea descoperirilor în locul de origine, unde este posibilă și constituirea unor depozite de păstrare a obiectelor deplasate din locul descoperirii. Crearea de rezervații arheologice trebuie să fie, însă, conformă cerințelor Registrului monumentelor și siturilor, listei zonelor de protejare, listei priorităților naționale de protejare etc., a căror elaborare încă nu este finalizată în Republica Moldova.

**Conservarea patrimoniului arheologic.** Convenția rezervă o atenție deosebită relației, care trebuie să existe între proiectele de amenajare și protecția patrimoniului arheologic. Astfel, statele sunt obligate să asigure participarea arheologilor la procesele de planificare, de elaborare a unor strategii și programe echilibrate de protejare, de conservare și de valorificare a siturilor, care prezintă interes arheologic [22]. Consultațiile preliminare în cazul unor proiecte de amenajare sau construcții și implicarea arheologilor în acest proces are o semnificație majoră pentru soluționarea sau anticiparea problemelor legate de păstrarea, salvagardarea, protejarea sau cercetarea vestigiilor arheologice. Instituțiile publice sunt și ele obligate să asigure consultări sistematice între arheologi, urbanisti și specialiști în amenajarea teritoriilor în scopul protejării patrimoniului arheologic. Doar printr-o colaborare viabilă și colegială între specialiști poate fi exclusă prejudicierea siturilor arheologice în procesul de elaborare a proiectelor de construcție, fie în mediul urban, fie în cel rural. Direcțiile și departamentele de arhitectură sunt departe de realitățile arheologice și de dorința de a consulta un expert arheolog în procesul

de planificare a unor sectoare de construit sau pentru aprobarea unor proiecte de construcții private. Convenția europeană cere, însă, statelor să acorde mijloace suficiente pentru efectuarea unui studiu științific riguros asupra siturilor, fiind asigurată publicarea cât mai rapidă a rezultatelor investigațiilor. Totodată, instituțiile statului trebuie să prevadă, atunci când elemente ale patrimoniului arheologic au fost descoperite cu ocazia lucrărilor de amenajare și când aceasta se dovedește posibil, conservarea *in situ* a acestor elemente. În contextul asigurării accesului publicului larg la rezultatele descoperirilor arheologice Convenția cere statelor ca amenajările „pentru primirea unui număr mare de vizitatori să nu prejudicieze caracterul arheologic și științific al acestor situri și al împrejurimilor lor.” [23]. Cerința generală față de toate proiectele arheologice rămâne a fi comună tuturor statelor, astfel ca în procesul de planificare și realizare a săpăturilor arheologice să se țină cont cu strictețe de necesitatea integrării și realizării măsurilor de conservare a descoperirilor.

**Finanțarea cercetării și conservării vestigiilor arheologice.** Arheologii, în numele publicului, au dreptul nu doar să studieze și să interpreteze descoperirile arheologice, dar și să obțină un sprijin larg pentru a realiza aceste obiective profesionale [24]. Din acest motiv arheologia trebuie susținută de instituțiile statului prin acordarea suportului necesar. În realizarea investigațiilor arheologice domeniul financiar este unul pe cât de important, pe atât și de delicat. În majoritatea statelor lumii arheologii se confruntă cu indiferența instituțiilor statului, care trebuie să susțină realizarea proiectelor arheologice. De aceea Convenția europeană a ținut cont de această situație, cerând fiecărui stat să susțină sub aspect financiar cercetările arheologice de orice nivel. Astfel, statul semnatar al Convenției se obligă „să prevadă un sprijin material din partea autorităților publice naționale, regionale sau locale pentru cercetarea arheologică în funcție de competențele lor” [25]. În funcție de circumstanțe autoritățile publice sau persoanele particulare trebuie să acopere toate costurile necesare cercetării și conservării vestigiilor arheologice. Totodată, bugetele proiectelor arheologice trebuie să includă mijloacele necesare creării și procesării bazelor de date, întocmirii rapoartelor, arhivării și catalogării datelor arheologice etc. Instituțiile statului, în cazul lucrărilor publice sau private de amenajare, trebuie de asemenea „să sporească mijloacele materiale aflate la dispoziția arheologiei preventive”, „incluzând în bugetele acestor lucrări, alături de studiile de impact impuse de preocupările privind mediul și amenajarea teritoriului, studiile și prospecțiunile arheologice prealabile, documentele științifice de sinteză, precum și comunicările și publicațiile complete asupra descoperirilor” [26]. Toate aceste măsuri sunt chemate să asigure valorificarea descoperirilor arheologice și asigurarea accesului publicului la siturile arheologice, iar responsabilitatea asigurării financiare revine atât instituțiilor publice, cât și celor private.

**Colectarea și difuzarea informației științifice.** Responsabil, în primul

**Dr. Ion TENTIUC,**  
șef al secției „Arheologie” a Muzeului Național  
de Istorie și Arheologie, conferențiar universitar,  
**Natalia POPUȘOI,**  
lector al catedrei „Procedură penală și criminalistică”  
a Academiei „Ștefan cel Mare”, doctorand

### REGIMUL JURIDIC AL INVESTIGAȚIILOR ARHEOLOGICE ÎN REPUBLICA MOLDOVA ȘI PROBLEMA SĂPĂTURILOR NEAUTORIZATE

Patrimoniul istorico-cultural cu toate componentele pe care le include — complexe naturale, monumente de cultură, artă, arhitectură, arheologie, obiecte de cult, bunuri mobile și imobile etc., considerate „unice și de neînlocuit”, reprezintă valoarea inestimabilă a comunităților umane, care face parte din patrimoniul mondial al întregii omeniri, iar atitudinea față de ele este măsura gradului de civilizație a unui popor. Ocrotirea monumentelor istoriei și culturii este sarcina morală și obligația de onoare a unei societăți, care se vrea aliniată celor civilizate.

Conform estimărilor de specialitate Republica Moldova are un patrimoniu de circa 10 mii de monumente arheologice - un adevărat Eldorado istorico-cultural. Puține sunt țările, care să dețină un număr mai mare de monumente, raportat la suprafața teritoriului. Dintre acestea în Registrul Monumentelor al Republicii Moldova ocrotite de stat, aprobat prin Hotărârea Parlamentului nr. 1531-XII din 22 iunie 1993, care cuprinde 5.699 de situri, sunt introduse 2.655 monumente arheologice.

Cercetarea distribuirii acestora a permis să se constate, că repartizarea monumentelor arheologice ocrotite de stat este neuniformă pe teritoriul statului. Avem raioane, unde sunt protejate de stat peste 200 de monumente arheologice, iar altele, cum ar fi Cimișlia, Comrat și Cantemir, nu au nici un monument arheologic inclus în Registru. Cîte un singur monument arheologic este ocrotit de stat în raioanele Ceadăr-Lunga, Leova și Taraclia. În raionul Cahul sunt ocrotite de stat trei monumente, iar în Basarabeasca - patru. Se întâmplă așa nu pentru că acolo monumente nu există. Analiza materialelor documentare, a Registrului Monumentelor arheologice demonstrează, că ele există, însă autoritățile locale, responsabile de evidența siturilor, nu au dat dovadă de perseverență și insistență în această privință. Astfel, starea lucrurilor privind realizarea Hotărârii Parlamentului referitoare la ocrotirea monumentelor în Republica Moldova nu este una foarte bună.

Trecînd la abordarea temei din titlul studiului, vom menționa, că pentru

din săpăturile autorizate. Aceste fenomene sunt caracteristice majorității societăților contemporane, deoarece valoarea pieselor arheologice naște tentația sustragerii și comercializării lor. De aceea combaterea acestor fenomene negative trebuie să devină o prioritate a politicilor culturale ale statelor. Convenția subliniază, că părțile semnatare poartă deplina răspundere pentru schimbul de informații între autoritățile publice competente și instituțiile științifice cu privire la săpăturile ilicite, care au fost depistate, pentru a preveni circulația ilicită a vestigiilor arheologice. Convenția îndeamnă statele să coopereze în lupta contra circulației ilicite a obiectelor, informîndu-se reciproc despre apariția obiectelor suspecte pe piață. Muzeele sunt îndemnate să nu achiziționeze elemente ale patrimoniului arheologic suspectate că ar proveni din săpături ilicite sau din deturnarea descoperirilor făcute în cadrul săpăturilor legale [31]. Convenția declară, că nici una dintre dispozițiile sale nu afectează funcționarea tratatelor bilaterale sau multilaterale existente sau care ar putea fi încheiate între părți în domeniul prevenirii traficului ilicit de obiecte arheologice. Trebuie să fim conștienți, că o protecție totală a vestigiilor arheologice este imposibil de realizat imediat. Din aceste considerente cea mai reușită metodă de combatere a fenomenului săpăturilor arheologice ilegale și traficului ilicit de antichități este educația cetățenilor în spiritul responsabilității față de trecutul uman.

**Implementarea Convenției.** Consiliul Europei a organizat un Comitet de experți, care „este înputernicit să urmărească aplicarea Convenției” și „să supună periodic Comitetului Miniștrilor al Consiliului Europei un raport privind situația politicilor de protecție a patrimoniului arheologic în statele contractante ale Convenției (revizuită) și aplicarea principiilor, pe care aceasta le enunță” [32].

Republica Moldova a semnat această Convenție la 4 mai 1998, a ratificat-o pe 11 octombrie 2001 și ea a intrat în vigoare cu începere din 22 iunie 2002 [33]. Conform prevederilor Convenției, ea a intrat în vigoare după depunerea instrumentelor de ratificare [34].

Dacă tratatul internațional, la care este parte Republica Moldova, prevede alte norme, decît cele stabilite de prezenta lege, se aplică prevederile tratatului internațional [35].

Concluzia analizei acestei Convenții este, că patrimoniul arheologic este “o sursă a memoriei colective europene”. De aceea sperăm, ca în procesul de reformare continuă a sistemului legislativ moldovenesc se va ține cont și de prevederile acestui act european. Cel mai important pas în această direcție ar fi ca prevederile acestei Convenții să fie puse la temelia unei legi naționale privind protejarea, cercetarea și valorificarea patrimoniului arheologic, cu atît mai mult cu cît Convenția încurajează statele europene să instituie un sistem juridic de protecție a patrimoniului arheologic [36].

**Referințe:**

1. Pentru detalii a se vedea lista actelor europene din anexele lucrării.
2. Convenția din 1969 a intrat în vigoare la 20 noiembrie 1970, fiind semnată de Austria, Belgia, Cipru, Danemarca, Franța, Germania, Grecia, Islanda, Italia, Lichtenstein, Luxemburg, Malta, Portugalia, Spania, Suedia, Elveția, Marea Britanie, Bulgaria, Sfântul Scaun, URSS și Iugoslavia.
3. *Convenția Europeană pentru protecția patrimoniului arheologic* (revizuită) a fost deschisă pentru semnare de către statele membre la 16 ianuarie 1992 la La Valetta, Malta, în cadrul celei de a treia Conferințe europene a miniștrilor responsabili de patrimoniul cultural și a intrat în vigoare la 25 mai 1995.
4. Lege privind ratificarea unor convenții ale Consiliului Europei în domeniul culturii, Nr.533-XV din 11.10.2001, în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.136-138/1053 din 15.11.2001. Publicată în ediția oficială "Tratate internaționale", 2006, vol. 35, pag. 147. Pe pagina web a Consiliului Europei data ratificării Convenției de către Republica Moldova este prezentată greșit: 21.12.2001, corect este 11.10.2001, <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=143&CM=8&DF=1/24/2007&CL=ENG>
5. Convenția culturală europeană, semnată la Paris pe 19 decembrie 1954.
6. Convenția pentru conservarea patrimoniului arhitectural al Europei, semnată la Grenada pe 3 octombrie 1985.
7. Convenția a fost semnată la Delphi la 23 iunie 1985.
8. În special, Recomandările Consiliului Europei 848 (1978); 921 (1981) și 1072 (1988).
9. Recomandarea Comitetului Miniștrilor al Consiliului Europei solicită statelor membre următoarele: întocmirea inventarelor și bazelor de date, pe care responsabilii de patrimoniul arheologic să le pună la dispoziția specialiștilor în amenajarea teritoriilor; crearea unor structuri administrative capabile să intervină în proiectele, care implică vestigii arheologice; adoptarea măsurilor legale și administrative necesare pentru ca datele arheologice să constituie o componentă esențială a politicii urbanistice și de amenajare; dezvoltarea de tehnici noi pentru lucrările de proporții mari; sensibilizarea publicului față de valoarea patrimoniului arheologic ca element major al identității culturale europene.
10. *Convenția Europeană pentru protecția patrimoniului arheologic*, Preambul.
11. Ibidem, articolul 1 (1).
12. Ibidem, articolul 1 (2i)
13. Ibidem, articolul 1 (2, 3).

14. Ibidem, articolul 1.
15. Ibidem, articolul 2.
16. Ibidem, articolul 2 (iii).
17. Ibidem, articolul 3 (i.a)
18. Ibidem, articolul 3 (i.b).
19. Ibidem, articolul 3 (ii).
20. Ibidem, articolul 3 (iii).
21. Ibidem, articolul 4.
22. Ibidem, articolul 5.
23. Ibidem, articolul 5 (5.v).
24. Skeates 2000, 109.
25. Ibidem, articolul 6 (i).
26. Ibidem, articolul 6 (ii.a.b).
27. Ibidem, articolul 7 (ii).
28. Ibidem, articolul 8.
29. Ibidem, articolul 12.
30. Ibidem, articolul 9.
31. Ibidem, articolul 10.
32. Ibidem, articolul 13.
33. Lege privind ratificarea unor convenții ale Consiliului Europei în domeniul culturii, nr.533-XV din 11.10.2001, în Monitorul Oficial al R. Moldova nr.136-138/1053 din 15.11.2001.
34. Ibidem, Articol 14 (5).
35. Articol 63, *Lege privind ocrotirea monumentelor*, nr. 1530-XII, 1993.
36. Articol 2. *Convenția Europeană pentru protecția patrimoniului arheologic*.

istorie al școlii din localitate utiliza aceste piese în calitate de material ilustrativ la lecțiile sale, fără, însă, să se alarmeze și să anunțe instituțiile abilitate cu asigurarea protecției obiectelor monumentelor descoperite.

V. Marchevici încă pe atunci menționa cu stupoare: *«Закон существует на бумаге, он многого требует и ко многому обязывает, но в действительности все или почти все его игнорируют. Многие проектные организации не представляют на согласование разрабатываемые проекты, либо делают это на стадии завершения строительства»* (p. 90).

Sau un alt exemplu prezentat de autor. Proiectul de construcție a grădiniței de copii din comuna Climăuți, raionul Șoldănești, nu a fost prezentat pentru avizare Ministerului Culturii și Turismului, iar în timpul excavării fundației, pe locul construcției, a fost descoperită și parțial distrusă o stațiune paleolitică cu locuințe din colți și oase de mamut, probabil dintre cele mai vechi cunoscute prin părțile noastre

În prezent constatăm cu stupoare, că lucrurile nu s-au schimbat la noi cu nimic în bine. Ba din contra, în multe privințe starea lucrurilor s-a agravat drastic. Cel mai mare flagel îl constituie așa-numiții „czutatori de comori” înzestrați cu cele mai moderne tehnici de căutare - detectoare de metale. Aceștia au depistat și au distrus, cu începere din anii 90 ai secolului trecut, straturile culturale a zeci și zeci de monumente arheologice, au găsit și au realizat pe „piața neagră” sute și chiar mii de piese cu valoare de unicat, multe pierdute pentru totdeauna pentru patrimoniul nostru cultural, muzeal sau științific.

Despre distrugerile provocate unicele orașe medievale ale Hoardei de Aur descoperite în Europa de Sud-Est, despre cele de la Orheiul Vechi și Costești (raionul Ialoveni) deja circulă legende, fără ca cineva să întreprindă cele mai elementare măsuri de contracarare a fenomenului.

În rezultat, iată ce scria una dintre revistele de specialitate de la București: *„După anul 1990 oficiile de patrimoniu din România au fost solicitate intens de diverși cetățeni, care dețineau icoane și argintărie provenite din Basarabia, pentru a fi evaluate în vederea vânzării lor în alte țări”*.

Astăzi, când discutăm acest fenomen, „căutătorii de comori” continuă, nestingheriți, „opera” lor de distrugere a patrimoniului național.

Un fenomen extrem de frecvent întâlnit astăzi, cu consecințe grave și de durată, îl prezintă distrugerea patrimoniului cultural și a celui protejat de stat de către organisme sau organizații ale statului. Acestea distrug, fără a fi trase la răspundere, situri arheologice, care constituie patrimoniul național. În anii 80 ai secolului trecut deja menționatul director al Muzeului de Arheologie al Academiei de Științe a Republicii Moldova dr. V. Marchevici prezenta drept exemplu cazul președintelui de kolhoz din comuna Echimăuți, raionul Rezina, care a dispus să fie distrusă cu buldozerele una dintre cele mai frumoase cetăți medievale de pe Nistru

identificarea, conservarea și valorificarea științifică a monumentelor arheologice în Republica Moldova a fost elaborat un cadru juridic complex, care permite, pe lângă activitățile menționate mai sus (identificarea, conservarea și valorificarea științifică), protejarea și propagarea monumentelor și siturilor arheologice, considerate parte a Patrimoniului cultural național.

Astfel, de exemplu, în Constituția Republicii Moldova, în articolul 59, intitulat „Protecția mediului înconjurător și ocrotirea monumentelor”, se stabilește că *„protecția mediului înconjurător, conservarea și ocrotirea monumentelor istoriei și culturii constituie obligația fiecărui cetățean”*.

A fost adoptată și Legea privind ocrotirea monumentelor, care, în articolul 10 (1), stipulează că *„ocrotirea monumentelor de către stat cuprinde prevederea și asigurarea lucrărilor de evidență, studiere, punere în valoare, salvagardare, protejare, conservare și restaurare... Ocrotirea de către stat este exercitată de Parlament, de Guvern, de consiliile municipale, orășenești și comunale și de organele lor executive — primării”*. În articolul 16 al aceleiași legi se menționează, că *„În scopul evidenței, studierii, punerii în valoare, salvagărdării, protejării, conservării și restaurării monumentelor pe principii științifice, organele de stat pentru ocrotirea monumentelor sunt obligate să înființeze consilii științifice și comisii, să consulte specialiști (juriști, lucrători de muzeu, restauratori), luând în considerare la întocmirea Registrului Monumentelor, precum și la înscrierea monumentelor în acest Registru, avizele corespunzătoare”*.

În Republica Moldova au fost adoptate și alte legi, care abordează, generalizat sau separat, unele componente ale patrimoniului, cum ar fi: Legea Republicii Moldova despre cultură (nr. 413-XIV din 27. 05. 99), Legea Muzeelor (nr. 1596-XV din 27.12.2002) etc. Astfel, conform articolul 17 al Legii despre cultură, *“patrimoniul cultural național al Republicii Moldova este stabilit de Guvern, de comun acord cu Parlamentul, și are un regim special de păstrare, conservare și folosire a lui în conformitate cu legislația în vigoare”*.

Pentru realizarea acestor Legi, pe lângă Ministerul Culturii și Turismului a fost înființată Comisia Arheologică, abilitată cu elaborarea strategiilor, avizarea programelor de cercetare, metodologiilor, normativelor și reglementărilor tehnico-științifice din domeniul cercetărilor arheologice. Comisia Arheologică, în calitate de organism științific de specialitate, este alcătuită din specialiști-experti în domeniu, fiind aprobată prin ordinul ministrului culturii. Ea exercită și funcții de control, care de multe ori sunt imposibil de realizat din cauza lipsei unei minime finanțări pentru deplasări și verificări în teren.

Printre alte atribuții Comisia Arheologică, care nu este persoană juridică și are vot consultativ pe lângă Ministerul Culturii și Turismului, are competențe de emitere a *avizelor* pentru eliberarea autorizațiilor pentru săpături arheologice, indiferent de sursa de finanțare a investigațiilor arheologice de teren. Pe lângă

Comisia Arheologică este constituit un Colegiu de etică profesională, care asigură respectarea Codului Deontologic al arheologilor din Republica Moldova și Regulamentul săpăturilor arheologice. Au fost adoptate și alte documente de reglementare în acest sens.

O componentă importantă a legislației privind valorificarea calificată, cercetarea profesionistă și, în ultimă instanță, protejarea monumentelor arheologice de la distrugere, reprezintă instituirea Registrului Arheologilor din Republica Moldova. Astfel, în temeiul Hotărârii Colegiului Ministerului Culturii și Turismului nr. 11 din 27.02.2001, la 28 februarie al aceluiași an a fost emis ordinul 49 al ministrului privind Registrul Arheologilor, fiind aprobată și metodologia privind înscrierea în Registrul Arheologilor.

În acest scop au fost evidențiate, în dependență de experiență și gradul de calificare, câteva categorii valorice de atestare profesională, cum ar fi:

1. arheologi debutanți;
2. arheologi specializați; și
3. arheologi experți.

Criteriile de apreciere profesională sunt foarte exacte și rigide, fapt care asigură un nivel înalt al cercetărilor arheologice de teren, iar prin aceasta — protejarea și valorificarea calificată a patrimoniului cultural național, inclusiv al celui arheologic.

În dependență de gradul de calificare a arheologilor Comisia Arheologică emite avize, în temeiul cărora Ministerul eliberează *Autorizațiile de săpături*, care sunt de patru categorii:

*Categoria A* - pentru efectuarea cercetărilor sistematice de teren, de amploare și de durată, a tuturor tipurilor de monumente arheologice;

*Categoria B* - pentru efectuarea perieghezelor, cu sondarea unor secțiuni în cadrul monumentelor arheologice pe o suprafață de până la 20 m.p.;

*Categoria C* - pentru efectuarea perieghezelor de teren fără aplicarea săpăturilor; și

*Categoria D* - pentru efectuarea cercetărilor de salvagardare a monumentelor arheologice aflate în pericol de distrugere de factori umani sau naturali.

Atenționăm, că Autorizația pentru investigații arheologice de teren poate fi eliberată doar persoanelor înscrise în Registrul Arheologilor, în conformitate cu categoria de atestare profesională.

Așadar, analiza legislației naționale, a cadrului juridic privind ocrotirea patrimoniului istorico-cultural al Republicii Moldova, a bunurilor mobile și imobile, care îl formează, inclusiv al celui arheologic, cu puține excepții, corespunde standardelor europene și internaționale. Se pare, însă, că puținele excepții, despre care vorbeam, au determinat o adevărată debandadă în domeniul protecției siturilor și au cauzat distrugerea în masă a monumentelor de patrimoniu, inclusiv a celor

arheologice, în Republica Moldova, situație demarată încă în anii 90 ai secolului trecut și care astăzi a luat proporții de masă.

\*\*\*

Trebuie să recunoaștem, că, din nefericire, distrugerea monumentelor istoriei și culturii, care sunt parte componentă a patrimoniului țării, și nu doar ale ei, sunt efectuate nu numai de persoane particulare iresponsabile, dornice de venituri ilicite imediate, ci și de organizații de construcție, chiar, de multe ori, cu acordul tacit al unor funcționari publici obligați prin lege să protejeze valorile culturale de patrimoniu ale țării.

Cea mai deplorabilă pare este starea, în care sunt protejate monumentele arheologice. În afară de faptul că acestea sunt distruse de fenomene naturale (inundații, alunecări de teren etc.), cel mai mare flagel îl constituie, totuși, activitatea umană necontrolată, debordantă, necivilizată. Starea lucrurilor poate fi explicată și prin faptul, că până în prezent în Republica Moldova nu există o Lege a patrimoniului arheologic.

Lipsa unei asemenea legi, care ar fi conformă convențiilor europene și internaționale, a condus la extinderea îngrijorătoare a fenomenului distrugerii în masă a monumentelor arheologice de către așa numiții „*căutători de comori*”. Acesta nu este un fenomen absolut nou, necunoscut anterior la noi sau în zonele, unde există monumente, care încorporează „bunuri culturale, a căror valoare poate avea un preț exprimat monetar” (Legea Republicii Moldova despre cultură, art. 2), însă proporțiile lui din prezent necesită intervenția urgentă a organelor de resort.

Fără a prezenta exemple din zonele limitrofe, ne vom referi, rezumativ, la cele legate de spațiul cuprins între hotarele Republicii Moldova.

Cu părere de rău, dacă s-ar încerca o documentare în această privință, nu se vor găsi statistici în arhive sau publicate în mass-media despre distrugerea unor monumente ale patrimoniului cultural național.

Dintre puținele studii publicate, care au luat în dezbatere acest fenomen urît, poate fi amintită lucrarea publicată la sfârșitul anilor 80 ai secolului trecut de cercetătorul și arheologul Vsevolod Marchevici, sau cele mai recente publicații ale profesorului Sergiu Musteață. V. Marchevici încă pe atunci bătea cu multă îngrijorare alarma, că populația de la noi este absolut lipsită de așa numitul „cult al respectului pentru antichități” și privată de dreptul de a recupera acest handicap.

Abordînd această problemă, autorul prezenta exemple autentice de distrugere premeditată a unor obiecte de patrimoniu, care au fost descoperite întâmplător în procesul activităților agricole. De notorietate este exemplul din comuna Sărata-Veche din raionul Fălești, cînd a fost descoperit un tezaur de piese din bronz, cu valoare de unicat, care, la dispoziția președintelui kolhozului de atunci au fost aruncate într-un depozit fără paznic. De acolo piesele erau luate de lucrători și topite pentru diferite necesități gospodărești. Chiar și învățătorul de

nouă, este adaptată de către legislația penală pentru a executa (onora obligațiile asumate de către statul care aderă sau încheie o Convenție internațională cu un alt stat) tratatul internațional.

În rândul al doilea, infracțiunile, legate de atentatele la valorile istorico-culturale, trebuie atribuite la unul dintre grupurile de fapte infracționale internaționale, recunoscute de doctrina penală (infracțiuni internaționale și infracțiuni cu caracter internațional).

Momentul respectiv este important, deoarece influențează survenirea consecințelor de drept.

Necesitatea reglementări juridice internaționale a protecției valorilor istorico-culturale a fost generată de faptul, că la sfârșitul secolului al XX-lea criminalitatea în acest domeniu a căpătat caracter internațional. În literatura de specialitate infracțiunile respective sunt divizate în trei categorii mari: infracțiuni internaționale; infracțiuni cu caracter infracțional; infracțiuni legate de străini.

Referitor la noțiunea „Infracțiuni cu caracter internațional” există mai multe opinii.

Infracțiunile internaționale sunt infracțiuni contra păcii și securității omenirii, care prezintă pericol deosebit pentru întreaga comunitate mondială (genocidul).

Infracțiunile cu caracter internațional provoacă daune relațiilor normale internaționale, colaborării pașnice dintre state, organizații și cetățenii diferitelor țări. Categoria acestora include și infracțiunile legate de atentatele asupra valorilor istorico-culturale.

Infracțiunile legate de străini includ acele infracțiuni, care sunt săvârșite de străini, în participațiune cu ei sau împotriva lor.

Una dintre definiții este și următoarea. Prin infracțiuni cu caracter internațional trebuie înțelese faptele prevăzute de convențiile și tratatele internaționale, care nu se referă la infracțiunile contra păcii și securității omenirii, dar care atentează la relațiile normale dintre state și prejudiciază colaborarea pașnică în diverse domenii ale relațiilor interstatale (economice, social-culturale, patrimoniale etc.), precum și diversele organizații sau cetățeni, și care sunt pedepsibile fie conform normelor prevăzute de tratatele internaționale, fie conform celor ale legislațiilor penale naționale, dar în conformitate cu aceste convenții sau tratate.

Din această definiție reiese, că infracțiunile cu caracter internațional trebuie deosebite atât de cele internaționale, cât și de cele general-penale.

Caracterul internațional al criminalității legate de atentatele asupra valorilor istorico-culturale este evident. Însă caracterul internațional al acestora devine tot mai relevant, situație pe care o indică, în special, Interpolul. Această organizație internațională a poliției a efectuat un sondaj, din care au reieșit următoarele: din 39 de țări, în care Interpolul a trimis interpelări cu privire la situația referitoare la atentatele asupra valorilor istorico-culturale, 27 dintre ele au răspuns, că

- cea de la Echimăuți. Și doar intervenția promptă a specialiștilor a permis să se ia unele măsuri de conservare, iar președintele, drept pedeapsă, a achitat o amendă simbolică de 100 de ruble.

Deja în zilele noastre, când descriem aceste barbarii, continuă practica de demarare a construcțiilor capitale, de plantare a culturilor multianuale fără prezentarea proiectelor spre avizare Ministerului Culturii și Turismului și fără ca ultimul sa se autosesizeze.

În anii 70 ai secolului trecut, când a fost construită hidrocentrala de la Costești, raionul Râșcani, militanții vremii au prevăzut, în bugetul șantierului, sume importante pentru cercetarea științifică a monumentelor arheologice, dar și pentru exhumarea cimitirului comunității locale și strămutarea lui într-o zonă protejată.

Totuși, vom menționa și lucruri, care bucură și însuflă speranța, că nu totul este pierdut în acest domeniu. În ultimii ani, care, totuși, sunt de grea cumpănă pentru Patrimoniul istorico-cultural național, între unele instituții de cultură, muzee și Ministerul Afacerilor Interne, Serviciul Vamal, Inspectoratul Fiscal se constituie un spirit de colaborare mai mult sau mai puțin strânsă, care este un beneficiu enorm pentru păstrarea și salvagardarea Patrimoniului cultural și științific național.

Cîteva exemple concludente. Datorită eforturilor depuse de organele nominalizate au fost reținute, confiscate și redate patrimoniului național diverse obiecte materiale avînd valoare istorico-culturală.

Astfel, Oficiul Fiscal de Stat Hîncești a transmis în anul 2002 Muzeului Național de Istorie a Moldovei 2947 piese de patrimoniu constînd din icoane, cărți, detalii de podoabe de proveniență orientală, aparținînd secolului al XIX-lea. În anii 2004-2006 Oficiul Fiscal de Stat pe mun. Chișinău a transmis aceluiași muzeu mai multe piese, inclusiv monede, medalii și ordine. Menționăm în acest sens și colaborarea utilă a Muzeului Național de Arheologie și Istorie a Moldovei (MNAIM) cu Vistieria de Stat.

Un caz mai deosebit îl constituie cel din anul 2006, când Procuratura mun. Chișinău a prezentat MNAIM pentru expertiză o colecție de obiecte antice depistate de Vama de Stat din Amsterdam. Colecția a fost descoperită în poștă diplomatică transmisă din Republica Moldova (!) Piese erau de proveniență nord-pontică și mediteraneană. Valoarea pieselor a fost apreciată la 450 mii Euro. În anii 2006 și 2007 Comisia interdepartamentală pentru stabilirea destinației obiectelor confiscate sau fără stăpîn a transmis muzeelor din Republica Moldova mii de piese avînd valoare istorico-culturală — icoane, monede, cărți vechi, insigne etc., care au fost reținute în timpul cînd se încerca scoaterea lor dincolo de hotarele statului.

**În concluzie** venim cu cîteva propuneri, care, credem, sunt absolut necesare redresării situației deplorabile a Patrimoniului nostru cultural național, și în special a celui arheologic, la compartimentul protejare:

- Ministerul de Interne și Ministerul Culturii și Turismului ale Republicii Moldova

să țină evidența tuturor detectoarelor de metale aflate în proprietate privată;

- în preajma celor mai importante situri arheologice să se instaleze panouri de avertisment privind interzicerea utilizării detectoarelor de metale pe raza hotarelor monumentului de cultură respectiv;

- a crea pe lângă Ministerul Culturii și Turismului Inspectoratul de Arheologie Preventivă investit și cu funcții de avizare a proiectelor arhitecturale, care urmează a fi realizate în zone noi, așa cum a existat acesta până la mijlocul anilor 90 ai secolului al XX-lea. Acest Inspectorat, pentru a fi funcțional, trebuie creat prin hotărâre de Guvern. În toate statele europene, inclusiv la vecinii noștri, în Ucraina și România, acestea există de mulți ani și funcționează eficient;

- urgentarea adoptării Legii cu privire la monumentele arheologice din Republica Moldova. Proiectul legii a fost elaborat încă acum 5 ani. Tergiversarea adoptării ei are consecințe grave pentru protejarea patrimoniului cultural în general și a celui arheologic în special;

- a obliga prin lege magazinele de anticariat și colecționarii să pună la dispoziția specialiștilor muzeografi și a organelor competente ale statului toată informația despre piesele, pe care le achiziționează de la populație și care au valoare de Patrimoniu.

Considerăm că doar asemenea măsuri vor permite stoparea fenomenelor de distrugere în masă a monumentelor patrimoniului istorico-cultural național.

#### **Bibliografie:**

1. Legea privind ocrotirea monumentelor (nr. 1530-XII din 22.06.1993).
2. Legea Republicii Moldova despre cultură, M.O. al RM, 5 august 1999, nr. 83-86.
3. Legea muzeelor (nr. 1596-XV din 27.02.2002).
4. Convenție privind protecția patrimoniului mondial, cultural și natural, adoptată de Conferința Generală a UNICEF la Paris, semnată la 23 noiembrie 1972.
5. Маркевич В. И. Актуальные проблемы археологических исследований и пропаганды достижений//Археология, этнография и искусствоведение Молдовы: итоги и перспективы. Кишинев, 1990 г., стр. 86-95.
6. Musteață Sergiu. Protecția Patrimoniului arheologic în legislația națională, europeană și internațională, in: Studii de istorie veche și medievală. Omagiu prof. Gheorghe Postică, Chișinău, 2004, pag. 28-41.
7. Гойда М. Археология в Республике Чехия: учет и охрана памятников, разведка древнего и исторического ландшафта, // Stratum plus, 2000, nr. 5, pag. 502-509.
8. Grigorescu Ion. Necesitatea unor măsuri ferme pentru protecția valorilor de patrimoniu cultural, in: Revista Muzeelor, București, 1994, nr. 4, pag. 75-76.

Dr. **Veaceslav URSU**,  
lector superior al catedrei „Drept penal și criminologie”  
a Academiei „Ștefan cel Mare”, conferențiar universitar

#### **PROTECȚIA JURIDICĂ A VALORILOR CULTURALE VĂZUTĂ PRIN PRISMA PREVEDERILOR ACTELOR INTERNAȚIONALE**

Conform alin. 1 al art. 8 al Constituției Republicii Moldova principiile și normele unanim recunoscute ale dreptului internațional sunt parte a sistemului de drept al statului nostru, iar alin. 3 al art. 1 al CP al Republicii Moldova prevede, că acesta se aplică în conformitate cu prevederile Constituției și ale actelor internaționale la care Republica Moldova este parte. Prin urmare, tratatele și convențiile internaționale sunt și ele părți componente ale sistemului nostru de drept.

În legătură cu aceasta o importanță deosebită o are aprecierea caracterului și gradului de influență a principiilor și normelor actelor internaționale asupra legislației penale a Republicii Moldova și, în special, în cele ce se referă la protecția valorilor istorico-culturale.

Până a prezenta caracteristica actelor normative internaționale adoptate în domeniul respectiv, trebuie să facem câteva precizări: în primul rând, este rezonabil să cădem de acord cu acei autori (cu punctul lor de vedere), care consideră, că în anumite cazuri normele dreptului internațional servesc drept sursă pentru dreptul penal al Republicii Moldova.

Unul dintre aceste cazuri este situația, în care prevederile legii penale fac trimitere directă la normele dreptului internațional. Drept exemplu servește chiar art. 133 al CP „Valori culturale”, în care se arată, că prin valori culturale cu caracter religios sau laic se înțeleg valorile indicate în Convenția UNESCO din 14.11.1970. A doua situație este reprezentată prin recepția sau „implementarea” normelor juridice internaționale în CP al republicii noastre. Prin:

- *trimitere* vom înțelege indicația nemijlocită (fără a o expune în textul legii penale) asupra acțiunii normei dreptului internațional, care are importanță juridico-penală;

- *recepție* reprezintă situația, în care o prevedere a dreptului internațional, ca sursă a dreptului penal, se include completamente în legea penală fără nici o redactare sau modificare (asemenea norme luate din diverse convenții internaționale avem, de exemplu, noțiunea de trafic de persoane (art. 165 al CP etc.);

- *implementare* este cazul în care o normă penală deja existentă în CP sau, în cele mai dese cazuri, când CP se completează cu o normă juridico-penală

Luînd în considerație opinia L.N. Galenski, se poate trage concluzia, că, în conformitate cu art. 28 al Convenției, răspunderii pentru încălcarea prevederilor sale pot fi supuse atît persoanele fizice, cît și statele membre. În același timp M.M.Boguslavski consideră, că în Convenția din 1954 „lipsesc prevederile cu privire la răspunderea statelor pentru încălcarea obligațiilor sale de ocrotire a bunurilor culturale în caz de conflict armat”. Cu această opinie suntem de acord și noi, deoarece anterior am menționat, că atentatele la valorile istorico-culturale se consideră infracțiuni cu caracter internațional, din care motiv subiecți ai acestora pot fi doar persoanele fizice. Aceasta, însă, nu înseamnă, că problema cu privire la fixarea, în contextul Convenției, a normelor, care ar stabili și răspunderea statelor pentru neonorarea (încălcarea) prevederilor sale, nu există.

Un neajuns al Convenției considerăm și lipsa în textul ei a unor sancțiuni penale pentru săvîrșirea unor infracțiuni concrete. (Alte acte internaționale definesc faptele infracționale și indică trăsăturile specifice lor).

Un alt document important adoptat de UNESCO, care reglementează ocrotirea juridică a valorilor istorico-culturale, este Convenția cu privire la măsurile, ce urmează a fi luate pentru interzicerea și împiedecarea operațiunilor ilicite de import, export și transfer al dreptului de proprietate asupra bunurilor culturale, adoptată la Paris, la 14.11.1970.

Art. 2 al Convenției stabilește direcționarea de bază a acțiunii acestui act. Mai întîi statele participante la Convenție „recunosc, că importul, exportul sau transmiterea dreptului de proprietate asupra bunurilor culturale constituie cauza principală a sărăcirii moștenirii culturale a țărilor de origine a acestor bunuri și că colaborarea internațională constituie un instrument eficient de asigurare a ocrotirii acestor bunuri de la toate pericolele”.

Convenția stabilește de asemenea temeiurile ilegalității importului, exportului sau transmiterii dreptului de proprietate asupra bunurilor culturale (art.3).

Ilegal se consideră, conform Convenției, și „exportul silit sau transmiterea dreptului de proprietate asupra bunurilor culturale, survenit datorită faptului ocupației țării de către un stat străin”.

Convenția din 1970 conține o serie de prevederi, în conformitate cu care statele semnatare se obligă:

Art. 5 - să constituie pe teritoriul său unul sau mai multe servicii naționale de ocrotire a moștenirii culturale;

Art.6 - să interzică scoaterea (exportul) de pe teritoriul său a bunurilor culturale, care nu au anexat un certificat special, ce legitimează permisiunea statului exportator de a exporta bunurile enumerate;

Art.7, pct. a - să ia toate măsurile necesare preîntîmpinării procurării de către muzee și alte instituții analogice plasate pe teritoriul său a bunurilor culturale, ce provin sau au fost exportate ilegal din alt stat-participant la Convenție;

infracțiunile respective într-o anumită măsură afectează interesele statelor sale, iar 17 le-au apreciat ca fiind problema principală în lupta contra criminalității (acestea sunt țările, care posedă o imensă moștenire (patrimoniu) arheologică și de artă) [1, pag.31].

Literatura juridică [2, pag.21] evidențiază 20 de grupuri de infracțiuni transnaționale, printre care figurează și sustragerile (furtul) de opere de artă și obiecte de cultură.

O mare amploare au căpătat-o furturile acestor obiecte și opere de artă și trecerea lor ilegală dintr-o țară în alta.

Piața ilegală a operelor de artă și a obiectelor (de anticariat) are la etapa actuală o natură transnațională bine organizată.

Schemele criminale respective includ în calitate de subiecți locuitorii băștinași din zonele, unde sunt plasate obiecte vechi, și diverși dealeri criminali, care prin contrabandă transportă aceste valori peste hotarele țărilor de origine. Fiind trecute în altă țară, aceste obiecte sunt cumpărate de alți dealeri și revîndute colecționarilor sau altor persoane.

Astfel, una dintre trăsăturile de bază ale caracterului internațional (transnațional) al acestor infracțiuni, o constituie săvîrșirea acestora de către autori și complicii lor, care sunt cetățeni ai diverselor țări. Un alt semn al caracterului transnațional al infracțiunilor legate de atentatele asupra valorilor culturale este necorespunderea obiectului ca element constitutiv al infracțiunii cu locul comiterii acesteia. Drept exemplu servește contrabanda cu tablouri furate dintr-o țară și trecute ilegal pe teritoriul alteia. În acest caz fapta de contrabandă este recunoscută drept infracțiune conform legii penale a țării (Franța), în care au fost introduse tablourile, iar prejudiciul se cauzează țării de origine a operelor de artă, moștenirii culturale a acesteia (Italia).

Cercetătorul A.N.Trainin consideră, că nimicirea culturii naționale constituie genocid. Vom fi de acord cu autorii unui manual de drept penal internațional, care afirmă, că genocidul trebuie, totuși, deosebit de atentatele la moștenirea național-culturală. În primul rînd, genocidul presupune atentarea la cultura unui popor, unei entități naționale, a unui grup etnic etc. în general, în comparație cu infracțiunile despre care vorbim; în al doilea rînd, genocidul este comis cu intenții vădite, și nu pe ascuns, cum sunt comise infracțiunile legate de atentatele asupra valorilor istorico-culturale. Asemenea infracțiuni făptuitorii nu le afișează, ci, din contra, le tăinuiesc.

Un alt argument ar fi faptul, că răspunderii penale pentru unele infracțiuni internaționale sunt supuse statele, în timp ce pentru săvîrșirea infracțiunilor de atentare la valorile istorico-culturale răspunderii sunt supuse persoane fizice. În plus, răspunderea penală survine nu în temeiul tratatelor internaționale, ci sunt conforme legislației penale naționale. Aceasta înseamnă, că pentru survenirea

răspunderii penale de săvârșire a infracțiunilor analizate este necesară fie recepția, fie implementarea normelor dreptului internațional în legislațiile naționale ale statelor.

V.P.Panov [3, pag. 68] relevă și un al treilea semn al transnaționalității infracțiunii, și anume: stabilirea laturii obiective a componenței de infracțiune în tratatele și convențiile internaționale. În legătură cu aceasta este necesar de studiat acele documente internaționale, în care se pot conține unele semne ale faptelor infracționale, îndreptate împotriva ordinii stabilite de ocrotire a valorilor istorico-culturale.

Cu părere de rău, în lume, la etapa actuală, nu există un act normativ, un document internațional, care ar îngloba toate reglementările cu privire la protecția valorilor istorico-culturale. Baza juridică în acest domeniu este constituită dintr-un șir de acte normative internaționale de sine stătătoare, care, de regulă, nu au o direcționare pură juridico-penală. În general aceste acte se limitează doar la prevederi de ordin general sau dispozitiv cu privire la stabilirea răspunderii pentru aceste fapte în legislațiile naționale ale țărilor.

Datorită, însă, faptului, că majoritatea actelor normative, care se referă la regimul juridic al valorilor istorico-culturale, au fost adoptate sub egida ONU (UNESCO), o sistematizare a acestora este, totuși, posibilă (într-o anumită măsură).

În sfera de activitate a acestei organizații interstatale intră soluționarea unui spectru larg de probleme ale colaborării internaționale științifice și culturale.

În conformitate pct.2 al art.1 al Statutului său, UNESCO „ajută la păstrarea, progresul și răspîndirea învățămîntului, îngrijindu-se de conservarea și protecția moștenirii (patrimoniului) culturale a întregii populații - cărți, opere de artă și alte monumente de importanță științifică și istorică, precum și recomandă popoarelor interesate încheierea unor convenții internaționale respective.”

Din momentul înființării sale (Londra, 1945) UNESCO desfășoară o activitate legislativă intensă, constînd din elaborarea și adoptarea unor convenții și recomandări cu privire la protecția valorilor istorico-culturale.

În activul său practic intră adoptarea celor mai importante acte normative de ordin internațional, care se referă la tema abordată de conferința noastră de astăzi, cum ar fi Convenția de la Haga din 1954, Convenția despre protecția moștenirii culturale din 1972, dar și o serie întreagă de recomandări specificate.

Convenția din 1954 de la Haga se consideră primul document internațional, care a fost recunoscut și aprobat la nivel mondial, scopul principal al căruia este conservarea moștenirii istorico-culturale a popoarelor lumii. Meritul acestei Convenții constă în aceea, că prevederile sale au cumulat mai multe norme, care se conțineau în diverse tratate internaționale și care prevedeau protejarea valorilor istorico-culturale în caz de conflict armat.

Astfel, art. 2 al Convenției prevede, că protecția bunurilor istorico-culturale include ocrotirea și respectul pentru aceste bunuri, iar art. 3 și 4 desfășoară noțiunile de ocrotire și respect față de bunurile culturale.

Conform Convenției, Înaltele Părți Contractante se obligă să respecte bunurile culturale situate atît pe teritoriul lor propriu, cît și pe teritoriul altor Părți Contractante.

Prin „respectarea” acestora vom înțelege obligația statelor de a interzice o așa utilizare a valorilor (bunurilor) culturale, care ar conduce la deteriorarea sau nimicirea acestora în caz de conflict armat.

O altă componentă a protecției bunurilor istorico-culturale o constituie ocrotirea acestora (art. 2, 3). Înaltele Părți Contractante se obligă să pregătească, încă pe timp de pace, ocrotirea bunurilor culturale situate pe propriul lor teritoriu împotriva efectelor posibile ale unui conflict armat, luînd măsurile pe care le consideră potrivite.

Convenția din 1954 obligă statele „să prevină și, la nevoie, să oprească orice act de furt, jefuire sau însușire ilegală de bunuri culturale, sub orice formă ar fi practică, precum și orice act de vandalism împotriva bunurilor menționate”.

Această prevedere a fost luată în considerație și de legislatorul autohton, stabilind în Codul său penal răspunderea penală pentru distrugerea sau deteriorarea intenționată a monumentelor istoriei și culturii.

Art. 28 al Convenției determină, că Înaltele Părți Contractante se obligă, în cadrul sistemului lor de drept penal, să ia toate măsurile necesare pentru ca persoanele, oricare ar fi cetățenia lor, care au încălcat sau au ordonat încălcarea prezentei Convenții, să fie urmărite și supuse unor sancțiuni penale sau disciplinare.

Această prevedere, însă, are două neajunsuri. În primul rînd, analizînd conținutul acestei norme, nu este clară apartenența ramurală a sancțiunilor stabilite în legislațiile naționale. Specificăm: prevederea respectivă din Convenție presupune stabilirea, în limitele legislațiilor penale ale statelor membre, a sancțiunilor atît de ordin penal, cît și de ordin disciplinar. Dar acest lucru este imposibil, deoarece regulile stabilirii sancțiunilor disciplinare sunt reglementate de dreptul muncii, și nicidecum de dreptul penal. În legătură cu aceasta apare o divergență, care necesită a fi omisă prin intermediul unei prevederi concrete la art. 28 al Convenției, care ar stabili doar caracterul juridico-penal al sancțiunii în caz de încălcare a prevederilor acesteia.

În al doilea rînd, nu este clară problema cu privire la subiecții (răspunderii) (infracțiunii), despre care este vorba în norma respectivă (art. 28). Se răsfîrînge acțiunea art. 28 numai asupra persoanelor fizice, sau, în conformitate cu ea, răspunderii pot fi supuse și statele membre?

În literatura de specialitate, referitor la această problemă, există mai multe opinii. De exemplu, L. N. Galenski consideră, că „statele, ca subiecți ai răspunderii juridico-internaționale, pot fi supuse pedepselor, fie sub formă materială, fie sub forma tragerii persoanelor cu funcții de răspundere ale organelor sale la răspundere penală”.

cazuri în procesul de restaurare a monumentelor istorice, fie din lipsă de bani, fie din necunoaștere, fie din alte motive s-au aplicat metode simpliste de restaurare, care nu întotdeauna respectă principiul păstrării structurilor originale ale monumentelor.

O deosebită atenție trebuie să se acorde restaurării locașelor de cult, care și așa au avut de suferit mult pe parcursul deceniilor „de ateism militant” și, dacă mai dărmăm și ceea ce a rămas pentru „a construi din nou mai frumos”, atunci aceasta nu se numește reconstrucție, cu definitivarea „operei” predecesorilor militanți și agresivi. Iată de ce Ministerul Culturii și Turismului cu o deosebită strictețe trebuie să monitorizeze acest proces de reconstruire. Poate în unele cazuri este mai important a conserva un monument de mare valoare culturală și istorică națională, decât a-l reconstrui.

**Finanțarea activității de ocrotire a monumentelor.** Finanțarea activității de evidență, studiere, punere în valoare, salvagardare, protejare, conservare și restaurare a monumentelor se asigură de la bugetul de stat prin intermediul Ministerului Culturii și Turismului, de la bugetele locale, din contul plăților pentru arendă, inclusiv din chiria încasată pentru terenurile din zonele de protecție ale monumentelor, din defalcările din beneficiul de la turism, din venitul întreprinderilor, care stingheresc ocrotirea monumentelor, din beneficiul organelor asigurării de stat în conformitate cu acordurile încheiate, din veniturile și donațiile organizațiilor, care în temeiul statutului lor ocrotesc monumentele, din fondurile și donațiile unor persoane fizice și juridice, precum și din alte surse legale.

De notat că Legea (nr.1350 din 02.11.2000) cu privire la activitatea arhitecturală stabilește, că lucrările de reconstrucție, restaurare sau reparație a monumentelor de arhitectură, istorie și cultură, precum și lucrările de construcție, reparație, reconstrucție a obiectelor amplasate în zonele de protecție a monumentelor se efectuează în conformitate cu prevederile legislației privind ocrotirea monumentelor.

În sensul sancțiunilor aplicabile pentru nerespectarea obligației de ocrotire și conservare a monumentelor sunt semnificative prevederile art.221 al Codului penal (*Distrugerea sau deteriorarea intenționată a monumentelor istoriei și culturii*) și ale art.92 al Codului cu privire la contravențiile administrative (*Încălcarea regulilor de ocrotire și folosire a monumentelor istoriei și culturii*).

Încheind examinarea problemelor protecției monumentelor, exprimăm o anumită satisfacție în legătură cu măsurile, pe care le adoptă statul și societatea în vederea protecției monumentelor. După cum se poate vedea, avem o bază juridică destul de cuprinzătoare în materie. Ba mai mult, pe lângă organele de stat societatea civilă este și ea destul de receptivă la problemele mediului și cele ale culturii. În ultimii ani s-au depus eforturi deosebite în acest sens: se restaurează complexul

Art.7, pct. b - să interzică intrarea (importul) bunurilor culturale, furate dintr-un muzeu sau monument religios, cultural sau altă instituție corespunzătoare a altui stat-participant la Convenție;

Art. 7, pct. c - la cererea statului participant să întreprindă măsurile corespunzătoare pentru a depista și returna orice obiect cultural sustras din instituțiile enumerate și care ulterior au fost scoase ilegal.

Astfel, Convenția aceasta prevede nu numai măsurile de preîntâmpinare a transferului (traficului) ilegal de bunuri culturale, dar și operațiuni de căutare, depistare și returnare a acestora.

Legislația penală a RM a racordat prevederile sale la Convenția menționată, stabilind răspunderea penală pentru contrabanda cu valori culturale (art. 248 al CP al RM).

Cu părere de rău, nu numai sustragerile și traficul ilegal de valori istorico-culturale cauzează prejudicii moștenirii culturale a comunității mondiale. Timpul și activitatea prejudiciabilă a oamenilor influențează acest proces. Dar unele state, pe teritoriul cărora sunt amplasate aceste valori, de multe ori nu sunt în stare să asigure de sine stătător protecția și ocrotirea acestora.

În acest sens UNESCO, la 16.11.1972, a adoptat un alt act normativ „Convenția privind protecția patrimoniului mondial, cultural și național”, care reglementează problemele referitoare la ocrotirea internațională a acestui patrimoniu, la colaborarea statelor participante și realizarea ocrotirii naționale a patrimoniului nominalizat.

#### **Referințe:**

1. Горбачев В.Г., Гуров А.И. Борьба с преступными посягательствами на культурные ценности в зарубежных странах. Учебное пособие. М, 1992 г., стр. 31.
2. Современные проблемы борьбы с транснациональной преступностью: материалы международной научно-практической конференции. Краснодар, 2000 г., стр. 21.
3. Панов В.П. Международное уголовное право. М, 1997 г., стр.68.

Dr. **Ștefan BELECCIU**,  
decan al facultății „Securitate și ordine publică”  
a Academiei „Ștefan cel Mare”, conferențiar universitar

### **APORTUL AUTORITĂȚILOR PUBLICE LA PROTEJAREA VALORILOR ISTORICO-CULTURALE**

Conservarea și ocrotirea monumentelor istoriei și culturii este obligația sacră a fiecărui cetățean al Republicii Moldova, deoarece aceste monumente reprezintă mărturii inestimabile ale evoluției civilizațiilor pe parcursul mileniilor, ale progresului spiritual, politic, economic, istoric și social ale țării și poporului nostru.

Principalele acte, care determină aspectele protecției monumentelor și obligațiile ce revin în acest sens persoanelor fizice și juridice, este Constituția Republicii Moldova și Legea (nr. 1530 din 22.06.1993) privind ocrotirea monumentelor, care constituie patrimoniul istorico-cultural al statului. Această lege definește monumentele istoriei și culturii (obiecte ori ansambluri de obiecte cu o deosebită valoare istorică, artistică sau științifică); stabilește tipurile lor (monumente care fac parte din patrimoniul istorico-cultural, din patrimoniul natural etc.).

Legea determină și formele, în care se prezintă monumentele (bunuri mobile; bunuri imobile); stabilește modalitatea de ținere a evidenței monumentelor (Registrul Monumentelor al Republicii Moldova); dacă monumentele fiind bunuri imobile, evidența cărora se poate urmări relativ ușor, atunci monumentele patrimoniului istoric și cultural în formă de bunuri mobile sunt destul de greu de urmărit.

Și totuși, este necesară elaborarea unui mod de strictă evidență a tuturor monumentelor și bunurilor de patrimoniu. În realitate Registrul Monumentelor, chiar dacă și există, nu este accesibil majorității specialiștilor, care sunt nemijlocit responsabili de păstrarea și conservarea bunurilor culturale, fără a mai vorbi despre oamenii simpli.

Conform Legii privind ocrotirea monumentelor este prevăzut, că ocrotirea monumentelor de către stat cuprinde asigurarea lucrărilor de evidență, studiere, punere în valoare, salvagardare, protejare, conservare și restaurare; extinderea bazei materiale; folosirea și accesibilitatea monumentelor pentru diverse investigații, în procesul de instruire și propagare în instituțiile de învățământ de toate gradele. Ocrotirea de către stat este exercitată de Parlament, de Guvern, de consiliile raionale, municipale, orașenești și comunale, de președinții raioanelor și primării. Legea privind administrația publică locală (nr. 123 din 18.03.2003) de asemenea pune în sarcina autorităților publice locale evidența obiectelor expuse în muzee și

păstrate în locurile de depozitare și administrarea lor. În proiectul noii Legi cu privire la administrația publică locală competența acestor organe este stabilită de Legea privind descentralizarea administrativă, aceasta din urmă, însă, nu enumeră responsabilitățile autorităților administrației publice locale în domeniul ocrotirii, conservării și reconstruirii obiectelor având valoare istorico-culturală aflate pe teritoriul unităților administrativ teritoriale de nivelul I și II.

Conform proiectului noii legi cu privire la administrarea publică locală Consiliile locale administrează bunurile domeniului public și privat al satului (comunei), orașului (municipiului), decide darea lor în administrare, concesiune, arendă, închirierea bunurilor domeniului public al satului (comunei), orașului (municipiului) după caz, precum și a serviciilor publice de interes local în condițiile legii, decide vânzarea, privatizarea, concesiunea, închirierea sau darea în arendă și locațiune a bunurilor domeniului privat al satului (comunei), orașului (municipiului) după caz, în condițiile legii; dintre acestea considerăm necesar să se reglementeze mai clar atribuțiile organelor administrației publice locale privind administrarea patrimoniului istorico-cultural, care se află la balanța acestor organe.

Evidența obiectelor patrimoniului cultural într-un registru unic republican, accesibil tuturor instituțiilor publice, va crea posibilitatea protejării valorilor istorico-culturale de la înstrăinări ilicite, chiar și din partea autorităților statului, care de multe ori nu cunosc importanța culturală a obiectelor, care se află în proprietatea lor.

Statul încurajează activitatea fundațiilor obștești și a persoanelor particulare, care își propun punerea în valoare și folosirea monumentelor și zonelor lor de protecție. Această susținere a entuziaștilor din partea statului se realizează prin intermediul Ministerului Culturii și Turismului, care în ultimul timp a făcut destul de multe pentru valorificarea monumentelor având valoare istorică și naturală. Prin acesta se încearcă a aduce unele venituri și chiar investiții în zonele turistice pentru formarea infrastructurii și valorificarea comorilor istoriei, culturii și naturii.

În perioada anilor 1991-2007 nu putem spune, că s-au făcut prea puține în acest sens: s-au reconstruit unele mănăstiri de mare valoare spirituală și culturală (mănăstirile „Căpriană”, „Hîncu” și „Curchi”), s-au introdus în circuitul turistic locașuri sfinte și vestigii arheologice, cum sunt mănăstirile „Țîpova”, „Saharna”, „Condrița”, dar și „Orheiul Vechi”, „Valul lui Traian”, Cetatea Sorociei, mănăstirile din raionul Călărași.

**Conservarea și restaurarea monumentelor** trebuie să se întemeieze pe principii și norme științifice universal acceptate. Conservarea monumentelor este prioritară lucrărilor de restaurare sau construcție. Restaurarea prin reparații și lucrări adecvate de conservare prevede mai întâi măsurile, care ar exclude avarierea și ruina lor, ar asigura păstrarea structurilor originale ale monumentelor fără a știrbi din valoarea lor istorică, artistică și științifică. Din păcate, în unele

reglementările, care se conțin în legislația penală a Federației Ruse, inclusiv în ceea ce privește sistemul de ierarhizare a valorilor sociale ocrotite prin norme de drept penal. De exemplu, în Capitolul XXV al Codului penal al Federației Ruse, intitulat «Преступления против здоровья населения и общественной нравственности», este incriminată, la art.243, o infracțiune aproape similară cu cea prevăzută la art.221 al CP al Republicii Moldova, și anume: «Уничтожение или повреждение памятников истории и культуры».

Observăm unele diferențe în ceea ce privește intitularea capitolelor de legislatorul moldovean și cel rus și, respectiv, în oportunitatea includerii infracțiunilor examinate în cadrul acestor capitole, conturându-se de fapt o incorectitudine în legea penală a Republicii Moldova. Întru susținerea acestei concluzii vin reglementările speciale din Legea cu privire la ocrotirea monumentelor.

Potrivit art.1(1) al acestei legi, monumente sunt obiecte sau ansambluri de obiecte cu valoare istorică, artistică sau științifică, care reprezintă mărturii ale evoluției civilizațiilor de pe teritoriul republicii, precum și ale dezvoltării spirituale, politice, economice și sociale și care sunt înscrise în Registrul Monumentelor al Republicii Moldova ocrotite de stat.

(2) Toate monumentele, situate pe teritoriul Republicii Moldova, fac parte din patrimoniul ei cultural și natural și se află sub protecția statului.

(3) Monumente, care fac parte din patrimoniul cultural, sunt considerate:

a) operele de arhitectură, sculptură sau pictură monumentală, elementele sau structurile cu caracter arheologic, inscripții, grote și grupuri de elemente, care au valoare națională sau internațională din punct de vedere istoric, artistic sau științific;

b) ansamblurile: grupuri de construcții izolate sau grupate care, datorită arhitecturii, unicității și integrării lor în peisaj, au valoare națională sau internațională din punct de vedere istoric, artistic sau științific;

c) siturile: lucrări ale omului sau opere rezultate din conjugarea acțiunilor omului, precum și zonele incluzând terenurile arheologice care au valoare națională sau internațională din punct de vedere istoric, estetic, etnografic sau antropologic.

(4) Monumente, care fac parte din patrimoniul natural, sunt considerate:

a) formațiunile fizice și biologice care au valoare națională sau internațională din punct de vedere estetic sau științific;

b) formațiunile geologice și fiziografice și zonele constituind habitatul speciilor animale și vegetale amenințate de dispariție, care au valoare națională sau internațională din punct de vedere științific sau al conservării;

c) siturile naturale sau zonele naturale care au valoare națională sau internațională din punct de vedere științific, al conservării sau al frumuseții naturale.

Conform art.2 al legii date monumentele reprezintă bunuri imobile și mobile.

Concluzia care se impune constă în aceea, că raporturile sociale privind

monastic „Mănăstirea Căpriană” și alte monumente, s-au dat în exploatare monumentul „Capul de pod Șerpeni” și „Lumânarea Recunoștinței”etc.

Totuși, în pofida activității în domeniu, din cauza situației economice încă prea slabe a Republicii Moldova nu se poate asigura încă protecția adecvată a monumentelor istoriei și culturii. Dacă situația nu se va îmbunătăți, generațiile viitoare s-ar putea să nu aibă ce moșteni. Iată de ce este de datoria fiecăruia dintre noi să contribuim prin toate mijloacele la păstrarea patrimoniului istorico-cultural, iar inițiativele autorităților în acest sens trebuie susținute de întreaga societate.

Dr. hab. **Valeriu CUȘNIR**,  
șef al secției „Drept Național” a Institutului de Istorie,  
Stat și Drept al Academiei de Științe a Republicii Moldova,  
profesor universitar

### **PROTECȚIA PENALĂ A OBIECTELOR DE VALOARE DEOSEBITĂ: PROBLEME DE ORDIN TEORETICO- NORMATIV**

De-a lungul secolelor oamenii au creat valori inestimabile în dorința lor de oglindă într-o formă sau alta lumea, în care au viețuit. Fiecare generație a lăsat urmașilor săi o părticică din sufletul, munca, realizările și aspirațiile ei. Aceste valori s-au menținut sute și sute de ani, fiind astăzi mesagerii plini de expresivitate ai diferitelor civilizații.

Epoca noastră, de rînd cu progresele tehnico-științific, social-politic și economic, mai cunoaște și o extensiune a infracționalității, însoțită de violență și agresivitate, inclusiv o adevărată expansiune a crimelor internaționale. Fără îndoială, în șirul actelor de pericol sporit, care au luat amploare, se înscriu și infracțiunile cu privire la valorile istorico-culturale.

Apărarea celor mai importante valori ale societății, inclusiv a celor istorico-culturale, împotriva faptelor reprobabile, prin care acestea sunt vătămate sau puse în pericol, se asigură în mare măsură și prin intermediul dreptului penal, fapt consfințit în art.2 al CP al Republicii Moldova.

În raport cu problematica abordată este de arătat, că legislația penală a Republicii Moldova conține mai multe reglementări referitoare la valorile istorico-culturale.

Așadar, o primă trimitere o facem la incriminarea prevăzută la art.221 al CP al RM „Distrușgerea sau deteriorarea intenționată a monumentelor istoriei și culturii”, așezat în Cap. VIII - „Infracțiuni contra sănătății publice și conviețuirii sociale”.

Potrivit textului normativ se incriminează fapta de distrugere sau deteriorare intenționată a monumentelor istoriei și culturii sau a obiectelor naturii luate sub ocrotirea statului, pedeapsa fiind amenda în mărime de la 500 la 3000 unități convenționale sau munca neremunerată în folosul comunității de la 180 la 240 ore, iar pentru persoana juridică — amenda în mărime de la 3000 la 5000 unități convenționale cu privarea dreptului de a exercita un anumit gen de activitate. Aplicarea corectă a acestei norme impune precizarea următorilor termeni și expresii:

*Distrușgere* — acțiunea făptuitorului de a nimici în totalitate monumentul de

istorie și cultură sau un obiect al naturii, astfel încît acestea își pierd definitiv valoarea lor istorico-culturală.

*Deteriorare* — este și ea o acțiune a subiectului activ, care constă în degradarea, dărîmarea monumentului istoriei și culturii sau unui obiect al naturii în măsura, în care acestea își pierd anumite calități, deși se păstrează configurația inițială, inclusiv posibilitatea de restabilire.

Este cert, că între acțiunea de distrugere sau deteriorare comisă de subiectul activ și rezultatul produs există o legătura de cauzalitate.

Observăm, că chiar în textul de incriminare legiuitorul subliniază caracterul intenționat al faptei, forma de vinovăție manifestîndu-se atît prin intenție directă, cît și indirectă.

Monumentele istoriei și culturii, precum și obiectele naturii sunt definite și tratate destul de amplu prin Legea Republicii Moldova privind ocrotirea monumentelor (nr.1530-XII din 22.06.1993). În sensul incriminării în cauză o condiție obligatorie pentru existența infracțiunii derivă din textul normativ al art.221 al CP și anume, ca monumentele de istorie și cultură sau obiectele naturii să fie luate sub ocrotirea statului, iar Legea privind ocrotirea monumentelor prevede ca acestea să fie înscrise în Registrul Monumentelor al Republicii Moldova ocrotite de stat.

Calitatea de subiect activ o poate avea atît persoana fizică, cît și persoana juridică. Totodată, în raport cu subiectul activ al infracțiunii în cauză, se mai cere de precizat, dacă este sau nu pasibil de răspundere penală în situațiile în care anume el exercită dreptul de proprietate privată, folosește sau păstrează monumente istorice, culturale sau obiecte ale naturii. În acest sens art.14 al Legii privind ocrotirea monumentelor prevede, că deținătorii cu orice titlu juridic, care posedă, folosesc sau păstrează monumente cu valoare istorică, artistică sau științifică luate la evidență sau înscrise în Registrul Monumentelor al RM, sunt obligați să respecte prevederile legii în cauză, condiție care se include în actele de proprietate, de cumpărare-vînzare sau de închiriere. Ba mai mult, art.59 al Constituției Republicii Moldova impune cetățenilor obligația de a ocroti monumentele istoriei și culturii. Prin urmare, în situațiile expuse săvîrșirea de către subiect a vreo uneia dintre acțiunile incriminate se sancționează penal.

Vizavi de incriminarea supusă examinării ceva mai sus, considerăm utilă și oportună abordarea unor probleme de ordin teoretico-normativ importante pentru politica penală promovată în acest domeniu.

Cît de corect a procedat legislatorul autohton plasînd această incriminare în Capitolul VIII, alături de proxenetism (art.220 al CP), de organizarea ori întreținerea speluncilor pentru consumul de substanțe narcotice sau psihotrope (art.219 al CP), de alte infracțiuni, care țin de droguri și sfera ocrotirii sănătății?

Explicația este la suprafață. Legislatorul nostru în mare măsură a urmat

Dr. **Iurie ODAGIU**,  
șef al catedrei „Procedură penală și criminalistică”  
a Academiei „Ștefan cel Mare”

### **CARACTERISTICA CRIMINALISTICĂ A ACTELOR DE VANDALISM ȘI PARTICULARITĂȚILE PORNIRII URMĂRIRII PENALE**

Caracteristica criminalistică a vandalismului conține informații despre modalitățile tipice de săvârșire și camuflare a informației, despre mijloacele, uneltele, circumstanțele, locul și timpul de pregătire și săvârșire, obiectele nemijlocite de atentare, caracteristica infractorului, precum și circumstanțele, care favorizează comiterea acestor genuri de infracțiuni.

Informația despre modalitățile de săvârșire a actelor de vandalism, fiind comparată cu informația rezultată din interpretarea urmelor de la locul faptei, permite formularea versiunilor și obținerea unor date inițiale despre caracterul faptei săvârșite și personalitatea infractorilor.

Metoda de săvârșire a oricărei infracțiuni de majoritatea autorilor este definită ca un sistem de acțiuni interdependente de pregătire, săvârșire și camuflare a infracțiunii, acțiuni legate de folosirea mijloacelor și instrumentelor, timpul, locul și alte instrumente favorizante ale anturajului de săvârșire a infracțiunii [1, pag.13,46].

Metoda de săvârșire a actelor de vandalism, de obicei, reprezintă un sistem de acțiuni ale infractorului cuprinse de intenția de pregătire, săvârșire a infracțiunii și eschivare de la răspundere. În unele cazuri, metoda de săvârșire a actului de vandalism se reduce la executarea acțiunilor de săvârșire nemijlocită a actelor prejudiciabile. În aceste cazuri nu există necesitatea ascunderii urmelor și consecințelor faptei, deoarece, în marea lor majoritate, acestea reprezintă însăși modalitatea de săvârșire a faptei. În aceste cazuri nu sunt ascunse consecințele, dar, de obicei, sunt ascunse și camuflate mijloacele, urmele infractorilor și instrumentele folosite.

Sub aspectul caracteristicii criminalistice, actele de vandalism pot fi săvârșite în trei modalități:

1) pîngărirea edificiilor și a altor construcții. Pentru realizarea activității indicate pot fi folosite metode: aplicarea inscripțiilor, însemnelor, simbolurilor, figurilor geometrice, murdărirea cu vopsea sau alte substanțe, aplicarea vopselelor de mai multe culori, desenarea unor scene etc. În acest scop pot fi utilizate vopsele industriale, coloranți de diferite tipuri. De regulă, aceste vopsele și coloranți sunt dificil de dizolvat și pentru înlăturarea lor sunt necesare soluții speciale, vopsirea

monumentele istoriei, culturii și naturii au caracter patrimonial, fapt care invocă îndoieli în privința aranjării corecte a infracțiunii de distrugere sau deteriorare intenționată a monumentelor de istorie și cultură în Capitolul VIII.

Aceste îndoieli își găsesc susținere și dacă apelăm la o altă practică legislativă — cea a României. Legislatorul român a incriminat o faptă similară în Titlul III - „Infracțiuni contra patrimoniului” (art.217 al CP în vigoare): distrugerea, degradarea ori aducerea în stare de neîntrebuințare a unui bun aparținînd altuia, sau împiedicarea luării măsurilor de conservare ori de salvare a unui astfel de bun, precum și înlăturarea măsurilor luate, se pedepsesc cu închisoare de la o lună la 3 ani sau cu amendă. Potrivit alin.2 al acestui articol, în cazul în care bunul are o valoare artistică, științifică, istorică, arhivistică deosebită sau o altă asemenea valoare, pedeapsa este închisoarea de la 1 la 10 ani.

Atitudinea diversă a legislatorilor nominalizați în privința protecției penale a obiectelor de valoare deosebită se relevă nu numai prin incriminări reușite, dar și prin sancțiunile stabilite pentru asemenea fapte, puse în evidență în studiul nostru.

Nu este lipsită de semnificație teoretico-normativă și realitate distrugerea sau deteriorarea din imprudență a monumentelor istoriei, culturii sau naturii. Deși legiuitorul nostru a incriminat expres în această normă specială (art.221 al CP al RM) numai fapta intenționată, în Codul penal al RM se regăsesc și norme generale, făcînd trimitere în acest sens la art. 198 al CP - distrugerea sau deteriorarea din imprudență a bunurilor, aplicabilă, în viziunea noastră, și în cazul în care fapta implică monumente ale istoriei, culturii și naturii.

Cea dea doua trimitere în contextul subiectului examinat se referă la infracțiunea de contrabandă -art.248 alin.4 al CP al RM. Astfel, o primă modalitate normativă de incriminare prevede trecerea peste frontiera vamală a Republicii Moldova a valorilor culturale, eludîndu-se controlul vamal, adică intrarea sau ieșirea din țară prin alte locuri decît cele stabilite pentru controlul vamal, precum și, în sensul existenței infracțiunii de contrabandă, trecerea unor asemenea valori peste frontiera vamală a statului prin tăinuirea ori ascunderea lor în locuri special pregătite sau adaptate în acest scop. În cea dea doua modalitate normativă se incriminează nereturnarea pe teritoriul vamal al Republicii Moldova a valorilor culturale scoase din țară, în cazul în care întoarcerea lor este obligatorie. În contextul acestei infracțiuni observăm o îngustare a laturii obiective în sensul reducerii modalităților normative; de exemplu, rămîne în afara incriminării folosirea frauduloasă a documentelor vamale ori altor documente folosite pentru scoaterea din țară a valorilor culturale. Precum și se relevă, că în cazul infracțiunii prevăzute la art.221 al CP al RM legislatorul opera cu termenii „monumente de istorie și cultură” și „obiecte ale naturii” luate sub ocrotirea statului, a căror esență a fost clarificată apelîndu-se la normele de blanchetă respective, iar în cazul infracțiunii de contrabandă - alin.4 art. 248 al CP — se recurge la expresia „valori culturale”,

anume în legătură cu care se fac necesare precizările noastre. Și aici vom face trimitere la o altă normă din Codul penal al RM, formulată în art. 133 — valori culturale; prin valori culturale cu caracter religios sau laic se înțeleg valorile indicate în Convenția ONU din 14 noiembrie 1970 privind măsurile îndreptate spre interzicerea și prevenirea introducerii, scoaterii și transmiterii ilicite a dreptului de proprietate asupra valorilor culturale. Apropo, în titlul Convenției se relevă o eroare de traducere, care poate crea confuzii. Titlul original al Convenției date este următorul „Convenția cu privire la măsurile de interzicere și prevenire a scoaterii și introducerii ilegale a valorilor culturale, precum și transferul ilicit al dreptului de proprietate asupra valorilor culturale”.

Convenția în cauză include entitățile, care se referă la valorile culturale. Dar mai sunt și alte convenții în materia protecției valorilor culturale. Fără a face anumite comentarii în legătură cu aceste entități, se cere, totuși, de constatat, că pe rol de cerință obligatorie pentru aprecierea bunului ca având valoare culturală este înregistrarea lui în cataloagele (registre) respective, la nivel național, local sau la nivelul comunităților internaționale prin intermediul UNESCO ori a altor organizații specializate în protejarea valorilor culturale.

Asigurarea protecției penale a obiectelor de valoare culturală, deci de valoare deosebită, mai adaugă la cele abordate o serie de probleme de ordin teoretico-normativ și de politică penală. Infracțiunea de sustragere a bunurilor având valoare culturală, fiind destul de răspândită, în multe cazuri comisă în scop de a scoate entitatea cu valoare culturală peste hotare, nu este incriminată distinct, având în vedere semnificația obiectului ocrotirii penale, așa cum o fac, de exemplu, legislatorii României, Federației Ruse ș.a. Astfel, în art. 209 lit. ”b” al Codului penal român se incriminează furtul unui bun, care face parte din patrimoniul cultural; în art. 164 al Codului penal al Federației Ruse se califică ca infracțiune - “Хищение предметов, имеющих особую ценность”.

Din perspectiva perfecționării reglementărilor de drept penal este cazul ca și legislatorul autohton să evidențieze sancțiuni adecvate pentru asemenea fapte.

Ratificând Convenția pentru protecția bunurilor materiale în caz de conflict armat, legislatorul moldovean nu asigură adecvat, prin norme de drept penal, realizarea prevederii acestei convenții, cum s-a procedat în majoritatea statelor. De exemplu, în România, prin art. 360 al CP se incriminează distrugerea, jefuirea sau însușirea unor valori culturale fără necesitate militară.

Aplicarea normelor vizînd protecția penală a valorilor culturale are interferență cu multiple alte reglementări, atît de drept penal, cît și din alte ramuri ale dreptului — drept civil, drept comercial, drept procesual civil și penal etc., în speță cu dreptul de autor și drepturile conexe, fapt, care determină necesitatea unor cercetări științifice interdisciplinare.

## **SECȚIUNEA I**

### **PROTECȚIA JURIDICO-PENALĂ ȘI INVESTIGAREA INFRACȚIUNILOR ÎMPOTRIVA VALORILOR CULTURALE**

dreptate și valori sociale importante.

Stabilirea informației despre persoanele, care au săvârșit acte de vandalism, deseori permite precizarea caracterului activității ilegale. După sensul inscripțiilor aplicate pe edificii sau construcții există posibilitatea de a restrânge cercul persoanelor, care ar fi putut săvârși fapta (de exemplu, simbolică sportivă, naționalistă, muzicală, inscripții în adresa unor persoane concrete cu funcții de răspundere, inscripții pe sediile unor agenți economici din motivul edificării unor construcții ilegale, fabricarea unor produse necalitative etc.).

În multe cazuri actele de vandalism sunt săvârșite de minori. Aceștia nu întotdeauna sunt conștienți de faptele lor, considerând, că desenele și inscripțiile aplicate pe edificii și alte construcții nu constituie elemente ilegale. Majoritatea actelor de distrugere (nimicire) a bunurilor sunt săvârșite de tineri și minori (în multe cazuri noaptea, aflându-se în stare de ebrietate).

Specificul etapei inițiale a cercetării actelor de vandalism constă în faptul, că pornirea urmăririi penale este precedată de unele acțiuni procesuale și organizatorice îndreptate la verificarea informației despre infracțiune. De faptul cât de rațional și legal este organizată activitatea la această etapă depinde identificarea făptuitorului [5, pag.18].

De obicei, organul de urmărire penală obține informația despre infracțiuni din următoarele surse:

- denunțul persoanelor cu funcții de răspundere, a altor persoane fizice;
- declarațiile cetățenilor;
- reportaje și informații din mass-media (situații de mare rezonanță socială);
- descoperirea urmelor actelor de vandalism de înseși ofițerii de urmărire penală sau de procurori.

În funcție de sursele și conținutul informațiilor se creează diferite situații tipice verificării acestor informații:

- semnele infracțiunii sunt depistate de o persoană cu funcții de răspundere în afara sediului său de serviciu;
- semnele infracțiunii sunt depistate de o persoană cu funcții de răspundere la locul ei de muncă;
- semnele infracțiunii sunt depistate de o persoană, care nu are nimic în comun cu obiectul dat;
- semnele infracțiunii sunt depistate de colaboratorii poliției.

Pentru soluționarea situațiilor la etapa de verificare a informației și de stabilire a temeiurilor pentru pornirea urmăririi penale, ofițerul de urmărire penală va efectua următoarele acțiuni: va obține explicații de la martori și alte persoane, care posedă informații; va efectua cercetarea la fața locului; va întreprinde măsuri operative de investigație [6, pag.43-56].

În timpul efectuării misiunii de verificare a informației inițiale sau imediat

repetată a suprafeței. În majoritatea situațiilor, infractorii folosesc flacoane pulverizatoare cu vopsea, care sunt ușor aplicabile pentru vopsirea sau murdărirea suprafețelor. Acțiunile menționate pot fi efectuate și cu ajutorul pensulelor de vopsea etc. Uneori sunt folosite pulverizatoare, cerneală, cretă etc.;

2) o altă modalitate de săvârșire a actelor de vandalism este nimicirea bunurilor din transportul public. În cazul nimicirii, aceasta poate fi totală sau parțială (deteriorarea parțială a obiectului). În cazul deteriorării se reduce valoarea uzuală a obiectului, însă pe viitor acesta este reparabil (există posibilitatea restabilirii). În cazul nimicirii, bunurile devin imposibil de reparat sau restabilit. În situația indicată am putea spune, că prin nimicirea bunurilor, la art.288 al CP, se are în vedere deteriorarea parțială sau nimicirea lor.

Bunurile din transportul public pot fi deteriorate prin spargere, deformare, tăiere, rupere, corodare chimică. Nimicirea acestora poate fi executată prin incendiere, explozie, inundare etc. Metodele menționate de nimicire sunt mai periculoase, decât cele de deteriorare. Drept exemplu poate servi: incendierea mijloacelor de transport în comun, a ascensoarelor, nimicirea cu ajutorul unor grenade sau mecanisme explozibile, care nu prezintă pericol pentru persoane (au fost săvârșite pe timp de noapte, nu au survenit alte consecințe periculoase și prejudiciabile). Dacă actul de vandalism a fost săvârșit cu ajutorul dispozitivelor explozive și în rezultat au avut de suferit persoane fizice, fapta va fi calificată în cumul cu infracțiunile contra persoanei (cauzarea vătămarilor corporale). Deteriorarea și nimicirea bunurilor mai poate fi săvârșită și cu ajutorul unor mijloace de transport sau tractoare, excavatoare etc., precum și prin folosirea unor dispozitive și instrumente, cricuri, bețe, răngi etc.;

3) a treia modalitate de săvârșire a actelor de vandalism o constituie pîngărirea și deteriorarea obiectelor situate în locuri publice (bănci și statui în parcuri, havuzuri, trotuare, gazoane etc.). Folosind mijloacele enumerate mai sus, infractorii sparg geamurile pavilioanelor de la stațiile de transport, distrug telefoanele publice, construcțiile pentru jocurile copiilor din parcuri, aplică inscripții indecente.

Stăvilirea posibilităților de descoperire și identificare a infracțiunilor de asemenea poate fi parte componentă a activității infracționale [2, pag.129]. Camuflarea infracțiunii presupune „acțiuni îndreptate spre stăvilirea cercetării prin ascunderea, nimicirea, mascarea sau falsificarea urmelor infracțiunii și infractorului, precum și ale purtătorilor de urme”. Stăvilirea urmăririi penale presupune împiedicarea prin orice mijloace a percepției de către ofițerul de urmărire penală sau procuror a informației probatorii și aplicarea acesteia ulterior în procesul penal.

În funcție de caracterul acțiunilor ilegale, scopul acestora, numărul participanților, pot exista și cazuri de camuflare a actelor de vandalism. Aceasta se rezumă la aplicarea modalităților de camuflare specifică și altor infracțiuni: ștergerea urmelor de mâini, distrugerea urmelor de încălțăminte (picioare), ale

mijloacelor de transport, obiectelor și instrumentelor folosite la pregătirea și săvârșirea faptei, schimbarea îmbrăcăminte, tunsorilor etc.

În multe cazuri infractorii părăsesc locul infracțiunii înainte de a fi observați, iar ulterior refuză să se prezinte în fața organului de urmărire penală, refuză să facă declarații sau depun declarații intenționate false, creează alibiuri false etc. În multe cazuri, ca și în cele de huliganism, infractorii sunt reținuți la locul faptei sau în imediata apropiere a acestora. Ulterior sunt încercate diferite modalități de intervenție și influență asupra organelor de urmărire penală prin intermediul diferitor persoane cu funcții de răspundere etc.

De obicei, actul de vandalism nu poate fi realizat fără utilizarea diferitor mijloace și instrumente (unelte). Pentru pângărirea edificiilor și a altor construcții infractorii procură vopsea, coloranți, soluții diluante, pensule etc. (aceste soluții, vopsele, coloranții ulterior pot fi supuși unor expertize chimice de identificare).

În cazurile de nimicire (deteriorare) poate fi aplicată o gamă largă de instrumente și metode în funcție de caracteristicile obiectului de atentare și intențiile infractorilor. Săvârșind nimicirea sau distrugerea obiectelor (bunurilor), infractorii folosesc răngi, cricuri, sticle, bâte etc. Aceste obiecte deseori sunt găsite la fața locului sau sunt făcute din obiecte aflate la îndemână. În situațiile în care infractorii aduc aceste obiecte, ele se vor deosebi prin pregătirea lor pentru săvârșirea faptei. Deseori bunurile pot fi distruse sau deteriorate doar cu mâinile sau picioarele.

Cel mai dificil (sub aspect criminalistic) mod de săvârșire a unui act de vandalism este nimicirea bunurilor prin explozie. Aplicarea modului indicat este determinat de necesitatea procurării mijloacelor explozibile și construirea mecanismelor explozive (dispozitivelor). Această modalitate de săvârșire necesită ca infractorul să posede unele deprinderi de mînuire a substanțelor și mecanismelor explozive. Dacă dispozitivul explozibil este artizanal, infractorul va fi nevoit să procure componentele necesare, iar procesul de confecționare și dispozitivul construit de acesta poate să-l dea de gol, să-l identifice pînă la urmă.

Aici menționăm, că totalitatea obiectelor și instrumentelor menționate, cu aplicarea cărora poate fi săvârșită infracțiunea de vandalism, nu este exhaustivă.

Din pluralitatea de urme de la locul actului de vandalism mai importante devin două categorii: urmele-formă sau dinamice ale unor obiecte pe suprafețele altor obiecte și urmele care indică desfășurarea unor evenimente. Specific actului de vandalism este faptul, că aceste urme reprezintă integral modul de săvârșire a faptei și întotdeauna sunt prezente la locul faptei. De regulă, acestea sunt urmele formă, urmele corpuri delictive și urmele materie [3, pag.31].

La urmele formă se referă: urmele de mărimi (amprentele digitale) de obicei sunt lăsate pe suprafețele unor elemente ale construcției edificiului, pe suprafețele distruse din mijloacele de transport, pe obiectele lăsate de infractori la locul faptei. Urmele de încălțăminte, ale mijloacelor de transport pot fi depistate și ele nemijlocit

la locul faptei sau în împrejurimile locului faptei. Urmele instrumentelor și mecanismelor folosite la săvârșirea actelor de vandalism pot fi urmele de deformare, urmele de tăiere, rupere, spargere, urmele mijlocului de transport pe suprafața obiectului pîngărit sau deteriorat (nimicit).

Corpuri delictive de la fața locului pot fi instrumentele, cu care au operat infractorii. Acestea pot fi depistate și în apropierea locului faptei. Alte corpuri delictive pot fi unele componente ale obiectelor distruse sau nimicite. Urme materiale pot fi urmele biologice de proveniență umană, urme de vopsea de pe suprafața vopsită (murdărită), urme de vopsea ale mijlocului de transport, urme ale obiectului distrus pe suprafața mijlocului de transport, urme ale exploziei (urme de substanțe explozive, particule ale mecanismului explozibil etc.). Unele dintre urmele indicate mai pot fi depistate și pe hainele, mîinile, încălțăminte, infractorului după săvârșirea acestora.

Pentru urmărirea penală sunt importante și informațiile despre obiectul material al actului de vandalism. Acestea permit să se determine timpul, persoanele implicate, valoarea materială a prejudiciului, posibilitatea sau imposibilitatea refacerii lui. Obiectul material al actului de vandalism, de obicei, rămîne la locul faptei (își schimbă doar calitățile, total sau parțial) și permite determinarea instrumentelor folosite la infracțiune, a mecanismului de aplicare a acestora etc. Aceste aspecte permit ofițerului de urmărire penală să înainteze versiuni și să determine direcția de cercetare (căutarea martorilor oculari, locul posibilei aflări a infractorului etc.).

Infractorii, care săvârșesc acte de vandalism, sunt de patru categorii: [4, pag.304]

1. de **genul criminogen** aparțin persoanele, care se formează într-o ambianță, unde normele morale și normele de drept sunt neglijate, sunt încălțate sistematic, iar săvârșirea infracțiunilor constituie activitate continuă, o deprindere. De obicei, acestea sunt persoane dezechilibrate sub aspect moral, deseori anterior judecate pentru diferite fapte legate de violență. Asemenea infractori deseori falsifică urmele, creează situații care să le convină, încearcă să reorienteze vinovăția asupra altor persoane;

2. **genul criminogen-situativ** este caracterizat de nerespectarea normelor morale și de drept și e dispus să comită contravenții. Asemenea persoane săvârșesc acte de vandalism fără pregătire, premeditare, în baza unor intenții apărute spontan, fără a medita asupra acțiunilor sale;

3. persoanele, care aparțin **genului situativ**, săvârșesc acte de vandalism aflîndu-se de obicei în compania altor persoane influente și fapta devine rezultatul comportamentului de grup;

4. **genul situativ-spontan** este compus, de regulă, din persoane în etate, care au modul său de percepere a realității, iar săvârșirea actelor de vandalism constă în nimicirea unor placate, foi de reclamă, publicitate electorală, lozinci etc. în timpul companiilor electorale, după unele mitinguri sau alte evenimente politice. Aceștia nu consideră acțiunile lor ca fiind ilegale, considerînd că astfel luptă pentru

**Dr. Iurie LARII,**  
șef al secției „Doctorat” a Academiei „Ștefan cel Mare”,  
conferențiar universitar  
**Marius-Ioan MUREȘAN,** doctorand

### **CARACTERISTICA CRIMINOLOGICĂ ȘI MOTIVAȚIA PERSONALITĂȚII INFRACTORULUI CARE COMITE ATENTATE ÎMPOTRIVA VALORILOR ISTORICO-CULTURALE**

Moștenirea istorico-culturală are o importanță deosebită pentru întreaga societate. Acestea au un rol semnificativ în dezvoltarea științei, artei, învățământului public, precum și a altor sfere ale vieții sociale. Ajunse până în zilele noastre, creațiile de pictură, sculptură, artă aplicată, inscripții foarte vechi și multe alte exponate de informații ce reflectă viața și activitatea generațiilor precedente favorizează cunoașterea diferitor etape de dezvoltare a poporului, asigurând, în același timp, succesiunea istorică a tradițiilor culturale ale națiunii.

Din aceste considerente, ocrotirea valorilor culturale în Republica Moldova, dar și în alte țări, constituie o obligație constituțională a fiecărui cetățean. La rândul său, bunurile culturale sunt ocrotite și de actele normative internaționale, lista cărora este stipulată în Convenția Organizației Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură din 14 noiembrie 1970 privind măsurile îndreptate spre interzicerea și prevenirea introducerii, scoaterii și transmiterii ilicite a dreptului de proprietate asupra valorilor culturale.

Totuși, există multiple cazuri de atentate infracționale și de altă natură, obiectul cărora îl constituie valorile culturale. Iată de ce problema protejării moștenirii culturale a poporului moldovenesc trebuie să devină una dintre cele mai actuale.

În acest context, pentru prevenirea și combaterea reușită a faptelor infracționale ce atentează la tezaurul cultural, este extrem de important realizarea unor studii complexe, inclusiv criminologice, care ar elucida ansamblul caracteristicilor social-demografice și psihologice ale personalității celor care săvârșesc asemenea infracțiuni.

Înseși personalitatea infractorului este unul din componentele principale ale obiectului de cercetare al criminologiei. Criminologii studiază personalitatea infractorului din perspectiva relevării rolului ei în etiologia actului infracțional și utilizării posibilităților de influențare asupra acesteia pentru a nu admite repetarea acțiunilor infracționale. Din punctul de vedere al criminologiei anume personalitatea infractorului poartă în sine cauzele săvârșirii infracțiunii, este veriga principală a

după efectuarea acesteia, ofițerul de urmărire penală va lua măsuri de căutare a bunurilor materiale.

O măsură importantă pentru depistarea acestora este interviuarea de la un apartament la altul, cu implicarea inspectorului de sector, verificarea teritoriului adiacent locului faptei și interviuarea paznicilor, măturătorilor, persoanelor care s-au aflat sau se puteau afla prin apropiere în timpul săvârșirii faptei [7, pag.187-195].

Efectuarea acestor acțiuni poate fi încredințată inspectorului de sector sau inspectorului poliției judiciare, care cunosc teritoriul indicat. Această activitate deseori aduce rezultate pozitive. De regulă, sunt găsite persoane, care nu au văzut nemișlocit săvârșirea actelor de vandalism, dar au văzut (după părerea lor) persoane, care ar putea fi bănuite, au auzit zgomote specifice etc. De fiecare dată informația, oricât de puțină ar fi, poate fi foarte utilă, chiar dacă cetățenii nu-și vor aminti particularitățile exterioare ale persoanelor văzute, dar vor indica direcția de plecare, vor caracteriza situația etc., vor indica vârsta acestora.

O măsură eficientă pentru descoperirea infracțiunii la etapa verificării informației și pornirii urmăririi penale o constituie căutarea infractorilor după urme proaspete și reținerea acestora. Asemenea acțiuni se efectuează în cazurile, în care nu s-a scurs prea mult timp din momentul săvârșirii faptei. Pentru aceasta vor fi informate serviciile de patrulare, poliția rutieră și paza de stat. De real ajutor în unele cazuri pot fi serviciile de taxi din oraș.

În cazul cercetării actelor de vandalism săvârșite prin aplicarea inscripțiilor pe edificii sau construcții, de obicei, există posibilitatea de stabilire a conținutului acestor inscripții. Aceste inscripții pot fi ușor interpretate de persoane, care posedă cunoștințe în domeniul dat sau, în unele cazuri, informația despre inscripții și desene poate fi găsită pe „Internet”.

Informația despre conținutul inscripțiilor va permite ofițerului de urmărire penală să îngusteze cercul persoanelor bănuite [8, pag.5] și să determine direcția activității viitoare.

Fiind identificate persoanele, care au săvârșit acte de vandalism și dacă există temeiuri pentru reținere (art. 166 al CP), ofițerul de urmărire penală le va reține.

Mai dificilă este descoperirea infracțiunii în cazul săvârșirii actelor de vandalism în transportul public. Șoferul stă separat la locul său de muncă, orarul e intens, aglomerațiile și ambuteiajele nu totdeauna îi permit să observe actele de vandalism. Acestea deseori au loc în orele de seară sau dimineața, când în mijlocul de transport sunt mai puțini pasageri. În asemenea situații se recomandă ca șoferul să se adreseze pasagerilor ca aceștia să furnizeze informația necesară despre infractori. Informații utile pot fi obținute și de la taxatori.

În cazul obținerii informației despre săvârșirea infracțiunii prevăzute de art.288 al CP, este necesar să se înregistreze explicațiile persoanelor, care fac declarații.

Până la pornirea urmăririi penale se va efectua și verificarea informației inițiale

la fața locului. Specificul cercetării la fața locului a actelor de vandalism constă în faptul, că activitatea criminală s-a produs într-un loc public, iar această acțiune trebuie efectuată astfel, încât să nu se rețină circulația transportului, să nu împiedice buna desfășurare a activității în instituție, la sediul în cauză.

Înainte de a ieși la fața locului, ofițerul de urmărire penală va soluționa următoarele probleme:

— va invita un specialist (criminalist, genist, pirotehnic etc. în funcție de metoda de săvârșire a actului de vandalism);

— va pregăti mijloacele tehnice necesare (mijloacele tehnico-științifice), care vor fi utilizate în cadrul cercetării la fața locului);

— se va determina asupra procedeeleor tactice de cercetare la fața locului;

— va verifica paza locului;

— va lua măsurile necesare de lichidare a consecințelor actului în caz de incendiere, explozie, distrugere a unor construcții. Ofițerul de urmărire penală, în măsura posibilităților, va lua și măsuri pentru păstrarea urmelor.

După finalizarea măsurilor pregătitoare, ofițerul de urmărire penală va efectua cercetarea nemijlocită a locului săvârșirii actului de vandalism, începând cu cercetarea generală a acestuia:

— stabilirea hotarelor cercetării (în unele cazuri, pe măsura cercetării, acestea se largesc, poate apare necesitatea antrenării mai multor persoane în scopul depistării urmelor și corpurilor delictive);

— stabilirea locului de începere a cercetării și modalităților de efectuare.

După efectuarea cercetării generale a locului (fotografierea de orientare, fotografierea obiectelor principale, efectuarea măsurărilor), ofițerul de urmărire penală va efectua cercetarea detaliată a locului infracțiunii, care va avea următoarele sarcini:

— stabilirea genului de vopsea folosită pentru pângărire;

— stabilirea instrumentelor, cu care aceasta a fost aplicată (flacoane cu vopsea, pensule, alte modalități). De obicei, aceste unelte sunt aruncate în apropierea locului, iar dacă sunt luate cu sine, ulterior pot fi depistate în cadrul perchezițiilor;

— fixarea inscripțiilor, desenelor etc. de la fața locului, care vor fi ridicate împreună cu urmele de vopsea, cel puțin 10-20 mm<sup>2</sup> pentru succesul ulterior al expertizei [9, pag.95].

În cazul nimicerii, deteriorării transportului public sau a altor bunuri din locurile publice, de obicei, uneltele de săvârșire a faptei rămân la infractor sau sunt aruncate la ieșirea din transport. Dacă actul de vandalism a fost săvârșit prin incendiere, explozie, nimicire a edificiului sau altor construcții, caracterul cercetării la fața locului va fi mai complex.

În cazul necesității de ordonare a expertizei vopselei vor fi trimise la expertiză obiectele vopsite, dar nu mostre de vopsea răzuită de pe suprafețe, deoarece în cazul răzuirii se deteriorează morfologia acoperirii, sunt modificate urmele pensulelor,

altor instrumente importante pentru examinarea traseologică [10, pag.17-28].

Urmele și obiectele ridicate de la fața locului vor fi fixate în procesul verbal și vor fi ambalate potrivit recomandărilor criminalistice.

#### **Referințe:**

1. Зуйнов Г.Г. Установление способа совершения преступления. М., 1980 г.; Яблоков Н.П. Криминалистическая методика расследования. М., 1985 г.
2. Белкин Р.С. Противодействия расследованию и пути его преодоления криминалистическими и оперативно-разыскными средствами и методами / Криминалистическое обеспечение деятельности криминальной милиции и органов предварительного расследования. Под. ред. Т.В.Аверьяновой и Р.С. Белкина. М., 1997 г.
3. În prezent se invocă încă o categorie de urme în știința criminalistică - urmele informaționale. Acestea sunt depistate cu ocazia circulației informațiilor despre infracțiunile săvârșite cu ajutorul computerului, vezi Фабрицин Ю.В. Расследование неправомерного доступа к компьютерной информации. Учебное пособие (Под редакцией Н.Г.Шурухнова, М., МВД РФ, Книжный мир, 2001г.).
4. Долгова А.И. Преступник и его криминалистическое изучение // Криминология. М., 1997г.
5. Победкин А.В. Предварительная проверка первичных материалов о преступлении. М., 2000 г.
6. Шуринов Н.Г. Предварительная проверка заявлений и сообщений о преступлениях. М., 1985 г.
7. Филипов А.Г. Опрос как средство получения информации, имеющей значение для раскрытия и расследования преступлений, /Межвузовский сборник научных трудов. М., МВШМ МВД СССР, 1989 г.
8. În literatura de specialitate există recomandări, care țin de crearea bazelor de date conținând inscripții, desene, figuri specifice ale grupurilor de tineret cu descifrarea respectivă. Aceasta ar permite sporirea eficienței cercetării persoanelor care au atribuții la actele de vandalism. / Pentru constituirea acestor baze de date pot fi folosite fotografiile digitale, care se sistematizează în album electronic. / Зимина А.М., Сыркова С.М. Криминалистические справочные коллекции. Методические рекомендации. М., ВНИИ МВД СССР, 1989 г.
9. Веляева Л.Д. Криминалистическая экспертиза лакокрасочных материалов и покрытий // Современные возможности судебных экспертиз. М., 2000 г.
10. Вандер М.Б. Криминалистическая экспертиза материалов, веществ. СПб: Питер, 2001 г.

atentare, execută comanda, transmite valorile sustrate „clientului” (celui care a făcut comanda), iar acesta din urmă se achită pentru activitatea desfășurată.

În grupările criminale, membrii cărora participă la realizarea ilicită a valorilor culturale, se evidențiază următorii infractori calificați:

a) *Organizatorii* sunt, de regulă, acele persoane care posedă un nivel intelectual destul de înalt, având o acoperire sigură (de obicei, loc de muncă stabil) și relații în diverse sfere sociale. În același timp, este foarte dificil de a le demasca complicitatea în activitatea infracțională și chiar de a-i bănuși în asemenea activități. În majoritatea cazurilor însăși organizatorii conduc cu grupările criminale.

b) *Autorii* sunt cea mai numeroasă categorie de infractori din această sferă. O bună parte dintre ei nu au avut anterior antecedente penale, iar alții au fost judecați în trecut pentru sustragerea unor bunuri patrimoniale.

În literatura de specialitate se menționează că masivul de infractori-hoți nu este omogen din punct de vedere al calificării infracționale. Unii din ei cunosc foarte bine valoarea bunurilor sustrate, în timp ce alții pot însuși deseori niște bunuri ce par a fi importante și costisitoare la prima vedere, însă care nu prezintă în realitate o mare valoare [3, pag. 12].

c) *Clienții (persoanele care fac comanda)*, de regulă, se descurcă foarte bine în obiectele de anticariat, cunosc cerințele pieții de desfacere și prețurile acestora. În cele mai multe cazuri această categorie de infractori caută prin muzee sau biserici careva din valorile ce îi interesează, după ce însărcinează autorii să le sustragă.

d) *Revânzătorii (precupeții)*, de obicei, acționează în baza profesionalismului criminal, fiind deseori și în calitate de clienți care comandă sustragerea unor valori culturale ce îi interesează. Printre aceștia se întâlnesc în multe cazuri persoane cu studii superioare, care par a fi destul de respectabili la prima vedere. Revânzătorii dispun de multe relații personale printre pictori, restauratori, colecționari, se descurcă foarte bine în valorile culturale solicitate mai des pe piața de desfacere.

În acest context, se observă tendința precupeților de a realiza valorile sustrate cetățenilor străini, deoarece aceștia propun sume mult mai mari de bani decât băștinașii.

Autorii ruși V. Gorbaciov și A. Gurov identifică rolul precupeților cu cel al mijlocitorilor. Evident că dacă acțiunile persoanei care revinde valorile culturale sustrate nu constituie ultima verigă în lanțul infracțiunilor în cauză, atunci funcțiile lor pot coincide cu funcțiile mijlocitorului, iar uneori chiar și cu rolurile persoanei care comandă săvârșirea infracțiunii. Totuși, asemenea schemă de activitate infracțională, ca „autor – mijlocitor – revânzător”, denotă deosebirea clară între aceste roluri. Spre exemplu, tabloul lui Vasili Kandinschi „Declarație de dragoste” a fost furat în anul 1975 în or. New-York, după ce a fost expediat de către mijlocitor în Filadelfia, iar în 1976 a fost cumpărat de un revânzător în Bazele

întregului mecanism al comportamentului criminal, iar acele particularități ale ei care generează un astfel de comportament trebuie să formeze obiectul nemijlocit al profilaxiei, inclusiv a atentatelor împotriva valorilor culturale.

În literatura științifică de specialitate există mai multe abordări cu privire la problema personalității infractorilor care comit atentate infracționale împotriva valorilor culturale. Astfel, până nu demult, la studierea personalității infractorului accentul principal se punea pe caracteristicile social-demografice (sexul, vârsta, profesia etc.). Autorul rus A. Kurajov consideră că asemenea cercetări sunt puțin utile pentru activitatea practică. Pentru prevenirea și descoperirea infracțiunilor, menționează el, sunt mult mai importante caracteristicile social-psihologice, completate cu indicatori criminologici și criminalistici. Anume aceste caracteristici formează „portretul” unui anumit tip de infractori, care, la rândul său, favorizează organizarea activității de prevenire și descoperire a infracțiunilor [1, pag. 4].

Reieșind din sarcinile acestui studiu, este oportun de a constata atât caracteristicile social-demografice, cât și cele criminal-psihologice ale personalității infractorului.

Din punct de vedere a caracteristicilor *criminal-psihologice*, infractorii care atentează la valorile culturale pot fi referiți la una din următoarele categorii.

La *prima categorie* se referă persoanele considerate prospere în societate, care nu au antecedente penale și deprinderi infracționale, dar care din anumite motive au săvârșit infracțiunea. Actualmente, sunt destul de frecvente cazurile când sustragerile și revânzarea valorilor culturale le comit lucrătorii din sfera artei plastice, care au obligația de a cerceta și a ocroti tezaurul istorico-cultural. Aceștia sunt lucrători ai muzeelor, depozitelor, galeriilor, organizațiilor de pază și protecție, magazinelor de anticariat, instituțiilor de cultură și artă etc. De regulă, această categorie de infractori sustrag personal careva din valorile culturale care îi interesează sau favorizează doar comiterea infracțiunii, devenind astfel participanți ai grupurilor criminale.

Modalitățile de comitere a atentatelor infracționale asupra valorilor culturale de către grupul respectiv de infractori sunt foarte diverse: schimbarea obiectelor vechi sau a operelor de artă cu copii ale acestora confecționate foarte iscusit; trecerea la pierderi a unor lucruri de valoare, fiind considerate inutilizabile, de proastă calitate și imposibil de supus restaurării; tăinuirea de la evidență a diferitor bunuri culturale sau aprecierea acestora ca neavând nici o valoare istorică sau de altă natură similară etc.

La *categoria a doua* se referă hoții, jefuitorii, escrocii și alte categorii de infractori care, pe lângă sustragerea patrimoniului în general, mai sustrag și diferite valori culturale.

*Categoria a treia* de infractori sunt cei profesioniști, care se specializează în domeniul furturilor de anticariat și alte valori culturale. În acest context, prin profesionalism criminal urmează de avut în vedere diversitatea activităților

infracționale, care constituie pentru infractor o sursă de existență de bază sau suplimentară și care necesită anumite cunoștințe și deprinderi pentru atingerea scopurilor [2, pag. 40]. Această categorie de infractori se consideră cea mai periculoasă și, evident, cea mai numeroasă, deoarece săvârșesc infracțiunile selectiv, acționând, de cele mai dese ori, în grup, cu planificarea amănunțită a activității infracționale și cu utilizarea celor mai performante mijloace tehnice.

*Ultima categorie* de infractori o constituie persoanele tinere care comit acte de vandalism în privința operelor de artă și a obiectelor vechi, rare.

Caracteristicile *social-demografice* ale infractorilor ce comit atentate împotriva valorilor culturale sunt reflectate prin următorii parametri.

*Sexul.* Comiterea infracțiunilor în cauză nu este specifică femeilor, deoarece realizarea acestora necesită forță și rezistență mai mare. De aceea, marea majoritate a infracțiunilor de acest gen sunt săvârșite de bărbați (98 %).

*Vârsta* medie a persoanelor care sustrag valori culturale este de 30 ani (81 %). Totodată, infractorii ce fac parte din categoria de vârstă 20-30 ani depășește limita de 50 %.

*Studiile.* Comparativ cu alte categorii de infractori, nivelul intelectual al celor care sustrag diverse valori culturale este mult mai înalt. Astfel, 15 % aveau studii superioare și superioare incomplete, 52 % - studii medii și medii speciale, 16 % - studii medii incomplete.

Cercetătorii în domeniu au ajuns la concluzia că în ultimul timp infractorii posedă tot mai multe cunoștințe în domeniul tehnicii. Aceasta se referă, în special, la cei care se orientează spre sustragerea bunurilor culturale, având studii tehnice sau cei care activează în baza profesionalismului criminal.

Potențialul intelectual al infractorilor care comit asemenea infracțiuni a devenit mai înalt. Aceasta se explică prin faptul că, în comparație cu anii '70 ai secolului trecut, a sporit nivelul de cultură al populației. Pe de altă parte, infractorii sunt nevoiți să obțină cunoștințe în domeniul artelor, etnografiei, istoriei, religiei, picturii și bijuteriilor, deoarece apare necesitatea furnizării prin intermediul pieței de desfacere a unor mărfuri foarte costisitoare. În afară de aceasta, aceștia, intrând în contact cu străinii, sunt nevoiți să studieze limbile străine, dreptul și economia altor țări.

Se constată, de asemenea, înzestrarea tehnică și pregătirea profesională sporită a infractorilor ce săvârșesc infracțiuni împotriva valorilor culturale. Tot mai mult are loc desăvârșirea mijloacelor adaptate pentru pătrunderea în încăperile unde se păstrează bunurile culturale. În afară de cuțite și șperacle, infractorii folosesc deseori instrumente speciale pentru tăierea metalului, dispozitive electronice care reacționează împotriva sistemelor de alarmă, mijloace moderne de transport și de legătură etc.

*Starea socială.* Conform acestui parametru constatăm următoarea distribuție statistică a infractorilor care săvârșesc asemenea gen de infracțiuni: 10

% - funcționari, 13 % - studenți, 73 % - muncitori. Categoria muncitorilor o reprezintă, în special, persoanele cu ocupație necalificată în colective de muncă mici și care dispun de timp suficient pentru practicarea activității antisociale.

*Starea familială.* Studiarea cauzelor penale denotă faptul că 60 % din condamnații pentru sustragerea valorilor culturale erau căsătoriți la momentul comiterii infracțiunii. Modul de viață a acestei categorii de persoane nu se evidențiază prin nimic de cel al noninfractorilor. Doar o mică parte din ei aveau antecedente penale.

Cota infracțiunilor săvârșite în grup este de aproximativ 70 % din numărul total al atentatelor criminale asupra valorilor culturale. De regulă, grupele sunt constituite din 3-6 membri, însă, deseori, numărul acestora este de 10 și mai multe persoane.

Grupurile de infractori ce sustrag valori culturale pot fi divizate condițional în trei categorii. La *prima categorie* se referă hoții diletanți, care se constituie spontan, fără o pregătire inițială minuțioasă. Numărul lor este, de regulă, de 2-5 persoane – de la adolescenți până la cei de vârstă medie. Motivul activității infracționale se reduce la căutarea mijloacelor pentru distracții, procurarea băuturilor alcoolice sau a substanțelor narcotice etc. Aceștia sustrag nu numai obiecte de anticariat, dar și alte bunuri patrimoniale.

La *categoria a doua* se atribuie grupările stabile de infractori, care, la rândul său, se divizează în două subgrupe: 1) grupe fără orientare vădită în domeniul sustragerii valorilor culturale; 2) grupe, ale căror activitate de bază constă în furtul valorilor culturale.

Grupările sau formațiunile organizate de hoți profesioniști formează a *treia categorie* de infractori. Aceste formațiuni sunt cele mai periculoase, având o orientare vădită în domeniul însușirii pe diferite căi a celor mai valoroase bunuri culturale. De asemenea, acestea se disting prin stabilitate, ierarhie, asigurare tehnică și posedarea unui nivel înalt de cunoștințe în diferite domenii. Infracțiunile sunt foarte bine planificate înainte de a fi săvârșite. Mobilitatea și impertinența sunt particularități distincte ale activității lor infracționale.

Caracteristica specifică ultimei categorii de infractori este specializarea membrilor formațiunii pe domenii de activitate criminală: furturi, jafuri, escrocherii și alte fapte infracționale; neutralizarea sistemelor de alarmă; evaluarea valorilor culturale sustrate; restaurarea, realizarea, transportarea, întocmirea documentației și a altor formalități necesare etc.

Asemenea formațiuni criminale au, deseori, legături cu organizațiile de cultură, artă, cu serviciile de transportare a mărfurilor și cu serviciile vamale. Totodată, lucrătorii organizațiilor respective devin de multe ori complici ai infracțiunilor respective.

Caracteristica tipică tuturor formațiunilor criminale ce practică săvârșirea infracțiunilor împotriva valorilor culturale rezidă în caracterul de comandă al acestora. Cu alte cuvinte, grupul criminal obține informația privind obiectul de

spațiu socio-cultural. În dispozițiile acestui act normativ se operează și cu noțiunea de bun cultural, care semnifică un produs al activității culturale, a cărui valoare poate avea un preț exprimat monetar. În plus, se specifică, că patrimoniul cultural reprezintă totalitatea valorilor și bunurilor culturale [5].

Unele acte normative internaționale, cum ar fi **Protocolul la Convenția privind importul de publicații cu caracter instructiv, științific și cultural din 1 martie 1977** operează cu noțiunea de obiecte de artă și de colecție cu caracter instructiv, științific sau cultural, având în vedere în mare parte anumite valori culturale [6, pag.154].

**Convenția privind protecția patrimoniului mondial, cultural și natural**, din 23 noiembrie 1972, pune accent pe patrimoniul cultural, înțelegând monumentele (operele de arhitectură, de sculptură sau de pictură monumentală, elemente sau structuri cu caracter arheologic, inscripții, grote și grupuri de elemente, care au valoare universală excepțională sub aspect istoric, artistic sau științific); ansamblurile (grupuri de construcții izolate sau grupate, care, datorită arhitecturii lor, unității și integrării lor în peisaj, au o valoare universală excepțională sub aspect istoric, artistic sau științific); siturile (lucrări ale omului sau opere rezultate din acțiunile conjugate ale omului și ale naturii, precum și zonele incluzând terenurile arheologice, care au o valoare universală excepțională sub aspect istoric, estetic, etnologic sau antropologic) [7].

Art.1 al **Convenției pentru protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat**, adoptată la Haga, la 14 mai 1954, pune accentul pe noțiunea de bunuri culturale, avându-se în vedere: a) bunurile, mobile sau imobile, care prezintă o mare importanță pentru patrimoniul cultural al popoarelor, cum sunt monumentele de arhitectură, de artă sau istorice, religioase sau laice, terenurile arheologice, grupurile de construcții, care, în ansamblu, prezintă un deosebit interes istoric sau artistic, operele de artă, manuscrisele, cărțile și alte obiecte de interes artistic, istoric sau arheologic, precum și colecțiile științifice și colecțiile importante de cărți, arhive sau de reproduceri ale bunurilor definite mai sus; b) edificiile, a căror destinație principală și efectivă este conservarea sau expunerea bunurilor culturale mobile definite la litera a), cum sunt muzeele, marile biblioteci, depozitele de arhive, precum și adăposturile destinate să adăpostească, în caz de conflict armat, bunurile culturale mobile definite la litera a); c) centrele, în cuprinsul cărora se află un număr considerabil de bunuri culturale, așa cum sunt definite la literele a) și b), denumite centre monumentale [8, pag.132].

**Legea privind cultele religioase** și părțile lor componente în art.3 utilizează noțiunea de obiecte de cult, pe care nu le consideră valori culturale, idee evidențiată și în una dintre cauzele penale (dosar nr.200704408), pornită împotriva lui Prodan Nicolae Petru și Moțoc Petru Mihail, care, în anul 2007, au fost reținuți în timpul introducerii prin contrabandă în punctul vamal Criva a unor obiecte de cult în

(Elveția) [4, pag. 5]. În asemenea situație rolul persoanei care a revândut tabloul nu poate fi identificat cu rolul mijlocitorului.

e) *Experții în evaluări* realizează evaluarea valorilor culturale vândute sau revândute. Anume aceștia sunt cei care determină originalitatea „mărfii” și fixează prețurile, orientându-se la tarifele „pieței negre”.

De regulă, activitatea grupului criminal începe cu aceea, că căpetenia și membrii formațiunii, având la dispoziție mijloace de transport, cutreieră pe teritoriul țării în căutarea obiectelor de atentare. După ce obiectul a fost găsit (spre exemplu, un muzeu sau o biserică), aceștia clarifică regimul de lucru, personalul care lucrează în aceste organizații, starea geamurilor, ușilor, prezența sau lipsa sistemului de alarmă și alte căi posibile de pătrundere în încăperile respective. Obiectivul se studiază foarte minuțios și cu o prudență deosebită pe parcursul unei perioade mai îndelungate (câteva zile sau chiar mai îndelungat, după necesitate).

În trecut, acapararea valorilor culturale din asemenea încăperi avea loc pe calea pătrunderii membrilor formațiunii criminale în incinta acestora. În ultimii ani infractorii încearcă să atragă în săvârșirea infracțiunilor populația băstinașă, în special, pe cei cu antecedente penale sau care abuzează de băuturi alcoolice, iar în unele cazuri – pe minorii lipsiți de supraveghere din partea părinților sau a organelor de tutelă și curatelă. Pentru o anumită recompensă persoanele nominalizate pătrund în localul respectiv și săvârșesc sustragerea valorilor culturale [5, pag. 11-12].

În concluzie, putem afirma cu certitudine că prevenirea și combaterea reușită a infracțiunilor ce atentează la tezaurul cultural al unei țări este imposibilă și, evident, inadmisibilă fără a lua în considerație caracteristicile expuse ale infractorilor care comit asemenea infracțiuni. De asemenea, dacă este vorba despre infractori profesioniști specializați în săvârșirea infracțiunilor, obiectul cărora îl constituie valorile culturale, atunci și personalul care elaborează și aplică măsuri de contracarare a infracțiunilor în cauză trebuie să fie profesioniști în acest domeniu.

#### **Referințe:**

1. Куражов А.В., *Особенности хищений культурных ценностей в современных условиях* // Лекция, Москва, 1993.
2. Гуров А.И., *Профессиональная преступность: прошлое и современность*, Москва, 1990.
3. Горбачев В.Г., Гуров А.И., *Предупреждение и раскрытие краж культурных ценностей* // Учебное пособие, Москва, 1983.
4. Горбачев В.Г., Гуров А.И., *Кражи произведений искусства* // Обзорная информация. Зарубежный опыт, Вып. 2, Москва, 1994.
5. Гучков В.В., *Предупреждение преступлений, связанных с незаконным приобретением и сбытом историко-культурных ценностей* // Лекция, Москва, 1983.

Dr. **Viorel BERLIBA**,  
șef al catedrei “Drept penal și criminologie”  
a Academiei „Ștefan cel Mare”, conferențiar universitar  
**Rostislav SOBIETKI**,  
specialist principal al secției „Combaterea contrabandei”  
a Direcției Investigare a Fraudelor a MAI, doctorand

## ASPECTE DE DREPT PENAL PRIVIND CONTRABANDA CU VALORI ISTORICO-CULTURALE

**Recenzent: Valeriu CUȘNIR**, profesor universitar, doctor habilitat în drept, șef al secției “Drept național” a IISD al Academiei de Științe a Moldovei

Analizată din perspectiva etiologiei criminalității și a delincvenței legate de valorile istorico-culturale, se constată o angajare de numeroase opinii, teze, teorii, toate gravitînd în jurul unor întrebări de esență: Care este necesitatea protecției patrimoniului cultural național și în ce măsură este supus el reglementării juridice? Cum pot fi prevenite încălcările legate de valorile istorico-culturale? Cum trebuie să acționăm în cazul unor asemenea încălcări? etc. De fapt, sesizăm în contextul acestor subiecte o tematică destul de îngustă, însă plină cu contradicții și problematice controversate.

Remarcăm, cu cea mai promptă certitudine, necesitatea protecției juridice a relațiilor sociale referitoare la valorile și bunurile istorico-culturale ori, altfel spus, a întregului patrimoniu cultural național.

În ipoteza unor reglementări pozitive constatăm, că, în esență, problematica cercetării și documentării încălcărilor legate de patrimoniul istorico-cultural își are punctul de reper nu atât în dificultatea constatării unor elemente ale conținutului constitutiv, cum ar fi laturile obiectivă și subiectivă, cît în anumite condiții preexistente, în special obiectul acesteia. La nivelul conținutului constitutiv se tinde doar a evalua mai clar și mai complex activitatea ilegală supusă incriminării.

Coliziunile existente în materia interpretărilor legale adoptate la nivel internațional și național impun cu certitudine și interpretări subiective diferite, urmate de soluții și practici controversate și diverse, de la caz la caz.

Ne-am oferit drept scop să realizăm o analiză a modalităților normative și faptice de producere a infracțiunii de contrabandă cu valori istorico-culturale, impunîndu-se în consecință anumite exigențe de lege-ferenda. Orientarea atenției

spre contrabandă, ca variantă-tip a infracțiunii în ansamblu, precum și a modalităților normative speciale, a determinat relevarea unor dificultăți, mai ales în ipoteza combaterii acestui fenomen, aceasta din urmă statuîndu-se la nivel de importanță deosebită [1].

Orice incriminare a unei fapte are în vedere protecția unei valori sociale. Caracteristica de bază a faptei incriminate ca infracțiune este gradul ei de pericol social. O faptă prezintă pericol social numai în raport cu o valoare socială, adică cu un obiect.

La infracțiunea de contrabandă se poate lua în discuție existența unui **obiect material** – ca semn obligatoriu reprezentat de lucrurile, care încorporează valorile sociale ocrotite de norma de incriminare. În literatura de specialitate s-a exprimat opinia conform căreia infracțiunea se îndreaptă împotriva valorilor sociale ocrotite penal și nu împotriva aspectului material al obiectului infracțiunii. Totuși, s-a admis că fapta incriminată de legea penală se îndreaptă nemijlocit asupra unor lucruri, iar efectele se răsfrîng asupra relațiilor sociale, pe care le ocrotește norma juridică penală [2]. Aceste lucruri pot fi și valori istorico-culturale.

În contextul legislației penale în vigoare se operează cu noțiunea de valoare culturală doar în ipoteza normei prevăzute la art.248 alin.(4) al CP - contrabanda cu aceste valori, în sensul art.248 alin.(5) al CP aceasta fiind dedusă din ipoteza unei variante circumstanțiale de infracțiune.

În conformitate cu art.133 al CP prin valori culturale se înțeleg *valorile culturale cu caracter religios sau laic*, adică cele indicate în **Convenția UNESCO din 14 noiembrie 1970 privind măsurile îndreptate spre interzicerea și prevenirea introducerii, scoaterii și transmiterii ilicite a dreptului de proprietate asupra valorilor culturale** [3]. În primul rînd, se constată, în ipoteza normei-noțiuni, utilizarea unei trimeri la un act normativ internațional încă din anul 2002, fără ca acesta să fie recunoscut de statul nostru. Abia la 21 iunie 2007 a fost ratificată Convenția respectivă, însă sub alt titlu. De asemenea, se observă o interpretare restrictivă a sintagmei utilizate, reducîndu-se noțiunea de valori culturale în ansamblu la categoria unor *valori culturale cu caracter religios sau laic*.

Art.4 lit.i) al Codului Vamal al Republicii Moldova definește prin conținutul normativ noțiunea de **bun** drept marfuri ale persoanelor fizice și juridice trecute peste frontiera vamală pentru vânzare-cumparare, schimb, arendă sau alte tranzacții economice; iar ca **obiect** se înțelege orice obiect trecut peste frontiera vamală, inclusiv mijloace de transport, valută națională și străină, titluri și obiecte de valoare, lucruri de uz personal trecute peste frontiera vamală [4]. De fapt, valorile culturale își găsesc relevanță în cadrul noțiunii de obiecte de valoare.

În conformitate cu art.2 al **Legii culturii** prin valoare culturală se înțelege un rezultat al activității creatoare, care are putere de semnificație într-un anumit

**Dr. Alexandru PARENIUC,**  
Șef al laboratorului de cercetări  
științifice aplicate al IFPC și CȘA  
al Academiei „Ștefan cel Mare”

### **PROTECȚIA VALORILOR ISTORICO-CULTURALE PRIN ACTIVITĂȚI INVESTIGATIV-OPERATIVE**

În zilele noastre problema combaterii criminalității rămîne să fie acută, iar în unele domenii chiar se acutizează. Importanța soluționării acestei probleme reiese din daunele, care le cauzează întregii societăți infracționalitatea, creșterea căreia se pune pe seama neajunsurilor din societate, neajunsuri de ordin economic și social, dar și politic. Cu criminalitatea luptă întreaga societate - de la oamenii de rînd și colectivele de muncă pînă la organele de poliție, create anume în scopul menținerii ordinii publice, al respectării drepturilor și libertăților cetățenilor, cercetării fenomenului infracțional, prevenirii și descoperirii crimelor, și terminînd cu conducerea țării.

Sarcina de frunte a funcționarului poliției judiciare este relevarea, prevenirea, curmarea și descoperirea infracțiunilor, care se realizează în scopul stăvilirii creșterii atît a numărului de infracțiuni, cît și a celui de infractori, dar și a nu permite cauzarea de prejudicii materiale și sociale altor membri ai societății.

În această ordine de idei ne-am propus să prezentăm unele opinii, care vizează protecția valorilor istorico-culturale prin activități investigativ-operative.

Problema în cauză urmărește un scop destul de amplu — de la creșterea nivelului de conștiință al cetățenilor pînă la unificarea eforturilor tuturor forțelor existente în lupta contra criminalității.

Se știe că în urma privatizării o parte din averea poporului a fost înșușită nelegitim de mai mulți escroci. Deci, organele de poliție trebuie să ia la evidență toate crimele, toate infracțiunile reale, toate ilegalitățile, care au avut loc acum un deceniu și ceva în toate localitățile republicii.

În scopul ridicării nivelurilor educațional, cultural și moral lucrătorul operativ ține conversații mai întîi de toate cu persoanele de interes operativ, cu membrii familiei lui, cu rudele, cu vecinii, cu cunoscuții și prietenii acestuia. Lucrătorul operativ colectează informații cu privire la anumite persoane de la locul lor de domiciliu, de muncă, de la școala sau de la instituția, unde a învățat persoana care ne interesează, la instituțiile de detenție preventivă, dacă persoanele s-au aflat acolo.

valoare de 50000 lei. Cauza penală a fost pornită în temeiul art.248 alin.(5) al CP avîndu-se în vedere valoarea obiectului material. Astfel, în ipoteza legii, prin obiecte de cult se înțeleg obiectele folosite în cadrul serviciilor divine, cum ar fi vasele liturgice, icoanele metalice și cele litografice, crucile, crucifixe, mobilierul bisericesc, cruciulițele și medalioanele cu imagini religioase specifice cultului religios respectiv, obiectele de colportaj religios și altele. Obiectelor de cult li se asimilează și calendarele religioase, ilustratele, pliantele, albumele de artă bisericească, filmele, etichetele cu imaginea lăcașurilor de cult sau a obiectelor de artă bisericească, cu excepția celor care fac parte din patrimoniul cultural național [9].

**Convenția culturală europeană**, adoptată la Paris, la 19 decembrie 1954, stăruie asupra noțiunii de obiecte cu valoare culturală [10, pag.9, 193].

Este de observat din cele consemnate pînă aici, că există un cumul de divergențe în ceea ce vizează etimologia unei singure entități materiale, care, la rîndul ei, poate dicta interpretare diferită. Pornind de la faptul, că o interpretare extensivă defavorabilă nu este admisă de legea penală în vigoare, precum și că contradicțiile de legislație se aplică în interesul persoanei vinovate, determinăm din start, că noțiunea de valori culturale, utilizată în dispoziția art.248 alin.(4) al CP, în viziunea noastră, nu corespunde pe deplin sensului avut în vedere de legiuitor. Alegația abordată doar la Convenția de la Paris din 1970 nu este pe deplin justificată, impunîndu-se și o referire la alte acte normative de nivel național și internațional, care o completează.

În continuarea ideii de analiză a infracțiunii de contrabandă menționăm, că **Convenția privind protecția patrimoniului mondial, cultural și natural**, din 23 noiembrie 1972, specifică că „fiecare dintre statele participante la prezenta Convenție recunoaște obligația de a asigura identificarea, ocrotirea, conservarea, valorificarea și transmiterea către generațiile viitoare a patrimoniului cultural și natural, care este situat pe teritoriul său, în primul rînd” [11].

Varianta-tip a infracțiunii de contrabandă prevede trecerea peste frontiera vamală a Republicii Moldova a mărfurilor, obiectelor și a altor valori în proporții mari, eludîndu-se controlul vamal ori tăinuindu-le de el prin ascundere în locuri special pregătite sau adaptate în acest scop, ori cu folosirea frauduloasă a documentelor sau a mijloacelor de identificare vamală, ori prin nedeclarare sau declarare neautentică în documentele vamale sau în alte documente de trecere a frontierei.

În baza art.248 alin.(4) al CP, la definirea infracțiunii de contrabandă cu valori culturale în aspect normativ penal se pune accentul doar pe trecerea peste frontiera vamală a Republicii Moldova a valorilor culturale prin eludarea controlului vamal ori tăinuirea de el prin ascundere în locuri special pregătite sau adaptate în acest scop, precum și nereturnarea pe teritoriul vamal al Republicii Moldova a valorilor culturale scoase din țară, în cazul în care returnarea lor este obligatorie.

Această din urmă infracțiune este pasibilă de pedeapsă penală în forma închisorii de la 3 la 8 ani, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 5000 la 10000 unități convenționale cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate sau cu lichidarea întreprinderii [12].

Sub aspect contravențional nu se pune accentul pe o descriere ori specificare a unui obiect material, precum valorile culturale, în special în ipoteza existenței unei contravenții de contrabandă (art. 193 CCA).

Reducerea limitelor de conținut normativ în contextul dispoziției art. 248 alin. (4) al CP, comparativ cu varianta-tip a infracțiunii, în special referitor la modalitățile normative, care pot cădea sub incidență penală, dictează posibilități de evitare a normativului penal sub acest aspect. Valoarea culturală, neputând fi evaluată în bani, poate uneori lua o altă formă, poate fi încadrată în baza altui conținut normativ, cu mult mai eficient pentru infractor, avându-se în vedere modalitatea faptică de realizare a elementului material. Astfel, în cazul în care are loc trecerea peste frontiera vamală a valorilor culturale, care nu pot fi evaluate în bani, prin folosirea frauduloasă a documentelor sau a mijloacelor de identificare vamală, suntem în prezența nu a unei contrabande cu valori culturale, ci a unui uz de fals, prevăzut de art. 361 al CP, care prevede în formă tipică pedeapsa cu amendă în mărime de pînă la 300 unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 150 la 200 de ore, sau cu închisoare de pînă la 2 ani.

Avîndu-se, în esență, în vedere același grad prejudiciabil al faptei, răspunderea penală își găsește un alt loc în dependență de modalitatea de acțiune faptică, soluție neacceptată din punct de vedere logic, dar admisă de legislația în vigoare.

Ideea aceasta este confirmată și de anumite exemple din practica judiciară autohtonă. Astfel, cauza penală nr. 2006180151 în privința lui Rudenco Igor Ion a fost inițial încadrată potrivit art. 248 alin. (1) al CP, fără a fi necesară dispunerea unei expertize referitoare la faptul, dacă bunurile trecute peste frontiera vamală reprezentau sau nu valori culturale. Această soluție reiese din redarea normativă a unor posibilități de încadrare limitată în ceea ce vizează patrimoniul cultural național. În opinia noastră, este necesară extinderea conținutului infracțiunii la întreg procesul de export ilegal, neavîndu-se în vedere modalitatea normativă de realizare a elementului material al infracțiunii.

#### Referințe:

1. <http://facultate.regielive.ro/proiecte/drept/contrabanda-26937.html>
2. [www.referat.ro-Ionutzz40dcc](http://www.referat.ro-Ionutzz40dcc)
3. Codul penal al Republicii Moldova în vigoare, nr. 985-XV din 18 aprilie 2002, art. 133. Конвенция о мерах, направленных на запрещение и предупреждение незаконного ввоза, вывоза и передачи права

собственности на культурные ценности. Париж, 14 ноября 1970 г. Lege privind ratificarea Convenției asupra măsurilor ce urmează a fi luate pentru interzicerea și împiedicarea operațiunilor ilicite de import, export și transfer al dreptului de proprietate asupra bunurilor culturale nr. 141-XVI din 21 iunie 2007 // Monitorul Oficial nr. 94-97/422 din 6 iulie 2007. Приложение к Положению о порядке возврата незаконно вывозимых и ввозимых культурных ценностей, утвержденному Решением глав правительств государств-участников СНГ от 9 октября 1997 г.

4. Codul Vamal nr. 1320-XII din 09.03.93 în Monitorul Parlamentului nr. 10 din 30.10.1993
5. Legea culturii nr. 413-XIV din 27 mai 1999 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 83-86/401 din 5 august 1999.
6. Protocol la Convenția privind importul de publicații cu caracter instructiv, științific și cultural din 1 martie 1977. Adoptat la Nairobi, la 26 noiembrie 1976. Actul aderării realizat prin Hotărîrea Parlamentului nr. 70-XIV din 2 iulie 1998. În vigoare pentru Republica Moldova din 3 martie 1999. // Publicat în ediția oficială „Tratate internaționale”, 2001, Volumul 26.
7. Convenție privind protecția patrimoniului mondial, cultural și natural, din 23 noiembrie 1972. Actul aderării realizat prin Legea Republicii Moldova nr. 1113-XV din 6 iunie 2002.
8. Convenție pentru protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat, din 14 mai 1954. Actul aderării realizat prin Hotărîrea Parlamentului nr. 597-XIV din 24 septembrie 1999. În vigoare pentru Republica Moldova din 9 martie 2000. // Publicată în ediția oficială “Tratate internaționale”, 2001, Volumul 27.
9. Lege privind cultele religioase și părțile lor componente nr. 125-XVI din 11 mai 2007 // Monitorul Oficial nr. 127-130/546 din 17 august 2007.
10. Convenția culturală europeană adoptată la Paris la 19 decembrie 1954. În vigoare pentru Republica Moldova din 24 mai 1994. Actul aderării realizat prin Hotărîrea Parlamentului nr. 98-XIII din 12 mai 1994. Publicată în ediția oficială “Tratate internaționale”, 1999, Volumul 7.
11. Convenție privind protecția patrimoniului mondial, cultural și natural, din 23 noiembrie 1972. Republica Moldova a aderat la 6 iunie 2002.
12. Codul penal al Republicii Moldova în vigoare, nr. 985-XV din 18 aprilie 2002, art. 248 alin. (5)

**Sergiu NESTOR,**

lector superior al catedrei „Procedură penală și criminalistică”

a Academiei „Ștefan cel Mare”, master în drept

**Lilian LUCHIN,**

lector al catedrei „Procedură penală și criminalistică”

a Academiei „Ștefan cel Mare”, master în drept

### **ORDONAREA EXPERTIZELOR JUDICIARE PENTRU CERCETAREA INFRAȚIUNILOR ÎNDREPTATE ÎMPOTRIVA VALORILOR ISTORICO-CULTURALE**

Consolidarea unui stat, dezvoltarea lui social-economică sunt practic imposibile fără păstrarea și înmulțirea valorilor istorico-culturale. Filosoful rus A. F. Losev remarca: „Cultura este unitatea tuturor principalelor procese istorice”.

În ultimii ani o importanță tot mai mare o căpătă problema apărării valorilor istorico-culturale mobile de atentatele criminale - furturi, comercializarea ilegală, contrabanda etc. Păstrarea intactă a acestor valori este legată nemijlocit de viitorul destinului omenesc, deoarece valorile istorico-culturale sunt principalele elemente ale civilizației, ale memoriei naționale și culturii popoarelor.

Sarcina justiției, atât în cazurile procesului penal, cât și în cele ale procesului civil, este de a stabili adevărul obiectiv în dosarele supuse spre examinare organelor judiciare. Iar rolul principal la stabilirea acestui adevăr revine aplicării cunoștințelor speciale.

Legislația procesual-penală și procesual-civilă prevede, pentru organele de urmărire penală și instanțele de judecată, posibilitatea utilizării cunoștințelor acumulate de specialiști/experti în vederea clarificării unor fapte sau împrejurări de importanță pentru cauza cercetată. Aceste cunoștințe speciale se expun în constatările tehnico-științifice și rapoartele de expertiză.

Expertiza obiectelor de patrimoniu istorico-cultural se solicită în două cazuri:

- în cazurile judiciare (penale sau civile);
- în cazurile de circulație a bunurilor istorico-culturale.

Expertiza i se solicită Muzeului Național de Arte al Republicii Moldova și este realizată de specialiști (muzeologi) angajați în instituția respectivă. Pe cazurile judiciare solicitantul va emite o ordonanță sau o încheiere, în care va expune succint fabula cauzei penale, va formula întrebările și va prezenta materialele, care se pun la dispoziția expertului în conformitate cu legislația procesual-penală.

Studierea acestor informații este necesară pentru putea determina gradul de pericol, pe care îl pot prezenta persoanele suspectate, pentru alegerea unor forme și metode adecvate de influență asupra lor, pentru determinarea tacticii de acțiuni preventiv-individuale.

Lucrătorul operativ, în scopul intensificării muncii preventive cu persoanele condamnate anterior pentru infracțiuni de atentare la valorile istorico-culturale și eliberate din penitenciare, sau eliberate înainte de termen, vizitează aceste persoane la domiciliul lor pentru a sta de vorbă cu foștii deținuți, cu rudele lor apropiate, cu membrii familiei. Este necesară stabilirea unui contact psihologic cu aceștia pentru a le insufla încredere, pentru a-i face să colaboreze. Persoana supusă procesului profilactic trebuie să înțeleagă, că toate acțiunile care se derulează sunt în folosul ei, servesc scopul reintegrării lui în societate. Lucrătorul operativ trebuie să studieze situația materială, condițiile de viață, greutățile pe care le-a întâlnit în libertate și să întreprindă măsuri pentru ameliorarea situației. Este nevoie să se discute și cu conducătorii organizațiilor și întreprinderilor din apropiere în scopul creării unor locuri de muncă pentru foștii deținuți, deoarece este mai ușor de plasat în câmpul muncii o asemenea persoană la locul de lucru anterior.

În baza celor consemnate, procesul investigativ-operativ de protecție a valorilor în Republica Moldova ar include:

- educația în familie, în sensul susținerii de către stat a familiilor dezavantajate, ai căror membri, pentru procurarea hranei, sunt nevoiți să comită fapte antisociale în lipsa unui loc de muncă; educarea copiilor preșcolari, care provin din familii dezorganizate;

- luarea de măsuri de ordin educativ mai intense și mai eficiente în școli și licee, avînd în vedere că, după familie, școala este instituția, care joacă un rol deosebit de important în formarea personalității tinerilor: școala este cea care oferă tinerilor cunoștințe din cele mai diferite domenii, vizînd rolul și importanța valorilor sociale; școala le cultivă respectul față de lege și normele morale, îi face să conștientizeze implicațiile crimei, modul în care funcționează sistemul justiției penale, le arată cum poate fi evitat comportamentul delincvent;

- luarea de măsuri de ordin economic, care să conducă la îmbunătățirea condițiilor de trai a populației: ținînd cont de situația economică actuală, multe familii datorită sărăciei au ajuns în pragul disperării. Membrii lor, lipsiți de un loc de muncă și aflați în imposibilitate de a obține venituri legale, cu care să-și întrețină familiile, se văd nevoite să recurgă la căi și mijloace ilicite pentru procurarea celor necesare traiului;

- luarea unor măsuri pentru plasarea tinerilor în câmpul muncii. Lipsa sau pierderea locului de muncă, imposibilitatea de încadrare în timp rezonabil în câmpul muncii determină modificări serioase în personalitatea tinerilor, dînd naștere sentimentelor revanșarde, stărilor depresive, manifestărilor deviante, ajungînd pînă

la săvârșirea de acte antisociale. Iată de ce se impune luarea de măsuri pentru crearea de noi locuri de muncă pentru tineri. Această măsură preventivă trebuie să fie luată în considerare atât activitățile distractive, cât și cele de reconversie și recalificare a tinerilor, dar și crearea de facilități de tratament pentru cei cu probleme deosebite (tineri care se droghează, consumă alcool etc.);

- luarea unor măsuri pentru intensificarea procesului de educare a cetățenilor prin popularizarea legislației în vigoare și prin relevarea efectelor distinctive, pe care le are criminalitatea. Un rol important în aceasta revine mijloacelor de informare în masă (televiziune, radiou, presă), care prin modul de prezentare a acestei problematice pot contribui efectiv la prevenirea comportamentului delinvent;

- organizarea eficientă a petrecerii timpului liber al individului în funcție de particularitățile lui bio-psiho-sociale, de starea de sănătate, vîrstă, sex, nivel de dezvoltare și ocupații;

- internarea și tratamentul persoanelor bolnave psihic și care prezintă pericol atât pentru societate, cât și pentru propria lor persoană;

- luarea unor măsuri pentru reintegrarea în societate a persoanelor, care au fost condamnate penal în scopul reeducării lor și prevenirii săvârșirii de noi infracțiuni.

Experiența acumulată în activitatea de zi cu zi ne oferă posibilitatea să constatăm, că în combaterea faptelor antisociale, în special a celor îndreptate împotriva valorilor culturale, un rol important revine mijloacelor de influență juridică, dreptul nostru penal constituind un instrument eficient de apărare a intereselor legitime ale persoanelor, a sănătății publice și modului de conviețuire socială.

Deci, în scopul prevenirii infracțiunilor lucrătorul operativ trebuie să studieze bine personalitatea cetățenilor, care prezintă interes, și să înlăture imediat condițiile, care pot conduce la consumarea infracțiunii.

Consecințele acestui flagel social sunt atât de sufocante, încît societatea, deși realizează acțiuni, care ar trebui să fie rezultative, în diverse direcții — economice, sociale, politice, juridice, totuși starea lucrurilor se schimbă mult prea lent în bine.

Referindu-ne la domeniul juridic, putem trage următoarele concluzii cu privire la crearea statului de drept, unde să se aplice corect și pe deplin măsurile de prevenire și descoperire a infracțiunilor. Evenimentele din ultimul timp confirmă în mod convingător, că suntem încă departe de a construi un stat de drept: instanțele judecătorești nu au obținut independența reală și, cu atât mai mult, respectabilitate pentru deciziile adoptate; situația controlului procurorului este slabă, iar statutul procurorului — instabil.

Lucrătorii organelor operative nu s-au obișnuit încă să lucreze în condițiile controlului democratic și a legislației stricte. De aici și asigurarea lor de la timiditate

în fața aplicării măsurilor legale pînă la încălcarea nepermisă a normelor de procedură. Toate acestea sunt dovada necesității de perfecționare a calificării cadrelor și de efectuare obligatorie a reformelor de drept și judiciare, ceea ce presupune activitatea adecvată a Parlamentului de adoptare a legislației.

În scopul elaborării și realizării unor planuri de acțiuni pentru prevenirea și descoperirea infracțiunilor este necesară conjugarea tuturor eforturilor în lupta contra acestui viciu, lucru care ne demonstrează, că prin unirea eforturilor și organizarea corectă a activității tuturor organelor abilitate, în lupta împotriva infracționalității se pot dobîndi anumite succese.

Astfel, condiția necesară dezvoltării și prosperării statului de drept este combaterea și prevenirea cu succes a criminalității prin determinarea principiilor și sarcinilor fundamentale, a direcțiilor de bază și formelor principale de colaborare și cooperare a organelor de drept. Deci, fiecărui lucrător al organelor de drept i se cere muncă insistentă pentru a obține rezultate finale eficiente în toate direcțiile activității economice, sociale, juridice, politice, administrative, de producție, financiare, bancare, deoarece anume criminalitatea, corupția, economia tenebră sunt obstacolele, frînele cele mai periculoase, care dezorganizează și înnăbușă economia, jurisprudența, toată viața socială a populației, supunînd-o unor scopuri egoiste, hrăpărețe, lacome de cîștig pe seama altora.

Numai o societate echilibrată, bazată pe principiul echității sociale, pe participarea largă a întregului popor la elaborarea și implementarea deciziilor definitorii ale țării, după cum ne mărturisește practica mondială, este în stare să asigure prosperarea economiei, sferei sociale și creșterea bunăstării populației. Experiența vieții sociale ne învață să prețuim voința înțeleaptă a poporului, munca și răbdarea lui.

**Dr. Marian GHERMAN,**  
Șef al catedrei „Investigații operative”  
a Academiei „Ștefan cel Mare”, conferențiar universitar

### **CARACTERISTICA SUSTRAGERILOR DE VALORI CULTURALE**

Acum aproximativ 50 de ani sustragerile (furturile) și alte infracțiuni legate de achiziționarea și desfacerea valorilor culturale au căpătat o amploare fără precedent în întreaga lume. Mulți cetățeni bogați ai țărilor occidentale căutau posibilității pentru a-și investi în condiții de maximă siguranță banii. Și cea mai profitabilă și sigură operațiune de investire a fost considerată procurarea obiectelor de mare preț având și o mare valoare istorico-culturală - operă a generațiilor trecute. Tot de aceste obiecte au fost tentate și diferite categorii de infractori, crimele acestora căpătând caracter internațional, grație cărui fapt furtul de valori istorico-culturale s-a plasat pe locul al doilea, primul revenindu-i contrabandei cu substanțe narcotice.

Luând în considerație faptul, că în ultimii 5-7 ani Republica Moldova e vizitată de un număr în permanentă creștere de cetățeni străini, mulții dintre aceștia ar dori să achiziționeze în mod ilegal și să transporte dincolo de hotarele țării obiecte vechi și opere de artă, dar în primul rând icoane vechi. Dacă este cerere, apare și oferta. Prin urmare în Republica Moldova a crescut numărul sustragerilor de valori culturale cu caracter religios și laic. Un mare număr de infracțiuni de acest gen rămân nedescoperite.

Problema combaterii acestei categorii de crime la etapa actuală este destul de actuală. Dificultatea descoperirii acestor infracțiuni este determinată de o serie de factori esențiali.

În primul rând, comiterea furturilor de valori istorico-culturale este, de regulă, pregătită minuțios din timp de către infractori, care, dacă nu sunt niște amatori, deseori se specializează în comiterea acestor infracțiuni și sunt bine înzestrați din punct de vedere tehnic.

În al doilea rând, din momentul comiterii infracțiunii și până i se comunică crima organului afacerilor interne deseori trece un termen destul de lung. Mai ales în cazurile furturilor din biserici. Profitând de lipsa sistemelor de semnalizare și a pazei fizice, infractorii pătrund în biserici cu câteva zile până la oficierea serviciului divin, infracțiunea rămânând neobservată două-trei zile. Multe semnale despre comiterea furturilor de valori culturale din case particulare, mai ales în localitățile sătești, de asemenea parvin cu întârziere. Este caracteristic, că circa 40 % din

Formularea întrebărilor se realizează în raport cu obiectul expertizei și cu posibilitățile tehnico-științifice existente.

La formularea întrebărilor este necesar să se țină seama de cerințele, pe care trebuie să le îndeplinească acestea:

1) să se refere la obiectul expertizei și să țină cont de gradul de pregătire a expertului/specialistului;

2) să fie clare și precise, cea ce îi va permite expertului/specialistului să înțeleagă sarcinile care-i revin;

3) să fie formulate astfel, încât să oblige la un răspuns cert (pozitiv sau negativ);

4) să aibă o legătură logică între ele;

5) să nu-i solicite expertului/specialistului aprecieri referitoare la încadrarea juridică și formele vinovăției ori să-i oblige să soluționeze sarcini, care țin de competența organului de urmărire penală.

Expertului/specialistului nu i se vor formula întrebări, care nu țin de competența sa și, respectiv, concluziile lui vor fi întemeiate doar pe specificul cunoștințelor posedate.

Din ansamblul întrebărilor de bază adresate expertului/specialistului vor fi două:

- prezintă oare obiectul dat valoare istorico-culturală sau nu?

- la cât se estimează valoarea obiectului prezentat?

În cazurile de circulație a bunurilor materiale expertiza se va solicita de persoanele particulare, care își declară dorința de a scoate de pe teritoriul vamal al Republicii Moldova unele obiecte de artă, care nu prezintă valoare artistică.

Solicitarea expertizei se va face printr-o cerere a persoanei particulare, în care se vor indica următoarele: datele proprietarului obiectului, descrierea obiectului și răspunsul la întrebarea dacă obiectul prezintă valoare istorico-culturală.

În fine, concluzia expertizei este formulată de o comisie constând din trei specialiști și relatată într-un aviz de expertiză, semnat de toți membrii comisiei și aprobată de directorul instituției.

E de menționat, că formularea concluziei de expertiză nu este făcută în conformitate cu un regulament, care să conțină criterii de evaluare a bunurilor istorico-culturale, deoarece un asemenea regulament în Republica Moldova nici nu există. Concluzia de expertiză se formulează în baza intuiției experților și în conformitate cu precedentele altor state.

De exemplu, în Federația Rusă examinarea pentru expertiză a valorilor istorico-culturale se face sub toate aspectele, apreciindu-se gradul de originalitate, autorul, denumirea, locul și timpul creării, materialul și tehnica de executare, se fixează mărimile și condițiile de păstrare. Emițând concluziile de expertiză, specialiștii ruși utilizează anumite criterii prestabilite de apreciere (regulament), care permit să se analizeze valorile în baza unor principii unice, dar, totodată, oferă posibilitatea

verificării, în caz de necesitate, a concluziilor emise. Deci, exemple pozitive în lume există. Trebuie doar să preluăm experiența altor state, lucru care ne-ar permite să asigurăm realizarea cerințelor înaintate față de concluziile emise în rezultatul expertizelor.

Concluzia trebuie să fie clară, corectă și argumentată sub aspect științific în ceea ce privește valoarea artistică a obiectului și datele despre evaluarea lui în condițiile în care aceasta se solicită.

Cadrul juridic, care reglementează aspectele evidenței, gestionării, protecției și circulației valorilor istorico-culturale pe teritoriul republicii, dar și al scoaterii lor dincolo de hotarele ei abundă de lacune. Starea aceasta a lucrurilor se soldează cu mai multe consecințe:

- evidența incompletă a obiectelor având valoare istorico-culturală;
- aprecierea eronată a valorii artistice a obiectelor prezentate spre evaluare;
- sustragerea valorilor culturale atât din muzee, cât și din depozite dat fiind faptul că nu există evidența centralizată, care ar cuprinde descrierea valorilor istorico-culturale, valoarea lor estimativă, cartoteca video a patrimoniului existent;
- lipsa posibilității de returnare a valorilor istorico-culturale sustrate și depistate în străinătate din cauza, că lipsesc acordurile bilaterale cu statele, care cel mai frecvent servesc drept puncte de destinație a livrărilor de valori sustrate atât din Republica Moldova, cât și din arealul fostei URSS etc.

O problemă o constituia în trecut și lipsa cadrului juridic clar, care ar fi reglementat, după cum am menționat deja, aspectele scoaterii și introducerii valorilor istorico-culturale. Starea aceasta a lucrurilor a fost ameliorată în mare măsură prin aprobarea Legii cu privire la modul de introducere și scoatere a bunurilor de pe teritoriul Republicii Moldova (nr. 1569-XV din 20.12.2002) și Hotărârii Guvernului Republicii Moldova despre aprobarea Regulamentului cu privire la modul de introducere și scoatere a bunurilor de pe teritoriul Republicii Moldova de către persoanele fizice (nr. 1185 din 30.09.2003).

Rezultatele expertizelor au o importanță primordială, deoarece concluziile lor servesc drept temei Ministerul Culturii și Turismului al Republicii Moldova pentru adoptarea deciziilor de scoatere a bunurilor istorico-culturale de pe teritoriul țării, iar pe cazurile penale pentru adoptarea deciziilor de către instanțele de judecată.

Deci, am dori să propunem următoarele:

1. a elabora și adopta Legea cu privire la protecția patrimoniului istorico-cultural național mobil și imobil;
2. a elabora lista criteriilor de evaluare a valorilor istorico-culturale (Regulamentul cu privire la evaluarea obiectelor istorico-culturale);
3. a încheia tratate bilaterale cu toate statele de destinație, în care cel mai frecvent ajung valorile istorico-culturale sustrate din Republica Moldova;
4. a elabora o strategie unică de adaptare și perfecționare a cadrului juridic,

care țin de valorile istorico-culturale;

5. a crea Oficii de patrimoniu specializate pe lângă Ministerul Culturii și Turismului al Republicii Moldova, în cadrul cărora să se desfășoare expertizele solicitate;

6. a institui un simpozion anual, ce ar avea drept scop creșterea gradului de profesionalism al specialiștilor/expertiilor în valori istorico-culturale, dar și al pregătirii unor noi generații de experți, unde s-ar întruni specialiștii în vederea schimbului de experiență în domeniu;

7. a încheia acorduri bilaterale cu statele având tradiții în domeniu pentru desfășurarea unor cursuri de inițiere, perfecționare, dar și de acumulare a informațiilor cu privire la modul și criteriile de evaluare a obiectelor istorico-culturale;

8. a majora gradul de protecție și ocrotire (asigurarea financiară, nivelul de pază tehnică și fizică, modul de valorificare a funcționarilor instituțiilor respective) a instituțiilor abilitate cu păstrarea patrimoniului istorico-cultural existent pe teritoriul republicii.

În fine, am vrea să afirmăm și cu această ocazie, că valorile istorico-culturale nu sunt decât niște perle, lăsate nouă zestre inestimabilă de strămoși. Sclipirea acestor perle ne luminează spiritul și ne va călăuzi pe drumul către viitor pașii atât nouă, cât și generațiilor viitoare. Pierderea acestor comori s-ar asemana cu orbirea, cu aflarea noastră într-o beznă, în care nu pătrunde nici o rază de lumină și nu se vede nicio ieșire. Doar ocrotirea, păstrarea în siguranță a valorilor istorico-culturale existente va asigura transmiterea perpetuă a spiritului strămoșesc generațiilor viitoare, va crea o șansă de a ne face viitorul mai luminos, mai frumos.

#### **Bibliografie:**

1. Codul de Procedură Penală al Republicii Moldova. Chișinău, 2003.
2. Codul de Procedură Civilă al Republicii Moldova. Chișinău, 2003.
3. Legea cu privire la expertiza judiciară nr. 1086 din 23.06.2000 publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 144 din 16.11.2000.
4. Legea cu privire la modul de introducere și scoatere a bunurilor de pe teritoriul Republicii Moldova de către persoane fizice nr. 1569-XV din 20.12.2002 publicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.185-189 din 2002.
5. Legea României cu privire la protejarea patrimoniului cultural național mobil nr. 182 din 25.10.2000 publicat în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 530 din 27 octombrie 2000.
6. Закон РФ о вывозе и ввозе культурных ценностей № 4804-1 от 15.04.1993 г.// Рос. Газета, 1993, № 192, 15 мая. Ведомости Съезда народных депутатов и Верховного Совета РФ,1993, № 20. 20 мая. Ст. 718. (В редакции Федерального закона от 02.11.2004, № 127-ФЗ).

- icoanele;
- obiectele de cult sau laice.

De mare importanță pentru descoperirea sustragerilor de valori culturale sunt datele despre comportamentul infractorilor după comiterea infracțiunii, care este determinat de particularitățile mediului înconjurător, caracterul legăturilor, experiența criminală și alți factori.

S-a stabilit, că aproximativ 80% dintre infractori după comiterea furturilor de valori istorico-culturale se duc acasă, iar restul la rude sau cunoscuți. Obiectele sustrase se păstrau:

- în apartamentele personale;
- la rude;
- la cunoscuți;
- în camerele de păstrare din gări, autogări, aeroporturi;
- în locuri tănuite etc.

Deci, marea majoritate a infractorilor după comiterea infracțiunii rămâneau în raza locuinței, unde își păstrau temporar obiectele sustrase.

În combaterea furturilor de valori istorico-culturale de mare importanță sunt cunoașterea și acoperirea operativă a canalelor și locurilor de realizare a acestor obiecte.

Acest soi de infractorii, de regulă, nu utilizează canalele tradiționale de realizare, preferându-i pe precupeții de profesie sau realizându-și obiectele sustrase colecționarilor, cetățenilor străini, găsimu-și cumpărători în rândul pictorilor, restauratorilor, lucrătorilor muzeelor, slujitorilor cultelor.

Merită să fie menționată încă o particularitate: infractorii reținuți, de regulă, nu-și divulgă precupeții. Calculul e simplu: infractorul știe, că după ispășirea pedepsei din nou va putea beneficia de serviciile precupeților.

Fiecare precupeț profesionist are furnizorii săi siguri de marfă. Racolarea lor este înfăptuită cu metode simple. De exemplu, roagă persoana interesată de câștig, contra unei remunerări financiare, să-i dobândească o icoană, obținerea legală a căreia nu creează dificultăți datorită valorii mici. Și așa de câteva ori. Astfel persoana este intenționat răzvrătită de posibilitatea de a câștiga sume bune de bani fără mari eforturi. Treptat sarcinile devin tot mai dificile până se ajunge la comiterea unei crime adevărate.

Uneori realizarea obiectelor furate reprezintă un întreg sistem, care constă din câteva verigi conspirate. Acest sistem este creat astfel, încât fiecare dintre elementele lui nu se cunosc reciproc.

Caracterizând actualii precupeții de valori istorico-culturale, trebuie să mai menționăm un detaliu. Mulți dintre precupeții profesioniști, cunoscuți lucrătorilor poliției criminale, prin orice metode se stăruie să fie luați la evidență la psihiatru, încercând astfel să se asigure în cazul unei eventuale pedepse penale.

aceste crime infractori le comit atunci, când stăpînii lipsesc timp îndelungat de acasă.

În al treilea rînd, aproximativ 85 % dintre infractorii, care au comis așa infracțiuni, anterior nu au fost condamnați, nu se aflau la evidență în organele afacerilor interne, ceea ce creează dificultăți la relevarea și reținerea lor.

Furturile valorilor istorico-culturale din muzee sunt foarte rare și constituie doar 2 %, în timp ce sustragerile de valori culturale din biserici constituie 40 %, iar din case și apartamente particulare -60 %.

După cum vedem cel mai des furturile de valori culturale sunt comise din locuințele personale ale cetățenilor, deoarece, de regulă, casele cetățenilor nu dispun de sisteme de semnalizare centralizată, nu sunt păzite, iar din numărul total de furturi de valori culturale comise din biserici în 70 % din cazuri acestea nu erau păzite.

Răspîndirea sustragerilor de valori culturale este determinată nu numai de accesul relativ ușor la valorile culturale, dar, în primul rînd, de prețul înalt plătit pe piața clandestină pentru aceste obiecte.

Dacă ar fi să vorbim despre timpul comiterii acestor crime, am putea afirma, că 75 % din aceste furturi se comit noaptea, și numai 25 % — ziua, care, de regulă, sunt sustrageri din case și apartamente particulare.

În mai mare măsură aceste infracțiuni se comit primăvară și vara.

În structura sustragerilor de valori culturale se observă un nivel înalt al comiterii în grup a acestor infracțiuni, el constituind aproximativ 70 %. Cel mai des grupurile sunt compuse din două-trei persoane - pe seama lor revin 55 % din numărul total de furturi de valori culturale. Dar, de regulă, perioada activității acestor grupări nu este îndelungată.

Deși se înfîlesc și grupuri criminale stabile, care se compun din zece și mai multe persoane. Aceste grupuri au comis aproximativ 15 % din numărul total de furturi de valori culturale. De regulă, aceste grupuri sunt formate din oameni, care se cunosc personal. Ele:

- cuprind atît persoane anterior condamnate, cît și necondamnate;
- au toate însemnele proprii grupurilor criminale stabile și în primul rînd - o perioada lungă de activitate infracțională;
- au constituită o scară ierarhică, sunt conspirate, au o disciplină internă înaltă;
- comit sistematic furturi de valorilor istorico-culturale.

An de an grupările criminale specializate la sustragerea de valori culturale devin tot mai active, mai stabile și mai conspirate. Ele tot mai des procedează la îndeplinirea comenzilor unor colecționari tenebri, a precupeților de profesie, care, la rîndul lor, caută persoane apte să comită asemenea infracțiuni și le întrețin sub aspect financiar.

În rândul acestor criminali predomină bărbații, care comit aproximativ 95% din toate furturile de valori istorico-culturale. Infrațiunea examinată nu este caracteristică femeilor — din considerentele specificului comiterii crimei, când deseori este necesară sfărîmarea unor uși, ferestre, grilaje, urcarea pe acoperișuri, în mansarde, în clopotnițe, întreprinderea unor călătorii îndelungate prin țară.

Aproximativ 75% din furturile de valori istorico-culturale sunt comise de persoane cu vîrsta pînă la 30 de ani.

Nivelul intelectual și profesional al acestui tip de infractori este mai înalt decît al altor categorii, deoarece de cele mai multe ori acestea sunt persoane, care activează în domenii ale muncii intelectuale: ingineri, medici, lucrători de știință, pictori, slujitori ai cultelor. Această trăsătură caracteristică este determinată de specificul infrațiunii — ei trebuie să cunoască bine tot ce ține de obiectele avînd valoare istorico-culturală, iar această necesitate îi impune să studieze multă literatură specială, să viziteze muzee și expoziții.

Vorbind despre poziția socială a acestor infractori, putem menționa, că genul activității și atitudinea lor față de muncă de asemenea sunt specifice:

- persoanele încadrate în câmpul muncii au comis 75 % din aceste furturi;
- studenții - 11 %;
- slujbașii - 7 %;
- persoanele neîncadrate în câmpul muncii – 7 %.

Dar trebuie spus, că din numărul total al persoanelor reținute pentru acest soi de furt marea majoritate avea ocupații necalificate și munceau în colective mici, unde dispuneau de mult timp liber pentru activități antisociale.

Din numărul total de infractori condamnați pentru comiterea furturilor de valori istorico-culturale 65 % erau căsătoriți, adică aveau familii. De regulă, modul de viață al acestor persoane nu se deosebea cu nimic de cel al cetățenilor cinstiți. În numărul lor sunt foarte puțini condamnați anterior.

În rândul persoanelor implicate în furtul și realizarea valorilor istorico-culturale este necesar să deosebim următorii participanți:

- organizatori;
- executori;
- comanditari sau precupeți.

Organizatori, de regulă, sunt persoanele, care posedă un intelect destul de dezvoltat, au o acoperire (un loc de muncă) sigură și legături în diferite sfere sociale. Aceștia cu mare greu pot fi bănuți de implicare sau participare la comiterea unor asemenea infrațiuni. Totuși, se poate observa, că ei duc un mod de viață, care nu este conform surselor cîștigate. Organizatorul de unul singur conduce grupul criminal.

Executorii sunt cel mai numeros grup de infractori, care sustrag obiecte avînd valoare istorico-culturală. O parte au fost anterior condamnați pentru

comiterea acestui gen de infrațiuni, însă marea majoritate nu au antecedente penale.

După calificarea infrațională hoții de valori culturale nu sunt la fel. Unii cunosc foarte bine prețul obiectelor culturale sustrate, alții sunt niște diletanți, care de cele mai multe ori fură obiecte neprețioase.

Comanditar, de regulă, este persoana, care posedă cunoștințe vaste despre obiectele avînd valoare istorico-culturală, despre cererea pieței și prețurile acestor obiecte. În muzee și biserici ei identifică obiectele, care îi interesează, și apoi le comandă executorilor. În unele cazuri ei recurg la sfaturile (consultațiile) specialiștilor din rândul restauratorilor, pictorilor, lucrătorilor muzeelor. Comanditarul, de regulă, constituie veriga de legătură dintre organizatori și precupeți. Toate valorile istorico-culturale, care nimeresc la ei, sunt sortate cu grijă, evaluate și apoi sunt expediate precupețului.

Precupeții (intermediarii) deseori îndeplinesc și rolul de comanditar. Majoritatea lor au studii superioare, sunt bine educați și respectuoși, au un cerc larg de cunoștințe și legături în lumea pictorilor, restauratorilor, colecționarilor, se descurcă bine în problemele artei, cunosc cererea de pe piața internă și cea externă.

Mulți precupeți se stăruie să realizeze obiectele sustrate unor cetățeni străini, deoarece vînzarea lor în interiorul țării poate conduce la depistarea lor și tragerea la răspundere penală, fără a mai vorbi de faptul, că cetățenii străini, mai ales diplomații, plătesc pentru aceste valori culturale sume de bani mult mai mari, decît cumpărătorii autohtoni.

După cum s-a mai menționat, sustragerile de valori istorico-culturale, sunt, de regulă, pregătite minuțios, din timp, lucru care prevede:

- studierea literaturii de specialitate;
- studierea obiectului atentatului: dislocarea lui, căile posibile de retragere, regimul de lucru, sistemul de pază;
- elaborarea planului de atac;
- căutarea de complici și repartizarea rolurilor în cadrul operațiunii;
- căutarea mijloacelor de transport;
- alegerea și fabricarea instrumentelor necesare atentatului.

După metoda pătrunderii în locul, unde se păstrează obiectele rîvnite, furturile se divizează:

- prin pătrundere liberă;
- prin pătrundere ca persoană oficială;
- prin efracție cu ajutorul șperaclului sau a cheilor;
- prin oberliht, fereastră, prin efracție cu spargerea ușilor, tăierea grilajelor;
- prin alte metode.

Drept obiecte de atentare servesc:

- tablourile;

Moldova privind ocrotirea monumentelor (adoptată de Parlament la 22.06.1993)[8] și Legea Republicii Moldova privind fondul ariilor protejate de stat (adoptată de Parlament la 25.02.1998)[9]. Latura subiectivă a infracțiunii incriminate la art.221 al CP al RM poate fi exprimată doar sub formă de intenție: directă sau indirectă.

În legătură cu acest ultim aspect considerăm, că este discutabilă soluția legiuitorului nostru de a lăsa în afara cadrului de incriminare distrugerea sau deteriorarea din imprudență a monumentelor istoriei și culturii. Soluția legislativă promovată în contextul stabilirii răspunderii penale (distrugerea sau deteriorarea monumentelor istoriei și culturii) nu se înscrie în rațiunile avute în vedere de legiuitorul autohton referitoare la evaluarea gradului prejudiciabil al anumitor fapte infracționale. Astfel, în Capitolul II din Partea specială a CP al RM, intitulat *Infracțiuni contra patrimoniului*, fapta de distrugere sau deteriorare din intenție a bunurilor (art. 197 al CP al RM) este încriminată de rînd cu cea de distrugere sau deteriorare din imprudență a bunurilor (art. 198 al CP al RM). *Din momentul, în care legiuitorul a evaluat gradul de pericol al faptei de distrugere sau deteriorare a bunurilor, săvîrșite din imprudență la nivelul unei faptei infracționale prejudiciabile, se pune întrebarea, dacă o asemenea faptă comportă un pericol social mai mare decît distrugerea sau deteriorarea din imprudență a monumentelor istoriei și culturii?* Dimpotrivă, considerăm, că faptă comisă deliberat în privința valorilor istorico-culturale se caracterizează printr-un grad prejudiciabil mai sporit, decît distrugerea sau deteriorarea oricărui alt bun săvîrșită în rezultatul unui comportament ușuratic sau imprudent. Or, nu poate fi susținută ideea, ce rezultă implicit din poziția legiuitorului autohton, în conformitate cu care valoarea obiectul material reprezentat de monumentele istoriei și culturii ar avea o semnificație materială sau spirituală mai redusă, decît orice alt bun. *Data fiind importanța majoră, pe care o are pentru un anumit popor sau pentru comunitatea umană conservarea și transmiterea valorilor culturale viitoarelor generații, susținem aserțiunea, după care fapta de distrugere sau deteriorare din imprudență a monumentelor istoriei și culturii se caracterizează printr-un grad prejudiciabil sporit și urmează a fi incriminată, de rînd cu cea comisă cu intenție, în calitate de faptă infracțională.* Plecînd de la ideea, că infracțiunea săvîrșită cu intenție este mai gravă decît cea comisă din imprudență, la incriminarea unei asemenea fapte infracționale se va institui un regim mai blînd de sancționare, altul decît cel fixat în sancțiunea art. 221 al CP al RM.

5. Vizavi de *variantele tip a infracțiunii de contrabandă săvîrșită în privința valorilor culturale*, stipulată la art. 248 alin. (5) al CP al RM, este de menționat, că norma de incriminare protejează în principal relațiile din domeniul vamal, condiționate de introducerea și scoaterea peste frontiera vamală a bunurilor,

În încheiere vom menționa și o trăsătură caracteristică, ce nu poate să nu ne pună serios în gardă: în acțiunile acestui gen de infractori se observă clar tendințele periculoase ale profesionalizării infracționale, și în primul rînd - tendința de transformare a activității infracționale în sursă permanentă de venit.

**Bibliografie:**

1. Constituția Republicii Moldova.
2. Codul penal al Republicii Moldova.
3. Codul de procedură penală al Republicii Moldova.
4. Legea Republicii Moldova privind activitatea operativă de investigații din 12.04.1994.
5. Ordinul MAI nr. 97 din 10.03.2004 „Cu privire la aprobarea Instrucțiunii privind organizarea activității subdiviziunilor de urmărire penală și conlucrarea lor cu alte servicii ale organelor de poliție”.
6. Ordinul MAI nr. 508 din 30.12.2004 „Cu privire la modul de cooperare a organelor de drept ale Republicii Moldova cu Biroul Național Central Interpol în Republica Moldova”.
7. Hotărîrea Plenului Judecătoriei Supreme a Republicii Moldova din 6.07.1992 nr. 5 cu privire la practica judiciară în procesele penale despre sustragerea averii proprietarului.
8. „Современное американское уголовное право”. Никифоров Б.С., Решетников Ф.М. Москва, Наука, 1990 г.
9. „Infracțiuni contra proprietății”. Sergiu Brînzaru. Chișinău, 1999.
10. „Расследование краж предметов антиквариата”. Первушин В.М. Москва, 1992 г., стр. 87.
11. „Профилактика правонарушений. Проблемы комплексного планирования”. Академия МВД СССР. 1981 г.
12. „Использование средств информации в профилактике правонарушений”. Кавалиерис А.Е. Москва, 1974 г.
13. Шитов В.Л. „Особенности раскрытия краж предметов старины и произведений искусства”. Омск, 1979 г.

Dr. **Radion COJOCARU**,  
șef-adjunct al catedrei „Drept penal și criminologie”  
a Academiei „Ștefan cel Mare”

### PROBLEME ACTUALE DE POLITICĂ PENALĂ ÎN DOMENIUL PROTECȚIEI VALORILOR CULTURALE

1. Protejarea patrimoniului istorico-cultural constituie o preocupare majoră constantă atât a structurilor internaționale, cât și a fiecărui stat în parte. În contextul promovării patrimoniului cultural în calitate de valoare universală indispensabilă existenței oricărei societăți și, prin aceasta, a întregii omeniri, protejarea bunurilor culturale apare drept obligație internațională a statului [1], din care decurge obligația legiuitorului autohton ca actele normative naționale să le apere prin mijloace juridice. În același timp, protejarea valorilor istorico-culturale reprezintă o îndatorire constituțională a fiecărui cetățean în parte. Această îndatorire este fixată expres în art. 59 al Constituției Republicii Moldova, potrivit căruia *protecția mediului înconjurător, conservarea și ocrotirea monumentelor istorice și culturale constituie o obligație a fiecărui cetățean*.

Un rol decisiv în apărarea patrimoniului istorico-cultural îi revine și legii penale, care, prin mecanismul de reglementare care-i este specific, instituie răspunderea penală pentru faptele de pericol caracterizate printr-o gravitate sporită, aducând atingere, în mod direct sau indirect, relațiilor sociale de protejare a valorilor culturale.

2. La etapa actuală rațiunea adoptării unei politici penale eficiente de reprimare a faptelor prejudiciabile orientate împotriva valorilor istorico-culturale este dictată atât de tendințele vădite de răspîndire a acestora, cât și de daunele deosebit de grave aduse relațiilor sociale, existența și normala desfășurare a cărora este condiționată de protejarea culturii, științei și educației spirituale a prezentei și viitoarelor generații. Gravitatea urmărilor prejudiciabile provocate de săvîrșirea unor astfel de fapte nu este determinată doar de dauna materială considerabilă adusă persoanelor juridice sau fizice, ci și de știrbirea spirituală, care de multe ori poartă un caracter inestimabil și irecuperabil pentru patrimoniul cultural al colectivității.

Ingeniozitatea infractorilor în săvîrșirea faptelor de pericol împotriva valorilor istorico-culturale, determinată de modalități faptice de realizare a acestora, care de multe ori ies în afara cadrului de incriminare a infracțiunilor contra valorilor culturale, fac ca modalitățile normative să nu mai corespundă exigențelor unei

politici penale eficiente în măsură să asigure protecția necesară patrimoniului cultural.

În același timp, unele fapte ilicite, cum ar fi sustragerea, traficare, comercializarea ilegală și contrabanda cu valori culturale reprezintă la moment o direcție infracțională prioritară a criminalității organizate. După cum se menționează în doctrina penală de specialitate, tranzacțiile ilegale cu valori culturale, împreună cu traficul de arme și de droguri, sunt considerate ca fiind direcții infracționale aducătoare de venituri ilicite considerabile [2, pag.8].

Plecînd de la aceste realități incontestabile, putem identifica o criminalitate împotriva valorilor istorico-culturale caracteristică societății contemporane, prevenirea căreia reclamă adoptarea cu promptitudine a unei politici penale eficiente de reacție împotriva unor asemenea fapte de pericol social. Printre directivele politicii penale moderne, prin care s-ar lua o atitudine de reacție socială față fenomenele negative orientate împotriva valorilor istorico-culturale, se înscrie și criminalizarea unor fapte de pericol lăsate în afara cadrului de incriminare de către legiuitor.

3. Referindu-ne la legislația penală în vigoare a Republicii Moldova, pot fi puse în evidență două norme dedicate protejării valorilor istorico-culturale împotriva unor atentate criminale. În primul rînd, este vorba de infracțiunea incriminată la art. 221 al CP al RM, care prevede răspunderea penală pentru fapta de *distrugere sau deteriorare intenționată a monumentelor istoriei și culturii și de varianta tip a infracțiunii de contrabandă cu valori culturale*, stipulată la art. 248 alin. (5) al CP al RM, prin care este înăsprit regimul de sancționare pentru contrabanda săvîrșită cu astfel de obiecte.

4. Infracțiunea consacrată la art. 221 al CP al RM atentează în exclusivitate la relațiile sociale, prin a căror protejare se urmărește ocrotirea patrimoniului istorico-cultural și, în special, a valorilor istorico-culturale reprezentate de monumentele de istorie și cultură. Răspunderea penală pentru o faptă similară este prevăzută în mai multe legislații penale, printre care pot fi menționate CP al Franței - art. 322-2 [3, pag.319]; CP al Danemarcei - § 194 [4, pag.163-164]; CP al Federației Ruse - art. 243 [5, pag.552]; CP al Ucrainei - art. 298 [6, pag.778] etc.

După cum se menționează, pe bună dreptate, în doctrina penală autohtonă, obiectul juridic special al infracțiunii de distrugere sau deteriorare a monumentelor de istorie sau cultură (art. 211 al CP al RM) îl reprezintă *relațiile sociale referitoare la integritatea, substanța și potențialul de utilizare a monumentelor istoriei și culturii sau a obiectelor naturii, luate sub ocrotirea statului* [7, pag.378]. Obiectul material al infracțiunii este consacrat expres în textul de lege, fiind reprezentat de monumentele istoriei și culturii sau obiectele naturii luate sub protecția statului. Pentru determinarea obiectului material al infracțiunii norma de incriminare face trimitere la actele normative existente în materie: Legea Republicii

Dr. **Iurie ODAGIU**,  
șef al catedrei „Procedură penală și criminalistică”  
a Academiei „Ștefan cel Mare”,  
Dr. **Veaceslav GRATI**,  
șef al catedrei „Drept polițienesc”  
a Academiei „Ștefan cel Mare”, conferențiar universitar

### CARACTERISTICA JURIDICO-PENALĂ ȘI CRIMINALISTICĂ A PROFANĂRII MORMINTELOR

Specificul caracteristicii criminalistice a infracțiunii de profanare a mormintelor este format de următoarele elemente:

- obiectul nemijlocit al atentării criminale;
- modalitatea de săvârșire a infracțiunii (pregătirea, săvârșirea și ascunderea urmelor);
- circumstanțele faptei de profanare a mormântului (locul, timpul, anturajul);
- specificul urmelor materiale ale infracțiunii și locurile probabile de depistare a acestora;
- personalitatea infractorului, rolul lui în grupul de persoane, caracterul acțiunilor criminale, motivul și scopul faptei;
- personalitatea părții vătămate;
- prejudiciul moral și material cauzat prin infracțiune;
- cauzele și condițiile care au favorizat săvârșirea faptei etc.

*Modul de săvârșire a faptei.* Potrivit art. 222 al CP al Republicii Moldova, profanarea mormântului este realizată prin orice mijloace și este orientată asupra mormântului, unei funerare, monumentului, cadavrului. La fel, fapta poate fi săvârșită și prin însușirea obiectelor, ce se află în mormânt sau asupra acestuia. Făcând abstracție de la cele menționate, afirmăm că modalitatea de săvârșire a infracțiunii prevăzută de art. 222 al CP se caracterizează printr-un sistem de acțiuni de pregătire, săvârșire și ascundere a faptei, determinate de calitățile personale ale bănuțului, obiectul de atentare, condițiile și timpul săvârșirii. Această faptă poate fi săvârșită exclusiv prin acțiuni active, pe care legiuitorul le-a expus în art. 222 al CP.

Astfel, latura obiectivă a infracțiunii de profanare a mormântului conține:

- batjocorirea unuia sau mai multor cadavre;
- pîngărirea, distrugerea sau deteriorarea mormântului, construcțiilor de pe mormânt sau construcțiilor din cimitire prevăzute pentru efectuarea ceremoniilor funerare sau pentru păstrarea urnelor funerare, la fel și distrugerea urnelor funerare;
- însușirea obiectelor sau construcțiilor, ce se află pe mormânt sau în interiorul

care fac parte din categoria valorilor culturale. La stabilirea obiectului material al infracțiunii, determinat de valorile culturale, va fi luată în considerație dispoziția art. 133 al CP al RM, potrivit căreia *prin valori culturale cu caracter religios sau laic se înțeleg valorile indicate în Convenția UNESCO din 14 noiembrie 1970 privind măsurile îndreptate spre interzicerea și prevenirea introducerii, scoaterii și transmiterii ilicite a dreptului de proprietate asupra valorilor culturale.*

În legătură cu textul de lege consacrat la art. 133 al CP al RM considerăm ca fiind necesară intervenția legiuitorului întru modificarea acestuia. Acest demers legislativ îl considerăm ca fiind unul necesar datorită sensului restrictiv, pe care îl oferă dispoziția articolului obiectelor, care reprezintă valoare culturală. Pentru stabilirea cercului acestora legiuitorul face trimitere doar la Convenția UNESCO din 14 noiembrie 1970. O asemenea soluție o găsim ca fiind una nejustificată, deoarece în afară de Convenția, la care face trimitere textul legii, după cum s-a menționat anterior, există și alte acte internaționale, la care Republica Moldova este parte și care definesc într-un mod mai larg noțiunea de valori culturale, atribuind acestei categorii juridice și alte obiecte avînd valoare culturală. Astfel, ideea modificării corespunzătoare a art. 133 al CP al RM rezidă în necesitatea extinderii noțiunii de valoare culturală și asupra altor obiecte culturale fixate de Convențiile internaționale, altele decît cea din 14 noiembrie 1970.

6. Inexistența în legislația penală a Republicii Moldova a altor norme de incriminare a infracțiunilor referitoare la valorile istorico-culturale, decît cele stipulate la art. 221 și 248 alin (4) ale CP al RM, conduce la aplicarea regulii, potrivit căreia săvârșirea altor atentate infracționale decît distrugerea sau deteriorarea intenționată a monumentelor istoriei și culturii și contrabanda cu valori culturale urmează a fi încadrate potrivit normelor generale, cu condiția identificării unei componente de infracțiune în acțiunile comise de făptuitor.

Din categoria acestor atentate caracterizate printr-o răspîndire mai largă în practică pot fi menționate sustragerile de valori culturale.

Studiul comparat al legislațiilor penale în materie punctează trei modele de sancționare a faptei de sustragere a valorilor istorico-culturale:

*1) sustragerea valorilor culturale este pedepsită pe baze generale conform normelor referitoare la sustrageri.* Un asemenea regim de pedepsire este adoptat de CP al Franței [3], CP al Olandei [10], CP al Elveției [11] etc. În cadrul acestor legislații penale nu este fixat un regim autonom de sancționare a sustragerilor de valori culturale în anumite norme distincte speciale. Acest model legislativ este consacrat și de Codul penal al Republicii Moldova, în care faptele de sustragere a valorilor culturale nu cunosc un regim distinct de incriminare, fiind pedepsite conform normelor privitoare la sustrageri (art. 186-192 și 195 CP al RM);

*2) sustragerea valorilor culturale este pedepsită în calitate de formă*

*agravantă a sustragerilor.* O asemenea tehnică legislativă este utilizată în CP al Poloniei, unde în cadrul unei norme distincte (art. 294, §2) se agravează răspunderea penală pentru sustragerea de valori culturale [12, p.99-100];

3) *sustragerea de valori culturale este pedepsită ca formă specială a sustragerilor, cunoscând un regim autohton de sancționare.* La etapa actuală acest model incriminator este promovat de CP al Federației Ruse (art. 164) [5, pag.365] și CP al Kazahstanului (art. 180) [2, pag.134] etc.

În accepțiunea noastră legiuitorul autohton ar trebui să adopte cel de-al treilea model incriminator, prin care urmează să se instituie o normă specială destinată incriminării și sancționării distincte a faptei de sustragere a valorilor culturale, indiferent de metoda realizării acesteia. Întru învederarea acestui punct de vedere, pot fi invocate în calitate de argument particularitățile obiectului material al unei asemenea fapte. Reieșind din natura juridică a regimului de circulație și semnificația socială caracteristică valorilor culturale la stabilirea gradului de pericol social al faptei de sustragere a unor asemenea valori, trebuie luată în calcul nu atât expresia materială ci, în mod special, însemnătatea socială, moral-culturală a acestora.

7. În virtutea celor consemnate în cadrul acestui demers putem conchide, că eficiența politicii penale a Republicii Moldova în domeniul prevenirii infracționalității legate de valorile culturale ar avea de câștigat, dacă legiuitorul autohton ar opera în viitorul apropiat următoarele modificări legislative:

— instituirea răspunderii penale pentru fapta de distrugere din imprudență a monumentelor istoriei și culturii;

— redefinirea conceptului de valori culturale din art. 133 al CP al RM prin extinderea semnificației acestuia și la alte categorii de valori culturale declarate astfel, potrivit prevederilor actelor internaționale, la care Republica Moldova este parte;

— incriminarea în Codul penal al Republicii Moldova a faptei de sustragere a valorilor culturale în calitate de infracțiune distinctă, cu un regim autonom de sancționare.

#### **Referințe bibliografice:**

1. Ideea adoptării unei politici de acțiune comună pentru apărarea patrimoniului cultural și încurajarea dezvoltării culturii este fixată și promovată în mai multe acte legislative internaționale și regionale, la care Republica Moldova este parte: *Convenția UNESCO Pentru protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat* din 14.05.1954; *Convenția Culturală europeană* din 19.12.54; *Convenția UNESCO Privind protecția patrimoniului mondial, cultural și natural*, din 23.11.1972 etc.

2. Сабитов Т.Р. Охрана культурных ценностей: уголовно-правовые и криминологические аспекты. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Челябинск, 2002 г.
3. Уголовный кодекс Франции. Изд. Юридический центр, Санкт-Петербург, 2002 г..
4. Уголовный кодекс Дании. Изд. Юридический центр, Санкт-Петербург, 2002 г.
5. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. Под ред. Скуратова Ю.И., Лебедева В.М. Изд. Норма-Инфра, Москва, 1998 г.
6. Уголовный Кодекс Украины. Научно-практический комментарий. Изд. «А.С.К.», Киев, 2003 г.
7. Brânză S., Ulianoschi X., Stati V., Țurcanu I., Grosu V. Drept penal, vol II. Chișinău, Carrier juridic, 2005.
8. Monitorul Parlamentului Republicii Moldova, nr. 1, 1994.
9. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 66-68, 1998.
10. Уголовный кодекс Голландии. Изд. Юридический центр, Санкт-Петербург, 2002 г.
11. Уголовный кодекс Швейцарии. Изд. Юридический центр. Санкт-Петербург, 2002 г.
12. Уголовный кодекс Республики Польша. Изд. Тесей. Минск, 1998.

criminalistice a infracțiunii și permite elaborarea portretului psihologic al acestuia, în cazul în care nu este cunoscut [13, pag.59].

Din practica de urmărire penală se observă, că cel mai des profanarea mormintelor este săvârșită de grupuri de minori, care pîngăresc, distrug sau deteriorează monumentele de pe morminte. Adulții săvârșesc fapta din motive de cupiditate sau de răzbunare. Maturii și minorii, care săvârșesc faptele împreună, deseori le săvârșesc din motive de cupiditate. Infractorii, specifici acestor infracțiuni, de regulă, sunt persoanele fără domiciliu stabil, alcoolici, narcomani, persoane cu deficiențe psihice.

Există cazuri de săvârșire a profanărilor din motive de ură, dușmănie națională, rasială, religioasă, socială. Unii săvârșesc fapta din motive personale (rude ale defunctului).

Din categoriile nominalizate ale infractorilor cei mai activi sunt minorii, care nu respectă canoanele religiei, fac parte din familiile cu un nivel scăzut de inteligență, posedă experiență criminală, săvârșesc fapte amorale și marea majoritate a timpului se află în stare de ebrietate.

Motivul și scopul infracțiunii, deși sunt elemente ale laturii subiective și nu au importanță pentru calificarea faptei, devin importante sub aspect criminalistic. Ofițerul de urmărire penală de fiecare dată își pune întrebarea: de ce bănuitul a săvârșit această faptă? Căutînd răspuns la întrebare, acesta primește o totalitate de informații, care-i permite să acționeze mai prompt și mai concret într-o anumită direcție.

Unii autori indică, că în cazurile de deshumare a cadavrelor, motivele pot fi variate: de cupiditate, sexuale, huliganice. Ultimele sunt manifestate mai des de grupuri de minori. Dacă fapta este săvârșită din motive sexuale, acest aspect indică o stare de patologie psihică periculoasă a infractorului. În cazul săvârșirii faptei din motive de cupiditate, aceasta poate fi săvârșită și de persoane sănătoase psihic. Astfel, B. din copilărie a fost educat într-o familie religioasă, fiind sistematic pedepsit aspru pentru încălcările obiceiurilor bisericești. Ulterior, cînd s-a maturizat, acesta avea probleme de comunicare cu femeile și nu și-a putut constitui o familie. Odată, aflîndu-se la înmormîntarea unei femei tinere, a simțit dorința de a-i admira corpul. Cu acest scop a dezgropat mormîntul, a deschis sicriul și a scos hainele de pe corpul cadavrului, fapt care l-a excitat și a el săvârșit un act sexual. După acest caz B. pleca în alte localități, vizita cimitirele și alegea mormintele femeilor decedate la vîrstă tînră și înmormîntate recent, le dezgropa și săvârșea acte sexuale. Hainele și bijuteriile scoase de la cadavre le lăsa pe mormînt pentru a demonstra, că nu este un tîlhar. Ulterior, a încercat să dezmembreze cadavrele, acțiune, care de asemenea îi provoca excitare sexuală. În procesul expertizei psihiatrice de ambulator, acesta a fost declarat responsabil cu diagnosticul „psihopatie” [14, pag.175].

Motivul de cupiditate este specific mai mult persoanelor fără domiciliu stabil,

acestuia.

Potrivit practicienilor, cea mai răspîndită modalitate de profanare a mormintelor este distrugerea, deteriorarea sau desenarea unor imagini indecente.

Toate modalitățile indicate de săvârșire a profanării mormintelor se deosebesc între ele. Din aceste motive în activitatea practică de urmărire penală pot apărea unele dificultăți în vederea calificării faptelor.

În literatura de specialitate nu s-a creat o părere unică referitoare la conținutul acțiunilor de profanare a mormîntului. Unii autori consideră că prin profanare trebuie să se înțeleagă orice acțiune, care vizează corpurile celor decedați, fie înmormîntați sau neînمormîntați, cum ar fi deshumarea și lăsarea cadavrului pe mormînt, sustragerea obiectelor de pe corpul defunctului, dezgolirea corpului acestuia, dezmembrarea cadavrului etc. [1] O altă definiție indică faptul, că profanarea poate fi realizată prin orice formă, care lezează sau jignește memoria și sentimentele apropiaților celui decedat, indiferent dacă aceasta are loc pînă, în timpul sau după înmormîntarea defunctului [2, pag.327].

Profanarea constă în săvârșirea acțiunilor amorale, cinice, injurioase față de corpurile neînsuflețite ale celor înmormîntați sau încă neînمormîntați (deshumarea, cauzarea unor lovituri, dezmembrarea cadavrului, dezbrăcarea acestuia, sustragerea hainelor de pe cadavru și a bijuteriilor, a coroanelor dentare, schimbarea neautorizată a locului mormîntului) [3, pag.508].

Profanarea se constată și în situația batjocoririi cadavrului (necrofiliie, săvârșirea actului sexual cu un cadavru) [4, pag.481]. Profanarea constă în săvârșirea unor acțiuni amorale, cinice care încalcă obiceiurile și tradițiile, precum și ordinea stabilită de înمormîntare a defuncțiilor (scoaterea cadavrului din mormînt, lovirea și știrbirea exteriorului acestuia, sustragerea hainelor și obiectelor etc.) [5, pag.328].

Potrivit DEX, profanarea reprezintă o batjocorire, dezonorare, necinstire, spurcare sau pîngărire. Avînd în vedere definițiile indicate, precum și înțelesul literar al cuvîntului „profanare”, observăm că această acțiune presupune o activitate de batjocorire și necinstire a unui obiect sau a unei persoane. Astfel, ținînd cont de prevederile legale ale art.222 al CP și definițiile mai multor autori, metoda de săvârșire a profanării include acțiuni active. Aceste acțiuni sunt îndreptate atît asupra cadavrelor înمormîntate, cât și încă neînمormîntate. Ele nu sunt limitate în timp de la momentul morții. Acțiunile sunt săvârșite din motive și scopuri neacceptate de societate, care necinstesc amintirea celor decedați, precum și sentimentele apropiaților lor. Prin aceste acțiuni se încalcă tradițiile, obiceiurile și ordinea stabilită de înمormîntare.

În accepțiunea criminalistică, profanarea mormîntului reprezintă acțiuni fizice îndreptate la modificarea exteriorului cadavrului, precum și a obiectelor ce țin de mormîntul acestuia. Aceste acțiuni sunt caracterizate printr-o categorie specifică

de urme materiale observate la fața locului, precum și o posibilă pluralitate de urme ideale, rămase în memoria unor persoane.

Unii autori consideră, că noțiunea de „profanare” se referă în exclusivitate la cadavrul defunctului, iar raportarea acestui sens la alte obiecte (mormânt, monument de pe mormânt, cruci, busturi etc.) nu poate fi operantă, deoarece se are în vedere distrugerea, deteriorarea sau pângărirea lui [6, pag.20].

Este adevărat că în practica de urmărire penală cel mai des sunt întâlnite cazurile latente de distrugere sau deteriorare a crucilor de pe morminte, răsturnarea monumentelor, sustragerea unor obiecte de pe morminte etc. Potrivit dispoziției art.222 al CP, legiuitorul a considerat și aceste acțiuni drept profanare a mormântului.

Profanarea înseși a cadavrului defunctului, de regulă, se întâlnește foarte rar. În unele cazuri acestea sunt săvârșite de angajați ai cimitirelor, care deshumează mormintele părăsite din locurile centrale ale cimitirelor în vederea acordării locurilor altor persoane solicitante [7].

Nu se vor considera profanare situațiile de dezmembrare a cadavrelor în scopul ascunderii faptei de omor și la fel nu se vor considera profanare cazurile de exhumare a cadavrului în cadrul urmăririi penale [8, pag.17], exhumare efectuată în baza autorizației judecătorului de instrucție (art.121 al CP).

În literatura de specialitate au fost evidențiate mai multe modalități de profanare a cadavrului:

- dezbrăcarea corpului defunctului, însușirea lucrurilor și obiectelor aflate asupra cadavrului (ordine, medalii, obiecte care posedă valoare materială sau culturală, coroane dentare din aur sau platină);
- săvârșirea actului sexual cu cadavrul (modalitate de manifestare a necrofiliei [9, pag.38; 452]);
- consumarea alimentară a părților de cadavru (metodă specifică subiecților cu anomalii psihice);
- lovirea corpului cadavrului sau dezmembrarea acestuia pentru a extrage unele organe în diferite scopuri (ritualuri religioase etc.);
- înmormântarea cadavrului fără a respecta legile și ordinea de efectuare a procedurilor de înmormântare (în mormântarea în curtea casei, în pădure sau în alt loc neautorizat, refuzul de a înmormînta cadavrul);
- murdărirea sau ungerea cadavrului cu excremente umane etc.

Pe lângă profanarea nemijlocită a cadavrului, se consideră infracțiuni și acțiunile de distrugere, degradare, murdărire a mormântului, desenarea unor imagini indecente, risipirea cenușii dintr-o urnă funerară etc. [10]

Noțiunile de distrugere și deteriorare au fost reflectate în §1 de la capitolul V „Distrugerea sau deteriorarea intenționată a monumentelor de istorie și cultură (art.221 al CP)”.

O problemă ce poate crea dificultăți în activitatea practică referitoare la

modul de săvârșire a faptei o constituie însușirea (sustragerea) obiectelor de pe mormânt. Unii autori sunt de părere că, dacă fapta este săvârșită din motive de cupiditate, se creează un cumul ideal de infracțiuni [11, pag.10; 33].

Obiectul material al atentării constituie, sub aspect criminalistic, acel obiect supus modificărilor în legătură cu săvârșirea asupra acestuia a unor acțiuni fizice cu caracter de profanare, distrugere sau deteriorare.

Obiectele asupra cărora sunt îndreptate acțiunile criminale sunt obiecte purtătoare de urme (cadavrul, locul înmormântării, construcții din cimitire destinate înhumării, sculpturi, monumente ale soldaților căzuți la datorie, locurile înmormântării victimelor genocidului).

#### **Circumstanțele săvârșirii infracțiunii de profanare a mormântului.**

Caracteristica criminalistică a infracțiunii conține și informațiile referitoare la locul și timpul săvârșirii faptei. Analizând elementul ce ține de locul infracțiunii, majoritatea dintre acestea, de regulă, sunt cimitirele, apoi urmează parcurile și locurile, unde se află monumente ale soldaților căzuți în războaie.

În unele cazuri fapta poate fi săvârșită și la locul depistării cadavrului de către făptuitor (inclusiv în morgă), locurile de înhumare neautorizată. De regulă, faptele sunt săvârșite în localitatea de baștină a infractorului.

Timpul săvârșirii faptei constituie un element important sub aspect criminalistic pentru identificarea infractorului și pentru stabilirea consecutivității unor evenimente și acțiuni. În cazul necrofililor săvârșirea faptei are loc mai des în morgă, în încăperile de autopsie ale spitalelor și mai rar în cimitire [12, pag.251]. Faptele sunt săvârșite, de regulă, noaptea (18.00 - 07.00).

Locul profanării mormintelor, urmelor funerare sunt cimitirele și locurile înhumării soldaților căzuți la datorie.

Analizând locul și timpul săvârșirii profanării, afirmăm că infractorii, realizând faptele, acționează din motive huliganice și deseori nu premeditează și nu pregătesc din timp săvârșirea infracțiunii.

Dacă, însă, profanarea mormântului a fost realizată din motive de cupiditate, atunci infractorul examinează din timp locul și premeditează asupra faptei. Aceste fapte cel mai des sunt îndreptate la sustragerea plăcilor, confecționate din metale neferoase, sustragerea sculpturilor etc.

**Anturajul infracțiunii.** Prin anturajul săvârșirii infracțiunii înțelegem mediul, în care s-au desfășurat acțiunile criminale. Deseori circumstanțele, ce țin de mediu, nu sunt luate în calcul de ofițerii de urmărire penală.

De regulă, profanarea mormintelor este săvârșită mai des în localitățile cu populație mai mare, iar anturajul acestor fapte se caracterizează prin lipsa martorilor, a personalului de pază și indiferența unor persoane față de acțiunile altor indivizi.

**Personalitatea infractorului.** Informațiile despre personalitatea bănuțului, după cum remarcă unii autori, constituie un element important al caracteristicii

încredințată nouă de strămoși, a o transmite întreagă copiilor noștri — acesta este un semn de înțelepciune”. Fiecare membru al societății trebuie încurajat să se implice activ în conservarea și sporirea moștenirii umanității. [1;13]

Întru îndeplinirea scopurilor sale profund umane, vizînd diseminarea culturii ca mod de înțelegere și comunicare între oameni, este necesar să se atragă în repetate rînduri atenția asupra cerinței de a proteja moștenirea culturală și naturală mondială.

Regimul juridic al bunurilor culturale a constituit de-a lungul acestui secol o preocupare mereu crescîndă a comunității internaționale, pe măsură ce statele conștientizau necesitatea producției universale de cultură și artă, care constituie expresia materială a identității culturale, spirituale și naționale a fiecărui popor și reprezintă, în același timp, suma componentelor definitorii ale civilizației umane în ansamblul ei. Pornind de la această conștientizare generală a caracterului inseparabil dintre noțiunea de identificare culturală și națională și cea de patrimoniu, s-a degajat treptat o școală de gîndire general acceptată, potrivit căreia bunurile culturale sunt elemente fundamentale ale personalității spirituale a popoarelor, ca și ale patrimoniului cultural al umanității. Valoarea lor reală este pusă în evidență prin cunoașterea și recunoașterea originii și istoriei lor, ca și a cadrului ambiental, care le-a produs. De aici s-a degajat concluzia, că fiecare stat are datoria să protejeze patrimoniul național constituit din bunurile culturale aflate pe teritoriul său împotriva furtului, a săpăturilor clandestine, a exportului ilicit.

Întrucît cu această problemă se confruntă toate statele, s-a ajuns în mod firesc la considerentul, că protecția patrimoniului cultural pe timp de pace sau în cazul unor conflicte armate poate fie asigurată mai bine prin cooperarea lor strînsă, pe baza unor instrumente internaționale suficient de clare și prin angajamente pentru a face posibilă coordonarea eficientă a acțiunilor și măsurilor de întreprins.

Așadar, Convenția de la Haga din 1954 pentru protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat poate fi considerată principalul instrument internațional de protecție a bunurilor culturale în condiții de conflict armat.

Convenția de la Haga din 1954 este un instrument juridic important, care determină buna înțelegere dintre state și contribuie la păstrarea păcii internaționale. Actualmente această Convenție este ratificată de 95 de state, iar importanța ei rezultă din faptul, că principiile enunțate de ea au devenit norme ale dreptului cutumiar internațional. Însă prevederile Convenției nu-și vor atinge scopul, dacă statele părți nu le vor respecta în mod consecvent. Informarea joacă de asemenea un rol important, deoarece oferă date cu privire la teorie, dar mai ales cu privire la practica lacunară din domeniu. [1, 40]

Actualmente se muncește la descoperirea „identității culturale” internaționale, care este atît de necesară realizării ideii Noii Europe. Aceasta viziune a Noii Europe constituie o nouă provocare pentru UNESCO și, implicit, pentru

minorilor, persoanelor care fac abuz de alcool și droguri. Este cunoscut, că același motiv de săvîrșire a faptei poate determina diferite scopuri.

Motivele huliganice de săvîrșire a actelor de profanare sunt cele mai răspîndite. Problema motivării huliganice constituie un subiect separat de discuție în doctrina penală. De regulă, motivul huliganic constituie o manifestare a necesității de autoimpunere, de manifestare a superiorității față de ceilalți membri ai societății. Fapta este săvîrșită din joacă, în rezultatul unor pariuri, din plăcerea de a o săvîrși. Aceasta în consecință nu posedă un temei important de săvîrșire.

**Personalitatea victimei.** Potrivit art.58 al CPP, victima este persoana fizică sau juridică, căreia prin infracțiune i-au fost aduse daune morale, fizice sau materiale. Victime ale infracțiunii de profanare a mormintelor pot fi atît persoanele fizice, cît și persoanele juridice. Persoanele fizice ca victime ale infracțiunii, prevăzute de art.222 al CP, de regulă, sunt rudele celui decedat. Acestora li se cauzează daune morale și daune materiale. Persoana juridică poate să devină victimă a acestei fapte în cazul profanării mormintelor unor personalități, în cazul profanării memorialelor și altor locuri de înhumare a victimelor unor evenimente tragice și de genocid.

**Urmele materiale ale infracțiunii de profanare ale mormintelor.** Printre urmele specifice acestui gen de infracțiuni pot fi: urmele digitale, depistate pe suprafața obiectelor aflate asupra mormîntului, unelte și instrumentele folosite pentru distrugere, degradare, dezgropare, hainele, urmele de încălțăminte de pe suprafața solului, urme biologice de natură umană, unele obiecte și lucruri care aparțin infractorului. La fața locului pot fi depistate sticle goale de alcool, urme de produse alimentare.

**Dauna materială și morală.** Determinarea daunei materiale și a celei morale cauzate prin profanarea mormîntului vor fi determinate potrivit următoarelor criterii:

- caracterul și gradul deteriorării obiectului material al infracțiunii;
- gradul schimbărilor psihice și fizice ale victimei în legătură cu fapta indicată.

Dauna materială, care urmează a fi restituită victimei, se va constitui reieșind din cheltuielile necesare restaurării monumentului și înlăturării altor consecințe ale profanării.

**Referințe:**

1. Комментарий к УК РФ/ Под ред. В.М.Лебедева и Ю.М.Скуратова, 4-е издание. Москва, Ном-Инфра, 2002 г.
2. Комментарий к УК РФ, М.: Проспект, 1997 г.
3. Комментарий к УК РФ / отв.ред.В.М.Лебедев. 2-е изд., М., Юрист-издат, 2002 г.
4. Уголовное право. Особенная часть: Учебник для вузов / отв. ред.Л.Я.Козаченко.М., Норма-Инфра-Н, 2000 г.

5. Уголовное право. Россия Особенная часть: Учебник для вузов / отв. ред. В.Н.Кудрявцев, А.В.Наумов. М., Юрист, 2001г.
6. Джемелинский В.А., Натура А.И. Первоначальный этап расследования надругательств над телами умерших и местами их захоронения. Учебно-практическое пособие. М., «Юрлитинформ», 2006 г.
7. Dosar penal nr. 2005021066; dosar penal 2004021238.
8. Натура Д.А. Эксгумация на предварительном следствии и особенности тактики следственных действий, связанных с эксгумированным трупом. Автореф. ... дисс. канд. юрид. Наук. Краснодар, 2002 г.
9. Кокурин Г.А., Долинин В.Н. Половые извращения и их классификация (Криминалистический анализ): Екатеринбург, 1996 г.; Антонян Ю.М., Ткаченко А.А. Криминальная сексология. М., Спарк, 1999 г.
10. Alexei Barbrneagru, op.cit. (Moldlex).
11. Иногамова И.В. Конкуренция уголовно-правовых норм при квалификации преступлений. Уч. пособие.М., 2002 г.
12. Справочник по психиатрии / под ред. А.В.Снежнековского М., Медицина, 1985 г.
13. Шматов В.Н. Развитие частной криминалистической теории изучения личности и обеспечения ее прав. Волгоград, 2003 г.
14. Жданов Ю.П., Стрельникова И.Р. К вопросу о некрофилии при шизофрении // Сб. научн.тр. ВНИИ общей и судебной психиатрии. М., 1983 г.

**Valentina LITVINOV,**  
șef al BNC „INTERPOL” în Republica Moldova  
**Natalia POPUȘOI,**  
lector al catedrei „Procedură penală și criminalistică”  
a Academiei „Ștefan cel Mare”, doctorand,

### **COOPERAREA INTERNAȚIONALĂ ȘI MODALITATEA DE ANUNȚARE ÎN CĂUTARE PE CANALELE OIPC-INTERPOL A OBIECTELOR AVÎND VALOARE CULTURALĂ ȘI DE ANTICARIAT**

*The international cooperation of the states in the field of struggle against criminality is the important component of the international attitudes at the present stage. This area is included into the internal competence of the state as criminality as socially legal phenomenon has as a whole national character determined by set of social and economic in given state social and economic, legal and other factors. The Ministry of Internal Affairs of Republic Moldova together with Office of Public Prosecutor both the interested ministries and departments participate in performance of obligations of our country on all basic directions of interstate cooperation in struggle against criminality. It to the full concerns and to questions of struggle against criminal encroachments on cultural values and maintenance of their safety. From the beginning 60's years in the world similar crimes have received unprecedented distribution, becoming{beginning} in many countries on the second place after smuggling drugs. According to the Interpol, in the world 450-500 products of painting, sculpturings, subjects of a religious cult, archeologic values and other products and monuments of different epoch and peoples are annually abducted. It is annually abducted the specified subjects for the sum of some billions dollars. Thefts and resale of subjects of art are officially recognized as the Interpol crimes of the international character.*

Istoria culturii începe odată cu apariția omului, cu primele unelte pe care și le-a confecționat pentru a supraviețui. Din antichitate și până astăzi toate popoarele au creat opere de cultură și de artă. Ele au circulat și circulă până în prezent în lume, ducînd mesajul lor peste frontiere și timp.

Monumentele de cultură, arhitectură, arheologie, natură reprezintă valoarea inestimabilă a unei comunități umane, iar atitudinea față de ele este măsura gradului de civilizație a unui popor. Ocrotirea monumentelor culturii este o sarcină morală și o obligație a unei societăți, care se vrea aliniată celor civilizate.

„Moștenirea culturală a unui popor este memoria culturii sale vii”, a spus directorul General al UNESCO, Koichiro Matsuura. În opinia înaltului demnitar al UNESCO, „a prețui moștenirea culturală și a avea grijă de ea, ca de o comoară

căutare următoarele obiecte de artă universală sustrase pe data de 9 iunie 1996 din Muzeului Național de Artă al Republicii Moldova:

1. Portret de fetiță, autor necunoscut, din prima jumătate a sec. al XIX-lea, școala germană, ulei pe pânză; 46,6 / 42,9 cm.;
2. Bătălie de cavalerie, autor Querfurt August (1696 - 1761), Austria, ulei pe pânză;
3. Tîrgul de pe malul mării (Port marin), autor Castels Peter, sec. al XVII-lea, Flandra, ulei pe pânză, 34 / 42,2 cm. (1875 - 1949);
4. În beci (Degustare de vinuri), autor Hasenclever Iohann Peter (1810 - 1853), Germania, ulei pe pânză, 42,5 / 56 cm;
5. Icoană cu șase sfinți, începutul sec. al XIX-lea, lemn, tempera, aurie, 34 / 26,5 cm;
6. Autoportret, autor Pavel A. Piskariov, ulei pe pânză, 38 / 39 cm.

În anul 2006 au fost anunțate în căutare internațională obiecte avînd valoare culturală sustrase din biserica „Alexandru Nevski”, or. Călărași:

**1. Icoană** cu chipul lui Alexandru Nevski, pictată pe lemn cu dimensiunile 19 / 28 cm; icoana a fost pictată în culori vii, cu margini aurii;

**2. Sfîntul Epitaf**, care prezintă un plat mare garnisit peste tot cu catifea de culoare vișinie. Pe acesta, la mijloc, se află brodată icoana cu chipul lui Isus Hristos, avînd înscris în limba slavonă „БЛАГООБРАЗНЫЙ ИОСИФ С ДРЕВА С НЕМ ПРЕЧИСТОЕ ТЕЛО ТВОЕ ...”, dimensiunea aproximativă 1,5 / 1 m. Acesta este un obiect plat, ca un prosop;

**3. Vasele Sfinte**, care sunt universale pentru toate bisericile, avînd dimensiuni mijlocii, din argint, fără careva însemne caracteristice;

**4. Evanghelia**, coperte din argint, dimensiunile aproximative de 25 / 35 cm. În partea de sus a cărții erau gravate în relief chipurile celor patru sfinți, iar la mijloc era chipul lui Isus Hristos cu steag în mînă. Semne caracteristice: lîngă mîna stîngă a lui Isus Hristos - steagul era lupt și lipsea.

**5. Crucea cu postament**, înălțimea aproximativ 50 cm, greutatea aproximativă 1 kg, semne caracteristice nu avea;

**6. Chivotul**, confecționat din argint și spoit cu aur. Dimensiunile: înălțimea - 50 cm., lungimea și lățimea — 12 cm. Greutatea aproximativă - 1 kg.

Patrimoniul istorico-cultural prezintă mare valoare națională, avînd un rol important pentru dezvoltarea estetică-morală a societății și a viitoarelor generații. Obiectele, care prezintă valoare culturală, ajunse pînă în zilele noastre, fiind purtătoare de informație despre viața și activitatea strămoșilor, permit urmărirea unor etape din istoria țării și ne oferă posibilitatea de a realiza transmiterea perpetuă a valorilor istorico-culturale către noile generații, îmbogățindu-le din punct de vedere moral și cultural.

În încheiere venim cu cîteva propuneri pentru eficientizarea activității

protejarea bunurilor istorico-culturale.

Ideea este, că monumentele istorice și bunurile culturale, în general, constituie factori de educație, aceste bunuri fiind mîndria oricărei țări. Dar chiar și ținînd cont de aceste considerente și prevederi, bunurile istorico-culturale continuă să fie distruse și jefuite.

Cooperarea internațională în cadrul combaterii și luptei contra criminalității în domeniul valorilor culturale (traficul, sustragerile, vînzarea pe piața neagră) se plasează pe locul al patrulea după traficul cu arme, droguri și ființe umane.

Reieșind din cele expuse mai sus, în descoperirea obiectelor sustrase avînd valoare culturală un mare rol îi revine Organizației Internaționale a Poliției Criminale („Interpol”), care este și un mecanism intermediar de colaborare practică a serviciilor polițienești ale diferitor state în activitatea lor de preîntîmpinare și descoperire a infracțiunilor, de cooperare și coordonare a acțiunilor comune de căutare, depistare și reținere a infractorilor. În cadrul acestui mecanism de colaborare OIPC „Interpol” activează ca un centru mondial unic, care, datorită structurii sale unice, bazei juridice și înzestrării tehnico-materiale, coordonează eficient și rațional cooperarea polițienească internațională.[2]

De competența OIPC „Interpol” ține și declanșarea căutării internaționale și difuzarea informației detaliate despre bunurile (obiectele) sustrase. Căutării internaționale pot fi supuse:

- obiecte avînd valoare culturală și anticariat;
- arme de foc, muniții și substanțe explozive.

Obiectele avînd valoare istorico-culturală și de anticariat urmează a fi anunțate în căutare internațională prin expedierea, în adresa BNC „Interpol” în Republica Moldova, a unui ***formular*** (vezi anexa nr.1), în care sunt prevăzute categoriile de obiecte (covoare, ceasuri, documente, broderii, gravuri, obiecte din sticlă, icoane, instrumente muzicale, timbre, sculpturi, arme de foc). La formular se anexează fotografia (color) sau schița obiectului.

Anularea căutării internaționale a obiectelor avînd valoare istorico-culturală și de anticariat se face prin expedierea de către organul inițiator al căutării în adresa BNC „Interpol” în Republica Moldova a înștiințării de încetare a căutării, în care se indică data, locul, circumstanțele depistării obiectului, identitatea persoanei la care a fost găsit obiectul.

De la începutul anilor 60 în toată lumea s-au răspîndit infracțiunile legate de atentarea la valorile istorico-culturale, care se plasase pe locul al doilea după circulația ilegală a substanțelor narcotice. Conform datelor BNC „Interpol”, anual se sustrag aproximativ 450-500 opere de artă, obiecte de cult etc. Anual se sustrag obiecte avînd valoare istorico-culturală, costul cărora urcă la cîteva miliarde de dolari SUA. Furturile și contrabanda cu valori culturale au fost recunoscute oficial de către „Interpol” ca infracțiuni cu caracter internațional.

**Materialele Conferinței științifico-practice naționale**

Actualmente 117 țări ale lumii contribuie la inserarea operelor de artă în baza de date a „Interpol”-ului. În perioada dintre 31 martie 2006 și 1 aprilie 2007 țările europene au inserat 23.005 opere de artă.

În tabelul de mai jos prezentăm ultimele date statistice, existente la data de 17 septembrie 2007, ale BNC „Interpol” referitoare la numărul obiectelor, denumirea lor și țara, care le-a dat în căutare internațională.

| Country        | Paintings<br>Icons | Sculptures | Vases<br>Glass | Furniture<br>Liturgical<br>Objects | Clocks | Books | Other | Total |
|----------------|--------------------|------------|----------------|------------------------------------|--------|-------|-------|-------|
| Algeria        |                    |            |                |                                    |        |       | 5     | 5     |
| Argentina      | 105                | 10         |                |                                    |        | 23    | 382   | 520   |
| Armenia        | 5                  |            |                | 1                                  |        |       | 1     | 7     |
| Austria        | 374                | 119        | 11             | 11                                 | 28     | 32    | 743   | 1318  |
| Belarusi       | 88                 | 23         | 1              |                                    | 16     | 12    | 6     | 416   |
| Belgium        | 97                 | 69         | 13             | 9                                  |        | 15    | 35    | 238   |
| Bolivia        | 5                  | 1          |                |                                    |        |       | 2     | 8     |
| Bulgaria       | 276                | 21         | 9              |                                    | 97     |       |       | 403   |
| Chile          | 35                 | 1          |                | 7                                  |        | 8     | 108   | 159   |
| Colombia       | 9                  | 1          |                |                                    |        |       |       | 10    |
| Croatia        | 231                | 23         | 16             |                                    | 8      | 1     | 30    | 94*   |
| Cyprus         | 5                  |            |                | 1                                  |        |       | 11    | 17    |
| Czech Republic | 714                | 821        | 208            | 168                                | 242    | 171   | 69    | 1792  |
| Egypt          |                    | 2          | 5              |                                    |        |       | 47    | 54    |
| Georgia        | 6                  | 1          | 1              |                                    | 4      |       | 8     | 20    |
| Greece         | 78                 | 26         |                |                                    | 23     |       | 12    | 5837  |
| India          |                    | 15         |                |                                    |        |       |       | 15    |
| Italy          | 2022               | 1116       |                | 1688                               | 1810   | 186   | 445   | 6579  |
| Kazakhstan     | 12                 |            |                |                                    | 1774   | 1     | 1     | 10    |
| Latvia         | 280                | 8          | 3              | 1                                  | 79     |       | 3     | 26    |
| Lithuania      | 39                 | 6          |                | 1                                  | 16     |       |       | 8     |
| Luxembourg     | 55                 | 11         | 3              |                                    | 2      | 8     |       | 79    |
| Mexico         | 49                 | 12         |                |                                    | 11     |       | 7     | 79    |
| Monaco         | 1                  |            |                | 1                                  |        |       | 1     | 3     |
| Mongolia       |                    |            |                |                                    |        |       |       | 13    |
| Oman           |                    |            |                |                                    |        |       | 13    | 13    |
| Peru           | 21                 | 4          |                |                                    | 57     |       | 278   | 360   |

**Protecția juridică a valorilor culturale în Republica Moldova**

|                     |      |     |     |    |     |     |     |      |       |
|---------------------|------|-----|-----|----|-----|-----|-----|------|-------|
| Portugal            | 117  | 58  |     | 65 | 94  | 14  | 2   | 945  | 1295  |
| Puerto Rico         | 4    |     |     |    |     |     |     |      | 4     |
| România             | 194  | 3   |     |    | 77  |     | 7   | 9506 | 9787  |
| Russia              | 1975 | 11  | 23  |    | 70  | 56  | 47  | 379  | 2561  |
| Serbia & Montenegro | 48   | 2   |     |    | 8   | 1   | 9   | 342  | 410   |
| Slovakia            | 51   | 54  | 295 | 11 | 11  | 31  | 65  | 118  | 636   |
| Slovenia            | 20   | 14  | 5   | 1  | 10  | 20  | 5   | 177  | 252   |
| South Africa        | 1    | 2   |     |    |     |     |     |      | 3     |
| Spain               | 212  | 367 | 78  | 90 | 492 | 46  | 103 | 648  | 2036  |
| Switzerland         | 365  | 123 | 9   | 21 | 30  | 425 | 21  | 86   | 1080  |
| The Netherlands     | 83   | 18  |     | 8  | 45  | 15  |     | 75   | 244   |
| Tunisia             |      | 4   |     |    |     |     |     | 28   | 32    |
| Turkey              |      |     |     |    | 14  |     | 2   | 502  | 518   |
| Ukraine             | 106  |     |     |    | 6   |     | 16  | 71   | 199   |
| Venezuela           | 12   |     |     |    |     |     |     | 6    | 18    |
| Zimbabwe            |      |     |     |    |     |     |     |      | 319   |
| TOTAL               |      |     |     |    |     |     |     |      | 49955 |

\* CROATIA: 93 old weapons/firearms

Conform tabelului, cele mai multe obiecte avînd valoare istorico-culturală sunt cautate de Federația Rusă și Italia.

În 1996, în timpul unei licitații din Londra, datorită acțiunilor întreprinse de „Interpol”, au fost depistate patru picturi și șase icoane sustrase din Federația Rusă. Toate obiectele au fost returnate în țară de origine.

De asemenea, organizația „Interpol” a acordat un mare ajutor organelor de drept din Ungaria la descoperirea sustragerii a șapte tablouri de Rafael și alți pictori din sălile de expoziție ale Muzeului Național de Arte din Budapesta, valoarea cărora ajungea la aproximativ 35 mln. dolari. Această infracțiune a fost descoperită în decurs de 81 zile, tablourile fiind găsite în Grecia și Ungaria și restituite Muzeului Național de Arte din Budapesta.

Datorită acțiunilor organizației „Interpol” din Republica Italiană, în anul 2006, a fost depistat exportul ilegal din Republica Moldova în Italia a unui CEASLOV vechi în limba slavonă, care prezenta valoare culturală națională. Actualmente se duc tratative pentru ca acest obiect al culturii naționale să fie returnat Republicii Moldova.

În prezent Republica Moldova, prin canalele „Interpol”, are anunțate în

Analiza furturilor a permis următoarea lor clasificare:

- din galerii de artă - 0,3%;
- din muzee - 1,1%;
- din locașuri de cult (biserici, catedrale, sinagogi) -20,1%;
- din apartamente – 77,4%.

Geografia sustragerilor de valori istorico-culturale cuprinde Ucraina, Belarusi, republicile baltice, partea europeană a FR și Republica Moldova. Astfel, furturile înregistrate în Republica Moldova, precum și în regiunile Moscova, Reazan, Vologda, Kalinin, Vladimir din Federația Rusă în anii 1975-1979 au constituit: 1975 - 24, 1976- 43, 1977 - 61, 1978 - 130, 1979 - 207 [4, pag.8].

Astfel, timp de 5 ani numărul furturilor înregistrate au constituit 407. În perioada 1986-1988 în țară, sub influența procesului gorbaciovist „perestroika”, numărul total al infracțiunilor înregistrate a scăzut. În acest caz, în opinia specialiștilor, s-au resimțit efectele pozitive ale luptei contra beției și alcoolismului. O acalmie în sfera acestui gen de infracțiuni a fost înregistrată în anul 1987, când oficial s-au înregistrat 146 sustrageri de valori culturale.

Din 1989 până în 1994 în Republica Moldova s-a înregistrat o creștere bruscă a criminalității, care a fost condiționată de câțiva factori: trecerea bruscă a economiei naționale la relațiile de piață, implementarea unor noi forme ale relațiilor obștești, derularea procesului de fortificare a statalității, dar și războiul din 1992 pentru integritatea teritorială a statului.

Analizând perioada ultimilor zece ani (1997-2007), au fost comise 267 infracțiuni, au fost descoperite 142, au rămas nedescoperite 125 infracțiuni, inclusiv:

- trimise în judecată -120 infracțiuni;
- clasate în legătură cu decesul bănuților - 8 infracțiuni;
- clasate în legătură cu schimbarea situației - 2 infracțiuni;
- persoane amnistiate - 6 infracțiuni;
- lipsa componentei de infracțiune - 4 infracțiuni;
- aplicarea măsurilor de constrângere - 2 infracțiuni.

Din dinamica analizată reiese, că între criminalitatea generală și cea specializată pe valorile istorico-culturale există un anumit coraport. Am vrea să menționăm, totuși, că geneza ultimei se poate explica nu numai prin interconexiunea cu criminalitatea generală, dar și din cauza unor elemente specifice, pe care ne vom stăruia să le scoatem în evidență în cele ce urmează.

Creșterea constantă și stabilă a criminalității specializate pe valorile istorico-culturale cu începere din anii 90 este condiționată de câteva cauze, și anume:

1. În perioada crizelor economice și politice valorile culturale reprezintă o sursă sigură de investire a capitalului. Prețul lor comercial nu este influențat de scăderile de prețuri pe piață, iar odată cu trecerea anilor ele își sporesc valoarea.

organelor de poliție în descoperirea crimelor legate de atentatele la obiectele, care prezintă valoare istorico-culturală :

- să se aplice cu mai multă duritate legile interne privind evidența și protecția operelor de artă;
- să se elaboreze legislația, care ar reglementa activitatea pieței interne de comercializare a operelor de artă (cu specificarea faptului, că preluarea spre vânzare a obiectelor neidentificate, de proveniență necunoscută este interzisă etc.);
- să se semneze tratatele internaționale privind protecția operelor de artă, și anume: Convenția UNESCO din 14.11.1970 și Convenția UNIDROIT din 24.06.1995;
- să se elaboreze un sistem eficient de circulație a informației privind operele de artă pe plan național, să se examineze modalitatea de anunțare în căutare cât mai rapid posibilă a operelor de artă;
- să se creeze baza națională de date, care ar conține informația privind operele de artă din țară, cu marcarea fiecărui obiect și prezența fotografiei color;
- să se creeze o secție specializată în cadrul unui minister interesat, care s-ar ocupa de investigarea acestor genuri de infracțiuni; să se asigure participarea reprezentanților acestei secții la trainingurile, conferințele internaționale dedicate acestui domeniu de activitate.

#### **Referițe:**

1. Marian Mihăilă. Protecția bunurilor culturale în dreptul internațional public. București, editura „Lumina Lex”, 2003;
2. Instrucțiuni interdepartamentale cu privire la modul de cooperare a organelor de drept ale Republicii Moldova cu Biroul Național Central „Interpol” în Republica Moldova.

**Iurie BULAI,**

lector al catedrei „Procedură penală și criminalistică”

a Academiei „Ștefan cel Mare”, master în drept,

**Rodica BULAI,**

lector al catedrei „Științe reale și tehnologii informaționale”

a Academiei „Ștefan cel Mare”, master în tehnologii informaționale

### **PERICOLUL SOCIAL AL INFRAȚIUNILOR, CARE ATENTEAZA LA VALORILE ISTORICO-CULTURALE**

Patrimoniul istorico-cultural reprezintă una dintre valorile sacre, care joacă un rol de frunte în dezvoltarea etico-morală a societății, dar mai ales a generațiilor în creștere. El este deosebit de important pentru dezvoltarea științei, artelor, învățământului etc. Obiectele, care au ajuns pînă la noi din negura vremurilor — diferite letopisețe, obiecte de cel mai variat uz, icoane și alte surse purtătoare de informație despre viața și activitatea strămoșilor, permit urmărirea diverselor etape din istoria țării, lucru care ne oferă posibilitatea de a realiza transmiterea valorilor istorico-culturale și a tradițiilor către noile generații, îmbogățindu-le din punct de vedere etic, spiritual și cultural. Istoria, tradițiile, obiceiurile, obiectele/valorile de artă apărute pe parcursul dezvoltării fiecărui popor constituie temelia, de pe care orice națiune se dezvoltă, preluînd și îmbogățind tezaurul istorico-cultural moștenit și transmițîndu-l generațiilor următoare. Pierderea sau afectarea unei verigi din această temelie poate conduce la afectarea serioasă atît a percepției trecutului fiecărui popor, cît și dezvoltarea armonioasă ulterioară a generațiilor în creștere.

Astfel, reieșind din importanța valorilor nominalizate, obligația de a asigura păstrarea acestora este prevăzută și în legea supremă a fiecărui stat de drept - în Constituție. Din nefericire, mai sunt frecvent înregistrate cazuri de încălcare a legislației cu privire la păstrarea și folosirea valorilor culturale, această problemă devenind în ultimul deceniu un flagel, care afectează grav integritatea patrimoniului național-cultural.

Creșterea ratei infracțiunilor, care atentează la valorile istorico-culturale, a fost înregistrată încă în fosta URSS dat fiind faptul, că colecționarii occidentali nutreau un viu interes față de obiectele, care se păstrau în biserici, muzee, ateliere de restaurare, în colecții private.

Numărul infracțiunilor de acest gen încă păstrează o rată înaltă și din motivul, că marea majoritate a lor se raportează la categoria celor dificile din punct de vedere al descoperii.

Situația se complică și din considerentul, că valorile sustrase în marea lor

majoritate sunt scoase prin contrabandă din țară pentru a fi realizate colecționariilor particulari. În consecință patrimoniului istorico-cultural național i se cauzează pagube imense, valoarea cărora este dificil de estimat și practic imposibil de restabilit. Valoarea obiectelor sustrase nu este determinată doar de prețul lor de piață, dar și de importanța lor estetică, culturală, istorică [1].

Pentru a scoate în evidență deplină problema păstrării valorilor istorico-culturale în Republica Moldova ar fi rațional să realizăm în prealabil analiza criminologică a atentatelor criminale nominalizate. Și dat fiind faptul, că problema principală o constituie furtul valorilor culturale, vom studia din punct de vedere criminologic anume acest aspect.

Studierea dinamicii cauzelor apariției și persistenței acestui tip de infracționalitate, stabilirea particularităților de bază ale personalității infractorului va crea posibilități optime pentru elaborarea unor măsuri eficiente de contracarare și preîntîmpinare a infracțiunilor. Toate acestea vor contribui la găsirea unor căi de perfecționare a legislației autohtone.

Dinamica infracționalității, ce ține atentatele la valorile istorico-culturale, în ultimele decenii ale secolului al XX-lea a fost proporțională criminalității generale. Savanții V. P. Salnikov, S. V. Stepașin și V. I. Fiodorov delimitează în istoria criminalității contemporane cîteva perioade [2, pag. 119-125].

Perioada cuprinsă între anii 60 și jumătatea anilor 80 se caracterizează printr-o creștere lentă, dar stabilă a criminalității. În această perioadă numărul infracțiunilor înregistrate în fosta URSS crește de 2,5 ori (în 1966 au fost înregistrate 582.965 infracțiuni, iar în 1985 - 1.416.935) [3, pag. 119].

Pe fondul criminalității generale se atestă o creștere considerabilă a atentatelor la valorile istorico-culturale. Inițial furturile din muzee se înregistrau rar și constituiau, de regulă, rezultatul eforturilor unor adolescenți dornici să obțină anumite exponate — arme, decorații, colecții numismatice. În 1974 și în următorii doi ani în țară au fost înregistrate 6 cazuri de furturi din muzee. În aceste cazuri s-a reflectat dorința infractorilor de a obține o seamă de exponate, care reprezentau o valoare deosebită. Două dintre aceste infracțiuni nu au fost descoperite, iar pe cazul a două infracțiuni nu s-a reușit restituirea totală a pagubei. Studiind aceste cazuri, s-a constatat, că urmele duc spre unii cetățeni, care au emigrat, sau spre unii reprezentanți ai misiunilor diplomatice. Astfel s-a reliefat tendința de realizare a obiectelor sustrase dincolo de hotare, fapt care a condus la sporirea ratei atentatelor. Odată cu apariția sustragerilor din muzee au început să parvină și informații despre furturi de icoane și alte diferite obiecte de cult din biserici și apartamente.

Investigațiile realizate de MAI al fostei URSS atestă următoarele: furturile de bunuri ale statului și private către anul 1980 au reprezentat 16,3%, iar furturile, jafurile, tâlhăriile axate pe proprietatea personală a cetățenilor — 81,5%. Rata descoperii infracțiunilor anual constituia 75-77%.

**Referințe:**

1. Уголовное право. Особенная часть. Учебник для вузов / Под ред. И.Я. Козаченко.
2. Криминология: Учебник для вузов / Под ред. В.Н. Бурлакова, В.П. Сальникова, С. В. Степашина. СПб., 1999 г., стр. 119-125.
3. Idem, p.119
4. Горбачев В.Г., Гуров А.И. Предупреждение и раскрытие краж культурных ценностей. Учебное пособие. М., 1983 г., стр. 8.
5. Борьба с незаконным оборотом культурных ценностей в странах Западной и Восточной Европы. Обзорная информация. Зарубежный опыт. Выпуск 13. М., 1995 г., стр. 2.

**Bibliografie:**

1. Constituția Republicii Moldova.
2. Codul penal al Republicii Moldova.
3. Codul de procedură penală al Republicii Moldova.
4. Уголовное право. Особенная часть: Учебник для вузов / Под ред. И.Я. Козаченко.
5. Криминология: Учеб. для вузов / Под ред. В.Н. Бурлакова, В.П. Сальникова, С. В. Степашина. СПб., 1999 г.
6. Горбачев В.Г., Гуров А.И. Предупреждение и раскрытие краж культурных ценностей. Учебное пособие. М., 1983 г.
7. Борьба с незаконным оборотом культурных ценностей в странах Западной и Восточной Европы. Обзорная информация. Зарубежный опыт. Выпуск 13. М., 1995 г.

Valorile istorico-culturale, fiind echivalente cu valuta țărilor occidentale, în perioadele de criză și inflație fac din investirea în aceste valori o afacere profitabilă;

2. amprenta asupra creșterii acestui gen de criminalitate și-a lăsat-o și faptul, că a început să sporească atenția persoanelor din diferite țări față de valorile culturale vechi, mostre ale picturii, care constituie elemente componente ale ritualurilor de cult. Aceasta a făcut să crească numărul colecționarilor veridici, care se străduie să acumuleze și să păstreze pentru urmași tezaurul valoric, dar a făcut să crească, totodată, și numărul colecționarilor dubioși, al afaceriștilor;

3. dovada, că investirea în valorile istorico-culturale constituie o afacere rentabilă, ne-o mărturisește și considerentul, că între prețul de fapt și cel de la piața neagră pot fi diferențe foarte mari, uneori pînă la zeci de ori. Astfel, persoanele care dispun de bani se străduie să investească în valorile culturale, obținute de cele mai multe ori pe căi ilegale. Pentru a menține la nivel atenția colecționarilor occidentali, funcționează rețele de magazine de anticariat, în cataloagele cărora deseori pot fi găsite valori culturale sustrate din diferite țări, situație care devine dovadă a faptului conlucrării rețelelor de contrabandiști;

4. facilitează scoaterea valorilor istorico-culturale în afara granițelor și situația, în care Republica Moldova nu are hotarele securizate — Transnistria constituie o gaură neagră, prin care se realizează contrabanda nu numai cu valori istorico-culturale, ci și cu mărfuri de alte genuri;

5. operele de artă sunt utilizate nu numai ca obiect de investiții, ci și ca instrument de spălare a banilor, care se datorează prețului lor mare. Prețurile valorilor culturale pot crește brusc, acest factor constituind un stimulent în plus pentru grupările criminale de contrabandiști.

Există o serie de factori, care influențează rata descoperirii infracțiunilor și acutizează situația operativă:

1. lacunele completării Registrului de stat respectiv, care ar trebui să cuprindă întreg spectrul valorilor istorico-culturale. Este o problemă și lipsa unui Registru al valorilor culturale aflate în locașurile de cult, în colecțiile particulare, care să fie bine documentate. O dificultate în plus a investigării infracțiunilor respective o constituie și lipsa unei cartoteci video și foto centralizate, care ar cuprinde imaginile tuturor valorilor culturale;

2. alt factor de influență este proasta înzestrare tehnică, lipsa utilajelor antiincendiar eficiente, nivelul mult prea redus al pazei fizice;

3. adoptarea unui regim facilitat de intrare și aflare pe teritoriul Republicii Moldova a unor cetățeni străini;

4. lipsa unor acorduri bilaterale și multilaterale cu țările din Occident și CSI cu privire la regimul de introducere și scoatere a valorilor culturale;

5. înzestrarea tehnică insuficientă a subdiviziunilor MAI;

6. gradul sporit de latență al acestui gen de infracțiuni.

Există o serie de circumstanțe, care facilitează sustragerea valorilor istorico-culturale:

1. lipsa unor sisteme performante de pază a încăperilor, în care se păstrează valorile culturale - înzestrarea lor cu sisteme de semnalizare, cu care sunt dotate băncile comerciale, ar reduce pericolul la minimum. În multe biserici, mai ales în cele aflate la distanțe mari de centrele raionale, lipsește orice fel de sisteme de semnalizare;

2. în domeniul evidenței și păstrării se înregistrează prea des cazuri de lipsă de responsabilitate și de control, inventarierea realizându-se foarte rar;

3. lipsa unui Registru unic, care ar conține o bază de date (cu fotografii și descrierea detaliată a particularităților individuale) a valorilor culturale. Această lacună este de cele mai multe ori cauza lipsei unor descrieri obiective și complete a valorilor sustrate, ceea ce influențează negativ procesul de urmărire penală.

Lipsa unor evidențe eficiente creează un vacuum, pe care îl folosesc contrabandiștii pentru a sărăci tezaurul valorilor istorico-culturale naționale.

Unul dintre experții Direcției de combatere a sustragerilor de obiecte de anticariat din Franța a menționat, că dificultatea principală constă în aceea, că pe arealul fostei URSS nu a fost realizată o catalogare, o clasificare și o evidență completă a valorilor istorico-culturale. Această situație a avut drept consecință faptul, că în fostele republici ale URSS a luat amploare fenomenul traficului de valori culturale/contrabandă. În asemenea circumstanțe are loc pierderea irecuperabilă a valorilor istorico-culturale, lucru care rămâne neobservat și nu contribuie la conștientizarea amploarei procesului derulat. De acest vacuum profită grupările criminale — în acest context este dificil de vorbit despre careva sustrageri a valorilor istorico-culturale. Valorile culturale, care ajung în Franța ilegal, sunt apoi transportate în Germania, unde acestea sunt legalizate și ele revin în Franța în calitate de obiecte legale [5, pag.2].

Pentru a asigura prevenirea și contracararea eficientă a atentatelor criminale nominalizate este necesară realizarea unei colaborări eficiente a subdiviziunilor MAI și SIS. În afara acțiunilor întreprinse de ministerele de forță pentru protejarea patrimoniului cultural național, a luat măsuri hotărâte și legislatorul național, emițind o serie de acte normative menite să asigure gestionarea eficientă și protecția valorilor istorico-culturale prezente pe teritoriul Republicii Moldova.

În scopul asigurării unei gestionări eficiente a fondului istorico-cultural ar fi util să se creeze o instituție specializată, care ar întruni reprezentanți ai instituțiilor statului, ministerelor de forță, Ministerului Culturii și Turismului, funcționari din cadrul muzeelor. De competența acestui organ ar fi util să țină următoarele sarcini:

1. organizarea și desfășurarea expertizei valorilor istorico-culturale, înregistrarea obiectelor culturale scoase de pe și introduse pe teritoriul Republicii Moldova, eliberarea certificatelor necesare persoanelor juridice și fizice;

2. realizarea măsurilor prevăzute de legislația în vigoare a Republicii Moldova, precum și de tratatele internaționale, la care țara noastră este parte, privind restabilirea în drepturile la proprietate în cazul scoaterii ilegale din țară a valorilor istorico-culturale, pe care le-au avut în posesie anterior;

3. asigurarea controlului asupra activității economice, care vizează gestionarea și circulația valorilor istorico-culturale;

4. controlul asupra realizării obiectelor de anticariat în conformitate cu legislația în vigoare a Republicii Moldova.

Am menționat deja, că ar fi binevenită crearea unui nou organism specializat, însă până va fi creată o instituție de genul celei menționate, Ministerul Culturii și Turismului, în scopul asigurării unui proces calitativ de gestionare a fondului istorico-cultural, la rândul său ar trebui să realizeze o serie de acțiuni:

1. asigurarea, împreună cu alte instituții și ministere din țară, a controlului asupra modului de scoatere și introducere pe teritoriul republicii a valorilor istorico-culturale;

2. analiza și oferirea permisiunii de scoatere temporară din țară a valorilor istorico-culturale, eliberarea către persoanele fizice și juridice a actelor, care ar atesta dreptul de scoatere temporară a valorilor istorico-culturale, perceperea unor taxe/ impozite pentru dreptul de a scoate elemente ale patrimoniului național dincolo de hotarele țării;

3. asigurarea și executarea în conformitate cu ordinea stabilită a expertizei istorico-culturale a elementelor patrimoniului preconizate pentru a fi scoase temporar din țară;

4. publicarea datelor cu privire la valorile istorico-culturale ridicate, confiscate, depistate de vămi sau alte instituții abilitate ale statului;

5. eliberarea de drepturi/licențe persoanelor juridice pentru practicarea activităților de antreprenoriat, care vizează gestionarea valorilor istorico-culturale, activități, care să fie supuse unei supravegheri drastice.

Deși toate aceste măsuri se întreprind deja (unde mai bine, unde vai rău), există, totuși, un factor care poate exercita influență atât asupra creșterii proporțiilor atentatelor asupra valorilor culturale, cât și asupra diminuării lor — acesta constă în lipsa unei informări adecvate, dar și penuria de cunoștințe în mediul populației din domeniul regimului juridic de gestionare și protejare a valorilor istorico-culturale. Utilizarea mai intensă și mai calificată a mijloacelor mass-media pentru informarea populației cu privire la sancțiunile prevăzute pentru încălcarea regimului de gestionare a valorilor istorico-culturale, pentru sustragerea sau nimicirea acestora ar fi de mare folos. Mass-media ar contribui efectiv la protecția valorilor istorico-culturale prin inițierea unor proiecte, care ar avea menirea să scoată în evidență imensa importanță a valorilor istorico-culturale pentru prosperarea morală, culturală, istorică și estetică a poporului și a țării.

Politica de prevenire a infracțiunilor contra valorilor istorico-culturale poate fi concentrată pe următoarele direcții:

- studii criminologice de fundamentare a politicii de prevenire;
- implementarea unei metodologii comune de evaluare a activității de prevenire;
- monitorizarea implementării politicii de prevenire a infracțiunilor contra valorilor istorico-culturale la nivel local, regional și național;
- profesionalizarea și consolidarea rețelei naționale de prevenire a criminalității;
- asigurarea transparenței și mediatizarea activității de prevenire;
- dezvoltarea parteneriatelor cu comunitatea.

Vorbind despre infracțiunile contra obiectelor de anticariat, putem urmări un laț constituit în timp: persoanele care dobîndesc; persoanele care precupețesc; cumpărători. Persoanele care dobîndesc, de regulă, au antecedente penale și sunt gata la orice. Cuvintele „tezaur național”, „istorie națională” pentru ei sunt un sunete goale. Precupeții de obicei au un rang superior, în numărul lor încadrîndu-se pictori și restauratori. Cumpărătorii pot fi din rîndurile oamenilor cu bani, oamenilor de afaceri și cetățenilor străini.

Dacă persoanele care dobîndesc, chiar și cele norocoase, mai devreme sau mai tîrziu ajung pe banca acuzaților, atunci celelalte verigi ale lațului deseori rămîn inaccesibile legii.

Valorile istorico-culturale pleacă dincolo de hotarele țării la prețuri mizere. Cu începere din anii 90, cînd au crescut prețurile la obiectele de anticariat, s-au întetit și furturile din muzee, din biserici și colecții particulare. Contrabandiștii cu valori culturale au început să aibă probleme de ordin financiar ei nu mai puteau procura „marfă” cu bani „mărunți”. Și atunci au început furturile, jafurile, tîlhăriile realizate la comandă. Persoanele în etate, neavînd încredere în organele de drept, deseori, fiind deposedate de icoane și alte valori culturale, nu cunoșteau prețul lor real și nici nu mai cereau ajutorul poliției.

Statul trebuie să ajute organele de drept în vederea returnării valorilor istorico-culturale pierdute, ceea ce prevede, în primul rînd, formarea unei baze tehnico-materiale temeinice. Transportul, utilajele noi pentru efectuarea expertizelor, computerizarea, pregătirea și reciclarea cadrelor, salariile adecvate pentru colaboratorii organelor de drept - aceasta este minimul necesar actualmente. Și, desigur, ajutorul necesar elaborării și implementării unor sisteme noi de pază pentru muzee, biblioteci, apartamentele colecționarilor particulari. Deoarece valorile istorico-culturale, care formează patrimoniul național, mîndria noastră națională, trebuie păstrate pentru viitoarele generații. Istoria și cultura noastră sunt dintre cele mai bogate în lume și, dacă nu vom avea o atitudine grijulie față de toate componentele ei, totul poate fi pierdut.

**Corneliu BURBULEA,**  
lector al catedrei „Procedură penală și criminalistică”  
a Academiei „Ștefan cel Mare”, master în drept

## **PREVENIREA INFRACTIUNILOR CONTRA VALORILOR CULTURALE**

Schimbările din ultimii ani în Republica Moldova au generat un interes sporit pentru valorile culturale și istoria ei, situație, care s-a soldat și cu un grav efect negativ — sustragerea de valori istorico-culturale, de anticariat, de obiecte de cult. Actualmente “amatorii de opere de artă” urmăresc scopul dobîndirii unor valori de ordin istorico-cultural scumpe și rare, care se află în expozițiile și depozitele muzeelor, în biserici și colecții particulare.

Dacă e să vorbim despre activitatea de prevenire a acestui gen de infracțiuni, atunci problema cea mai dificil de rezolvat, care apare în fața organelor de drept, este problema cadrelor. În această sferă, la modul ideal, ar trebui să activeze persoane, care cunosc în detalii activitatea operativă de investigații, dar și ar poseda cunoștințe suficient de vaste și temeinice în domeniul artelor.

De exemplu, în Franța există o practică interesantă: sau sunt angajate în poliție persoane, care au cunoștințe suficient de bogate în domeniul artelor, sau inspectorilor respectivi li se creează condiții pentru a absolvi o a doua facultate de arte. Subdiviziunea poliției franceze, care se ocupă de acest gen de infracționalitate, este foarte stabilă, reieșindu-se din prestigiul ei și remunerarea pe măsură a muncii.

În Rusia, pe parcursul ultimilor ani, de asemenea se observă evoluții benefice în acest domeniu de activitate a organelor de drept. În mai multe regiuni au fost formate structuri specializate de luptă contra sustragerilor de valori istorico-culturale. Mai mult, a fost editată o carte-manual despre anticariat, care le permite colaboratorilor miliției și organelor de urmărire penală să-și creeze impresii măcar incipiente despre arta rusească - icoane, pictură, instrumente muzicale, porțelanuri, ordine. . .

În situația aceasta în Republica Moldova, ca și în Federația Rusă, activitatea de prevenire a infracțiunilor de sustragere a valorilor istorico-culturale este puternic influențată de pricini, care depășesc competențele organelor de drept. Întîi de toate aceasta se datorează lipsei unor registre speciale de evidență, a unor cartoteci foto și video a obiectelor de artă plastică și decorativ-aplicată națională avînd valoare istorică și culturală. Este necesară pașaportizarea tuturor operelor de artă, care se află în muzee, biserici și în colecțiile particulare. Este stringent necesară cooperarea mai strînsă cu organele de drept ale altor țări, deoarece multe valori istorico-culturale sunt transportate ilegal dincolo de hotarele Republicii Moldova și ele trebuie returnate.

În scopul prevenirii sustragerilor de obiecte de artă majoritatea țărilor lumii au luat măsuri legislative deosebite. Unele state chiar au creat structuri specializate în cadrul autorităților judiciare, cum ar fi „Brigada artă și antichități” din cadrul New Scotland Yard sau „Oficiul central pentru reprimarea furturilor de opere și obiecte de artă” din Franța. În România în 2004 a fost adoptată Legea 299 cu privire la răspunderea penală a persoanelor juridice pentru infracțiunea de falsificare de monedă și valori.

ONU, în două sesiuni ale Adunării Generale, a prevăzut ca punct distinct pe ordinea sa de zi preocuparea pentru apărarea patrimoniului cultural național și mondial — numai cooperarea strânsă a statelor poate conduce la reducerea semnificativă a traficului cu obiecte de artă — gen de trafic, care, prin acțiunile sale criminale, aduce atingere înseși istoriei umanității.

Toate statele foste socialiste se confruntă, după anul 1990, cu creșterea deosebită a comerțului ilicit și a traficului, mai mult sau mai puțin masiv, cu opere de artă. Cauza principală a acestui fenomen o constituie abrogarea, în țările Europei de Est, a legislației de ocrotire a patrimoniului cultural național. Cele mai recente aprecieri arată, că piața ilicită a obiectelor de artă europeană realizează anual venituri ilegale de peste șase miliarde de Euro și este dominată de mai multe filiere bine organizate de traficanți cu legături și complici pe tot continentul. Din acest motiv păstrarea tezaurului cultural național trebuie să devină o componentă strategică a securității naționale.

Valoarea istorico-științifică și culturală a bunurilor sustrase trebuie să se determine în baza rapoartelor de expertiză, care trebuie să ia în seamă nu numai echivalentul în bani, ci și valoarea lui istorico-științifică și culturală, deoarece aceste inestimabile obiecte formează moștenirea culturală a Republicii Moldova, tezaurul ei național.

Trebuie să avem în vedere, că obiect al infracțiunii de sustragere a valorilor culturale pot fi nu numai opere sau obiecte aparte, ci și colecții de opere de artă cu mare valoare culturală.

Valori culturale se consideră obiectele cu caracter religios sau laic, pe care fiecare stat le consideră ca prezentînd interes pentru arheologie, istorie, literatură, artă și știință și care sunt raportate la categoriile enumerate mai jos:

1. colecții rare și mostre ale florei, faunei, mineralogiei, anatomiei și obiecte care prezintă interes pentru paleontologie;
2. valori, care se referă la istorie, inclusiv la istoria științei și tehnicii, istoria războaielor și a societăților, precum și cele referitoare la viața personalităților naționale de vază, oamenilor de cultură, savanților, artiștilor și la evenimentele naționale remarcabile;
3. comorile arheologice (inclusiv cele obișnuite și secrete) și descoperirile arheologice;
4. părțile componente demontate ale monumentelor de artă și istorie și

locurile arheologice;

5. obiectele cu o vechime de peste 100 de ani, cum ar fi inscripțiile, monedele și ștampilele imprimate;

6. materialele etnologice;

7. valorile de artă:

- pânze, tablouri și desene complet lucrate de mînă pe orice suport și din orice materiale (cu excepția desenelor și produselor industriale ornamentate cu mîna);
- opere originale de artă sculpturală din orice materiale;
- opere originale de gravură, stampă și litografie;
- colecții originale de artă și ansambluri din orice materiale;

8. incunabule și manuscrise rare, cărți, documente străvechi și publicații, care prezintă interes deosebit (istoric, artistic, științific, literar etc.), separat sau în colecții;

9. arhive, inclusiv arhive de fonograme, de cinema și de fotografii;

10. mobilă cu vechimea de peste 100 de ani și instrumente muzicale străvechi.

Monumente se consideră obiectele ori ansamblurile de obiecte cu valoare istorică, artistică sau științifică, care reprezintă mărturii ale evoluției civilizațiilor de pe teritoriul republicii, precum și ale dezvoltării spirituale, politice, economice și sociale, care sunt înscrise în Registrul Monumentelor al Republicii Moldova ocrotite de stat.

Nereturnarea pe teritoriul vamal al Republicii Moldova a valorilor culturale scoase din țară, în cazul în care înapoierea acestora este obligatorie, constituie componentă de infracțiune.

Această acțiune de contrabandă presupune, că valorile menționate se află deja peste frontiera vamală a Republicii Moldova. Ele puteau fi scoase de pe teritoriul vamal al țării atît în mod legal (de exemplu, ca decor, podoabă ce se poartă individual sau colecție de valori culturale), precum și în mod ilicit (prin una sau mai multe modalități enumerate în art. 4 al Hotărîrii Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova).

Scoaterea monumentelor dincolo de hotarele Republicii Moldova este interzisă. Excepții se admit doar în cazul bunurilor imobile, cu avizul Parlamentului, în baza propunerilor Ministerului Culturii și Turismului; în cazul bunurilor mobile — cu avizul Guvernului.

Scoaterea temporară a monumentelor dincolo de hotarele republicii în scopul întreținerii unor relații internaționale în domeniul culturii se admite în condițiile stabilite de organele de stat autorizate cu ocrotirea monumentelor și în conformitate cu legislația în vigoare.

Monumentele, care se află în proprietatea statelor străine, a organizațiilor obștești și a cetățenilor străini și aduse temporar în republică, sunt protejate de stat în condițiile Legii privind ocrotirea monumentelor și ale contractelor respective. Ele pot fi scoase în afara hotarelor statului nostru la dorința proprietarului în baza certificatului, care atestă aducerea lor.

Formează obiectul unor infracțiuni, care atentează la valorile culturale naționale, conform Codului penal al Spaniei, de asemenea:

- obiectele cu valoare artistică, istorică, culturală sau științifică;
- locurile, care, conform legislației, au valoare ecologică, peisajistică, artistică sau culturală, sau se bucură de protecție specială;
- clădirile protejate datorită valorii lor istorice, artistice, culturale (art.321, 322.1);
- arhivele, muzeele, bibliotecile, laboratoarele științifice, care au valoare istorică, culturală sau memorială (art.323, 324).

Atrage atenție deosebită tendința legiuitorului spaniol de a încrimina toate aspectele juridico-penale de protecție a valorilor culturale. Însă în CP al Spaniei efectiv nu se utilizează principiul economic, cum ar fi, de exemplu, răspunderea penală pentru distrugerea intenționată sau aducerea de prejudicii valorilor culturale, acestea având practic aceleași sancțiuni, care sunt prevăzute în diferite articole (art.321 și 323) și se deosebesc doar prin obiectul incriminat [6].

În ultimul timp s-a intensificat mult activitatea grupărilor criminale, care falsifică valorile culturale naționale. În unele state apar organizații, care lucrează la comandă, cum ar fi, de exemplu, în SUA, unde conducerea statului încearcă să reacționeze cumva la situația, ce s-a creat pe piața acestor valori. Codul penal al statului Pennsylvania prevede răspunderea penală pentru contrafacerea obiectelor de anticariat. §4102 al CP al acestui stat prevede, că persoana se face vinovată de comiterea infracțiunii, dacă „induce intenționat în eroare o persoană, producând, modificând sau punând în circulație orice obiect cu valoare declarată de raritate sau de anticariat în calitate de autor, cu toate că nu posedă această calitate”, se pedepsește cu privațiune de libertate pe un termen de 5 ani [7, pag.682-683].

Legislația penală a Poloniei prevede comportamentul postcriminal al făptuitorului vinovat, care a atentat la valorile istorico-culturale, dar care ajută direct ancheta penală. Astfel, dacă făptuitorul a comis una dintre acțiunile prevăzute la art.295 al CP, dar „a întors de bună voie valorile culturale în starea lor inițială, instanța de judecată va reduce pedeapsa sau îl va libera de răspundere penală” [8].

Legislațiile penale ale Suediei, Olandei și Finlandei nu prevăd componente de infracțiune, care ar avea ca obiect de atentare valorile culturale naționale.

În țările Europei Occidentale există numeroase grupări criminale, specializate în afaceri cu valori culturale. În SUA, Italia, Israel, Franța, Marea Britanie există circa 1000 de grupări criminale, iar în Germania sunt aproximativ 6000 de magazine, activitatea principală a cărora este legată de comerțul cu valori culturale naționale [9, pag.12].

Caracterizând legislația țărilor CSI, care prevede răspunderea penală pentru atentarea la valorile istorico-culturale, trebuie să remarcăm următoarele. Legislația penală a țărilor din spațiul CSI este caracterizată de două tendințe opuse: pe de o

**Dr. Valeriu NOUR,**  
prodecan al Facultății Drept  
a Academiei „Ștefan cel Mare”

### **ASPECTE DE DREPT PENAL COMPARAT ÎN MATERIA PROTECȚIEI VALORILOR ISTORICO-CULTURALE NAȚIONALE PE PLAN INTERNAȚIONAL ȘI ÎN SPAȚIUL CSI**

Actualitatea luptei contra criminalității, care atentează la valorile istorico-culturale, se conturează prin anii 60 ai secolului al XX-lea. Anume cu începere din această perioadă apare un înalt nivel al criminalității, care atentează la valorile culturale naționale. În zilele noastre în lume sunt sustrate în fiecare zi mii de lucrări de artă estimate la prețuri enorme. Asemenea infracțiuni sunt înregistrate cel mai frecvent în zona vest-europeană. De exemplu, în Franța, cu începere din anul 1954, au fost sustrate peste 12 mii de piese de artă, iar în Italia - peste 40 de mii. Obiectele sustrate erau scoase din aceste țări în scopul comercializării lor ulterioare sau al investiției de capital. Cauzele scoaterii ilegale a acestor valori sunt cunoscute — aceasta-i realizarea lor în străinătate sau investirea unor surse financiare în ele. De exemplu, colecții întregi create de iluștrii pictori italieni sunt depozitate în băncile suedeze și muzeele din SUA [1, pag.8].

În raport cu aceasta apare o întrebare: cum se soluționează problema luptei împotriva sustragerii de valori naționale istorico-culturale în unele sisteme de drept penal ale altor state? Analizând situația din Italia, observăm, că această țară este în cel mai înalt grad afectată de atentatele la valorile naționale culturale. Starea aceasta se explică prin aceea, că în Italia se află mai mult de 60% din toate lucrările de artă ale Europei și în fiecare an se înregistrează circa 18 mii de sustrageri de tablouri, statuete și vestigii arheologice [2].

În situația creată a apărut necesitatea adoptării unor acte normative privind scoaterea ilegală a valorilor istorico-culturale naționale în așa țări ca Italia, Marea Britanie, Germania, India, Mexic și altele, pentru a căror încălcare este prevăzută răspunderea penală. Scopul acestor legi a fost nepermiterea scoaterii dincolo de hotarele țării respective a valorilor istorico-culturale, stabilindu-se anumite cerințe pentru reglementarea dreptului de proprietate asupra lor.

În aceste țări scoaterea valorilor culturale naționale se realizează, de regulă, în baza unei permisiuni speciale (licență), însă condițiile obținerii ei în diferite țări sunt diferite. De exemplu, în Mexic nu există nici un act normativ, care ar permite scoaterea monumentelor arheologice în afara hotarelor. În Marea Britanie sunt stabilite următoarele cerințe: licența de scoatere de pe teritoriul țării a manuscriselor,

documentelor, fotografiilor (cu negative) produse în nu mai puțin de 70 de ani. Licența se dă pentru valori culturale naționale mai vechi de 100 de ani (incluzând și operele culturale), avînd o valoare de cel puțin 4 mii de lire sterline. Dar regula are și o excepție: se permite scoaterea valorilor culturale naționale în scopuri de cercetări științifice, schimb și participare la expoziții.

Legislația germană are stabilite și ea cerințe speciale privind scoaterea valorilor culturale naționale de pe teritoriul țării. Permisuinea se acordă de Ministerul Culturii sau Ministerul Învățămîntului, sau nu se permite în cazurile în care scoaterea acestor valori dincolo de hotarele statului ar prejudicia patrimoniul național sau știința. Scoaterea ilegală a acestor valori de pe teritoriul Germaniei se pedepsește cu privațiune de libertate și amendă, sau cu una din aceste pedepse; concomitent făptuitorului i se confiscă averea, indiferent dacă îi aparține lui sau unei persoane terțe.

În cazul Poloniei scoaterea monumentelor istoriei și culturii de pe teritoriul țării fără permisiune sau nereturnarea lor în cazurile în care returnarea este obligatorie, se pedepsește cu privațiune de libertate și amendă.

Legislația mai multor țări prevede răspunderea penală pentru distrugerea sau deteriorarea valorilor istorico-culturale. Astfel, conform art. 322-2 al CP al Franței distrugerea, deteriorarea și defectarea valorilor culturale [3] se pedepsește cu privațiune de libertate pe un termen de pînă la 3 ani și amendă în valoare de pînă la 300 mii de franci, dacă această proprietate:

- reprezintă obiecte mobile sau imobile înregistrate sau care se află la evidență, au proveniență arheologică sau sunt obiecte, care au fost păstrate în muzee, biblioteci și arhive aparținînd unei persoane, unor persoane abilitate cu atribuții obștești sau recunoscute ca aducînd foloase societății (3);
- reprezintă obiecte demonstrate în cadrul expozițiilor cu caracter științific, cultural sau istoric.

Deși noul Cod penal al Franței a fost adoptat la 22 iulie 1992, nu se poate spune că el corespunde întru totul împrejurărilor prezente în domeniul luptei contra criminalității, care atentează la valorile național-culturale ale acestei țări. Conform indicelui cantitativ Franța ocupă locul al doilea printre țările Europei privind sustragerea acestor valori. Primul loc îi revine Italiei.

Astfel, în conformitate cu art.311-1 al CP al Franței, infractorul, pentru sustragerea unei valori culturale naționale, va fi condamnat la 3 ani privațiune de libertate și amendă în mărime de 300 mii de franci. Însă, dacă el va sustrage, de exemplu, un tabloul de Rembrand, atunci va fi pedepsit cu 5 ani privațiune de libertate și amendă în mărime de 500 mii de franci.

Spre deosebire de CP al Franței, Codul penal al Germaniei califică următoarele forme de sustrageri de valori culturale (§243), în cazul în care persoana:

- a sustras obiecte dintr-o biserică sau alte locașuri de cult, dacă aceste

obiecte sunt destinate oficerii serviciilor divine;

- a sustras obiecte, care au importanță pentru știință, cultură, istorie sau pentru dezvoltarea tehnică, dacă aceste obiecte sunt expuse la expoziții.

Această formulare nu este lipsită și ea de neajunsuri. Sub incidența ei nu cad obiectele, care au importanță pentru știință, cultură, istorie, dar nu sunt expuse în cadrul unei expoziții. Valoarea obiectului nu poate să crească sau să scadă în dependență de proprietar. Aceste valori trebuie ocrotite în mod echitabil [4].

Acest mod de abordare se observă la analiza art.265 al CP al Chinei, care prevede răspunderea penală pentru sustragerea avutului statului sau din proprietate privată. Drept unul dintre semnele de calificare legiuitorul chinez recunoaște săvîrșirea atentatelor asupra monumentelor culturii avînd valoare înaltă. Sancțiunea prevede detenție pe viață sau moarte cu confiscarea averii [5]. Este evident, că aceste măsuri sunt foarte drastice, fiind justificate prin particularitățile specifice obiceiurilor civilizației chinezești. Totuși, se observă că legiuitorul pune accent pe importanța luptei împotriva atentatelor la valorile culturii chineze.

Cele expuse mai sus sunt dovedite prin prezența în CP al Chinei a unui paragraf special, incluzînd șase articole, care prevăd răspunderea pentru ”infracțiunile care atentează la valorile culturale”. Astfel, este prevăzută răspunderea penală pentru: „comercializarea ilegală sau dăruirea către un cetățean străin a valorilor culturale colecționate de stat și interzise a fi scoase de pe teritoriul țării” (art.325); „comercializarea valorilor culturale în scopul obținerii unor venituri, care în corespundere cu legislația nu pot constitui obiect al activității economice” (art.326); „comercializarea sau transmiterea benevolă organizațiilor neguvernamentale sau persoanelor particulare, care colecționează obiecte de valoare culturală, aflate sub protecția statului, muzeelor, bibliotecilor și altor organizații” (art.327); „jefuirea și dezgroparea monumentelor antice, care prezintă interes istoric, cultural și științific” (art.328); „sustragerea, transmiterea benevolă și însușirea documentelor de arhivă aflate în proprietatea statului” (art.329).

Cu o trăsătură caracteristică se evidențiază și Codul penal al Spaniei, unde, spre deosebire de legislațiile altor state, o atenție deosebită se acordată infracțiunilor, care atentează la valorile istorico-culturale naționale și include 9 componente de infracțiuni.

Astfel, conform art.253 al CP al Spaniei în cazul „însușirii unor valori culturale cu scop de profit, care au o importanță artistică, istorică, culturală sau științifică, fiind pierdute sau proprietarul nu este cunoscut”, se pedepsește cu privațiune de libertate de la 6 luni pînă la 2 ani. Iar în corespundere cu art.319 al CP al Spaniei se pedepsește penal anume încălcarea „interdicției de construcție pe locurile, care au o importanță deosebită ecologică, artistică, istorică sau care beneficiază de protecție specială”. Comiterea unor astfel de inacțiuni se pedepsește cu privațiune de libertate de pînă la 3 ani.

**Ion CAMINSCHI,**  
lector al catedrei „Procedură penală și criminalistică”  
a Academiei „Ștefan cel Mare”, master în drept

**REGIMUL JURIDIC AL CIRCULAȚIEI  
VALORILOR ISTORICO-CULTURALE ȘI COLABORAREA  
SERVICIILOR VAMALE ÎN PROBLEMA SECHESTRĂRII  
ȘI RESTITUIRII ACESTOR VALORI, SCOASE SAU  
INTRODUSE ILEGAL DIN/ÎN ȚARĂ**

Odată cu adoptarea Declarației privind suveranitatea Republicii Moldova și proclamarea independenței ei, amenajarea frontierei Republicii Moldova a devenit o necesitate imperioasă. Pe lângă hotarul cu România, bine dotat și apărat, încă de pe timpurile URSS a apărut și frontiera cu Ucraina, pînă atunci doar una administrativă, care, bineînțeles, nu era amenajată și dotată la nivelul cuvenit. Acești factori au creat condiții favorabile introducerii și scoaterii ilegale de mărfuri (inclusiv de valori istorico-culturale) și deplasarea necontrolată de persoane.

Majoritatea obiectelor istorice și de valoare culturală au fost și sunt exportate ilegal din Republica Moldova în țările Uniunii Europene, iar în unele cazuri ele ajung tocmai în Japonia și S.U.A. Este evident, că imboldul, care a generat răspîndirea la scară largă a acestor genuri de infracțiuni, îl constituie posibilitatea obținerii unor câștiguri mari (conform statisticii criminalitatea la nivel mondial în domeniul valorilor istorico-culturale se plasează pe primele locuri după veniturile aduse).

Actualmente amenajarea, apărarea și trecerea frontierei de stat este imposibilă fără aplicarea amplă a noilor tehnologii, întîi de toate a tehnologiilor informaționale, și a unei proceduri stricte privind modalitatea circulației bunurilor, care constituie valori istorico-culturale, prin punctele vamale de trecere a frontierei.

În conformitate cu prevederile legislației în vigoare activitatea vamală se constituie din promovarea politicii vamale, asigurarea respectării reglementărilor vamale la trecerea mărfurilor, mijloacelor de transport și a persoanelor peste frontiera vamală a Republicii Moldova, perceperea drepturilor de import și drepturilor de export, vămuirea, controlul și supravegherea vamală, dar și din alte activități de promovare a politicii vamale[1].

La rîndul său, politica vamală urmărește scopul asigurării eficienței operațiunilor vamale, reglementării schimbului de mărfuri pe teritoriul vamal al Republicii Moldova, contribuind astfel la soluționarea problemelor de ordin politic și comercial privind protecția pieței interne și stimularea dezvoltării economiei naționale.

Pentru a elucida necesitatea reglementării juridice a circulației, adică a

parte, ea se conduce de experiența altor state, iar pe de alta, odată cu destrămarea Uniunii Sovietice, oferă posibilitate țărilor CSI să incrimineze independent unele infracțiuni.

Astfel, conținutul art. 180 al CP al Kazahstanului prevede „sustragerea valorilor avînd o importanță deosebită”, care coincide întru totul cu conținutul art. 164 al CP al Federației Ruse. Totuși, în CP al Kazahstanului există o singură infracțiune cu o astfel de componență. Analizînd recomandările internaționale pentru stabilirea răspunderii penale în cazul nereturnării pe teritoriul vamal al țării a valorilor culturale naționale — obiecte artistice, istorice, culturale și arheologice ca proprietate a statului, în termenul stabilit, CP al Kazahstanului nu prevede nici un fel de răspundere [10].

Un moment negativ îl constituie existența unor divergențe în cadrul codurilor penale ale statelor CSI cu privire la atentarea la valorile istorico-culturale naționale. De exemplu, doar în CP al Federației Ruse (art. 164), al Turkmenistanului (art. 233) și al Kazahstanului (art. 180) sunt prevăzute componente ale infracțiunii speciale, care prevăd răspunderea penală pentru sustragerea acestor valori. În CP ale altor state, inclusiv și al Republicii Moldova, asemenea dispoziții lipsesc. Este reglementată răspunderea penală doar pentru sustragerea altor bunuri (CP al Ucrainei, al Uzbekistanului), sau în proporții deosebit de mari, indiferent de scopul sustragerii (CP al Kîrgîzstanului).

Răspunderea penală în cazul nereturnării pe teritoriul țării a valorilor culturale naționale - documente artistice, istorice, de artă și arheologice în termenul stabilit ca proprietate a statului, dacă returnarea este obligatorie, indiferent de valoarea lor, este prevăzut doar în CP ale Federației Ruse, Republicii Belarusi și Kîrgîzstanului. Codurile penale ale altor state ale CSI, în pofida recomandărilor internaționale [11], nu cuprind norme, care să prevadă răspunderea penală pentru atentarea la valorile istorico-culturale.

Legislațiile penale ale unor state din spațiul CSI au fost modificate. Astfel, în 1999 a fost aprobat noul CP al Republicii Belarusi, care a intrat în vigoare la 1 ianuarie 2001, iar la 5 aprilie 2001 a intrat în vigoare și CP al Ucrainei. În continuare vom analiza particularitățile CP ale acestor două țări privind răspunderea penală în cazul atentatelor la valorile istorico-culturale naționale.

Un moment important este prezența următoarei componente a infracțiunii privind „distrugerea intenționată sau din imprudență, sau deteriorarea valorilor național culturale”, prevăzute de diferite articole ale CP al Republicii Belarusi [12]. Este evident că nu trebuie de recunoscut pericolul social al infracțiunii doar după formele de vinovăție, care, la rîndul lor, influențează stabilirea pedepsei. Distrugerea intenționată a resurselor naturale este inclusă într-un capitol aparte, care prevede infracțiunile împotriva securității ecologice și a resurselor naturale. Opțiunea, din punctul nostru de vedere, este binevenită, deoarece drept obiect al

infracțiunii date trebuie considerate nu moravurile societății, ci securitatea ecologică pe teritoriul statului sau în afara acestui teritoriu.

Articolul 346 al CP al Republicii Belarusi prevede răspunderea penală pentru profanarea monumentelor istorice și de cultură chiar în lipsa semnelor de distrugere sau deteriorare. Prezența acestei norme este demonstrată prin tendința legiuitorului de a incrimina cercul de acțiuni, care atentează la valorile istorico-culturale. CP al Republicii Moldova, în art.222 intitulat „Profanarea mormintelor”, prevede și teza „Profanarea... monumentelor...”, deși legiuitorul nu indică în mod expres, că este și cazul monumentelor istoriei și culturii. Totuși, considerăm, că am putea califica, în acest context, și profanarea monumentelor istoriei și culturii naționale. În caz contrar, am putea veni cu o propunere de *lege ferenda* în scopul modificării alin.2 al art. 222 al CP al Republicii Moldova privind includerea lit. ”c” cu următorul text: „profanarea unui monument al istoriei și culturii” ca formă agravantă a infracțiunii-tip de la alin 1, ținând cont de regimul juridic al valorilor culturale naționale, de care trebuie să se bucure.

În componența infracțiunii de contrabandă, prevăzută de art.228 al CP al Republicii Belarusi, lipsește dispoziția privind protecția valorilor istorico-culturale naționale ca obiect a infracțiunii. La nivel internațional contrabanda cu valori culturale este recunoscută drept una dintre cele mai periculoase infracțiuni cu caracter transnațional.

Articolul 193 al CP al Ucrainei prevede răspunderea pentru însușirea obiectelor găsite sau care întâmplător se află în posesia făptuitorului, și care prezintă interes pentru istorie, artă, literatură, inclusiv comorile.

Legiuitorul Republicii Moldova ar fi trebuit să ia în considerație experiența altor state din spațiul CSI privind stabilirea răspunderii penale pentru sustragerea, însușirea obiectelor, care constituie valori culturale naționale. De asemenea este necesară completarea CP al Republicii Moldova cu o normă, care ar prevedea situația prevăzută în art.296 al CP al Poloniei, în cazul în care vinovatul restituie de bună voie obiectele având valoare istorico-culturală.

În concluzie putem menționa, că legiuitorul practic a omis în întregime protecția valorilor istorico-culturale naționale de atentatele criminale în legislația penală a Republicii Moldova. Astfel, elementele constitutive, enumerate în legislațiile statelor europene, dar și a celor din spațiul CSI, pot forma și completa în mod concret unele dispoziții ale CP al Republicii Moldova:

- sustragerea, comercializarea, falsificarea, înstrăinarea ilicită a bunurilor având valoare istorico-culturală națională sau având o valoare deosebită, ca formă agravantă a infracțiunii-tip;
- refuzul restituirii bunurilor având valoare istorico-culturală națională obținute prin folosirea stărilor de conflict armat;
- distrugerea intenționată, totală sau parțială, a bunurilor având valoare

istorico-culturală națională;

- profanarea monumentelor istoriei și culturii;
- includerea instituției liberării de răspundere penală în cazurile returnării benevole a obiectelor, care constituie valori istorico-culturale naționale etc.

Toate aceste acțiuni sau inacțiuni pot constitui elemente constitutive ale dispozițiilor Codului penal al Republicii Moldova, care vor contribui substanțial la protejarea valorilor culturale naționale ale poporului nostru.

#### **Referințe:**

1. Горбачев В.Г., Гуров А.И. Предупреждение и раскрытие краж культурных ценностей: Учеб. пособие. М, 1983 г., стр. 8.
2. Ильинский М. Преступники «тянутся» к искусству//Известия, 20.02.1992 г.
3. Новый уголовный кодекс Франции М., 1993 г.
4. Уголовный кодекс ФРГ. М., 1996 г.
5. Уголовный кодекс Китайской Народной Республики. СПб., 2001 г.
6. Уголовный кодекс Испании. М., 1998 г.
7. Соединенные Штаты Америки, Конституция и законодательные акты / Под ред. О.А. Жидкова. М., 1993 г., стр. 682-683.
8. Уголовный кодекс Республики Польша. СПб., 2001 г.
9. Щерба СП. Проблемы уголовно-правовой охраны исторических, научных, художественных и культурных ценностей государств СНГ от преступных посягательств // Уголовное право. – 1999 г., № 1, стр. 12.
10. Уголовный кодекс Республики Казахстан. Челябинск, 1997 г.
11. Конвенция privind protecția patrimoniului mondial, cultural și natural, adoptată în cadrul sesiunii a XVI-a a Conferinței Generale UNESCO de la Paris din 16.11.1972.
12. Уголовный кодекс Республики Беларусь. Минск, 2001 г.

în moneda națională a Republicii Moldova, precum și bancnotele, monedele și cecurile de călătorie în valută străină introduse în Republica Moldova sau scoase de pe teritoriul ei, a căror sumă nu depășește 10.000 Euro (sau echivalentul lor) de persoană.

La introducerea valorilor culturale pe teritoriul Republicii Moldova persoanele fizice sunt obligate să declare și să achite drepturile de import la organul vamal situat la punctele de trecere a frontierei de stat.

Punctul de trecere a frontierei de stat constituie un teritoriu în limitele gării feroviare, gării auto (stației), portului fluvial (cheiului), aeroportului (aerodromului) deschise traficului internațional, precum și alte locuri amenajate în mod expres, în care se efectuează controlul și se autorizează trecerea frontierei de stat de către persoane, mijloace de transport, mărfuri (încărcături) și alte bunuri.

Autoritățile administrației publice centrale creează în punctele de trecere a frontierei de stat și mențin în stare bună de funcționare punctele de trecere și control ale trupelor de grăniceri, ale altor structuri, care efectuează controlul trecerii persoanelor, mijloacelor de transport, mărfurilor (încărcăturilor) și altor bunuri peste frontiera de stat.

Putem deosebi următoarele tipuri de puncte de trecere:

- *internaționale* (Aeroportul Chișinău);
- *interstatale* (Moldova-România);
- *locale* (locuitorii zonelor de frontieră).

Frontiera vamală include frontiera de stat a Republicii Moldova, perimetrele zonelor libere și ale depozitelor vamale libere, iar teritoriul Republicii Moldova reprezintă un teritoriu vamal unic, care include teritoriul terestru, apele interioare, apele teritoriale, precum și spațiul aerian de deasupra acestora.

Prin control vamal se înțelege îndeplinirea de către organul vamal a operațiunilor de verificare a mărfurilor, a existenței și autenticității documentelor; examinarea evidențelor financiar-contabile; controlul mijloacelor de transport; controlul bagajelor și a mărfurilor transportate; efectuarea de anchete și alte acțiuni similare pentru a se asigura respectarea reglementărilor vamale și a altor norme aplicabile mărfurilor, aflate sub supraveghere vamală.

Alte valori din domeniul artei, literaturii, științei, culturii și religiei pot fi introduse pe teritoriul Republicii Moldova numai cu condiția respectării stricte a prevederilor art. 4-5, 7-8 ale Legii din 20.12.2002.

Cît privește procedura exportului valorilor culturale, în conformitate cu alin.3 art.9 al Legii din 20.12.2002 persoanele fizice nu au dreptul să scoată de pe teritoriul Republicii Moldova valori culturale, iar alte valori din domeniul artei, literaturii, științei, culturii și religiei pot fi scoase de pe teritoriul Republicii Moldova numai cu condiția respectării prevederilor art.4, 6-8 ale Legii din 20.12.2002 și numai în urma prezentării obligatorii a autorizației eliberate de Ministerul Culturii

importului, exportului și a tranzitării valorilor istorico-culturale, este necesară, în primul rînd, cunoașterea listei bunurilor, cărora li se atribuie o asemenea valoare.

Astfel, în conformitate cu prevederile legislației penale în vigoare a Republicii Moldova [2] prin *valori culturale cu caracter religios sau laic* se înțeleg valorile indicate în Convenția UNESCO din 14 noiembrie 1970 privind măsurile îndreptate spre interzicerea și prevenirea introducerii, scoaterii și transmiterii ilicite a dreptului de proprietate asupra valorilor culturale.

De asemenea, Hotărîrea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.19 din 10.07.1997 [3] determină, că *valori culturale* se consideră valorile cu caracter religios sau laic, pe care fiecare stat le consideră ca prezentînd interes pentru arheologie, perioada preistorică, istorie, literatură, artă și știință și care sunt raportate la următoarele categorii:

- *colecții rare și mostre ale florei și faunei, mineralogiei, anatomiei și diferite obiecte, care prezintă interes pentru paleontologie;*
- *valori ce se referă la istorie, inclusiv la istoria științei și tehnicii, istoria războaielor și societăților, precum și cele referitoare la viața personalităților naționale de vază, oamenilor de cultură, savanților, artiștilor și la evenimentele naționale remarcabile;*
- *comorile arheologice (inclusiv obișnuite și secrete) și diferite descoperiri arheologice;*
- *părțile componente demontate ale monumentelor de artă, istorie și locurilor arheologice;*

*Monumente* se consideră obiectele ori ansamblurile de obiecte avînd o valoare istorică, artistică sau științifică, care reprezintă mărturii ale evoluției civilizațiilor de pe teritoriul republicii, precum și ale dezvoltării spirituale, politice, economice și sociale și care sunt înscrise în Registrul Monumentelor al Republicii Moldova, ocrotite de stat.

De fapt, în general scoaterea monumentelor peste hotarele Republicii Moldova este interzisă. Excepții se admit în cazul bunurilor imobile, cu avizul preventiv al Parlamentului Republicii Moldova și în baza propunerilor Ministerului Culturii și Turismului al Republicii Moldova, iar în cazul bunurilor mobile — cu avizul Guvernului Republicii Moldova.

Cît privește scoaterea temporară a monumentelor peste hotarele Republicii Moldova în scopul întreținerii relațiilor internaționale în domeniul culturii, apoi ea se admite numai în condițiile și cu respectarea procedurii stabilite de organele de stat pentru ocrotirea monumentelor și în conformitate cu prevederile legislației în vigoare.

Monumentele, care se află în proprietatea statelor străine, organizațiilor obștești, a cetățenilor străini și aduse temporar în Republica Moldova, sunt protejate de stat în condițiile Legii privind ocrotirea monumentelor, ale contractelor respective și pot fi scoase din Republica Moldova la dorința proprietarului în

baza certificatului, care adevărește faptul aducerii lor.);

- *obiectele cu o vechime mai mare de 100 de ani, cum ar fi diferitele inscripții, monedele și stampilele imprimate;*

- *materialele etnologice;*

- *diferitele valori de artă, care sunt materializate prin:*

- *pânze, tablouri și desene complet lucrate de mână pe orice suport și din orice materiale (cu excepția desenelor și produselor industriale ornamentate cu mîna);*

- *opere originale de artă sculpturală din orice materiale;*

- *opere originale de gravură, stampă și litografie;*

- *colecții originale de artă și ansambluri din orice materiale;*

- *incunabule și manuscrise rare, cărți, documente străvechi și diferite publicații, care prezintă interes deosebit (istoric, artistic, științific, literar etc.), separat sau în colecții;*

- *timbre poștale, timbre de impozitare și analogice, separat sau în colecții;*

- *arhive, inclusiv arhive de fonograme, de cinema și de fotografii;*

- *mobilă cu o vechime de peste 100 de ani și diferite instrumente muzicale străvechi.*

Prin import se înțelege regimul vamal, în care valorile culturale introduse pe teritoriul vamal își obțin statutul său numai după ce sunt plătite drepturile de import și sunt aplicate măsurile de politică economică.

Exportul este un regim vamal, în care mărfurile sunt scoase de pe teritoriul vamal fără obligația reintroducerii lor pe acest teritoriu, cu excepția mărfurilor (în cazul nostru a unor valori istorico-culturale), care sunt supuse unor măsuri de prohibiție sau de restricție în cadrul politicii economice. [4]

Procedura de circulație a valorilor istorico-culturale, adică importul și exportul lor, este reglementată atât pe plan național, cât și internațional. La nivel național această procedură este reglementată de Constituția Republicii Moldova, de Codul vamal al Republicii Moldova, de Legea nr.1569-XV din 20.12.2002 *Cu privire a modul de introducere și scoatere a bunurilor de pe teritoriul Republicii Moldova de către persoanele fizice*, de Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr.1185 din 30.09.2003 despre aprobarea *Regulamentului cu privire la modul de introducere și scoatere a bunurilor de pe teritoriul Republicii Moldova de către persoanele fizice*, de Legea nr.108-XIII din 17 mai 1994 *Cu privire la frontiera de stat a Republicii Moldova* și de alte acte normative, care reglementează trecerea bunurilor peste frontiera vamală, dar și de diferite tratate multilaterale încheiate cu diferite organisme internaționale, membru al cărora este Republica Moldova, cum ar fi: *Acordul privind colaborarea serviciilor vamale în problemele sechestrări și restituirii valorilor culturale, scoase din și*

*introduse ilegal în țară*, adoptat la 15.04.1994 la Moscova și intrat în vigoare pentru Republica Moldova din 11.08.1995; *Acordul privind colaborarea și ajutorul reciproc în problemele vamale*, ratificat prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr.396 – XIII din 16 martie 1995; *Acordul cu privire la ordinea tranzitului*, intrat în vigoare pentru Republica Moldova din 08.02.1992; *Acordul privind exportul și importul valorilor culturale*, adoptat la 28.09.2001 la Moscova și intrat în vigoare pentru Republica Moldova din 11.12.2001; *Regulamentul privind procedura de returnare a valorilor culturale exportate și importate ilicit*, adoptat la 09.10.1997 la Bișkek și intrat în vigoare pentru Republica Moldova din 11.06.2002; *Acordul cu privire la restituirea valorilor culturale și istorice statelor de origine*, adoptat la 14.02.1992 la Minsk și intrat în vigoare pentru Republica Moldova din 14.02.1992 etc.

Astfel, în conformitate cu prevederile Legii nr.1569-XV din 20.12.2002 [5], care stabilește modalitatea de trecere peste frontiera vamală a Republicii Moldova de către persoane fizice a mărfurilor, obiectelor de uz personal și a mijloacelor de transport auto, persoanele fizice au dreptul să introducă pe teritoriul Republicii Moldova *valori culturale* cu condiția prezentării către organul vamal a autorizației eliberate de autoritatea competentă a statului de expediere, respectării stricte a măsurilor de politică economică, achitării drepturilor de import și declarării obiectelor în modul stabilit.

Prin respectarea strictă a măsurilor de politică economică se înțelege respectarea întocmai a tuturor restricțiilor la introducerea și scoaterea din Republica Moldova a valorilor culturale, a mărfurilor și mijloacelor de transport, stabilite din considerente de politică economică, care prevăd licențierea, cotaarea, impozitarea, stabilirea prețului minim și maxim.

Conform prevederilor art.117 al Codului vamal al Republicii Moldova prin achitarea drepturilor de import se are în vedere achitarea unei taxe vamale, a unei taxe pentru procedurile vamale, a taxei pe valoarea adăugată, a accizelor, a taxei pentru eliberarea autorizației respective și a taxei pentru actualizarea valabilității ei și oricăror alte sume, care se cuvin statului pentru importul de valori culturale și care sunt încasate de organul vamal în conformitate cu legislația vamală în vigoare.

În cazul apariției suspiciunilor referitoare la obiectul deplasat, precum că acesta prezintă valoare istorico-culturală, dar persoana fizică nu dispune de autorizația respectivă eliberată de autoritatea competentă a statului de expediere, organul vamal va permite trecerea bunului menționat cu condiția prezentării autorizației de la Ministerul Culturii și Turismului al Republicii Moldova, prin care se va confirma costul lui și faptul că obiectul respectiv nu prezintă valoare culturală.

Astfel, valorile culturale trecute de persoane fizice peste frontiera vamală sunt supuse declarării obligatorii conform prevederilor Legii nr.1569 -XV din 20.12.2002, Codului vamal și altor acte normative adoptate în corespundere cu acestea, cu excepția valorilor valutare materializate în bancnote, monede și cecuri

**Vasile TRIPAC,**

lector superior al catedrei „Procedură penală și criminalistică”

a Academiei „Ștefan cel Mare”, master în drept

**Iurie BULAI,**

lector al catedrei „Procedură penală și criminalistică”

a Academiei „Ștefan cel Mare”, master în drept

**Dinu OSTAVCIUC,**

doctorand

### CAUZELE ȘI CONDIȚIILE, CARE FAVORIZEAZĂ SUSTRAGERILE DE VALORI ISTORICO-CULTURALE

Piața ilicită a operelor și obiectelor de artă, deși veche de secole, s-a dezvoltat mult în ultimele decenii și a devenit unul dintre fenomenele negative grave ale societății, avînd și un pronunțat caracter internațional. Sustragerea valorilor istorico-culturale în zilele noastre se face exclusiv în scopul obținerii unor cîștiguri, care pot fi obținute doar din vînzarea acestor obiecte de valoare. În afara infractorilor mărunți, ocazionali, care sustrag obiecte de artă și de cult din apartamente, biserici, mănăstiri, etc., există și alții, care sunt bine organizați și acționează în concordanță cu contractele ferme, care se încheie pe piața clandestină a operelor de patrimoniu.

Cei care comandă sustragerile vizează toate obiectele, care conțin valori deosebite, cum ar fi: colecții numismatice, manuscrise, colecții de timbre poștale, panoplii de arme, bijuterii cu caracter istoric, obiecte de cult, tablouri ale unor pictori consacrați, alte obiecte cu valoare inestimabilă. Bunurile de artă sunt sustrate din galerii de artă, din săli de vînzări, din case private care dețin colecții particulare, din case memoriale, muzee, magazine de anticariat, case de amanet, mănăstiri, biserici, castele etc.

Toate statele ex-sovietice, inclusiv Republica Moldova, se confruntă, după 1990, cu creșterea comerțului ilicit și traficul cu opere de artă. Cauza principală a acestui trafic o constituie criza, prin care au trecut toate fostele republici unionale, precum și lipsa unui cadru legislativ bine pus la punct, care ar viza evidența, gestionarea și ocrotirea patrimoniului istorico-cultural național. Cele mai recente aprecieri demonstrează, că piața ilicită a operelor de artă din Europa realizează anual venituri ilegale de **peste șase miliarde dolari** și este dominată de două filiere bine organizate de traficanți, formate în fond din cetățeni ai fostei Iugoslavii, cu legături și complici în toată Europa, în Federația Rusă, Ucraina, inclusiv și în Republica Moldova.

și Turismului al Republicii Moldova, în care se va specifica costul acestui obiect și faptul că acesta nu prezintă valoare culturală.

Deci, legislația în vigoare interzice scoaterea de către persoanele fizice de pe teritoriul Republicii Moldova a valorilor istorico-culturale, iar în conformitate cu prevederile legislației penale [6] a Republicii Moldova din 18.04.2002 trecerea peste frontiera vamală a Republicii Moldova a valorilor culturale, eludîndu-se controlul vamal ori tăinuindu-le prin ascundere în locuri special pregătite din timp sau adaptate în acest scop, precum și nereturnarea pe teritoriul vamal al Republicii Moldova a valorilor culturale scoase din țară, în cazul în care întoarcerea lor este obligatorie, se califică drept contrabandă cu survenirea răspunderii și pedepsei respective.

Prin *eludarea controlului vamal* conform Hotărîrii Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.19 din 10.07.1997 [7] se înțelege intrarea sau ieșirea din țară prin alte locuri, decît cele destinate acestei proceduri, sau ocolind organele de control vamal, și nu are importanță dacă se recurge sau nu la diferite metode pentru mascarea mărfurilor, obiectelor și a altor valori; prin *tăinuire de controlul vamal* se înțelege neprezentarea pentru control vamal a bunurilor, care se trec peste frontiera de stat (vamală) a Republicii Moldova pe o cale, care împiedică examinarea și constatarea lor, nedeclararea intenționată sau declararea neautentică în documentele vamale sau în alte documente, sau declararea unor date false despre astfel de bunuri în documentele menționate, precum și trecerea efectuată cu folosirea diferitor ascunzișuri, adică a locurilor ascunse ale corpului, hainelor, obiectelor personale etc. (inclusiv și cele fabricate special); trecerea obiectelor cu mijloace reutilate sau acomodate drept ascunziș, sau prin atribuirea unor bunuri a formei altor bunuri, cît și trecerea prin prezentarea la organul vamal drept temei pentru trecerea bunurilor declarate a unor documente false, obținute pe cale ilegală, sau a documentelor care servesc drept temei pentru trecerea altor bunuri.

Deci, după cum vedem din prevederile legii penale în vigoare, nu numai trecerea, dar și nereturnarea pe teritoriul vamal al Republicii Moldova a valorilor istorico-culturale scoase din țară în cazul în care înapoierea lor este obligatorie, constituie de asemenea componentă de infracțiune. În cazul dat această acțiune de contrabandă presupune, că valorile culturale se află de acum dincolo de frontiera vamală a Republicii Moldova, ele pot fi scoase de pe teritoriul vamal al țării atît în mod legal (spre exemplu, ca decor, podoabă ce se poartă individual sau colecție de valori culturale), precum și în mod ilicit (prin una sau mai multe modalități enumerate în alin.4 art.248 a Codului penal în vigoare).

Contrabanda cu valori istorico-culturale constituie o infracțiune cu caracter internațional, deoarece afectează interesele nu numai ale Republicii Moldova, dar și ale altor state, de pe teritoriul cărora se scot sau pe care teritoriu se introduc în mod ilegal bunurile, care reprezintă și constituie valoare culturală sau istorică. Din acest motiv Republica Moldova ca stat membru al diferitelor convenții internaționale

este dateare, împreună cu alte state, să lupte contra acestor activități criminale.

Cît privește *colaborarea serviciilor vamale în problemele sechestrării și restituirii valorilor culturale scoase sau introduse ilegal în țară*, această activitate este reglementată prin Acordul încheiat între statele părți la 15 aprilie 1994 la Moscova și care a intrat în vigoare pentru Republica Moldova la 11 august 1995.

Conform acestui acord prin *valori culturale* se înțelege bunurile cu caracter religios sau laic, care sunt etalate de către statele părți ca avînd importanță pentru arheologie, inclusiv din perioada preistorică, pentru literatură, artă și știință.

Prin *transferul ilegal de valori culturale* se înțelege exportul, tranzitul și importul unor astfel de bunuri, comise cu încălcarea prevederilor prezentului acord, ale altor obligațiuni internaționale ale statelor părți și a legislațiilor lor.

Prin *restituire a valorilor culturale* se înțelege transmiterea de facto a valorilor culturale, reținute în legătură cu tranzitarea lor ilegală, statului exportator de către statul importator sau tranzitar.

Conform prevederilor acordului valorile culturale în cazurile prevăzute de legislațiile statelor părți vor putea fi scoase din țară numai în baza unor *acte aprobatorii*, care sunt eliberate de organele autorizate ale statului exportator.

Serviciul vamal al Republicii Moldova a fost obligat să adere într-o lună la acest Acord, să facă schimbul reciproc de modele ale formularelor actelor aprobatorii și ale amprentelor ștampilelor cu care se autentifică acestea, urmînd în continuare să se informeze reciproc și imediat despre toate modificările acestora.

În conformitate cu prevederile acestui acord [8], persoanele juridice sau reprezentanții lor, care transferă valori culturale, sunt obligate să declare dacă posedă astfel de valori și să le prezinte spre control organelor vamale ale statelor părți împreună cu actele aprobatorii pentru export.

Serviciul vamal al Republicii Moldova este obligat să ia măsuri pentru a asigura reținerea și sechestrarea valorilor culturale neînsoțite de acte aprobatorii pentru export, să informeze imediat despre o astfel de reținere statul exportator și să le restituie.

În cazurile tragerii la răspundere administrativă sau penală a persoanelor, care au transferat valorile culturale, neînsoțite de acte aprobatorii, restituirea acestora statului exportator se va efectua numai după intrarea în vigoare a hotărîrii respective de aplicare a sancțiunii administrative sau sentinței (deciziei) instanței de judecată.

De asemenea, prevederile acestui acord stabilesc obligativitatea statelor membre de a desemna reprezentanții sau persoanele împuternicite în scopul transmiterii și recepționării valorilor culturale restituite. Astfel, valorile culturale reținute de organele vamale sunt restituite reprezentanților împuterniciți, iar toate pretențiile referitoare la restituirea valorilor culturale se examinează de autoritățile statului exportator.

Conform prevederilor art.6 statele părți își acordă gratuit ajutor reciproc

în vederea realizării acestui acord, iar la restituirea valorilor culturale plățile vamale nu se percep.

În temeiul prezentului Acord Republica Moldova efectuează în permanență schimb de informație cu statele părți referitoare la valorile culturale, care în conformitate cu legislația Republicii Moldova pot fi scoase peste hotare în baza actelor aprobatorii, precum și la valorile culturale interzise pentru export; referitor la metodele optime de luptă contra transferului ilegal de valori culturale; referitor la metodele transferului ilegal de valori culturale; face schimb de informație concretă despre persoanele, care practică în mod sistematic astfel de operațiuni, dar și realizează schimb de specialiști în scopurile acumulării experienței de combatere a transferului ilegal de valori culturale.

Astfel, Republica Moldova a confirmat, prin actul aderării sale la acest Acord, atașamentul său față de scopurile și principiile documentelor de constituire a CSI, subliniind faptul că exportul, tranzitul și importul ilegal de valori istorico-culturale cauzează daune patrimoniului cultural al poporului Republicii Moldova, protecția căruia este obligația organelor vamale și a altor organe competente și avînd în vedere prevederile Convenției UNESCO cu privire la măsurile îndreptate spre interzicerea și preîntîmpinarea importului, exportului și transmiterii ilegale a dreptului de proprietate asupra valorilor culturale (adoptată la Haga pe 14 mai 1970), urmărind scopul intensificării luptei contra circulației ilegale a valorilor culturale prin frontierele de stat și întărind astfel colaborarea vamală în acest domeniu.

#### **Referințe:**

1. Codul vamal al Republicii Moldova din 20.07.2000, art.2.
2. Codul penal al Republicii Moldova din 18.04.2002, art.133.
3. Hotărîrea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.19 din 10.07.1997 *Despre practica judiciară în cauzele privind contrabanda și contravențiunile administrative vamale*, pct.5.
4. Codul vamal al Republicii Moldova din 20.07.2000, art.38.
5. Legea nr.1569–XV din 20.12.2002 *Cu privire la modul de introducere și scoatere a bunurilor de pe teritoriul Republicii Moldova de către persoanele fizice*, art.9.
6. Codul penal al Republicii Moldova din 18.04.2002, art.248 alin.4.
7. Hotărîrea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.19 din 10.07.1997 *Despre practica judiciară în cauzele privind contrabanda și contravențiunile administrative vamale*, pct.6.
8. *Acordul privind colaborarea serviciilor vamale în problemele sechestrării și restituirii valorilor culturale, scoase din și introduse ilegal în țară*, adoptat la 15.04.1994 la Moscova, în vigoare pentru Republica Moldova din 11.08.1995, art.3.

care au ajuns acolo pe căi ilegale;

— instituirea unui sistem obligatoriu de verificare a sistemelor de pază tehnică, fizică a obiectelor, unde se dețin, se expun și se păstrează valori istorico-culturale în vederea depistării lacunelor existente, formulându-se propuneri în vederea lichidării obligatorii a neajunsurilor depistate;

— conectarea obligatorie a tuturor instituțiilor, unde se dețin, se expun și se păstrează valori istorico-culturale la pupitrul de pază;

— Ministerul Culturii și Turismului să creeze structuri raionale, care să țină evidența și să controleze toate instituțiile din teritoriu, unde se dețin, se expun și se păstrează valori istorico-culturale, care ar ține evidența lor strictă (asemenea structuri raionale cu cartotecile respective au existat cândva, dar ele au fost lichidate, pierzându-se și cartotecile);

— Direcția pază de stat, cu susținerea financiară a agenților economici și a mecenatilor, la obiectele, care este imposibil să fie conectate la pupitrul de pază, să instaleze sisteme de securitate autonome performante.

În fine, un vechi dicton spune, că stejarul este puternic nu numai prin coroana sa, ci mai ales prin rădăcinile sale. Prin analogie am putea spune, că un popor poate nădăjdui la un viitor bun și frumos numai în cazul în care se pricepe să păstreze intact spiritul strămoșesc, spiritul care trăiește în valorile moștenite de la străbuni. Deci, avem obligația morală să păstrăm, să valorificăm și să ne ocrotim patrimoniul istorico-cultural și să-l transmitem intact, ba chiar îmbogățit, generațiilor care vin.

#### **Referințe:**

1. Кисеев. Уголовный процесс. Кишинев, 2005 г.
2. А. Б. Сахаров. Социальные условия и преступность. М., 1979 г.
3. Șt. Stamat, Factorii care determină comiterea jafurilor // „Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare, Chișinău, 2000.

#### **Bibliografie:**

1. Constituția Republicii Moldova.
2. Codul de procedură penală al Republicii Moldova.
3. Codul penal al Republicii Moldova.
4. Кисеев, Уголовный процесс. Кишинев, 2005 г.
5. А. Б. Сахаров. Социальные условия и преступность. М., 1979 г.
6. Șt. Stamat, Factorii care determină comiterea jafurilor // „Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare”, Chișinău, 2000.

În scopul prevenirii furturilor de valorilor istorico-culturale Republica Moldova a aderat la mai multe actele internaționale, care reglementează evidența, gestionarea și ocrotirea patrimoniului istorico-cultural. Pentru a se concorda cerințelor formulate în convențiile internaționale, s-a adoptat o serie de acte interne, menite să reglementeze aspectele, ce țin de gestionarea și ocrotirea valorilor culturale, printre care:

1. Legea cu privire la protecția monumentelor (22 iunie 1993);
2. Legea cu privire la fondul arhivistic al Republicii Moldova (22 ianuarie 1992);
3. Legea cu privire la biblioteci (16 noiembrie 1994);
4. Legea cu privire la activitățile de publicare (20 aprilie 2000);
5. Legea cu privire la mijloacele audio-vizuale (03 octombrie 1995);
6. Legea cu privire la drepturile proprietății intelectuale și drepturile indirecte (23 noiembrie 1994);
7. Legea cu privire la patentele pentru invenții (18 mai 1995);
8. Legea cu privire la protecția modelelor și desenelor industriale (15 octombrie 1996);
9. Legea cu privire la publicitate (27 iunie 1997);
10. Legea cu privire la educație (21 iulie 1995);
11. Legea cu privire la turism (11 februarie 2000);
12. Legea cu privire la educația fizică și sport (25 martie 1999);
13. Legea cu privire la filantropie și sponsorizare (07 iulie 1995);
14. Legea cu privire la modul de introducere și scoatere a bunurilor de pe teritoriul Republicii Moldova (20.12.2002);
15. Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova despre aprobarea Regulamentului cu privire la modul de introducere și scoatere a bunurilor de pe teritoriul Republicii Moldova de către persoanele fizice (30.09.2003).

În plus, în cadrul Departamentului serviciilor operative al M.A.I. a fost creată o subdiviziune specializată abilitată cu neadmiterea cauzelor penale despre sustragerea bunurilor de patrimoniu și a obiectelor de cult din locașele de cult. Deși s-au luat unele măsuri, numărul infracțiunilor de acest gen rămîne constant pe parcursul ultimilor ani. În medie pe țară se comit anual între 25 și 30 de asemenea infracțiuni, autorii lor fiind identificați și trași la răspundere aproximativ în jumătate din toate cazurile. În conformitate cu cerințele articolului 216 al Codului de procedură penală în cursul anchetării și judecării cauzelor organul de urmărire penală are obligația să precizeze cauzele și condițiile, care au condus la săvîrșirea infracțiunilor, sesizînd organele respective sau persoanele cu funcții de răspundere, care sunt obligate să ia măsurile necesare pentru înlăturarea acestor cauze și condiții.

În opinia savantului Kiseev criminalitatea reprezintă un fenomen social negativ, fiind destul de larg răspîndit în societate. Istoria științelor juridice și sociale

a acumulat mai multe opinii privind cauzele și condițiile apariției criminalității: cele de sorginte teologică stipulând infiltrarea forțelor răului în infractor; concepțiile biologice cu privire la infractorul înăscut; concepția factorilor sociali, conform căreia criminalitatea apare datorită factorilor climaterici, geografici, culturali, morali etc. În secolul trecut s-a remarcat explicarea cauzelor și a condițiilor apariției criminalității cu o teorie complexă, care integrează cauzele de ordin social și psihologic, dar și coraportul lor cu legăturile dezvoltării societății (Diurcheim, R.Merton, T. Sellin, Saterland etc.).

Din punct de vedere filozofic criminalitatea este generată de contradicțiile obiective, care apar în procesul dezvoltării societății și reprezintă aspectul negativ al procesului social. În perioada sovietică drept cauză a apariției criminalității era considerată contradicția dintre necesitățile mari ale omului și posibilitățile limitate oferite lor de sistemul economic, politic și administrativ. În societatea capitalistă se face remarcată contradicția principală dintre caracterul social al producției și însușirea particulară a rezultatelor ei [1, pag.68].

Astfel, existența criminalității, structura și dinamica evoluției sunt determinate de interacțiunea factorilor sociali, care se află la diferite niveluri de dezvoltare și se fac remarcăți în diferite sfere ale vieții [2, pag.5].

Cauza nemijlocită a sustragerilor de obiecte cu valoare istorico-culturală este psihologia economică antisocială, care se manifestă prin convingeri, motive și deprinderi de acaparare. Această psihologie nu este legată, genetic, de un anumit sistem de proprietate și este determinată de diferiți factori:

- **în primul rând** — de formarea politicii de stat, a convingerilor, a idealurilor și a concepțiilor cu privire la proprietatea patrimoniului cultural național;
- **în al doilea rând** — de activitatea practică a organelor de drept, a organizațiilor obștești și a persoanelor oficiale abilitate cu sarcina traducerii în viață a hotărârilor adoptate cu privire la patrimoniului cultural național;
- **în al treilea rând** — de gradul de cultură, de știință, de educație, inclusiv juridică, de mass-media, adică de factorii, care influențează activ și puternic societatea și membrii ei și le formează convingeri corecte despre rolul și valoarea patrimoniului istorico-cultural al societății;
- **în al patrulea rând** — de activitatea juridică și de aplicarea legilor în domeniul valorilor culturale, protecției lor, luptei contra atentatelor la proprietatea străină;
- **în al cincilea rând** — de organizarea măsurilor concrete de luptă contra criminalității, inclusiv de prevenire a ei [3, pag. 146-152].

Prin urmare, cauzele sustragerilor de valori istorico-culturale constau, pe de o parte, în particularitățile sistemului orientării valorice a personalității criminalului, iar pe de altă parte- în ansamblul circumstanțelor externe, care au determinat formarea planului criminal. La condițiile, care mai contribuie la comiterea

infracțiunii, se referă și așa fenomene și procese, care ele înseși nu provoacă, dar ușurează comiterea infracțiunii. Indiscutabil, toate cauzele și condițiile, care contribuie la sustragerea obiectelor și valorilor culturale, trebuie studiate minuțios, dar aceasta este o problemă aparte. Din acest motiv în continuare ne vom opri doar la cele mai importante cauze și condiții, care se referă la nivelul de grijă a persoanelor responsabile pentru păstrarea obiectelor patrimoniului istorico-cultural.

În noaptea spre 31 mai 2006, forțând gratiile de la fereastră, persoane neidentificate au pătruns în interiorul bisericii ”Alexandr Nevski” din Călărași, de unde au sustras obiecte de cult în valoare de aproximativ 80 de mii de lei. Pînă în prezent autorii infracțiunii nu au fost identificați, bunurile sustrate nefiind restituite.

În rezultatul studierii cauzelor penale, intentate în ultimul deceniu, am constatat o serie de cauze și condiții de ordin general, care au contribuit la săvîrșirea acestui gen de infracțiuni:

- lipsa unui sistem centralizat de evidență a bunurilor avînd valoare istorico-culturală;
- lipsa unei cartoteci video și foto a obiectelor cu valoare istorico-culturală însoțită de descrierea bunurilor;
- lipsa unui cadru legislativ adecvat, care ar reglementa clar modul de evidență, gestionare și ocrotire a obiectelor avînd valoare istorico-culturală și de cult;
- lipsa contactelor și a unor acorduri încheiate cu statele, care cel mai frecvent servesc drept puncte de destinație a valorilor istorico-culturale sustrate;
- lipsa sistemelor de semnalizare (sau prezența unora învechite) centralizate conectate la pupitrele de alarmă ale secțiilor de pază;
- lipsa pazei fizice a bisericilor;
- ignorarea de către slujitorii locașelor de cult a sfaturilor de a păstra obiectele de valoare în încăperi bine păzite, în seifuri etc;
- lipsa sau starea deplorabilă a sistemelor secundare de securitate.

Reieșind din cele spuse, intervenim cu un set de propuneri menit să îmbunătățească starea lucrurilor

- desfășurarea diferitelor acțiuni de popularizare a valorilor istorico-culturale pentru sensibilizarea societății și edificarea unor generații de cetățeni, care să respecte patrimoniul istorico-cultural atît autohton, cît și mondial;
- instituirea unui sistem centralizat de evidență a valorilor istorico-culturale;
- întocmirea cartotecilor video și foto ale valorilor istorico-culturale, însoțite de descrierea detaliată a bunurilor;
- elaborarea unei strategii naționale de perfecționare a cadrului legislativ, care să reglementeze evidența, gestionarea, păstrarea și ocrotirea valorilor istorico-culturale;
- încheierea unor acorduri bilaterale cu statele, care servesc drept puncte de destinație pentru valorile istorico-culturale sustrate, în scopul repatrierii celor,

pentru instalarea capcanelor chimice;

5) asigurarea bisericilor cu safeuri pentru păstrarea obiectelor mai prețioase;

6) instalarea în încăperile, unde se păstrează asemenea obiecte, a sistemelor de pază centralizată;

7) să li se propună comunităților religioase să transmită obiectele cele mai de preț instituțiilor de stat spre păstrare.

Însă mai este necesară și munca cu cetățenii, care posedă colecții valoroase. Trebuie să fie atenționați asupra pazei bune a acestor obiecte, să nu le lase în locuri accesibile hoților, cum ar fi, de exemplu, în automobil, la vilă etc., precum și să se îngrijească de întărirea sau chiar schimbarea ușilor șubrede de la intrare, să pună gratii la ferestre și să instaleze sisteme de semnalizare.

În multe cazuri subaprecierea importanței păstrării cu grijă a moștenirii istorico-culturale de către cetățeni, dar și necunoașterea legislației cu privire la paza și valorificarea lor se poate solda cu diferite consecințe negative, cum ar fi pierderea obiectelor de preț din cauza nepăsării sau imprudenței, procurarea obiectelor furate, săvârșirea altor încălcări ale dreptului.

În legătură cu aceasta este necesară intensificarea propagandei normelor de drept, mai ales cu participarea colaboratorilor poliției criminale și a inspectorilor de sector, responsabili de deservirea teritoriilor și a obiectelor. Un rol important în propaganda normelor de drept și răspîndirea cunoștințelor despre moștenirea valorilor istorico-culturale îl are mass-media. Materialele pentru diferite publicații, filmele și emisiunile ar trebui pregătite cu participarea și ajutorul colaboratorilor organelor de drept [2].

Asupra nivelului de combatere a furturilor și altor atentări asupra obiectelor de mare valoare estetică și istorică exercită o influență esențială și neajunsurile existente în activitatea OAI, în special a poliției criminale. La baza acestor neajunsuri stau lipsa orientării permanente exacte în activitate și nivelul profesional redus al colaboratorilor.

Cu toate acestea, în organele de interne trebuie să se elaboreze sistematic planuri complexe de acțiuni operative de investigare pentru preîntîmpinarea furturilor de obiecte de cult și de anticariat din muzee, galerii și din alte locuri de păstrare, inclusiv din apartamentele cetățenilor, să se intensifice lupta contra vînzării obiectelor respective, mai ales a celor furate, cetățenilor străini, inclusiv cetățenilor CSI.

De mare importanță este și instruirea sistematică a lucrătorilor, în cadrul căreia aceștia să acumuleze noi cunoștințe speciale, deprinderi și obișnuințe. Specializarea pe linia luptei contra furturilor și altor tipuri de atentate asupra obiectelor de mare valoare estetică și istorică presupune nu numai eliberarea acestor colaboratori de la îndeplinirea și a altor funcții, dar înainte de toate ei trebuie să întrunească calități morale deosebite, sentimentul înalt al datoriei și responsabilității pentru păstrarea intactă a moștenirii culturale, bune cunoștințe estetice [3, pag. 115].

**Mihai CIUPAC,**

lector superior al catedrei „Investigații operative”

a Academiei „Ștefan cel Mare”

### **PREVENIREA FURTURILOR DE OBIECTE DE MARE VALOARE ESTETICĂ ȘI ISTORICĂ**

Prevenirea cu succes a furturilor de obiecte de mare valoare estetică și istorică presupune efectuarea unui complex de masuri pentru relevarea și înlăturarea cauzelor și condițiilor, care conduc la comiterea acestor infracțiuni, adică a acțiunilor orientate spre neadmiterea și curmarea intențiilor, a tentativelor de comitere a acestui tip de infracțiuni.

Se știe că metodele de săvîrșire a infracțiunilor în cauză țin nemijlocit de condițiile, care contribuie la comiterea lor. În cadrul studierii acestor condiții, în primul rînd, se va acorda atenție condițiilor, care influențează nemijlocit formarea metodelor de săvîrșire a infracțiunilor date. Pe lista acestor condiții vom aminti:

— neajunsurile comise la asigurarea evidenței acestor obiecte, care sunt amplasate în țară;

— neajunsurile comise la asigurarea pazei localurilor, unde se păstrează asemenea obiecte;

— lacunele, pe care le au mai mulți cetățeni în cunoștințele lor legate de prevederile legislației privind păstrarea și utilizarea obiectelor de mare valoare estetică și istorică;

— neajunsurile existente în activitatea specializată a organelor de drept;

— lipsa analizei minuțioase a acestor infracțiuni în majoritatea organelor afacerilor interne;

— cercetarea incompletă, intentarea cu întîrziere și refuzul neîntemeiat de a intenta dosare penale pe asemenea infracțiuni;

— lipsa orientării fixe, permanente pe direcția dată;

— conlucrarea insuficientă a acestor organe cu organizațiile obștești.

Se observă, însă, și alte neajunsuri, care contribuie la săvîrșirea acestui gen de infracțiuni și îl facilitează:

- starea nesatisfăcătoare a ferestrelor și ușilor în locurile de păstrare;

- neajunsuri în lucrul personalului;

- lipsa sistemelor de semnalizare centralizate sau autonome;

- paza insuficientă a încăperilor, unde se păstrează obiectele de mare valoare estetică și istorică.

În legătură cu faptul, că multe obiecte de acest gen se păstrează în muzee,

la expoziții, în galerii, arhive, biserici, dar și în colecții personale, este necesară introducerea unei evidențe stricte, creîndu-se un sistem unic de evidență a lor. Este necesar să se cunoască existența unor asemenea obiecte în localurile respective și să se asigure paza lor corespunzătoare. Persoanelor particulare trebuie să li se comunice necesitatea prezentării în organele de cultură autorizate a unor asemenea obiecte pentru înregistrarea colecțiilor sau obiectelor aparte, precum și persoanelor, care posedă asemenea obiecte în mod ilegal și care se eschivează de la evidența lor; este necesar să fie convinși toți posesorii de obiecte de mare valoare culturală despre necesitatea ținerii evidenței unice; trebuie realizate măsuri pentru relevarea acestor persoane. În scopul preîntâmpinării infracțiunilor de acest gen este necesar să se realizeze un sistem sigur de pază și semnalizare pentru a fi instalat în muzee, biserici și în galerii.

De asemenea trebuie intensificată munca explicativă în mediul populației, prevenind cetățenii despre caracterul păgubos al păstrării neglijente a acestor obiecte. Conducătorilor localurilor, unde se păstrează asemenea obiecte, trebuie să li se indice necesitatea de a interzice lucrătorilor să ia la domiciliu obiecte pentru restaurare sau pentru munca științifică. Asupra eficienței muncii de prevenire a acestor infracțiuni influențează negativ și neajunsurile din activitatea organelor de drept: lipsa orientării juste și permanente pe direcția dată; conlucrarea slabă dintre organele de drept și organizațiile obștești; nivelul profesional scăzut al colaboratorilor.

În legătură cu aceasta se simte acut necesitatea:

- elaborării de planuri și realizarea unor acțiuni complexe îndreptate spre prevenirea acestui gen de infracțiuni;
- intensificarea luptei contra revînzării acestor obiecte către cetățenii străini;
- intensificarea luptei împotriva contrabandei.

Trebuie, de asemenea, intensificată supravegherea persoanelor anterior condamnate pentru acest tip de infracțiuni, dar și a unor categorii de minori.

În practică se întîlnesc și cazuri, în care lucrătorii muzeelor, ai atelierelor speciale de restaurare și ai altor instituții de acest profil iau acasă obiecte de cult în scopul examinării sau restaurării lor, lucru care deseori conduce la pierderea lor.

În cadrul organizării muncii de profilaxie trebuie să se acorde mai multă importanță atragerii la realizarea ei a lucrătorilor din domeniul culturii și cultelor. Specialiștii din domeniul artelor participă activ la inspectarea muzeelor, sălilor de expoziție, bisericilor, ceea ce ne permite să identificăm mai ușor obiectele, care nu sunt păzite sau care sunt păzite insuficient și să luăm măsurile necesare pentru înlăturarea neajunsurilor. Totodată colaboratorii instituțiilor de cultură alcătuiesc cataloage de evidență a proprietății bisericicești.

Luînd în considerație faptul, că influența preoților și a altor slujitori ai cultelor

asupra cetățenilor, și mai ales asupra persoanelor în etate, este în permanentă creștere și mai ținînd cont de faptul că anume ei, oamenii în etate, de regulă, posedă icoane vechi și rare, ar fi bine ca slujitorii cultelor:

- să întrețină discuții cu persoanele respective și să le atenționeze asupra necesității păstrării atente a obiectelor de cult și de anticariat;
- să ia măsuri în privința îmbunătățirii pazei bisericilor și a proprietății lor;
- să aibă grijă de asigurarea bisericilor cu mijloace de semnalizare [1, pag.87].

Întrucît furturile din biserici de multe ori se săvîrșesc de hoți deghizați în pictori restauratori, chiar preoții și slujitorii ai cultelor, trebuie să se anunțe fără întîrziere organele de drept despre persoanele, care se interesează de obiecte de cult, de icoane. Totodată, se recomandă să se înregistreze toate obiectele, care constituie proprietatea fiecărei biserici, într-un registru, descriindu-se detaliat fiecare obiect în parte, iar obiectele și icoanele de valoare mai mare — să fie fotografiate.

De exemplu, în una din regiunile Republicii Belarusi, în scopul prevenirii furturilor din biserici, preoții și alți slujitori ai cultelor sunt instruiți în mod special. În această regiune de frontieră se realizează acțiuni, în comun cu vămile de frontieră, pentru a nu admite transportarea obiectelor de cult peste hotarele țării. Organele de drept țin evidența specială a persoanelor, care pot atenta la obiectele de mare valoare estetică și istorică, dar și a persoanelor predispuse să săvîrșescă asemenea acțiuni. Persoanele respective se află în permanență în cîmpul de atenție al colaboratorilor de poliție. În plus, la trecerea frontierei de stat aceste persoane sunt supuse unui control vamal mai minuțios.

Neajunsurile în asigurarea evidenței obiectelor de mare valoare estetică și istorică sunt strîns legate de neajunsurile în paza încăperilor, unde se păstrează aceste obiecte, inclusiv a apartamentelor persoanelor ce posedă obiecte de anticariat sau colecții individuale. Pentru a înlătura aceste neajunsuri este necesar de introdus în practică sisteme de semnalizare în muzee, galerii, biserici și alte încăperi, unde se păstrează asemenea obiecte. Aceasta este foarte important, deoarece statistica demonstrează, că multe furturi de acest gen se comit anume din încăperile, care nu sunt deloc păzite. Acestea, de obicei, rămîn nedescoperite.

Iată de ce munca de relevare și evidență a obiectelor de preț trebuie însoțită în permanență de acțiuni de studiere a stării lor de integritate. În scopul prevenirii acestui gen de infracțiuni ar fi binevenite următoarele acțiuni:

- 1) efectuarea inventarierii obiectelor de cult în toate bisericile, care activează în Republica Moldova;
- 2) descrierea amănunțită a fiecărui obiect în parte cu indicarea prețului;
- 3) alcătuirea în fiecare biserică a unui catalog foto al obiectelor de cult și al altor obiecte de preț;
- 4) studierea minuțioasă a locurilor posibile de pătrundere a hoților în biserici

Contrabanda cu valori istorico-culturale constă în trecerea peste frontiera vamală a acestor valori, eludându-se controlul vamal ori tăinuindu-le de el prin ascunderea în locuri special pregătite sau adaptate în acest scop, precum și nereturnarea pe teritoriul vamal al Republicii Moldova a valorilor istorico-culturale scoase din țară, în cazul în care returnarea lor este obligatorie.

Atentatele la valorile istorico-culturale sunt caracterizate de un grad sporit de pericol social, complexitate în preîntâmpinare și descoperire, chiar și de specificul personalității făptuitorului/făptuitorilor. Prin săvârșirea acestor fapte se observă dorința făptuitorului de a intra în posesia obiectelor unice de valoare, cât și a obiectelor ce prezintă valoare culturală pentru el sau pentru alte persoane.

Pentru comiterea unor categorii de infracțiuni economico-financiare, inclusiv contrabanda cu valori istorico-culturale, infractorii se asociază, se organizează după reguli stricte, cu promisiuni și jurăminte semnate privind nedenunțarea infracțiunii, sprijinirea și acordarea ajutoarelor familiilor în caz de descoperire, folosesc metode și mijloace, care să prevină descoperirea lor, șterg urmele infracțiunilor, compromit actele de descoperire întreprinse de organele de urmărire penală, iar la nevoie întreprind acțiuni de intimidare ori acționează agresiv și în mod deschis cu dotări de ultimă oră (arme, muniții, mijloace de transport, mijloace de telecomunicații etc.) Din acest motiv descoperirea lor, dar mai ales dovedirea activității infracționale, devine un obiectiv de prim rang al organelor judiciare. Deci, necesitatea perfecționării activității de prevenire a comiterii unor asemenea fapte impune modernizarea instrumentelor și mijloacelor operative, a procedurilor probatorii în strânsă legătură cu asemenea realități.

Evident, în această confruntare, plină de riscuri, de consecințe imprevizibile, sursele folosite trebuie diversificate și protejate. Respectând normele procesual-penale și regulile științifice de administrare a probelor, putem stabili starea reală, adică adevărul, care constituie de fapt scopul final și valoarea fundamentală ale probațiunii.

Pericolul social și economic al contrabandei, dificultățile legate de unele situații dificile ale descoperirii cazurilor de contrabandă cu valori istorico-culturale, impun necesitatea unirii eforturilor organelor de ocrotire a normelor de drept în vederea descoperirii și cercetării infracțiunilor nominalizate. Astfel, în procesul urmăririi penale a cazurilor de contrabandă cu valori istorico-culturale organele de urmărire penală ale Serviciului Vamal vor fi nevoite să conlucreze cu serviciile criminalistice ale M.A.I., ale Ministerului Justiției, cu vameșii Serviciului Vamal și grănicerii. Este benefică și conlucrarea cu serviciile de profil ale altor state. Această conlucrare presupune o delimitare strictă a competențelor persoanelor cu funcții de răspundere și îndeplinirea întocmai a prevederilor legale.

În dependență de variatele modalități de trecere peste frontiera vamală a Republicii Moldova a valorilor culturale organele de urmărire penală trebuie să

La cunoștințele speciale se referă, în primul rând, cele din domeniul artelor, fără de care este imposibil să te orientezi în multitudinea obiectelor de cult și de anticariat, și chiar să descrii corect un obiect sau altul, greșelile și erorile nepermițând, în multe cazuri, utilizarea eficientă a evidenței operative a obiectelor furate și ridicate. Iată de ce colaboratorii organelor de drept specializate trebuie să fie instruiți sistematic cu participarea specialiștilor în domeniul artelor.

Importanța supravegherii și urmăririi persoanelor, care potențial pot săvârși furturi ale obiectelor de mare valoare estetică și istorică, constă în aceea, că numai cu această condiție se poate obține în timp util informația necesară despre o etapă sau alta a desfășurării infracțiunii. În asemenea cazuri colaboratorul poliției criminale trebuie să întreprindă acțiuni, cunoscute atât din practică, cât și din literatura de specialitate, îndreptate la preîntâmpinarea infracțiunii încă la etapa apariției ideii criminale, adică atunci când există deja intenția săvârșirii crimei și este mai ușor să fie curmată. Aici e cazul să indicăm două împrejurări, care vor asigura succesul operațiunii, având în vedere că, de regulă, infractorii sunt înarmați:

- în primul rând, în nici un caz nu trebuie să admitem desfășurarea infracțiunii pînă la momentul, când va exista deja amenințarea pentru viața și sănătatea cetățenilor, care posedă sau asigură paza obiectelor de cult și de anticariat;

- în al doilea rând, indiferent de numărul și caracterul crimelor, acțiunile grupului operativ trebuie să fie pregătite minuțios și din timp, iar colaboratorii poliției, care vor participa la reținere, trebuie să fie concentrați și precauți.

Măsurile de profilaxie generală sunt îndreptate la relevarea, înlăturarea și neutralizarea condițiilor, care contribuie la săvârșirea furturilor de obiecte de mare valoare estetică și istorică. Ele se bazează pe planuri complexe de profilaxie a încălcărilor de drept [4].

Cu toate acestea, alegerea măsurilor mai optime și eficiente de preîntâmpinare a furturilor în cauză depinde mult de munca informațional-analitică. În această activitate trebuie să fie utilizate cele mai diverse surse de informație, care pot fi de două categorii: interne și externe.

La prima categorie se referă materialele dosarelor penale, dosarelor de căutare, materialele de refuz, actele de cercetare și control a încăperilor, unde se păstrează aceste obiecte, precum și informația obținută în urma acțiunilor operative de investigație.

Din a doua categorie fac parte scrisorile și cererile cetățenilor cu privire la neajunsurile existente în asigurarea pazei obiectelor de mare valoare culturală, cazurile de furt, dar și avertizările referitoare la asemenea stări de lucruri a administrației muzeelor și galeriilor de artă, a preoților parohi ai bisericilor etc.

Informația obținută trebuie studiată și analizată cu atenție, ceea ce va permite depistarea anumitor tendințe ale dinamicii și structurii acestui gen de crime, va contura „geografia” lor și contingentul de hoți, va face mai vizibile trăsăturile

caracteristic activității lor criminale și ne va oferi posibilitatea utilizării mai eficiente și mai raționale a forțelor și mijloacelor, de care dispunem.

Printre măsurile de profilaxie generală un rol important îl au acțiunile îndreptate nemijlocit la înlăturarea și neutralizarea cauzelor și condițiilor, care contribuie la săvârșirea furturilor în cauză. La ele se referă, întâi de toate, propaganda de drept și paza tehnică a încăperilor, unde se păstrează obiectele de mare valoare istorică și estetică.

Profilaxia individuală include relevarea persoanelor predispuse la săvârșirea infracțiunilor de acest gen și luarea măsurilor pentru neadmiterea săvârșirii furturilor de obiecte de mare valoare istorică și estetică, de anticariat de către aceste persoane.

Practica arată, că relevarea acestor persoane trebuie să fie efectuată, înainte de toate, din rîndul persoanelor anterior condamnate pentru infracțiuni patrimoniale și mai ales pentru furtul obiectelor în cauză; persoanelor, care se ocupă cu procurarea și vînzarea anticariatului; lucrătorilor din domeniul construcțiilor deghezate în restauratori de biserici; pictorilor-restauratori; colecționarilor de obiecte de cult și anticariat; persoanelor neangajate în cîmpul muncii; persoanelor ce nu au un loc permanent de trai; persoanelor care întrețin legături cu inși bănuți de furtul sau procurarea obiectelor de preț furate și alte persoane criminogene.

Dar profilaxia individuală nu-și va atinge scopul fără studierea atentă a trăsăturilor caracteristice ale fiecărei persoane în parte. Acest lucru se poate face numai în urma acumulării informației necesare de ordin biografic, a informației despre comportamentul persoanei la serviciu, în cercul de prieteni, rude, vecini. Un asemenea studiu va permite prognozarea comportamentului probabil al persoanei, alegerea celor mai raționale și adecvate măsuri de prevenție a comiterii crimelor.

**Referințe:**

1. В.М.Первушин. Расследование краж предметов антиквариата. Москва, 1992 г.
2. Профилактика правонарушений. Проблемы комплексного планирования. Академия МВД СССР, 1989 г.
3. В.М.Первушин. Расследование краж предметов антиквариата. Москва. 1992 г.
4. Профилактика правонарушений. Проблемы комплексного планирования. Академия МВД СССР, 1989 г.

**Anatolie ANDRONACHE,**  
lector superior al catedrei „Procedură penală și criminalistică”  
a Academiei „Ștefan cel Mare”

**UNELE ASPECTE ALE URMĂRIII PENALE ÎNTREPRINSE  
PENTRU DESCOPERIREA ȘI CERCETAREA INFRACTIUNILOR  
DE CONTRABANDĂ CU VALORI CULTURALE**

Dacă ne referim la statul nostru, atunci specificul perioadei de tranziție a generat scăderea producției, creșterea prețurilor și degradarea nivelului de trai, astfel încît au luat amploare atît infracțiunile „clasice”, cît și unele genuri de fapte antisociale specifice economiei de piață.

Au apărut și s-au perfecționat fenomenele de sustragere în proporții deosebit de mari, evaziunile fiscale, actele de contrabandă, scoaterea de bunuri din patrimoniul cultural național, spălarea de bani, punerea în circulație a banilor falși, eschivarea de la achitarea plăților vamale etc.

Un loc aparte în contextul criminalității economico-financiare revine actelor de contrabandă, care constituie o activitate extrem de profitabilă pentru elementele infracționale, numeroși agenți economici și persoane fizice, aceștia îmbogățindu-se de pe urma comerțului cu mărfuri, cu obiecte și valori istorico-culturale provenite din contrabandă.

În momentul săvârșirii unei infracțiuni vamale apare raportul juridic penal concret, care se soluționează judiciar numai în temeiul legii. Legea penală intervine în sfera raporturilor juridice vamale pentru a garanta interesul societății prin buna și normala desfășurare a acestor raporturi sociale. De buna și normala desfășurare a raporturilor juridice vamale depinde respectarea unei serii de interese superioare ale statului, ordinea și disciplina socială în orice activitate de trecere peste frontiera de stat a bunurilor, mărfurilor, obiectelor, a valorilor culturale etc.

Contrabanda cu valori culturale este una dintre cele mai grave fapte susceptibile de a fi săvârșite în sfera rapoartelor juridice vamale, deoarece prin comiterea ei se amenință sau se lezează valorile sociale de maximă importanță, valori ocrotite de lege, respectiv relațiile referitoare la integritatea patrimoniului cultural național.

Contrabanda cu valori istorico-culturale se consideră faptă consumată din momentul trecerii ilegale peste frontiera vamală a obiectelor de contrabandă. Potrivit dispoziției art. 224 alin. 7, valorile culturale în condiții de contrabandă pot fi trecute peste frontiera vamală cu declararea neautentică a acestora în documentele vamale sau prin folosirea frauduloasă a altor documente.

criminală și care urmează a fi confiscate. La percheziție vor fi ridicate obiectele și instrumentele, care servesc pentru ascunderea bunurilor de contrabandă, obiecte care sunt folosite la trecerea vamală pentru camuflarea celor de contrabandă. În unele cazuri percheziția poate fi efectuată și la rudele contrabandistului, dacă există temeiuri pentru a bănuși, că acolo au fost ascunse obiecte, care prezintă interes pentru urmărirea penală.

În cazul urmăririi penale a contrabandei cu valori culturale devine absolut necesară expertiza obiectelor pentru a stabili, dacă acestea reprezintă valori culturale. Pentru aceasta pot fi ordonate expertize complexe (artistică și merceologică), expertize criminalistice (traseologice, dactiloscopice etc.).

O importanță deosebită la descoperirea faptelor de contrabandă o are audierea martorilor. O parte dintre martori devin cunoscuți pînă la pomirea urmăririi penale, alții pot fi stabiliți prin intermediul acțiunilor de urmărire penală și măsurilor operativ-investigative.

Audierea martorilor permite obținerea informațiilor despre infractor, indicii individuali ai acestuia, precum și informații despre existența altor martori ai contrabandei.

Primii vor fi audiați în cauză martorii oculari, care au depistat obiectele de contrabandă (inspectorii controlului vamal, grănicerii, lucrătorii din domeniul transportului, membrii grupurilor turistice sau delegațiilor, pasagerii).

În cazul identificării bănuitului se efectuează reținerea acestuia, iar dacă este necesar — și examinarea corporală sau percheziția corporală. La cercetarea infracțiunilor de contrabandă pot fi reținute persoanele responsabile, care au atins vîrsta de 16 ani, indiferent de cetățenie. Pot fi supuse reținerii și persoanele cu funcții de răspundere cu folosirea situației de serviciu.

La etapa premergătoare reținerii făptuitorilor este necesar să se planifice în amănunte efectuarea acestei acțiuni de urmărire penală ținînd cont de locul reținerii, personalitatea făptuitorilor, numărul acestora. În cazul reținerii unei persoane, care este cetățean al altui stat, este necesar să se asigure prezența interpretului și să se anunțe secția consulară a statului respectiv.

Bănuitul urmează a fi audiat, chiar și prezentat pentru a fi recunoscut. În scopul verificării declarațiilor bănușilor se pot efectua reconstituiri, dacă ultimii acceptă participarea la acestea. Scopul reconstituirilor este de a verifica declarațiile persoanelor implicate, modul de construire a ascunșurilor, modul de eludare a controlului vamal, modul de falsificare a unor documente etc.

Dacă au fost efectuate toate acțiunile posibile de urmărire penală și de investigație operativă, iar făptuitorul nu a fost identificat, urmărirea penală poate fi suspendată (art.287<sup>1</sup> al C.P.P. al Republicii Moldova).

În practica de urmărire penală a cazurilor de contrabandă cu valori culturale pot exista situații, în care ofișerii de urmărire penală ai serviciului vamal urmează

lămurească:

— activitatea ilicită desfășurată, metodele și mijloacele folosite de făptuitori (modalitățile frauduloase, prin care au fost încălcate dispozițiile legale, eschivarea de la controlul vamal, ascunderea valorilor culturale în locuri special pregătite, lipsa documentelor, documente falsificate). În aceste situații cercetarea va trebui să lămurească proveniența documentelor false folosite, locul și persoana care le-a falsificat, inclusiv locurile și persoanele, care au amenajat ascunșătorile în mijloacele de transport;

— făptuitorii, calitatea și contribuția fiecăruia la săvîrșirea infracțiunii (subiectul infracțiunii de contrabandă cu valori istorico-culturale este persoana fizică responsabilă, care la momentul săvîrșirii faptei a atins vîrsta de 16 ani, precum și persoana juridică — legea nu cere ca subiectul să aibă o anumită calitate, ci ne interesează numărul lor, modul de organizare și acționare, mijloacele de care s-au folosit pentru realizarea scopului).

La etapa premergătoare de cercetare a infracțiunii de contrabandă cu valori culturale pot fi evidențiate două situații cel mai des răspîndite:

1) persoană care a comis infracțiunea de contrabandă a fost reținută de colaboratorii controlului vamal și obiectul contrabandei a fost ridicat;

2) a fost depistat și ridicat obiectul contrabandei, însă proprietarul nu este identificat.

În cazul primei situații la etapa premergătoare de cercetare se vor întreprinde următoarele acțiuni de urmărire penală:

- reținerea făptuitorilor;
- percheziția corporală și ridicarea;
- cercetarea locului faptei (locul reținerii făptuitorilor);
- ridicarea obiectelor;
- cercetarea obiectelor materiale ale infracțiunii de contrabandă;
- examinarea corporală a făptuitorilor;
- cercetarea documentelor;
- efectuarea perchezițiilor la domiciliu și la locul de muncă al bănușilor;
- audierea bănușilor;
- audierea martorilor;
- ridicarea mostrelor pentru cercetarea comparativă;
- dispunerea expertizelor.

În cazul celei de-a doua situații se vor întreprinde următoarele acțiuni premergătoare și de urmărire penală:

- cercetarea locului depistării obiectelor contrabandei;
- ridicarea și cercetarea obiectelor;
- audierea martorilor;
- dispunerea expertizelor.

De obicei, urmărirea penală în cazurile de contrabandă este pornită imediat după depistarea faptului contrabandei. Aceasta permite întreprinderea acțiunilor și măsurilor prevăzute de legea procesual-penală în vederea stabilirii circumstanțelor, care urmează a fi dovedite. Dacă informația inițială nu este deplină pentru a se porni urmărirea penală, se vor întreprinde acțiunile permise de lege în vederea verificării informației inițiale și stabilirii existenței sau lipsei temeiurilor pentru pornirea urmăririi penale.

Dintre toate acțiunile de urmărire penală, care nu suferă amânare, o importanță deosebită în situația dată o are cercetarea la fața locului și cercetarea obiectelor contrabandei, deoarece la etapa inițială a cercetării nu există posibilitatea audierii bănuțului (obiectele sunt depistate, dar nu este cunoscută persoana transportatoare). În asemenea cazuri cercetarea la fața locului și cercetarea obiectelor de contrabandă deseori permit stabilirea legăturii dintre urmele materiale de la locul faptei și persoanele bănuțite, sau permit să fie bănuțite persoane concrete.

Pentru cercetarea la fața locului și a obiectelor de contrabandă sunt invitați specialiști-criminaliști, în funcție de particularitățile obiectelor de contrabandă și modalitatea de săvârșire a acesteia. Informațiile obținute sunt folosite pentru căutarea și identificarea infractorilor.

Ofițerul de urmărire penală trebuie să posede capacități de depistare, analiză și fixare a indicilor, particularităților și stării obiectelor contrabandei la efectuarea cercetării acestora. În cazurile contrabandei cu obiecte, care constituie valoare culturală, cercetării pot fi supuse locurile depistării obiectelor sau păstrării lor, încăperi și teritorii, care nu constituie locul infracțiunii, dar pot fi efectuate și examinări corporale ale persoanelor.

Pentru participarea la cercetarea la fața locului sau la cercetarea obiectelor contrabandei pot fi invitați specialiști în funcție de specificul obiectelor contrabandei: merceolog, giuvaer, criminalist, economist, inginer, specialist în domeniul artelor.

În cadrul cercetării se va stabili caracterul contrabandei, mijloacele de săvârșire a acesteia. Principalele urme, în afara obiectelor contrabandei, vor fi urmele materiale create de bănuțit: urmele de mâini, picioare, miros etc.

Cercetarea obiectelor contrabandei, de obicei, este în legătură cu locul depistării acestora. În multe cazuri aceste locuri sunt bagajele persoanelor, hainele, încălțăminte, corpul uman, containere, nișele mijloacelor de transport, coletele poștale etc.

Pentru depistarea obiectelor de contrabandă pot fi utilizate diferite mijloace tehnice: aparatul cu raze Roentgen, detectoare de metale, sonde video, instrumente pentru deschiderea ambalajelor etc.

Cercetarea calitativă a contrabandei cu valori istorico-culturale depinde de capacitatea ofițerului de urmărire penală de a evidenția și studia obiectele contrabandei, în deosebi dacă acestea reprezintă valoare culturală.

La cercetarea diferitelor obiecte este necesar să se indice tipul și forma acestora. Deseori obiectele având valoare culturală nu sunt declarate, fiind anunțate ca neimportante sau că fac parte din lucrurile personale, sau sunt declarate sub alte aspecte (instrumente, accesorii etc.).

În cazurile de contrabandă deseori se efectuează ridicarea documentelor. Lista și caracterul documentelor ridicate depind de specificul obiectului contrabandei. Dacă contrabanda cu valori culturale este efectuată de pasagerii autocarului, trenului sau avionului, vor fi ridicate biletele de călătorie. Biletele de călătorie pot indica itinerarul, care urma să-l parcurgă contrabandistul, localitatea de destinație a obiectelor de valoare culturală etc. Dacă peste frontiera vamală sunt trecute obiecte având valoare istorico-culturală, acestea sunt însoțite de acte speciale (permisiunea Guvernului, permisiunea Parlamentului). În cazul în care sunt obiecte, ce aparțin personal unei persoane fizice și nu reprezintă valoare culturală, dar sunt obiecte ce țin de domeniul culturii, persoana va prezenta un certificat eliberat de Ministerul Culturii și Turismului, care să adeverească, că obiecte date nu reprezintă valoare culturală și pot fi trecute peste frontiera de stat a Republicii Moldova. În alte cazuri scoaterea de pe teritoriul Republicii Moldova a obiectelor de valoare culturală este interzisă.

Examinarea documentelor se efectuează pentru a stabili legalitatea întocmirii acestora, precum și pentru a stabili coincidența conținutului documentelor cu bunurile, care urmează a fi trecute peste frontieră. Dacă pentru examinarea acestora sunt necesare cunoștințe speciale în domeniul criminalisticii, va fi ordonată o expertiză tehnico-criminalistică a documentelor sau, după caz, o constatare tehnico-științifică.

La cercetarea documentelor ca acțiune de urmărire penală se va acorda atenție următoarelor detalii: denumirea documentului, data și locul eliberării, denumirea organului care a eliberat documentul, numele și semnătura persoanei împuternicite, prezența impresiunii de ștampilă, mijloacele de protecție.

Cercetarea documentelor permite stabilirea următoarelor circumstanțe: dacă obiectele depistate corespund descrierilor din documente după cantitate și denumire; care obiecte au devenit obiecte de contrabandă; cine este implicat în actul de contrabandă; cine poate fi audiat ulterior ca martor etc.

În unele cazuri, după efectuarea cercetării locului și obiectelor, după audierea bănuțului, poate să apară necesitatea examinării corporale sau examinării medico-legale în scopul depistării unor obiecte, care pot fi transportate în interiorul corpului uman.

În afara cercetării locului și obiectelor deseori există necesitatea efectuării percheziției mijlocului de transport pentru depistarea urmelor obiectelor de contrabandă și a persoanelor implicate. Percheziția se efectuează și la domiciliul contrabandiștilor în vederea depistării obiectelor și bunurilor dobândite pe cale

joacă un rol esențial în dezvoltarea și prosperarea întregii societăți și ale fiecărui individ în parte. Cu alte cuvinte, valorile culturale reprezintă valorile supreme ale națiunii, care sunt chemate să servească tuturor cetățenilor ei - atât celor din generația de azi, cât și urmașilor.

În rezultatul comiterii contrabandei cu valori culturale țara noastră pierde o parte din moștenirea sa culturală. Societatea și statul pierd o parte extrem de valoroasă și irecuperabilă a tezaurului său spiritual și material. Concomitent fiecare cetățean concret este lipsit de posibilitatea de contact cu valorile istorico-culturale, de îmbogățire a lumii sale spirituale și de satisfacere a necesităților sale estetice.

Astfel, pericolul social al contrabandei cu valori culturale constă în cauzarea unui prejudiciu irecuperabil moștenirii noastre culturale în forma pierderii obiectelor care o alcătuiesc. Menționăm că, de regulă, înseși obiectele rămân întregi, nu se deteriorează, însă ies de sub controlul statului și, astfel, pierd capacitatea de a mai servi cetățenilor. În acest caz statul nu mai are posibilitatea să le utilizeze în scopul educării spirituale a cetățenilor săi, dezvoltării artelor etc.

Astfel, considerăm că obiectul nemijlocit al contrabandei cu valori culturale îl constituie relațiile sociale referitoare la ordinea și condițiile de transportare peste frontiera vamală a statului a valorilor istorico-culturale și interesele legale ale statului, ale persoanelor juridice și fizice legate de ele.

Reieșind din faptul, că alin. 4 al art. 248 al CP incriminează nu doar contrabanda cu valori istorico-culturale, dar și nereturnarea pe teritoriul vamal al statului a acestor valori scoase din țară, în cazul în care returnarea este obligatorie, considerăm că este necesar de completat noțiunea obiectului nemijlocit al respectivei infracțiuni. Astfel el trebuie să includă și dreptul exclusiv al statului de posesie și administrare a valorilor culturale aflate permanent pe teritoriul său [10, pag.412].

Exclusivitatea acestui drept pentru Republica Moldova este determinată de normele internaționale. Unul dintre actele normative internaționale din domeniu este Convenția internațională referitoare la măsurile de interzicere și prevenire a introducerii, scoaterii și transmiterii dreptului de proprietate asupra valorilor culturale din 14 noiembrie 1970.

**Referințe:**

1. Уголовное право. Особенная часть. Учебник для вузов. Под. ред. проф. И. Я. Козаченко, проф. З. А. Незнамова, доц. Г. П. Новоселова. М., 2001 г.
2. Уголовное право. Особенная часть. Учебник для вузов. Под. ред. проф. И. Я. Козаченко, проф. З. А. Незнамова, доц. Г. П. Новоселова. М., 2001 г.

să conlucreze cu serviciile operative ale M.A.I. sau S.I.S în vederea identificării făptuitorilor sau stabilirii altor circumstanțe importante pentru cauză.

Randamentul combaterii contrabandei cu obiecte, care constituie valori istorico-culturale, este dependent de gradul de informare și profesionalism al persoanelor, care efectuează controlul vamal, de gradul de informare a acestora despre pregătirea pentru trecerea peste frontieră a obiectelor culturale, care prezintă obiectele indicate și posibilitatea de tănuire a acestora în condiții concrete. În cazul trecerii prin locuri neautorizate depistarea obiectelor și persoanelor rămâne pe seama grănicerilor.

În cazul survenirii informației despre pregătirea unei infracțiuni de contrabandă, aceasta este transmisă serviciilor, care se ocupă nemijlocit de controlul vamal. În unele situații aceste controale vamale pot fi efectuate și cu participarea ofițerului de urmărire penală, în gestiunea căruia se află cauza penală.

Eficiența acțiunilor întreprinse în vederea depistării obiectelor de contrabandă este evidentă în situațiile depistării loturilor mari de obiecte, care constituie valoare culturală, și totodată se identifică persoana transportatoare. Deseori pentru identificarea acestora este necesară interacțiunea serviciilor vamale ale statelor vecine, care pot furniza informații despre potențialii contrabandiști cu obiecte de valoare istorico-culturală.

**Dr. Alexandru ZOSIM,**  
lector superior al catedrei „Drept penal și criminologie”  
a Academiei „Ștefan cel Mare”,  
conferențiar universitar interimar

### CONTROVERSE VIZÎND OBIECTUL CONTRABANDEI CU VALORI ISTORICO-CULTURALE

Spre deosebire de Codul Penal al RM din 1961, Codul Penal din 2002 se remarcă prin schimbări esențiale referitoare la structura și conținutul normelor, care stabilesc răspunderea penală pentru infracțiunile economice, denumite în teoria dreptului penal *“Infracțiuni vamale”*.

În noul cod a apărut un bloc de norme, care stabilește răspunderea penală pentru infracțiunile comise în sectorul economic, iar mai precis — într-o sferă atât de importantă, cum este activitatea economică externă. El a fost inclus în cap. X al CP, întrucât infracțiunile respective pînă la urmă atentează la activitatea economică normală a statului.

Astfel, cap. X include două infracțiuni din categoria analizată: contrabanda (art. 248) și eschivarea de la achitarea plăților vamale (art. 249).

Respectivele infracțiuni sunt reunite prin obiectul lor generic, pe care îl reprezintă relațiile sociale, care apar între stat și alte organizații economice în procesul realizării activităților economice cu caracter extern. Contrabanda, după caracterul său juridic, reprezintă una dintre cele mai complicate încălcări de drept. Diversele interpretări ale esenței acestei componente a infracțiunii deseori conduc la comiterea unor greșeli serioase în practica de aplicare a dreptului, ceea ce în consecință conduce la încălcarea gravă a drepturilor persoanelor juridice și fizice, ale statului și societății în ansamblu.

Reieșind din aceste considerente, analiza celor mai discutabile probleme de calificare a infracțiunii de contrabandă se prezintă a fi extrem de actuală.

În primul rînd, aceasta se referă la noțiunile *obiect nemijlocit* și *obiect material* al contrabandei, referitor la care există serioase divergențe de opinii ale specialiștilor în domeniu.

Menționăm că termenul **contrabandă** provine din limba italiană și are la bază cuvintele *contra* - împotriva și *bando* - dispoziție de stat [1, pag.402].

În literatura de specialitate nu se expune o opinie unică a specialiștilor referitor la obiectul nemijlocit al contrabandei în general.

Astfel, nu putem fi de acord cu opinia expusă în manualul de drept penal publicat sub redacția autorilor I. I. Kozachenko, I. A. Neznamov, G. P. Novosiolov,

cum că obiect nemijlocit al contrabandei sunt mărfurile [2, pag.402]. Aceasta contravine poziției unanim acceptate în doctrina dreptului penal, conform căreia prin obiect nemijlocit se înțeleg valorile și relațiile sociale concrete, lezate în rezultatul comiterii infracțiunii [3, pag. 93;153].

Cu mult mai obiectivă pare a fi poziția autorilor manualului de drept penal editat sub redacția lui L. D. Gauhman, L. M. Kolodkin și S. V. Maximov, care consideră, că obiectul nemijlocit al contrabandei îl constiuie relațiile sociale, care asigură realizarea intereselor bugetului de stat la acele compartimente, care se formează prin intermediul plăților vamale [4, pag.517].

Aproape de această opinie este și poziția lui Ignatiuk A. Z., care consideră, că obiect nemijlocit al contrabandei pot fi doar interesele statului în sfera activității economice externe [5, pag.43].

Nu putem fi de acord nici cu poziția autorului rus Verin V. P., care afirmă, că contrabanda atentează la monopolul statului asupra comerțului exterior [6]. Apreciem, că referitor la această sferă a economiei ar fi corect să utilizăm, după cum propun și Boiko A. I., Rodina L. I., termenul de „monopol al statului asupra politicii de comerț exterior” [7, pag.123].

Reieșind din cele expuse, trebuie să menționăm, că contrabanda cu valori culturale are un obiect nemijlocit mult mai îngust, decît contrabanda în general.

Autorii manualului de drept penal editat sub redacția lui L. D. Gauhman, L. M. Kolodkin și S. V. Maximov consideră, că obiectul nemijlocit la contrabandei cu valori culturale este moralitatea socială [8, pag.521]. Nu putem fi întru totul de acord cu această poziție mult îngustată.

O serie de specialiști moldoveni consideră, că în cazul contrabandei cu valori culturale obiectul juridic special al infracțiunii îl constituie relațiile sociale referitoare la circulația legală a valorilor culturale [9, pag.470].

Interesul față de investigarea aspectelor juridico-penale ale protecției valorilor culturale a sporit mult în ultimul timp, deoarece majoritatea componentelor de infracțiune, care atentează la ele, au fost introduse în legislația penală în 2002, odată cu adoptarea unui nou Cod Penal. Considerăm că anume prin aceasta se lămurește faptul, că în lucrările anterioare consacrate acestei probleme nu se ridica problema noțiunii unor astfel de infracțiuni, iar natura antisocială a acestora era relevantă unilateral.

Considerăm că la determinarea esenței acestei infracțiuni trebuie să reieșim mai întîi din valoarea obiectului material al infracțiunii. Astfel, valorile culturale reprezintă elemente indispensabile ale moștenirii noastre culturale. Ele reflectă cultura materială și spirituală a societății, istoria multiseculară a dezvoltării ei, evidențiind poporul ca entitate aparte și determinînd locul lui în cultura civilizației mondiale. Valorile culturale prezintă nu doar mărturii excepționale ale trecutului. Concentrînd în sine experiența umană în manifestările ei cele mai pozitive, trecutul

această notiță de asemenea se indică autoritatea de poliție, care trebuie notificată în cazul descoperirii și recuperării valorii sustrate.

Aceste acțiuni ale Interpol-ului ameliorează combaterea furturilor și a traficului de bunuri istorico-culturale, însă acest lucru nu este nici pe departe suficient, deoarece, după cum a declarat în unul din interviurile sale acordate mass-mediei domnul Raymond E. Kendal, Secretarul General al OIPC—Interpol, numai 11 % din cele peste 40 000 de obiecte sustrate într-un an sunt recuperate și redată adevăraților proprietari [2, pag.124].

Furtul obiectelor de artă ridică nenumărate probleme, care stau în fața investigatorilor. Dintre acestea un loc aparte în prevenirea furturilor revine muncii de educare și informare a cetățenilor, aplicării măsurilor tehnice de securitate, înaintării aspectelor legale în legătură cu restituirea obiectelor de artă sustrate proprietarilor lor de drept etc. Problema principală constă, însă, în protejarea cât mai eficientă a acestor obiecte la locul aflării lor permanente.

Astfel, ar fi binevenită, în primul rând, întocmirea unor inventare complete pentru întregul patrimoniu din proprietate pentru a avea o imagine clară, completată cu fotografii și cu descrierea amănunțită a fiecărui obiect. Aceasta pentru ca, în cazul unui eventual furt, să poată fi completat formularul de dare în urmărire internațională, așa cum s-a procedat în majoritatea cazurilor aflate în prezent pe calculatoarele tuturor autorităților abilitate să ia măsuri în acest sens. Eficiența activității Interpol-ului ar crește considerabil, dacă toți proprietarii de valori de artă și de cult ar realiza aceste măsuri de siguranță, deoarece, în cazul unui furt, este foarte dificil să urmărești ceva, despre care nu știi prea multe.

În plus, în scopul prevenirii furturilor de bunuri culturale majoritatea statelor au adoptat măsuri legislative deosebite, inclusiv crearea unor structuri specializate în cadrul autorităților judiciare, cum ar fi cea din celebrul New Scotland Yard din Marea Britanie - „Brigada artă și antichități”, iar în Franța - „Oficiul central pentru reprimarea furturilor de opere și obiecte de artă”.

După cum vedem, este foarte dificil să protejezi bunurile culturale, mai ales dacă această activitate se desfășurează fără ca polițiile statelor să coopereze eficient. Cu adevărat, fără a coopera între ele, dar mai ales fără a lua toate măsurile posibile de protecție (de ordin legislativ, tehnic etc.), este mult prea dificilă stăvilirea și reducerea (sau, de ce nu - eradicarea) acestui flagel mondial, care aduce grave atingeri înseși istoriei vaste a umanității.

#### **Bibliografie:**

1. В.И. Самарин. Интерпол — международная организация уголовной полиции. Питер, 2004 г.
2. Vasile Troneci. Interpol - poliție fără frontiere. Editura Tehnică, București, 2001.
3. <http://www.interpol.int>.

3. Vezi de ex.: Уголовное право. Часть общая и особенная. Учебник. Под. ред. Л. Д. Гаухмана, Л. М. Колодкина и С. В. Максимова. М., 1999 г.; Botnaru S., Șavga A., Grosu V., Grama M. Drept penal. Partea generală. Vol. I. Chișinău: ed. Cartier, 2005.
4. Уголовное право. Часть общая и особенная. Учебник. Под. ред. Л. Д. Гаухмана, Л. М. Колодкина и С. В. Максимова. М., 1999 г.
5. Игнатюк А. З. Контрабанда и иные правонарушения во внешнеэкономической деятельности. Теория и практика расследования. Минск, 2001 г.
6. Верин В. П. Преступления в сфере экономики. М., 2003 г.
7. Бойко А. И., Родина Л. Ю. Контрабанда: история, социально-экономическое содержание и ответственность. СПб., 2002 г.
8. Уголовное право. Часть общая и особенная. Учебник. Под. ред. Л. Д. Гаухмана, Л. М. Колодкина и С. В. Максимова. М., 1999 г.
9. Botnaru S., Ulianoschi X., Stati V., Iourcanu I., Grosu V. Drept penal. Partea Specială. Vol. II. Chieinru, editura „Cartier”, 2005.
10. Уголовное право. Особенная часть. Учебник для вузов. Под. ред. И. Я. Козаченко, З. А. Незнамова, Г. П. Новоселова. М., 2001 г.

**Ian DOGOTARI,**  
lector al catedrei „Drept polițienesc”  
a Academiei „Ștefan cel Mare”, master în drept

### COOPERAREA INTERNAȚIONALĂ ÎN DOMENIUL COMBATERII TRAFICULUI CU BUNURI ISTORICO-CULTURALE

Obiectele de artă, indiferent de genul lor — artistic, de cult, popular, sunt veritabile mărturii ale istoriei poporului, ale civilizației lui. Ele reprezintă amprenta înaintașilor. Iată de ce bunurile istorico-culturale fac parte din patrimoniul moștenit al poporului respectiv, iar furtul și înstrăinarea acestor bunuri și obiecte sunt infracțiuni încriminate în codurile penale ale tuturor statelor.

Fenomenul furtului operelor și obiectelor de artă a devenit cunoscut odată cu începuturile societății organizate și a căpătat o amploare din ce în ce mai mare pe parcursul dezvoltării acesteia. Astfel, printre primele încercări de a obține bunuri de acest gen putem aminti devastarea mormintelor faraonilor egipteni din Valea Regilor, devalizarea locurilor mortuare etrusce din Italia, dar și trecerea popoarelor barbare pe actualul teritoriu al României și Basarabiei, când au fost distruse numeroase urme materiale ale civilizațiilor dacică și romană. Nu putem lăsa în umbră nici faptele reprobabile ale unor personalități cu renume mondial, cum ar fi Napoleon Bonaparte, care, în timpul campaniilor sale din Italia și Egipt, a adus în Franța, cu titlu de captură de război, obiecte de mare valoare istorico-estetică. În timpul celui de-al doilea război mondial căpeteniile hitleriste, cu cele de peste 1600 de tablouri furate, s-au întrecut care mai de care să pună mîna pe cît mai multe obiecte de artă capturate pe teritoriile ocupate.

Treptat, bunurile istorico-culturale s-au transformat din obiect de admirație estetică în una dintre formele de investire a capitalului, ceea ce a condus la creșterea prețurilor pe piața de desfacere a acestora. Creșterea prețurilor, la rîndul său, a favorizat înmulțirea atentatelor asupra bunurilor istorico-culturale și cazurilor de vânzare ilegală a acestora. De exemplu, dacă în Franța în anul 1997 numărul furturilor de acest gen a constituit 5.569 obiecte de artă, atunci un an mai tîrziu — în 1998 acestea întruneau deja 7.800 obiecte [1, pag. 55]. Informații similare ne parvin prin canalele Interpol-ului și din Germania, Belgia, Cehia, Italia, Federația Rusă și Ucraina.

În zilele noastre hoții de obiecte de artă autentică își fac „meseria” fie din dorința de a obține banii mulți, pe care-i pot scoate relativ ușor din vânzarea obiectelor furate din proprie inițiativă, fie la comanda unor colecționari de obiecte de artă. Ei sunt sau infractori amatori, ocazionali, sau persoane specializate și,

deci, bine organizate și dotate. Aceștia din urmă dispun de contracte sigure pe piața clandestină. Prin urmare, este de la sine înțeles, că combaterea acestui fenomen infracțional trebuie să se realizeze de asemenea de cohorte de specialiști bine pregătiți. Anume din aceste considerente elaborarea planurilor de acțiuni de prevenire a furturilor de bunuri istorico-culturale, de scoatere a acestora din țările deținătoare și-a asumat-o UNESCO. Listele cu bunurile istorico-culturale, care au fost sustrate din muzeele lumii și se află în căutare internațională, sunt întocmite de Uniunea Internațională a muzeelor. Iar rolul decisiv în opera de combatere a furturilor și a traficului ilicit de bunuri istorico-culturale îl deține Interpol-ul.

Acest gen de infracțiuni nu este o problemă nouă pentru Interpol, care, deja în 1925, la numai doi ani de la înființare, a difuzat fotografii ale unor miniaturi și manuscrise prin publicația „International Public Safety”. În prezent Interpol-ul dispune de o bază de date specializată, în care acumulează informații despre toate obiectele de artă și de cult furate. Aceste informații sunt transmise tuturor Birourilor Naționale Centrale ale statelor membre, iar o parte dintre aceste informații sunt accesibile și tuturor locuitorilor planetei prin intermediul sit-ului oficial al Organizației pe Internet [3]. Această bază de date include mai mult de 15 mii de obiecte furate. De două ori pe an (în iunie și septembrie) Secretariatul General al OIPC-Interpol emite un buletin cu desenele și descrierea amănunțită a șase dintre cele mai scumpe bunuri aflate în căutare internațională, care au fost sustrate în anul curent [1, pag. 55].

Interpol-ul anunță în căutare internațională atît infractorii (pentru arestarea cărora există mandat), cît și operele de artă căutate. Membrii Secretariatului General al Organizației studiază amănunțit modalitatea de acțiune (*modus operandi*) a infractorilor, întocmind cartoteca acestora în scopul descoperirii cu mai multă ușurință a infracțiunilor săvîrșite de aceeași persoană. Îndată ce sunt identificați infractorii, Interpolul difuzează datele referitoare la semnalmentele lor tuturor polițiilor statelor afiliate Organizației. Difuzările cuprind, pe lîngă datele de identitate, și pseudonimele (poreclele) utilizate de infractori, fotografiile și amprentele lor digitale, dacă se dispune de ele. Totodată, sunt difuzate și amprente descoperite la locul faptei pentru confruntarea cu colecțiile de amprente ale poliției. În dependență de scopul urmărit se editează **notițe cu colț roșu** (pentru indivizii urmăriți pentru arestare în vederea extradării), **notițe cu colț albastru** (pentru localizarea lor) sau **notițe cu colț verde** (în cazul recidiviștilor). În fine, pentru difuzarea caracteristicilor obiectelor furate se editează o notiță „*Objet vole*” sau „*Stolen objects*”, care cuprinde obiectul infracțiunii cu toate detaliile sale: data furtului, țara, instituția sau persoana fizică păgubită, plus o fotografie, dacă este disponibilă [2, pag. 122]. Acest tip de notițe se difuzează galeriilor de artă, sălilor de vânzări, magazinelor de anticariat, caselor de amanet, muzeelor, autorităților vamale și altor instituții, care pot participa la identificarea obiectelor furate. În

aceluiși an în țara noastră a fost creat Biroul Național Central (BNC) Interpol, care activează ca subdiviziune a Ministerului Afacerilor Interne. BNC Interpol asigură cooperarea și schimbul de informații între organele de drept ale Republicii Moldova și organele de drept ale altor state în scopul descoperirii și cercetării infracțiunilor în diverse domenii, printre acestea numărându-se și combaterea furturilor de valori istorico-culturale și obiectelor de anticariat.

Conform datelor oferite de BNC Interpol din Republica Moldova, cel mai mare număr de furturi de bunuri istorico-culturale a fost înregistrat în Germania și Rusia.

Interpolul selectează anumite seturi de materiale, care sunt accesibile publicului larg prin intermediul web site-ului oficial al OIPC Interpol, avînd menirea să promoveze informația, care ar fi de folos la prevenirea crimelor de nivel internațional. Conform informației prezentate pe web site-ul oficial al Interpolului, în anul 1997 în Franța a fost înregistrat furtul a 5.569 opere de artă, iar în 1998 - tocmai 7.800. Pentru a contribui la combaterea traficului internațional de opere de artă furate, Interpolul a produs Stolen Works of Art (CDROM), fiind destinat organelor de drept, serviciilor vamale, colecționarilor, amatorilor de opere de artă etc. Aici sunt prezentate mai mult de 14.000 de picturi, sculpturi și tapiserii cu diverse criterii de căutare: denumirea lucrării, numele autorului, descrierea lucrării, dimensiunile și tehnica folosită la confecționare.

Un alt pas important întreprins întru combaterea infracțiunilor contra patrimoniului cultural a fost semnarea, în anul 1985, de către statele membre ale Consiliului Europei, a Convenției europene asupra infracțiunilor privind bunurile culturale. Fiecare stat parte la această Convenție și-a asumat angajamentul să întreprindă măsuri adecvate consolidării conștiinței publice privind necesitatea protejării bunurilor culturale, dar și în vederea cooperării eforturilor statelor pentru prevenirea acestui gen de infracțiuni și descoperirea bunurilor culturale deplasate ca urmare a comiterii acestor infracțiuni.

La 14 noiembrie 1970, la Paris, a avut loc cea de-a XVI-a sesiune a UNESCO, care a adoptat Convenția asupra măsurilor ce urmează a fi luate pentru interzicerea și împiedicarea operațiunilor ilicite de import, export și transfer de proprietate asupra bunurilor culturale. Statele participante au conchis, că schimbul de bunuri culturale între popoare, în scopuri științifice, culturale și educative, conduce la aprofundarea cunoașterii civilizației umane, îmbogățește viața culturală a tuturor popoarelor și naște respectul mutual între națiuni, întrucît bunurile istorico-culturale reprezintă unul dintre elementele fundamentale ale civilizației și culturii popoarelor și își dobîndesc adevărata valoare prin cunoașterea precisă a originii, istoriei și contextului în care au apărut.

În cadrul acestei sesiuni s-a subliniat în mod special, că fiecare stat are datoria să protejeze patrimoniul constituit din bunurile istorico-culturale, care există

**Ludmila ȘUBELIC,**  
master în drept, Academia „Ștefan cel Mare”

### **SUSTRAGEREA DE BUNURI ISTORICO-CULTURALE**

Făurirea societății democratice, dezvoltarea și consolidarea relațiilor sociale civilizate - toate acestea sunt indisolubil legate de creșterea nivelului de cultură al națiuni, de combaterea fenomenelor infracționale. Cert este, însă, că, paralel cu tendința majorității membrilor societății de a cunoaște mai bine valorile istorico-culturale naționale, importanța lor, totuși pe parcursul ultimilor decenii a crescut și frecvența atentatelor asupra acestor bunuri.

Distrugerile de patrimoniu, neglijențele și ilegalitățile în domeniu, proasta gestionare a fondurilor existente, lacunele în legislație, neaplicarea sau interpretarea abuzivă a acesteia, din nefericire au fost și sunt și astăzi destul de multe, situație care favorizează săvîrșirea infracțiunilor de acest gen. Potrivit prevederilor Convenției europene asupra infracțiunilor privind bunurile culturale, anexa III, § 1, constituie infracțiuni contra bunurilor culturale următoarele fapte ilicite:

- a. furturile de bunuri culturale;
- b. însușirile de bunuri culturale, însoțite de violență sau amenințări;
- c. tăinuirea de bunuri culturale, atunci cînd infracțiunea originară este prevăzută în prezentul paragraf, oricare ar fi locul comiterii ei.

Dintre infracțiunile, care atentează la bunurile istorico-culturale, cel mai des se înregistrează sustragerile, indiferent de forma pe care o îmbracă. În legislația națională noțiunea de sustragere semnifică luarea și/sau trecerea ilegală intenționată și gratuită a averii străine în folosul făptuitorului sau al unor persoane terțe, care a cauzat un prejudiciu material real proprietarului sau altui posesor al averii respective, săvîrșită în scop de obținere de profit.

Conform datelor statistice oferite de organele de drept, se constată, că majoritatea bunurilor istorico-culturale se sustrage prin furt, jaf și tîlhărie. Codul penal al Republicii Moldova nu conține articole speciale referitoare la sustragerea acestor bunuri, însă cap. VI al Codului reglementează infracțiunile contra patrimoniului, care se referă la bunuri în general și care pot avea drept obiect material și valorile istorico-culturale. Prin urmare, sustragerea de bunuri culturale se califică în conformitate cu următoarele articole ale Codului penal:

— furtul, adică sustragerea pe ascuns a bunurilor altei persoane, se pedepsește cu amendă în mărime de pînă la 300 de unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 120 la 240 de ore, sau cu privarea de libertate de pînă la 3 ani (art. 186);

— jaful, adică sustragerea deschisă a bunurilor altei persoane, se pedepsește cu amendă în mărime de la 200 la 500 de unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 180 la 240 de ore, sau cu privarea de libertate de la 2 la 5 ani (art. 187);

— tâlhăria, adică atacul săvârșit asupra unei persoane în scopul sustragerii bunurilor ei, însoțit de violență periculoasă pentru viața sau sănătatea persoanei agresate ori de amenințarea cu aplicarea violenței, se pedepsește cu privarea de libertate de la 3 la 6 ani cu sau fără amendă în mărime de la 400 la 1000 de unități convenționale (art. 188).

Pericolul social al acestui gen de infracțiuni nu este determinat doar de valoarea obiectelor sustrase estimată în bani, ci mai ales și înții de toate de valoarea lor istorică, artistică, științifică, de interesul pe care îl prezintă pentru arheologie, artă, literatură etc., de importanța pe care o prezintă pentru patrimoniul cultural național și mondial. De menționat, că însemnătatea obiectelor sustrase este stabilită în temeiul estimărilor experților, în conformitate cu legislația în vigoare.

Nu pot fi considerate ca fiind obiecte materiale ale infracțiunilor contra patrimoniului obiectele, care se află în morminte sau pe ele. Se consideră, că aceste obiecte și-au pierdut valoarea, deoarece rudele sau alte persoane au renunțat benevol la posedarea, folosirea și administrarea lor. Sustragerea deschisă și cea tănuită a unor asemenea bunuri este calificată, conform art. 222 al Codului penal, profanare a mormintelor.

Statistica arată, că majoritatea bunurilor istorico-culturale sustrase sunt vândute colecționarilor, aceste sustrageri fiind comandate din timp. De o cerere mare din partea colecționarilor se bucură obiectele de cult. Așa se explică furturile din biserici și din locuințele enoriașilor, cele mai frecvente fiind înregistrate între anii 1995 -2005. Pe timpuri sustragerile din locașurile sfinte a obiectelor de cult erau considerate drept infracțiuni dintre cele mai grave și, în mod corespunzător, pentru ele se aplicau pedepse aspre, fiind apreciată nu atât valoarea materială, cât valoarea spirituală a bunurilor sustrase.

Putem compara asprimea pedepselor, care se aplicau în timpuri străvechi, cu cea a pedepselor pentru atentatele la valorile istorico-culturale din zilele noastre. De exemplu, Codul lui Hammurapi prevedea pedeapsă capitală pentru furtul din patrimoniul regal sau al templelor. Cât privește poporul român, în evul mediu era prevăzută, prin Pravila Sfinților Apostoli, o pedeapsă aspră pentru hoții de biserici - pedeapsa corporală, și anume: aplicarea a 50 de toiege pe spate și 24 de toiege pe pînțece, precum și impunerea postului pe parcursul a trei ani. Dar cele mai aspre pedepse pentru furtul lucrurilor sfinte, totuși, erau prevăzute în Pravila lui Vasile Lupu din 1646, fiind aleasă pentru aceștia una dintre pedepsele capitale: decapitarea, tragerea în țeapă, arderea de viu, înecarea, îngroparea de viu, spînzurarea sau sugrumarea.

În scopul curmării exportului ilicit de bunuri culturale, inclusiv a celor obținute prin sustragere, legislatorul condamnă, prin articolul 248 alin. (4) al Codului penal, trecerea peste frontiera vamală a Republicii Moldova a valorilor istorico-culturale, eludîndu-se controlul vamal ori tănuindu-le prin ascundere în locuri special amenajate sau adaptate în acest scop, precum și nereturnarea pe teritoriul vamal al Republicii Moldova a valorilor istorico-culturale scoase din țară, în cazul în care returnarea lor este obligatorie.

Art. 9 al Legii cu privire la modul de introducere și scoatere a bunurilor de pe teritoriul Republicii Moldova de către persoanele fizice prevede dreptul persoanelor fizice de a introduce pe teritoriul Republicii Moldova valori culturale cu condiția prezentării la organul vamal a autorizației eliberate de autoritatea competentă a statului de expediere, respectării măsurilor de politică economică, achitării drepturilor de import și declarării în modul stabilit.

La nivel internațional au fost adoptate o serie de convenții, acorduri, tratate cu privire la valorile istorico-culturale, protecția lor, trecerea peste frontiere, asistența reciprocă a statelor în vederea restituirii bunurilor culturale furate etc.

Astfel, între 7 și 24 iunie 1995, la Roma, s-a desfășurat Conferința diplomatică pentru adoptarea proiectului Convenției UNIDROIT privind restituirea internațională a bunurilor culturale furate sau exportate ilegal. Statele participante au subliniat importanța fundamentală a protejării patrimoniului cultural, a schimburilor culturale pentru promovarea înțelegerii între popoare și a răspîndirea culturii pentru bunăstarea omenirii și progresul civilizației. Fiind preocupate de traficul ilegal de bunuri culturale și de daunele ireparabile cauzate în mod frecvent de acesta atât bunurilor respective, cât și patrimoniului cultural al comunităților naționale, tribale, autohtone sau al altor comunități și patrimoniului comun al tuturor popoarelor, îndeosebi prin jefuirea siturilor arheologice și pierderea unor informații arheologice, istorice și științifice de neînlocuit, care rezultă din aceasta, statele părți la Convenție au hotărât să contribuie eficient la lupta împotriva traficului ilegal de bunuri culturale prin stabilirea unui corpus minim de reguli juridice comune destinat restituirii bunurilor culturale statelor contractante și facilitării păstrării și ocrotirii patrimoniului cultural în interesul tuturor națiunilor.

Această Convenție obligă posesorul unui bun istorico-cultural furat să îl restituie (art. 3 pct. (1) al Convenției) și stabilește pentru înaintarea cererii de restituire termenul de 3 ani de la data la care solicitantul a cunoscut locul unde se află bunul cultural și identitatea posesorului și, în toate cazurile, într-un termen de 50 de ani de la data furtului, cu excepțiile prevăzute la art. 3 pct. (5) ale Convenției în cauză.

Un rol important în combaterea criminalității atât pe plan național, cât și pe plan internațional îl are aderarea Republicii Moldova, în anul 1994, la Organizația Internațională a Poliției Criminale (OIPC) Interpol. Ca urmare, la 10 noiembrie a

monumentelor. După comiterea infracțiunii criminalii au dispărut [5].

Dacă obiectele sau documentele sustrase nu posedă importanță istorică, științifică, artistică sau culturală, dar aparțin valorilor culturale în sens mai larg, sustragerea trebuie calificată în dependență de metoda de sustragere: furt, tâlhărie.

La calificarea infracțiunii conform art. 164 al CP al Federației Ruse, nu are importanță cum s-a produs sustragerea — prin furt, jaf, tâlhărie, însușire, dar se va lua în considerație la stabilirea pedepsei. De regulă, sustragerea prin aplicarea violenței este mai periculoasă decât sustragerea fără aplicarea violenței.

Unii autori propun să se califice sustragerea obiectelor avînd o deosebită valoare, comisă printr-un atac tâlhăresc, în cumul cu art. 162 al CP al Federației Ruse. Alții, însă, sunt de părere, ca ea trebuie calificată în conformitate cu art. 164 al CP al Federației Ruse [6, pag. 201].

Noi am susține ideea, că sustragerea bunurilor avînd o deosebită valoare, săvîrșită printr-un atac tâlhăresc, trebuie calificată în cumul cu art. 162 al CP al Federației Ruse doar atunci, cînd cumulează semne agravante ale tâlhăriei, care nu sunt indicate în alin.2 al art. 164 al CP al FR (pătrundere prin efracție în încăpere, în alt loc de depozitare sau locuință; aplicarea armei sau altor obiecte folosite în calitate de armă; cauzarea de daune în proporții deosebit de mari; vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății). Concluzia se întemeiază faptul, că în cazul calificării infracțiunii trebuie să-și găsească oglindire și pericolul social, care este criteriul de bază al stabilirii sancțiunii. Dacă sustragerea s-a produs în circumstanțele enumerate mai sus, atunci ea va fi calificată în conformitate cu alin.1 al art. 164 al CP al FR, care prevede privațiune de libertate pînă la 6 ani. Săvîrșirea tâlhăriei în aceleași circumstanțe se califică, conform alin.2 al art. 162 al CP al FR, cu privațiune de libertate pînă la 12 ani. Dacă s-au sustras bunuri avînd de o valoare deosebită de către un grup de infractori, care sau înțeles în prealabil, sau de către o organizație criminală, sau acțiunile lor au condus la distrugerea sau deteriorarea lor, atunci infracțiunea va fi calificată în conformitate cu alin.2 al art. 164 al CP al FR, care prevede privațiune de libertate pe un termen de la 8 pînă la 15 ani.

Este discutabilă și următoarea problemă: cînd infracțiunea se consideră consumată în cazul în care este comisă printr-un atac tâlhăresc - la etapa atacului cu scopul sustragerii bunurilor sau din momentul stăpînirii bunului? Unii sunt de părere, că infracțiunea se consideră consumată din momentul stăpînirii, și aceștia fac trimitere la art. 158 al CP al FR (furt), care înțelege prin sustragere trecerea ilegală, gratuită a averii proprietarului din fondurile sale în proprietatea personală a infractorului sau în proprietatea altor persoane cu scop de obținere a profitului. Deci, calificarea în conformitate cu art. 164 al CP al FR necesită stabilirea cuantumului prejudiciului cauzat prin infracțiune [7, pag. 212].

Cea de-a doua părere susține, că infracțiunea dată se consumă din momentul atacului, indiferent dacă vinovatul a putut sustrage obiectele, deoarece tâlhăria are

pe teritoriul său, împotriva furtului, săpăturilor arheologice clandestine și exportului ilicit. Statele părți la Convenție recunosc, că operațiunile ilicite de import, export și transfer de proprietate asupra bunurilor culturale constituie una dintre cauzele principale ale sărăcirii patrimoniului cultural al țărilor de origine a acestor bunuri și că o colaborare internațională ar constitui unul dintre mijloacele eficiente de protejare a respectivelor bunuri istorico-culturale împotriva tuturor pericolelor, care decurg din aceste practici. În acest scop statele părți se angajează să le combată prin toate mijloacele de care dispun, și mai ales suprimîndu-le cauzele, oprindu-le desfășurarea și ajutînd la efectuarea reparațiilor, care se impun.

E știut, că criminalitatea are o influență nefastă destul de serioasă asupra climei social-psihologice din societate, a creșterii nivelului ei de cultură și, în fine, asupra progresului societății.

Cauzele și condițiile, care favorizează comiterea infracțiunilor contra valorilor istorico-culturale, sunt protecția insuficientă sau chiar lipsa acesteia, lacunele existente în legislația națională cu privire la protecția valorilor istorico-culturale, activitatea insuficientă a organelor de stat competente, precum și atitudinea indiferentă a cetățenilor față de procesul de prevenire a acestor încălcări. Misiunea de combatere a infracțiunilor, care atentează la valorile istorico-culturale, revine nu numai organelor de menținere a ordinii publice, ci și întregii societăți — obligația cetățenilor de protecție a valorilor culturale este consfințită în art. 59 al Constituției Republicii Moldova. Asemenea acțiuni, efectuate în colaborare, vor spori încrederea populației în organele puterii de stat și vor îmbunătăți imaginea lor în ochii poporului.

În acest sens este necesar ca legislația în vigoare să fie conformată realităților și necesităților societății, se cere întreprinderea de acțiuni din partea organelor de stat abilitate în scopul evidenței exacte și mai stricte a bunurilor istorico-culturale naționale, consolidarea eforturilor organelor de stat și a cetățenilor la promovarea, conservarea și protejarea tezaurului istorico-cultural național, combaterea mai sigură a infracțiunilor îndreptate împotriva acestuia, elaborarea de către organele de drept a unor măsuri eficiente de prevenire a infracțiunilor, care atentează la valorile istorico-culturale, precum și asigurarea instituțiilor, care dețin valori istorico-culturale, cu sisteme eficiente de protecție și pază, ceea ce ar diminua riscul pătrunderii infractorilor în aceste încăperi în scopul săvîrșirii infracțiunilor.

**Liliana TODERAȘ,**  
lector asistent al catedrei “Procedură penală și criminalistică”  
a Academiei “Ștefan cel Mare”

**ANALIZA JURIDICO-PENALĂ A INFRACTIUNILOR  
DE SUSTRAGERE A OBIECTELOR AVÎND O DEOSEBITĂ  
VALOARE CULTURALĂ ÎN SISTEMUL DREPTULUI PENAL  
AL FEDERAȚIEI RUSE**

Deoarece legislația penală a Republicii Moldova încă nu este perfect dimensionată, acest lucru împiedică lupta eficientă împotriva diferitelor atentate asupra valorilor istorico-culturale naționale, dar mai ales are loc creșterea numărului de sustrageri a acestor valori. Motivul ne-a servit drept imbold pentru o analiză juridico-penală a infracțiunilor de sustragere a obiectelor avînd o deosebită valoare istorică, culturală, științifică, prevăzute în art. 164 al Codului Penal al Federației Ruse, dar și pentru a face mai apoi propuneri în scopul completării legislației penale a Republicii Moldova. Această analiză este doar un temei pentru început, ea necesitînd, în scopul enunțat aici, un studiu mai aprofundat.

Răspunderea penală pentru sustragerea de obiecte avînd o valoare deosebită este prevăzută în art. 164 al Codului penal al Federației Ruse. Componenta acestei infracțiuni are un caracter complicat, deoarece drept metode de sustragere pot fi furtul, însușirile, escrocheriile, tîlhăria.

Infrațiunea aceasta se consideră a fi una dintre cele mai periculoase împotriva proprietății. Astfel, în art. 164 al CP al Federației Ruse se evidențiază aspectul special al sustragerilor nu după metoda utilizată, ci după obiectul de atentare. Norma dată prevede răspunderea pentru „sustragerea bunurilor sau documentelor avînd o deosebită valoare istorică, științifică, artistică, culturală, indiferent de metoda sustragerii”.

Conform Hotărîrii Plenului Curții Supreme de Justiție al Federației Ruse din 25 aprilie 1995 „deosebita valoare istorică, culturală, științifică a bunurilor sau documentelor se stabilește în conformitate cu concluzia expertizei, ea referindu-se nu numai prețul lor, dar și la importanța pentru istorie, cultură, știință” [1, pag.203]. Asumează importanța deosebită a valorilor culturale constituie criteriul de bază al delimitării lor de la alte valori, deoarece aceste obiecte nu pot fi evaluate în bani, ele constituind patrimoniul țării, operă de artă universale. Prin urmare, sunt necesare registre de evidență, care să specifice bunurile și documentele avînd o deosebită valoare istorico-culturală.

În cazul în care expertiza nu recunoaște bunurile sustrate ca avînd o valoare

deosebită, răspunderea penală va fi determinată conform art. 158-162 al CP al Federației Ruse, în dependență de metoda de sustragere. În activitatea practică deseori cauzele penale se califică nu în conformitate cu art. 164 al CP, ci ca simple sustrageri prevăzute în art. 158-162 al CP al Federației Ruse. Cauza principală este lipsa în majoritatea orașelor a experților, care ar fi putut dovedi valoarea deosebită a bunurilor și documentelor sustrate.

Pornind de la locul plasării art. 164 în Codul penal al Federației Ruse, obiectul juridic generic îl constituie relațiile sociale de proprietate. Obiectul nemijlocit coincide cu obiectul generic. Autorul rus A. V. Gaidasov evidențiază și obiectul nemijlocit secundar, pe care îl constituie relațiile sociale de cultură spirituală și materială a societății, deoarece se aduc prejudicii nu doar relațiilor de proprietate, dar întregii economii naționale [2, pag. 196].

Un alt autor rus, S.M. Kocioi, de asemenea consideră necesară existența obiectului nemijlocit secundar, constituit de relațiile de conviețuire socială [3, pag.210].

Deci, prejudiciul real al sustragerilor de bunuri și documente avînd o deosebită valoare este pricinuit înfi de toate nu economiei naționale și relațiilor de proprietate, ci relațiilor spirituale, istorico-culturale ale societății. La aceeași concluzie au ajuns și alți autori, aceștia fiind convinși, că relațiile de conviețuire socială sunt prioritare în fața relațiilor de proprietate.

Obiectul material îl constituie bunurile și documentele avînd o deosebită valoare. În calitate de bunuri apar tablourile, icoanele, lucrările științifice sau artistice. Documentele reprezintă forme materiale, care conțin informații, de exemplu, manuscrise, texte vechi, fonograme, fotografii, publicații etc.

În legea cu privire la introducerea și scoaterea valorilor culturale de pe teritoriul țării (din 15 aprilie 1993 nr.4804-I) al Federației Ruse sunt enumerate obiectele avînd o deosebită valoare. Acestea sunt instrumente muzicale rare, timbre, monede, haine, medalii, sigilii, colecții rare și mostre ale florei și faunei, obiecte care prezintă interes pentru anatomie, paleontologie, arheologie și alte obiecte mobile luate sub protecția statului ca monumente de istorie și de cultură. Această enumerare deși incompletă, ajută la stabilirea valorii obiectului în cazurile cercetate [4, pag.164].

Latura obiectivă a infracțiunii se caracterizează prin sustragerea bunurilor avînd o valoare deosebită în scop de obținere a profitului prin diferite metode de sustragere — furt, jaf, tîlhărie, escrocherie. Dacă sustragerea s-a produs prin mai multe metode, dauna se va evalua în comun. În această privință este concludent următorul exemplu din practica judiciară a Federației Ruse. În iunie 1995 persoane necunoscute au pătruns în incinta SA „Длннăăđđнđ” din Sankt-Petesburg. Amenințînd cu aplicarea violenței o doamnă de 74 ani, care era paznic, infractorii au sustras o lustră veche cu valoarea de 1,5 milioane de ruble aparținînd castelului Babrinski. Lustra se afla la evidența Inspectoratului de stat pentru protecția

avînd valoare națională sau internațională sub aspect istoric, artistic sau științific;

b) ansamblurile: grupuri de construcții izolate sau grupate, care, datorită arhitecturii, unicității și integrării lor în peisaj, au valoare națională sau internațională sub aspect istoric, artistic sau științific;

c) siturile: lucrări ale omului sau opere rezultate din conjugarea acțiunilor omului, precum și zonele incluzînd terenurile arheologice, care au valoare națională sau internațională sub aspect istoric, estetic, etnografic sau antropologic.

**Monumente, care fac parte din patrimoniul natural**, sunt considerate:

a) formațiunile fizice și biologice, care au valoare națională sau internațională sub aspect estetic sau științific;

b) formațiunile geologice și fiziografice și zonele constituind habitatul speciilor animale și vegetale amenințate de dispariție, care au valoare națională sau internațională sub aspect științific sau al conservării;

c) siturile naturale sau zonele naturale, care au valoare națională sau internațională sub aspect științific, al conservării sau la frumuseții naturale.

Legea nominalizată clasifică monumentele în:

- **bunuri imobile**, care pot fi obiecte aparte ori ansambluri de obiecte. Astfel, **monumente aparte sub formă de bunuri imobile** se consideră: obiectele naturale cu valoare geologică, biologică, zoologică, antropologică, arheologică, etnografică, istorică, clădiri, construcții, monumente din cimitire, opere de artă monumentală și de arhitectură, tumuli, stele de piatră, morminte antice izolate, fortificații, drumuri antice, poduri străvechi și apeducte medievale. Iar **ansambluri de monumente sub formă de bunuri imobile** se consideră: teritorii și landsafturi naturale, ansambluri și situri arheologice, care cuprind cetății din pămînt, așezări nefortificate (grădiști, așezări antice, stațiuni ale omului primitiv, grote, peșteri, grupuri tumulare, necropole, straturi cu valoare arheologică), ansambluri de monumente cu valoare istorică, arheologică sau memorială (memorialuri, cimitire), care cuprind obiecte antropologice, valuri de pămînt, stele de piatră, morminte antice izolate, șanțuri antice de apărare, obiecte etnografice, ansambluri și rezervații de arhitectură urbană și rurală (orașe, centre orășenești, cartiere, piețe, străzi, cetăți, ansambluri monastice, curți boierești, parcuri, landsafturi naturale cu obiecte de arhitectură);

- **bunuri mobile** se consideră: obiectele naturale cu valoare geologică, biologică, zoologică, antropologică, obiecte cu valoare numismatică (monede izolate, tezaure de monede și de obiecte antice), etnografică, arheologică (unelte de muncă, obiecte de uz casnic, arme, podoabe și alte piese cu valoare istorică), materiale epigrafice, relice, obiecte cu caracter memorial, monumente ale științei și tehnicii, opere de artă (pictură, sculptură, grafică, obiecte de artă decorativă și aplicată), de anticariat, precum și monumente documentare (acte ori documente scrise de mînă sau dactilografiate, materiale cartografice, fotografii, filme, discuri,

o componență formală [8, pag.238].

Conform Hotărîrii Plenului Judecătorei Supreme a Uniunii Sovietice din 22 martie 1966, în punctul 16, care se referă la „practica judiciară privind cauzele penale săvîrșite prin jaf sau tîlhărie”, prevede că „tîlhăria se consumă din momentul atacului în scopul stăpînirii obiectului, însoțit de violență periculoasă sau de amenințarea aplicării de violență” [9, pag.352]. Din art.164 al CP al FR, în care se vorbește despre sustragerea obiectelor avînd o deosebită valoare, rezultă că este vorba și despre tîlhărie. În cazul dat legiuitorul rus în mod condiționat a admis tîlhăria ca una din metodele de sustragere, deși în realitate tîlhăria nu poate fi considerată sustragere, deoarece art.162 al CP al FR prevede doar „atacul în scopul sustragerii”. Dar putem presupune, că legiuitorul rus, folosind îmbinarea „sustragerea obiectelor și documentelor”, în art.164 admitea în mod condiționat și sustragerea pe calea tîlhăriei fără stăpînirea averii. Din acest punct de vedere săvîrșirea infracțiunii, prevăzută în art.164 al CP al FR, prin atac tîlhăresc se consumă din momentul atacului (sau amenințării cu aplicarea violenței).

Latura subiectivă se caracterizează prin vinovăție în forma intenției directe, îndreptate împotriva bunurilor avînd o deosebită valoare istorică, culturală, științifică, artistică. În practică sustragerea acestor obiecte se comite în scopul comercializării lor ulterioare sau în scopul scoaterii lor la licitații peste hotare, în muzee. În cazurile în care bunurile sustrase posedă o deosebită valoare patrimonială și sunt duse dincolo de hotarele statului, toate acțiunile trebuie calificate în cumul cu art.188 al CP al Federației Ruse (contrabandă).

Subiectul infracțiunii este persoana fizică, responsabilă, care la momentul săvîrșirii infracțiunii a atins vîrsta de 16 ani. În Codul Penal anterior pentru acest gen de infracțiuni erau trase la răspundere și copiii, care au atins vîrsta de 14 ani. Se poate formula opinia, că reducerea vîrstei de tragere la răspundere penală conform art.164 al CP al FR nu este tocmai conformă cu pericolul social al infracțiunii. Dar părerea este discutabilă. În primul rînd, drept criteriu de stabilire a răspunderii penale de la vîrsta de 14 ani este nu pericolul social prevăzut în art.20 al CP al FR, ci capacitatea de a fi sesizat ca adolescent. În al doilea rînd, minorul de 14 ani, de regulă, nu este încă în stare să perceapă deosebita valoare istorică, științifică, artistică sau culturală a obiectelor din motivul particularităților sale morale și psihofiziologice specifice. În al treilea rînd, pedeapsa prevăzută la alin.1 al art.164 al CP al FR va fi prea mare pentru minorul, care se mai află la etapa formării comportamentului său moral.

Dacă persoana avînd vîrsta cuprinsă între 14 și 16 ani a săvîrșit o infracțiune de sustragere a obiectelor cu deosebită valoare patrimonială sau a participat la infracțiune, ea va purta răspundere conform art.158-162 al CP, în dependență de metoda sustragerii [10, pag.440].

În contextul analizei făcute în acest scurt studiu, ași putea propune să se

introducă în Codul Penal al Republicii Moldova o secțiune intitulată „Infrațiuni contra valorilor național-culturale” în capitolul „Infrațiuni contra proprietății”, care să cuprindă și articolul privind „sustragerea obiectelor avînd o deosebită valoare istorico-culturală”, dispoziția căreia o propun în următoarea redacție:

- „Art. \_\_\_\_ „Sustragerea obiectelor avînd o deosebită valoare istorico-culturală”.  
alin.1. Sustragerea obiectelor și documentelor avînd o deosebită valoare istorică, culturală și științifică, indiferent de metoda de sustragere  
alin.2. Aceleași acțiuni comise:  
a) de două sau mai multe persoane;  
b) care au condus la distrugerea sau deteriorarea obiectelor enumerate în alin.1 al acestui articol;  
c) din locașele de cult.  
alin.3. Aceleași acțiuni comise:  
a) de către un grup criminal organizat sau de către o organizație criminală;  
b) cu cauzarea unor urmări grave sănătății persoanei;  
c) printr-un atac tîlhăresc cu scopul stăpînirii bunurilor în proporții mari.

**Referințe:**

1. Российское Уголовное Право. Особенная Часть, Учебник, 2-е издание. Московский государственный университет им. М.В. Ломоносова, под ред. Г.Н.Борзенкова. Москва, 2007 г.
2. Гайдашов А.В. Уголовная ответственность за хищения предметов, имеющих особую историческую, научную или культурную ценность. Москва, 1997 г.
3. Кочои С.М. Ответственность за корыстные преступления против собственности. Москва, 2000 г.
4. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации / Отв. ред. В.И. Радченко. Москва, 2004 г.
5. Похищена старинная люстра // Челябинский рабочий, 1995 г., 28 июня.
6. Уголовное право. Общая часть: Учебник / Под ред. В.Н. Петрашева. Москва, 1999 г.
7. Уголовное право России: Учебник для вузов. Т. 2. Особенная часть / Под ред. А.Н. Игнатова и Ю.А. Красикова, Москва., 1999 г.
8. Уголовное право. Особенная часть: Учебник для вузов / Под ред. И.Я. Козаченко, З.А. Незнамовой и Г.П. Новоселова, Москва, 1997 г.
9. Сборник постановлений Пленумов Верховных Судов СССР и РСФСР (Российской Федерации) по уголовным делам. Москва, 1997 г.
10. Научно-практический комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. Под ред. П. Н. Панченко. Т. 1. Нижний Новгород, 1996 г.

**Sergiu CERNOMOREȚ**,  
lector-asistent al catedrei „Drept penal și criminologie”  
a Academiei „Ștefan cel Mare”, master în drept

**RĂSPUNDEREA PENALĂ PENTRU INFRAȚIUNEA  
DE DISTRUGERE SAU DETERIORARE INTENȚIONATĂ  
A MONUMENTELOR DE ISTORIE ȘI CULTURĂ**

Constituția Republicii Moldova declară, că conservarea și ocrotirea monumentelor istoriei și culturii constituie o obligație a fiecărui cetățean. La rîndul său, statul, reprezentat de organele sale, contribuie la păstrarea, dezvoltarea și propagarea realizărilor culturii și științei naționale și mondiale. Monumentele istoriei și culturii reprezintă acele valori, în scopul protecției cărora legea penală a Republicii Moldova incriminează infrațiunea de distrugere sau deteriorare a lor.

Pentru a determina gradul de prejudiciabilitate al acestei infrațiuni, întîi de toate trebuie să determinăm obiectul ei juridic și material. Obiectul material al componenței de infrațiune, prevăzute la art. 221 al CP al RM, îl constituie:

- monumentele de istorie și cultură;
- obiectele naturii luate sub ocrotirea statului.

Conținutul normativ al art.221 al CP este unul de blanchetă. Pentru stabilirea corectă a conținutului și volumului obiectului ei material, trebuie să efectuăm analiza cadrului normativ existent în materie. Legea Republicii Moldova privind ocrotirea monumentelor [1, art. 1] definește *monumente* ca fiind obiecte sau ansambluri de obiecte avînd valoare istorică, artistică sau științifică, care reprezintă mărturii ale evoluției civilizațiilor de pe teritoriul republicii, precum și ale dezvoltării spirituale, politice, economice, sociale și care sunt înscrise în Registrul Monumentelor Republicii Moldova, ocrotite de stat.

*Registrul Monumentelor Republicii Moldova, ocrotite de stat* [2], se constituie pe baza investigațiilor pluridisciplinare, realizate de Ministerul Culturii și Turismului și instituțiile din subordinea acestui minister, de Ministerul Arhitecturii și Construcțiilor, de Departamentul de Stat pentru Protecția Mediului și Resursele Naturale, de Serviciul de Stat de Arhivă, Academia de Științe, instituțiile de învățămînt superior, de fundațiile obștești, savanți, lucrători ai muzeelor și bibliotecilor, de persoane particulare.

*Monumente, care fac parte din patrimoniul cultural al statului*, sunt considerate:

- a) operele de arhitectură, sculptură sau pictură monumentală, elementele sau structurile cu caracter arheologic, inscripțiile, grotelile și grupurile de elemente

la ambele infracțiuni (fondul ariilor naturale protejate de stat). În cazul distrugerii sau deteriorării obiectelor naturii, aflate sub ocrotirea statului, prin tăierea ilegală a copacilor (de exemplu, a copacilor seculari), săvârșită în proporții mari, fapta (numai în acest caz) se va încadra potrivit dispozițiilor art. 231 al CP, fără a mai fi nevoie de o încadrare adăugătoare a acestei fapte potrivit dispozițiilor art. 221 al CP RM, concurând ca una generală și alta specială.

În aceeași ordine de idei poate exista concursul dintre norma, care incriminează infracțiunea analizată, și cea care prevede infracțiunea de la art. 235 al CP (Încălcarea regimului de administrare și protecție a fondului ariilor naturale protejate de stat). În cazul în care s-a creat pericolul cauzării de daune în proporții mari ori s-au cauzat daune în proporții mari obiectului naturii luat sub ocrotirea statului, care face parte din fondul ariilor naturale, în urma încălcării a regimului de administrare și protecție a fondului ariilor naturale protejate de stat, fapta se va califica doar conform art. 235 al CP al RM.

Cu referire la posibilitatea existenței concursului de infracțiuni dintre infracțiunea prevăzută la art. 221 al CP și infracțiunea de profanare a mormintelor (art. 222 al CP) precizăm, că Legea Republicii Moldova privind ocrotirea monumentelor indică expres, în art.2 alin. (2), că monumentele pot fi obiecte mobile, din categoria cărora fac parte monumente din cimitire. Astfel, în cazul în care persoana profanează mormântul prin distrugerea sau deteriorarea, de exemplu, a stelei sau a pietrei de pe mormânt, care în același timp constituie și un monument al istoriei și culturii, fapta se califică potrivit ambelor articole din considerentele, că în acest caz fapta prejudiciabilă este în întregime cuprinsă atât în componența de infracțiune prevăzută la art. 221 al CP, cât și de cea prevăzută la art. 222 al CP.

Grupul semnelor facultative (metoda, mijloacele, locul, timpul, împrejurările săvârșirii faptei) nu sunt cerute de art. 221 al CP; deci, relevarea acestora nu este obligatorie pentru încadrarea juridică a faptei și va fi luată în calcul doar la individualizarea pedepsei.

Legiuitorul, la incriminarea infracțiunii prevăzute la art.221 al CP al RM, s-a limitat la două fapte normativ instituite de legea penală, constituind elementul material al uneia și aceleiași infracțiuni. Este de menționat modalitatea de incriminare distinctă prevăzută de legea penală a Ucrainei, care prevede două infracțiuni aparte, și anume (înaintându-se drept criteriu obiectul material):

1. art. 298 al CP al Ucrainei „Nimicirea, distrugerea sau deteriorarea monumentelor istoriei și culturii”;

2. art. 252 al CP al Ucrainei „Nimicirea sau deteriorarea teritoriilor ocrotite de stat și a obiectelor fondului rezervațiilor naturale”.

Deși obiectul de atentare al art. 298 al CP al Ucrainei se rezumă doar la monumentele istoriei și culturii, latura obiectivă a acestei infracțiuni se realizează prin trei modalități normative, și anume:

înregistrări audio sau video), cărți (manuscrise, incunabule), ediții vechi și rare.

Baza păstrării fenomenelor orale, sonore și spectaculoase o constituie fixarea lor documentară, inclusiv înregistrarea audio și video, transformarea lor în obiecte protejate ca monumente de cultură.

De asemenea, conceptul de obiect al naturii aflat sub protecția statului se conține și în Legea Republicii Moldova privind fondul ariilor naturale protejate de stat [3, art. 3], care stabilește, că ***fondul ariilor naturale protejate de stat*** include obiecte și complexe naturale cu valoare primordială incontestabilă pentru conservarea biodiversității și habitatelor naturale, pentru studierea proceselor naturale, restabilirea echilibrului ecologic și pentru educația ecologică a populației. Acesta constă din următoarele categorii de obiecte și complexe naturale:

1) delimitate în conformitate cu clasificarea Uniunii Internaționale de Conservare a Naturii:

- a) rezervație științifică;
  - b) parc național;
  - c) monument al naturii;
  - d) rezervație naturală;
  - e) rezervație peisajistică (de peisaj geografic);
  - f) rezervație de resurse;
  - g) arie cu management multifuncțional;
- 2) care nu țin de clasificarea Uniunii Internaționale de Conservare a Naturii:
- a) grădină dendrologică;
  - b) monument de arhitectură peisajistică;
  - c) grădină zoologică;
- 3) stabilite prin alte reglementări internaționale:
- a) rezervație a biosferei (Programul UNESCO);
  - b) zonă umedă de importanță internațională (Convenția Ramsar).

Date despre statutul juridic, apartenența, amplasamentul, regimul de protecție, importanța științifică, cognitivă și recreativă a acestor obiecte și complexe sunt incluse în ***Cadastrul de stat al obiectelor și complexelor din fondul ariilor protejate***.

Literatura de specialitate nu conține o opinie unanim acceptată privind obiectul juridic al infracțiunii incriminate de art. 221 al CP al RM. V.D.Ivanov afirmă, că infracțiunea de distrugere și deteriorare a monumentelor istoriei și culturii atentează în mod principial la moralitatea publică, iar obiectul nemijlocit secundar îl constituie proprietatea asupra bunurilor, care reprezintă monumente ale istoriei și culturii, precizând, totodată, că moralitatea publică reprezintă ansamblul regulilor, tradițiilor, datinilor, obiceiurilor, legilor etc., care contribuie la educarea membrilor societății la orice etapă a dezvoltării lor istorice [6, pag. 283]. Limitarea obiectului juridic nemijlocit numai la moralitatea publică nu corespunde pe deplin voinței

legiuitorului de incriminare a infracțiunii prevăzute la art.221 al CP al RM din considerentul, că prin distrugerea, spre exemplu, a unui obiect al naturii, luat sub ocrotirea statului, nu se prejudiciază, în mod principial, moralitatea publică.

Un grup de autori de la USM arată, în calitate de obiect juridic special al infracțiunii prevăzute de art. 221 al CP al RM, relațiile sociale referitoare la integritatea, substanța și potențialul de utilizare a monumentelor istoriei și culturii sau a obiectelor naturii, luate sub ocrotirea statului [5, pag. 378]. În aceeași ordine de idei, V. M. Lebedeva definește obiectul juridic nemijlocit ca ordinea instituită de folosire a monumentelor istoriei și culturii sau a obiectelor naturii, luate sub ocrotirea statului, care asigură integritatea acestora [7, pag. 243].

Considerăm că definițiile amintite necesită unele precizări, și anume: obiectul juridic nemijlocit al infracțiunii prevăzute la art.221 al CP îl constituie patrimoniul cultural sau natural aflat sub protecția statului. Afirmăția, care se întemeiază pe faptul, că prin săvârșirea infracțiunii prevăzute la art. 221 al CP se aduce atingere nu atât ordinii de folosire a monumentului, sau integrității și substanței obiectului sau bunului, care întruhidează monumentul de istorie sau cultură, ci însuși fondului patrimoniului cultural sau istoric. Este evident, că în realitatea obiectivă prin săvârșirea unei fapte prejudiciabile de distrugere sau deteriorare a monumentelor istoriei și culturii se aduce atingere unui bun, sau complex de bunuri, sau unui obiect etc., care reprezintă o parte componentă a acestui patrimoniu, și nu întregului patrimoniu cultural sau natural aflat sub protecția statului.

Părerile autorilor nominalizați se contrazic prin definirea corelației dintre obiectul juridic generic și obiectul juridic nemijlocit, ultimul reieșind din primul. Este evident că locul de incriminare a infracțiunii de distrugere sau deteriorare a monumentelor istoriei și culturii nu este cel mai potrivit. Ar fi mai corectă amplasarea acestuia în cadrul Capitolului V al CP din considerentul, că prin săvârșirea acestei infracțiuni se nesocotesc obligațiile fundamentale în comparație cu drepturile și libertățile fundamentale, prevăzute de Constituția Republicii Moldova.

Latura obiectivă a infracțiunii prevăzute la articolul 221 al CP al RM se realizează prin:

- fapta de distrugere sau deteriorare a monumentelor istoriei și culturii sau a obiectelor aflate sub ocrotirea statului;
- consecința prejudiciabilă, care se exprimă prin pierderea calităților obiectului grație cărora acesta a fost inclus în Registrul Monumentelor ocrotite de stat sau în Cadastrului de stat al obiectelor și complexelor din fondul ariilor naturale protejate de stat;
- legătura cauzală dintre faptă și consecința prejudiciabilă.

Fapta de **distrugere** în cazul art.221 al CP presupune săvârșirea unor acțiuni/inacțiuni, în urma cărora obiectul reprezentând un monument al istoriei și culturii sau un obiect al naturii luat sub ocrotirea statului, își pierde totalmente trăsăturile

caracteristicile, grație cărora prezenta valoare istorică, artistică, științifică, biologică, etc.

**Deteriorarea**, spre deosebire de fapta de distrugere, constituie acțiuni/inacțiuni, care au drept consecință pierderea doar parțială a aspectului inițial al obiectului, existând posibilitatea restaurării acestuia.

Autorii comentariului Codului Penal afirmă, că fapta de distrugere sau deteriorare prevăzută de art. 221 al CP se poate realiza prin nimicirea, degradarea, lichidarea, stîrpirea lor sau prin acțiuni de incendiere, de dinamitare, inundații, demolare, precum și prin acțiuni mecanice, chimice sau termice[4, pag. 459]. Considerăm că se impune o precizare: distrugerea sau deteriorarea monumentului de istorie și cultură sau a obiectului naturii luat sub ocrotirea statului nu presupune doar cauzarea de prejudicii structurii materiale a acestuia, de exemplu - prin incendiere sau stîrpire. Legea Republicii Moldova privind ocrotirea monumentelor, în articolul 2 alin. (6), stipulează, că monumente pot fi considerate obiectele, care s-au păstrat bine în întregime, în stare fragmentată ori în stare de ruină. În sensul art. 221 al CP fapta se poate realiza prin acțiuni, care conduc doar la reducerea sau lipsirea bunului de acele caracteristici, garție cărora el se considera monument al istoriei și culturii sau obiect aflat sub ocrotirea statului; deci, acestea pot fi realizate, de exemplu, prin lucrări de amenajare a teritoriului sau lucrări de îmbunătățire, de exemplu, de reconstrucție (restaurare) fără permisul dat de organele competente (de modernizare a încăperii, edificiului etc.). Iar inacțiunea, în cazul art.221 al CP, se poate materializa prin acea, că persoana, de exemplu, nu a deconectat aparatele electrice în încăperea, în care se aflau obiectele, ce reprezentau monumentul de istorie sau cultură, în urma cărui fapt acestuia i s-a cauzat un prejudiciu, sau nu a fost stins rugul din apropierea monumentului, provocîndu-se incendiarea unui obiect al naturii aflat sub ocrotirea statului, sau nu s-au luat măsuri de salvare a bunurilor în caz de incendiu (avînd această obligație).

Formularea elementului material al componenței infracțiunii prevăzute la art. 221 al CP se face, utilizîndu-se termenii, care redau atât fapta (acțiunea/inacțiunea), cât și rezultatul acesteia (consecința prejudiciabilă) - deci, componența respectivă este una formală. Consumarea infracțiunii are loc din momentul survenirii *de facto* a consecințelor prejudiciabile cerute de legea penală, adică din momentul aducerii obiectului într-o stare, în care restabilirea (restaurarea) lui nu mai este posibilă, sau în altă stare decît cea inițială. Acțiunile îndreptate spre distrugerea sau deteriorarea bunurilor, care constituie monumente ale istoriei și culturii, însă care nu au cauzat prejudicierea valorii lor culturale sau istorice, trebuie calificate în conformitate cu art. 27 al CP al RM.

Poate exista și concursul de infracțiuni dintre normele, care incriminează infracțiunile prevăzute la art. 221 al CP și 231 al CP („Tăierea ilegală a vegetației forestiere”). Concursul este posibil din considerentele coincidenței obiectului material

biblioteci, depozitele de arhive, precum și adăposturile destinate să adăpostească, în caz de conflict armat, bunurile culturale mobile definite anterior;

c) *centrele*, în cuprinsul cărora se află un număr considerabil de bunuri culturale, așa cum sunt definite la alineatele anterioare, denumite *centre monumentale*.

*Convenția ONU din 14 noiembrie 1970 privind măsurile îndreptate spre interzicerea și prevenirea introducerii, scoaterii și transmiterii ilicite a dreptului de proprietate asupra valorilor culturale* este al doilea document definitoriu în acest sens. Însă Convenția nu se pune accent pe definirea noțiunii de valori culturale, ci mai mult pe enumerarea obiectelor, care constituie valori culturale. De altfel, aceasta prevede, *că valori culturale se consideră valorile cu caracter religios sau laic, pe care fiecare stat le consideră ca prezentînd interes pentru arheologie, perioada preistorică, istorie, literatură, artă și știință și care sunt raportate la categoriile enumerate mai jos:*

a) colecții rare și mostre ale florei și faunei, mineralogiei, anatomiei și obiecte, care prezintă interes pentru paleontologie;

b) valori, care se referă la istorie, inclusiv la istoria științei și tehnicii, la istoria războaielor și societăților, dar și cele referitoare la viața personalităților naționale de vază, oamenilor de cultură, savanților și artiștilor și la evenimentele naționale remarcabile;

c) comorile arheologice (inclusiv obișnuite și secrete) și descoperirile arheologice;

d) părțile componente demontate ale monumentelor artei și istoriei și locurilor arheologice;

e) obiectele cu o vechime de peste 100 de ani, cum ar fi inscripțiile, monedele și ștampilele imprimare;

f) materialele etnologice;

g) valorile de artă:

— pînze, tablouri și desene complet lucrate de mînă pe orice suport și din orice materiale (cu excepția desenelor și produselor industriale ornamentate cu mînă);

— opere originale de artă sculpturală din orice materiale;

— opere originale de gravură, stampă și litografie;

— colecții originale de artă și ansambluri din orice materiale;

h) incunabule și manuscrise rare, cărți, documente străvechi și publicații, care prezintă interes deosebit (istoric, artistic, științific, literar etc.), separat sau în colecții;

i) timbre poștale, timbre de impozitare și analogice, separat sau în colecții;

î) arhive, inclusiv arhive de fonograme, de cinema și de fotografii;

j) mobilă cu o vechime de peste 100 de ani și instrumente muzicale străvechi.

- *nimicirea* presupune aducerea monumentului istoriei și culturii într-o stare improprie, lipsind posibilitatea restabilirii acesteia (arderea completă a unei cetăți din lemn);

- *distrugerea* presupune aducerea de prejudicii monumentului, în urma cărora ultimul își pierde valoarea sa culturală și istorică, deși poate fi restabilită;

- *deteriorarea* este cauzarea de prejudicii, care reduc din valoarea științifică, culturală, istorică sau altă valoare culturală a monumentului. [8, pag. 779].

*Latura subiectivă* se exprimă prin vinovăție în forma intenției directe sau indirecte; adică persoana, care a săvîrșit o faptă de distrugere sau deteriorare a monumentului istoriei și culturii sau a obiectelor aflate sub ocrotirea statului, își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, cu alte cuvinte era conștientă, că obiectul sau ansamblul de obiecte are o valoare istorică, artistică sau științifică, a prevăzut urmările ei prejudiciabile — pierderea de către aceste obiecte sau ansambluri de obiecte a valorii lor, le-a dorit sau admitea, în mod conștient, survenirea acestor consecințe.

În cazul în care persoana, care a deteriorat sau a distrus bunul cu știută intenție, conținutul căreia nu cuprindea în cadrul factorului intelectual prezența caracteristicilor de valoare istorică, artistică sau științifică a obiectului, ci doar ale valorii lui economice, care depășește 500 unități convenționale și a prevăzut daune în proporții mari, fapta respectivă poate fi încadrată conform art. 197 al CP al RM (Distrugerea sau deteriorarea intenționată a bunurilor).

Componența de infracțiune, prevăzută de art. 221 al CP al RM, este o normă specială (conform criteriului obiectului material al infracțiunii) în comparație cu cea care conține componența de infracțiune prevăzută la art. 197 al CP. Specificul obiectului material al infracțiunii se completează și cu specificul laturii obiective a ambelor infracțiuni. Art. 221 al CP instituie răspunderea penală pentru distrugerea sau deteriorarea obiectelor avînd valoare istorică, artistică sau științifică; în mod obiectiv acestui bun pot să nu i se aducă prejudicii — starea lui poate fi îmbunătățită (reconstrucția a unui edificiu, care reprezintă monumentul istoriei și culturii, într-un edificiu modern). În cazul art. 197 al CP consecința prejudiciabilă constă în distrugerea sau deteriorarea entității fizice a bunului [9, pag. 480].

Forma vinovăției este indicată expres de legiuitor. Distrugerea sau deteriorarea din imprudență a monumentelor istoriei și culturii nu atrage angajarea răspunderii penale a persoanei, cu excepția cazului în care dauna pricinuită depășește limitele proporțiilor mari (500 unități convenționale). Astfel de faptă se va încadra conform art. 198 al CP (Distrugerea sau deteriorarea din imprudență a bunurilor).

Motivul și scopul infracțiunii prevăzute la art. 221 al CP nu sunt indicate expres de legiuitor și, respectiv, nu au relevanță juridică. Ele pot fi diferite (războaie, invidie, cu scopul de a ascunde o altă infracțiune, din motive huliganice etc.), luîndu-se în calcul doar la individualizarea pedepsei penale. Considerăm că

reprezintă un grad prejudiciabil mai sporit fapta de distrugere sau deteriorare a monumentelor istoriei și culturii, săvârșită din motive de dușmănie sau ură socială, națională, rasială, religioasă. Asemenea fapte pot conduce la tensionarea relațiilor între diferite grupuri etnice, naționale, religioase, rasiale, aducând atingere în mod direct conviețuirii sociale (care și constituie, conform legislației penale în vigoare, obiectul suprageneric al infracțiunii prevăzute la art.221 al CP al RM). Unul dintre cele mai recente și elocvente exemple de acest fel este fapta de distrugere a statuilor lui Budda din localitatea Bamian (Afganistan) realizată de talibani pe 26 februarie 2001[9].

Drept **subiect** al infracțiunii prevăzute la articolul 221 al CP poate fi:  
- persoana fizică responsabilă, care către momentul săvârșirii infracțiunii a atins vârsta de 16 ani;

- persoana juridică, care desfășoară activitate de întreprinzător, este pasibilă de răspundere penală dacă există una din condițiile prevăzute de art.21 alin. (3) al CP.

Subiect al infracțiunii poate fi și proprietarul bunului, care reprezintă monument al istoriei și culturii, din considerentul, că Legea Republicii Moldova privind ocrotirea monumentelor prevede, în art. 7 alin. (6), că dreptul de a dispune de monumentele, care constituie proprietate privată, este exercitat de proprietar.

#### **Referințe:**

1. Legea Republicii Moldova privind ocrotirea monumentelor, nr.1530-XII din 22.06.93 // Monitorul Parlamentului nr.1/3 din 30.01.1994;
2. Aprobare prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova pentru punerea în aplicare a Legii Republicii Moldova privind protecția monumentelor, nr. 153-XII din 22.06.1993// Monitorul Parlamentului nr. 1/4 din 30.01.1994;
3. Legea RM privind fondul ariilor naturale protejate de stat, 1538-XIII din 25.02.1998 // MO nr.66-68 din 1998;
4. “Codul Penal al Republicii Moldova. Comentariu”, sub red. A.Barbăneagră. Chișinău, Editura ARC, 2003;
5. „Drept penal” Volumul II, S.Brînză, X.Ulianovschi, V.Stati, I.Țurcanu, V.Grosu. Chișinău, Ed. Cartier juridic, 2005;
6. В.Д.Иванов „Уголовное право, особенная часть”. Ростов на Дону, изд. „Феникс”, 2002 г.;
7. „Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации”, под ред. В.М.Лебедева. Москва, изд. „НОРМА”, 2005 г.;
8. „Уголовный кодекс Украины. Научно-практический комментарий”, отв. ред. С.С.Яценко. Киев, изд. „АСК”
9. „Уголовное право, особенная часть”. Учебник для ВУЗ-ов, под ред. Козаченко. Москва, изд. „НОРМА ИНФРА”, 2000 г.
10. <http://nervana.net.ru/buddism/budasia.htm>; [www.easttime.ru/analitic/2/13/180.html](http://www.easttime.ru/analitic/2/13/180.html)

**Andrian PALADI,**

lector-asistent al catedrei “Drept penal și criminologie”

a Academiei “Ștefan cel Mare”, master în drept

### **CONCEPTUL JURIDIC AL VALORILOR ISTORICO-CULTURALE**

„O țară fără trecut și istorie nu are viitor” [1]

Constatăm, că în viața de zi cu zi valorile istorico-culturale sunt tot mai mult amenințate de distrugere nu numai datorită cauzelor obișnuite de degradare, dar și prin evoluția vieții sociale și economice, care le agravează prin fenomene de alterare având un efect mult mai mare. Degradarea sau dispariția unei valori culturale constituie o sărăcire nefastă a patrimoniului cultural nu numai a unui popor concret, ci și a patrimoniului comun al tuturor popoarelor lumii.

Adesea protecția juridică a bunurilor de patrimoniu la scară națională rămâne incompletă din cauza insuficienței resurselor economice, științifice și tehnice ale țării, pe teritoriul căreia se află bunul.

Nu putem vorbi despre mijloacele de salvagardare a valorilor culturale fără a elucida mai întâi noțiunea de valori culturale.

Dicționarul explicativ al limbii române definește termenul de valoare ca fiind însușirea unor lucruri, fapte, idei, fenomene de a corespunde necesităților sociale și idealurilor generate de acestea [2].

Termenul de valori culturale îl găsim definit în mai multe acte normative atât cu caracter internațional, cât și național.

Astfel, o primă definiție a valorilor culturale o găsim în *Convenția pentru protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat*, din 14.05.1954, conform căreia prin bunuri culturale urmează să înțelegem:

a) *bunurile, mobile sau imobile*, care prezintă o mare importanță pentru patrimoniul cultural al popoarelor, cum sunt monumentele de arhitectură, de artă sau istorice, religioase sau laice, terenurile arheologice, grupurile de construcții, care, în ansamblu, prezintă interes istoric sau artistic, operele de artă, manuscrisele, cărțile și alte obiecte de interes artistic, istoric sau arheologic, precum și colecțiile științifice și colecțiile importante de cărți, arhive sau de reproduceri ale bunurilor definite mai sus;

b) *edificiile*, a căror destinație principală și efectivă este conservarea sau expunerea bunurilor culturale mobile definite mai sus, cum sunt muzeele, marile

descoperirii lor, prin specificul calităților personalității infractorului. În ultimul timp se face observată tendința de creștere a numărului sustragerilor de valori culturale comise de grupuri criminale, acestea fiind de cele mai multe ori bine organizate, dirijate și conspirate.

Prin urmare, constatăm, că prevenirea și descoperirea sustragerilor de valori istorico-culturale devine o sarcină prioritară și o cauză de onoare a organelor de drept, realizarea căreia impune mai mult profesionalism, dar și aplicarea unor mijloace juridice corespunzătoare.

Ar fi locul să remarcăm și faptul, că lupta contra criminalității organizate nu trebuie să se reducă doar la descoperirea și cercetarea infracțiunilor deja comise. Unii autori au perfectă dreptate atunci, când susțin, că este necesar să se lucreze atît în direcția depistării formațiunilor criminale deja existente, dar încă nedescoperite, cît și în direcția celor aflate la etapa constituirii pentru a preveni infracțiunile, pe care acestea le-ar putea comite [2, pag.87].

Avîndu-se în vedere gradul înalt de conspirativitate al activității grupărilor criminale, dificultatea demascării lor și dovedirii vinovăției participanților, este important să punem în evidență unul dintre aspectele luptei juridico-penale contra criminalității organizate, care constă în crearea unor condiții de dezbinare, de dezintegrare internă a acestora, dar și demascarea activității grupărilor de către înseși membrii lor. Este vorba despre stimularea așa-numitei activități pozitive post-criminale (căința activă), adică a normelor încurajatoare din legea penală, care prevăd liberarea de răspunderea penală a acelor membri ai grupărilor, care colaborează cu organele de drept în scopul acumulării probelor și demascării complicilor.

Încurajarea penală este un mijloc necesar și, am putea spune, eficient de realizare a sarcinilor legislației penale. Statul și societatea sunt interesate ca procesul de prevenire și descoperire rapidă a infracțiunilor, de recuperare a pagubelor, precum și de corectare a persoanelor, care au neglijat cerințele interdicțiilor juridico-penale, să fie realizat prioritar prin metoda convingerii cu aplicarea măsurilor cu caracter educativ. Drept argument poate servi creșterea numărului de norme încurajatoare, care se conțin în noua legislație penală a Republicii Moldova. Desigur, nu poate fi vorba de atitudine clementă față de toți infractorii. Dar un compromis rezonabil este necesar de fiecare dată, dacă nu contravine scopurilor și sarcinilor politicii penale, moralității sociale și este justificat din punct de vedere practic. De aceea în legislația penală, alături de normele de reprimare, trebuie să fie prezente și norme încurajatoare, care liberează de răspundere penală sau diminuează esențial pedeapsa în cazurile căinței active.

Art.57 al CP al Republicii Moldova prevede o nouă modalitate de liberare de răspundere penală în legătură cu căința activă. Liberarea de răspundere penală în legătură cu căința activă, ca instituție a Părții generale a noului Cod penal, este

Cît privește legislația națională, aceasta a adoptat definiția din Convenția UNESCO amintită mai sus [3].

În timp ce legislația penală adoptă ideea menționată mai sus, Legea culturii [4], în art.2, operează cu următoarele noțiuni:

— *valoare culturală* — rezultat al activității creatoare, care are putere de semnificație într-un anumit spațiu socio-cultural;

— *bun cultural* — produs al activității culturale, a cărui valoare poate avea un preț exprimat monetar;

— *patrimoniu cultural* - totalitatea valorilor și bunurilor culturale;

Observăm, că Legea culturii operează cu noțiunea patrimoniu cultural — o noțiune, care înglobează noțiunile de valoare culturală și de bun cultural.

După cum putem observa din cele prezentate mai sus, nu există o consecvență în ceea ce privește definirea noțiunii de valori culturale; de multe ori noțiunile se includ una pe alta [5].

De exemplu, Convenția ONU din 1954 vorbește despre bunuri culturale, în cadrul căreia regăsim enumerate toate categoriile de bunuri avînd valoare deosebită pentru omenire, în timp ce Legea culturii operează cu termenii de valoare culturală și bun cultural (acestea împreună alcătuind patrimoniul cultural). Singura deosebire în cazul dat este, că prima nu poate fi evaluată în bani, în timp ce a doua poate fi evaluată în bani.

Cît privește regimul juridic al obiectelor, care constituie patrimoniul cultural, aceeași lege nu face nici o distincție în funcție de categoria, în care se încadrează acestea, adică bunul cultural sau valoarea culturală [6].

O soluție optimă credem că a fost cea a legiuitorului român, care, în legea nr. 182 din 25.10.2000 privitoare la protecția patrimoniului cultural național mobil [7], nu face distincție între bunurile și valorile culturale, totalitatea elementelor care alcătuiesc acest patrimoniu avînd același regim juridic, clasificarea lor făcîndu-se doar în funcție de valoarea lor deosebită sau excepțională [8].

Un urma celor expuse mai sus credem, că legiuitorul autohton ar trebui să adopte soluția legiuitorului român.

De asemenea credem, că s-ar impune modificarea unor prevederi ale Codului penal, și anume a art.133 al CP, care ar urma să aibă următorul conținut:

Art. 133 Patrimoniu cultural național mobil.

Patrimoniu cultural național mobil cuprinde: bunuri arheologice și istorico-documentare de valoare deosebită sau excepțională, bunuri cu semnificație artistică de valoare deosebită sau excepțională, bunuri de importanță științifică excepțională, precum și bunuri de importanță tehnică de valoare deosebită sau excepțională.

Art. 248 Contrabanda

Alin. 4 Trecerea peste frontiera vamală a Republicii Moldova a bunurilor, care fac parte din patrimoniul cultural național mobil, eludîndu-se controlul vamal

ori tăinuindu-le de el prin ascundere în locuri special pregătite sau adaptate în acest scop, precum și nereturnarea pe teritoriul vamal al Republicii Moldova a bunurilor scoase din țară, în cazul în care returnarea lor este obligatorie...

*Alin. 5 lit. (e) asupra bunurilor din patrimoniul cultural național mobil cu valoare excepțională.*

**Referințe:**

1. Ziarul „Ziua” nr. 3618 din 9 mai 2006.
2. Dicționarul explicativ al limbii române. Ediția II, „Univers Enciclopedic”, București, 1998.
3. Art. 133 al CP. Monitorul Oficial al PM nr. 128-129/1012 din 13.09.2002; Hotărârea Plenului CSJ a RM din 10.07.1997, nr.19, Despre practica judiciară în cauzele privind contrabanda și contravențiile administrative vamale.
4. Legea culturii nr.413-XIV din 27.05.99 //Monitorul Oficial al RM nr.83-86/401 din 05.08.1999.
5. Putem observa, că multe bunuri, care conform Convenției UNESCO din 1970, Codului penal, Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție referitoare la cauzele de contrabandă, care operează doar cu noțiunea de valori culturale, se regăsesc în noțiunea de bunuri culturale enumerate în Convenția din 1954 și definite în art. 2 al Legea culturii.
6. Articolul 17. Patrimoniul cultural național.
  1. Patrimoniul cultural național este stabilit de Guvern de comun acord cu Parlamentul și are un regim special de păstrare, conservare și folosire în corespundere cu legislația.
  2. Împuternicirile privind întreținerea, utilizarea și amplasarea obiectelor și obiectivelor cu o valoare deosebită ale patrimoniului cultural național sunt stabilite, la propunerea Guvernului, de către Parlament, în baza avizelor comisiilor independente de experți, ținându-se cont de interesele integrității colecțiilor constituite istoricește, condițiile lor de păstrare și posibilitățile de acces la ele.
  3. Integritatea fondurilor din muzee, arhive, biblioteci și cinematoci, a colecțiilor fotografice și a altor fonduri similare, păstrarea, funcționarea și dezvoltarea lor sunt asigurate de către stat.
  4. Privatizarea obiectelor și obiectivelor, care alcătuiesc patrimoniul cultural național, este interzisă.
  7. Publicată în Monitorul Oficial al României, nr. 530/ 27.10.2000
  8. Legea nr. 182 din 25.10.2000, art. 3.

**Boris GLAVAN,**  
lector al catedrei „Investigații operative”  
a Academiei „Ștefan cel Mare”

**LIBERAREA DE RĂSPUNDERE PENALĂ ÎN LEGĂTURĂ  
CU CĂINȚA ACTIVĂ - MIJLOC JURIDIC DE COMBATERE  
A SUSTRAGERILOR DE VALORI ISTORICO-CULTURALE**

*It is known, that between participants of public - legal relations distribution of the rights and duties by means of legal regulation is carried out. besides means of psychological influence which decline to desirable behaviour are fixed. It some kind of the method of the management which have been not connected to compulsion with which help the lawful behaviour is reached not by fear before sanctions, and positive moral installations. In these conditions incentive function of the right, together with guarding and actually managing its functions, providing the combined legal regulation should progress. thus, the moldavian criminal law has incentive norms which function consists in influence on behaviour of citizens in stimulation of desirable actions in the arsenal. Incentive norms are called to stimulate social reorientation of the persons who have comited crime in criminal law. As the basis of application of criminal - legal encouragement to the person who has committed a crime, his behaviour which has followed behind the criminal act which should be directed on prevention, neutralization or reduction of criminal harm, assistance to disclosing of a crime, or the behaviour otherwise testifying to his repentance in comitted action and about begun correction serves. Accordingly the purpose of incentive norms is stimulation of social reorientation of the persons who still making or have already committed a crime.*

Valorile culturale sunt un gen deosebit de valori, care au fost create de om pentru a-și satisface necesitățile spirituale și estetice, acestea avînd, în același timp, și valoare științifică, istorică, artistică etc.

Importanța deosebită a acestor valori a făcut ca prețul lor comercial să rămîină stabil înalt chiar și în condițiile economiei de piață. Acest factor a determinat sporirea volumului investițiilor în acest domeniu, iar pe măsura satisfacerii cererii a crescut și numărul atentatelor criminale asupra obiectelor avînd valoare culturală, cea mai mare parte a atentatelor constituind-o sustragerile [1, pag.3].

Deși în structura criminalității sustragerile de valori istorico-culturale constituie o parte neînsemnată, prejudiciul cauzat de ele de cele mai multe ori au un caracter ireparabil, lucru care se datorează faptului, că obiecte ale atentatelor devin mai ales valorile de unicat. În plus vom menționa, că, pe lîngă paguba materială cauzată de acest gen de atentate, se mai produce și un prejudiciu esențial științei, învățămîntului, culturii etc.

Este de remarcat și faptul, că aceste infracțiuni se caracterizează nu doar prin nivelul înalt al pericolului social, ci și prin marea dificultate a prevenirii și

**Ion PLĂMĂDEALĂ,**

lector superior al catedrei „Procedură penală și criminalistică”

a Academiei „Ștefan cel Mare”,

**Corneliu BURBULEA,**

lector al catedrei „Procedură penală și criminalistică”

a Academiei „Ștefan cel Mare”

### **COLABORAREA INTERNAȚIONALĂ A SUBDIVIZIUNILOR OPERATIVE ÎN SCOPUL ASIGURĂRII SECURITĂȚII VALORILOR ISTORICO-CULTURALE**

Din motivul mai multor cauze de ordin obiectiv creșterea criminalității, ca de altfel și „internaționalizarea” ei, a devenit o problemă destul de serioasă pentru țara noastră. Analiza situației operative pe parcursul ultimilor ani ne dă de înțeles, că elementele criminale (atât infractori aparte, cât și grupuri criminale) tot mai activ și mai energic se stăruie să-și treacă genul activității peste hotarele țării. Grupurile criminale de obicei urmăresc scopul ocupării unei poziții autoritare în sfera distribuirii rolurilor, tind să influențeze procesele politice, să monopolizeze activitatea infracțională, inclusiv și cea cu caracter transnațional. Conform statisticilor fiecare a zecea infracțiune este legată cu elementele criminale din afara țării. Un caracter stabil îl are influența „mafiei rusești” asupra grupărilor criminale din țările spațiului ex-„sovietic, care joacă un rol esențial în „internaționalizarea” comunităților criminale.

Colaborarea internațională în domeniul luptei contra criminalității este o importantă parte componentă a relațiilor internaționale. Această sferă constituie competența internă a statului, deoarece criminalitatea, ca manifestare socială, are în principiu un caracter național, generat de totalitatea factorilor social-economici, de drept, care există în acest stat. Organele afacerilor interne ale Republicii Moldova, în strînsă colaborare cu alte organe de drept, ministere și direcții, participă la îndeplinirea obligațiilor țării noastre pe toate direcțiile principale ale colaborării internaționale în lupta contra criminalității. Una dintre condițiile principale ale eficienței acestei colaborări este asigurarea organizatorică de drept atât la nivel internațional, cât și național. Aceasta condiție în măsură deplină se atribuie și asigurării securității valorilor istorico-culturale de la atentatele criminale. De la începutul anilor 60 ai secolului trecut în lume asemenea infracțiuni au căpătat o răspîndire foarte largă, ocupînd în unele țări locul al doilea după contrabanda cu substanțe narcotice. În conformitate cu datele Interpol-ului, în lume în fiecare an se sustrag 450-500 opere de artă, obiecte de cult, obiecte ale săpăturilor

prevăzută pentru prima dată. În Codul penal din 1961 astfel de norme de liberare erau prevăzute doar în unele articole ale Părții speciale ale CP.

Prin art.57 al CP legiuitorul stabilește posibilele tipuri de liberare de răspundere penală, unindu-le într-o singură noțiune - cea de “căința activă”.

Prin “căința activă” se înțelege comportamentul pozitiv post-criminal al persoanei, care a comis o infracțiune, îndreptat spre prevenirea, lichidarea sau diminuarea consecințelor dăunătoare rezultate din fapta comisă sau la acordarea de ajutor organelor de drept în descoperirea infracțiunii [3, pag.12].

Alin.1 al art.57 al CP leagă liberarea de răspundere penală de îndeplinirea unor acțiuni pozitive post-criminale, care demonstrează căința activă a persoanei, care a comis pentru prima dată o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă. Aceasta este, în primul rînd, autodenunțarea de bună voie, prin care se înțelege, că persoana de bună voie se prezintă în fața organelor de drept și comunică despre infracțiunea comisă de ea personal sau împreună cu alți participanți. În al doilea rînd, contribuția activă la descoperirea infracțiunilor, care se poate exprima prin informarea organelor de drept despre circumstanțele infracțiunii comise și despre participanții necunoscuți. În al treilea rînd, compensarea valorii daunei materiale cauzate de persoana respectivă [4, pag.363].

Alin.2 al art.57 al CP prevede posibilitatea liberării de răspundere penală doar în cazurile prevăzute în articolele corespunzătoare din Partea specială a CP. Este de menționat, că, în CP al RM a sporit numărul infracțiunilor, după săvîrșirea cărora persoana poate fi liberată de răspundere penală în legătură cu căința activă. Spre deosebire de CP din 1961, în care erau prevăzute doar patru norme speciale de liberare de răspundere penală, CP al RM din 2002 deja, la momentul intrării în vigoare, conținea zece astfel de norme [5], iar în 2003 s-au mai adăugat încă două norme de acest fel [6].

Extinderea numărului de norme de liberare de răspundere penală în legătură cu căința activă se explică prin faptul, că unele categorii de infracțiuni sunt foarte dificil de descoperit și de investigat, din care motiv statul garantează libertatea persoanei, care a comis o infracțiune, în schimbul contribuției active la descoperirea și cercetarea infracțiunii comise de ea personal sau împreună cu alți coparticipanți.

În literatura de specialitate normele, care propun persoanei, care a comis o infracțiune, liberarea de răspundere penală în schimbul îndeplinirii acțiunilor prevăzute de lege în vederea realizării sarcinilor de bază a luptei juridico-penale contra criminalității, sunt numite “norme care permit compromisul” [7, pag.61]. Acest compromis se folosește preponderent pentru “înlăturarea (diminuarea) consecințelor grave ale infracțiunii, asigurarea drepturilor și intereselor legitime ale părții vătămate și învinutului, determinarea persoanelor vinovate să colaboreze cu organele de drept, relevarea infracțiunilor latente, creșterea nivelului de descoperire a infracțiunilor înregistrate, economisirea represiunii penale, a forțelor

și mijloacelor organelor de drept etc.” [8, pag.7].

Partea specială a Codului penal al RM nu conține o normă, care ar permite compromisul în cazul sustragerilor de valori istorico-culturale. Astfel constatăm, că liberarea de răspundere penală în calitate de mijloc de prevenire și descoperire a sustragerilor de valori culturale poate să funcționeze doar atunci, când fapta prejudiciabilă se va încadra în limitele infracțiunilor ușoare sau mai puțin grave, iar dacă fapta săvârșită va constitui o infracțiune mai gravă, atunci pentru prevenirea și descoperirea acestora nu se va putea aplica norma liberării de răspundere penală.

Având în vedere, că sustragerile de valori istorico-culturale de cele mai multe ori depășesc limita infracțiunilor ușoare și a celor mai puțin grave, dar și faptul că infracțiunile în cauză fac parte din categoria infracțiunilor greu de relevat și de investigat, găsim binevenită adoptarea unei norme, care ar încuraja, prin liberarea de răspundere penală, persoanele care au sustras valori culturale, dar au contribuit activ la descoperirea infracțiunii comise, adică au înapoiat valorile culturale sustrate, au acordat ajutor organelor de drept în demascarea participanților la infracțiune sau în alt mod au contribuit la prevenirea și descoperirea infracțiunilor.

Este de remarcat faptul, că în Partea generală a CP al RM mai este prevăzută o normă, care se referă la liberarea de răspundere penală în legătură cu căința activă. Este vorba despre liberarea membrului unei organizații criminale. Astfel, în alin.6 al art.47 se menționează, că “membrul organizației criminale poate fi liberat de răspundere penală în cazul în care a declarat benevol despre existența organizației criminale și a ajutat la descoperirea infracțiunilor săvârșite de ea ori a contribuit la demascarea organizatorilor, conducătorilor sau a membrilor organizației respective”.

Desigur, și această normă este importantă pentru prevenirea și descoperirea sustragerilor de valori istorico-culturale, însă trebuie să spunem, că această normă poate funcționa doar în cazul în care gradul de coordonare a acțiunilor participanților atinge nivelul unei organizații criminale, dar nu și a altor forme de participare.

Deci, considerăm, că adoptarea unei norme, care ar admite compromisul în cazul sustragerilor de valori istorico-culturale, este nu doar importantă, dar și necesară pentru realizarea sarcinilor legislației penale. Desigur, nu poate fi vorba despre iertarea tuturor criminalilor, dar un compromis rezonabil este necesar sporirii securității valorilor istorico-culturale.

Din cele menționate putem conchide, că liberarea de răspundere penală reprezintă unul dintre mijloacele necesare realizării sarcinilor, care stau în fața legislației penale. Convingând, prin intermediul liberării de răspundere penală, persoanele care au comis infracțiuni grave îndreptate nu doar contra proprietății, dar și a științei, culturii, istoriei, cum este sustragerea de valori istorico-culturale, legea penală va contribui real la îndeplinirea sarcinilor sale educative și de luptă contra criminalității, și, nu în ultimul rând, cu formele ei organizate.

**Referințe:**

1. Горбачов В.Г., Растолчин В.Г., Тищенко В.Н. «Культурные ценности». Москва, 1989 г.
2. Ахмедов Э. Организованные межрегиональные преступные группы общеуголовной направленности / Сборник “Борьба с преступностью в Казахстане”. Алматы, 1998 г.
3. Mihai Lașcu. “Liberarea de răspundere penală în legătură cu căința activă prevăzută în noul Cod penal al Republicii Moldova”. Revista Națională de Drept, nr.3, Chișinău 2003;
4. Крепышев А. М. “Деятельное раскаяние как основание освобождения от уголовной ответственности”. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук, Нижний Новгород, 2000 г.
5. „Manual de drept penal: Partea Generală”, coordonator și redactor responsabil Alexandru Borodac. Chișinău, editura “Știința”, 2005
6. Alin.4 art.217 CP; alin.6 art.278 CP; alin.4 art.280 CP; alin.2 art.282 CP; alin.3 art.290 CP; alin.3 art.312 CP; alin.4 art.325 CP; alin.3 art.334 CP; alin.2 art.337 CP; alin.5 art.371 CP.
7. Legea Republicii Moldova nr.211-XV din 29 mai 2003.
8. Аликперов Х. Д. Преступность и компромисс. Баку, 1992 г.
9. Аликперов Х.Д. Проблема допустимости компромисса в борьбе с преступностью. Автореф. дисс. доктора наук. Москва, 1992 г.

la inițiativa organelor de drept, BNC Interpol expediază o înștiințare privind încetarea căutărilor, în care se indică:

- data, locul și circumstanțele depistării bunului, metoda de tănuire, confirmările prezente;
- numele, prenumele persoanei, la care a fost depistat obiectul;
- date despre punerea sub învinuire a persoanei date, rolul ei la săvârșirea infracțiunii (organizator, instigator, intermediar, executor etc.);
- date referitoare la complici și antecedentele lor penale.

La anunț se anexează fotografiile persoanelor implicate și cartelele lor dactiloscopice.

În cazul obținerii informației despre plecarea persoanelor implicate în sustragerea valorilor culturale peste hotarele țării, în interpelarea către BNC Interpol se vor indica toate datele de identificare ale persoanelor, seriile și numerele pașapoartelor de străinătate; informații privitoare la călătoriile peste hotare ale acestor persoane, când, în care state și cu ce scop au fost, informația despre partea care l-a invitat. Se vor mai anexa fotografiile persoanelor, iar în cazul pornirii cauzelor penale în privința unor persoane concrete, care au săvârșit infracțiuni legate de valorile culturale și care au plecat peste hotare, odată cu informația de mai sus se va indica numărul cauzei penale, data pornirii și denumirea organului, care a pornit urmărirea penală.

În încheiere am putea menționa, că îmbunătățirea colaborării și interacțiunii serviciilor MAI ale RM cu Interpol-ul, în special a celor operative, ca și ale Interpol-ului cu serviciile polițienești ale țărilor străine, este considerată de organele noastre de interne ca una dintre principalele sarcini de creștere a eficienței luptei contra infracțiunilor de acest gen. La soluționarea acestei sarcini un rol hotărâtor revine Biroului Interpol din Republica Moldova. Și este incontestabil, că intrarea Republicii Moldova în această organizație a constituit un pas calitativ nou pe calea organizării cooperării internaționale în lupta contra criminalității.

#### Referințe:

1. Овчинский В.С. Интерпол в вопросах и ответах. М., 2001 г., стр.128-129.
2. С.П.Щерба, С.А.Приданов. “Уголовно-правовая охрана предметов и документов, имеющих историческую, научную, художественную или культурную ценность”. М., 2000 г., стр.142.
3. Панов В.П. Сотрудничество государств в борьбе с международными уголовными преступлениями. М., 1993 г., стр.14.

arheologice și alte opere, sculpturi din diferite epoci aparținând diferitelor popoare. Aceste obiecte se sustrag în fiecare an în valoare de câteva miliarde de dolari americani. Sustragerea și, ulterior, realizarea obiectelor de artă sunt recunoscute oficial de Interpol ca infracțiuni cu caracter internațional.

Din aceste considerente comunitatea internațională în general, cât și unele state în particular, au început să adopte unele măsuri în acest sens. Pe plan internațional lupta contra acestor atentate criminale se desfășoară în două direcții principale: *încheierea unor acorduri speciale și colaborarea practică în limitele unor organizații internaționale*.

În limitele primei direcții este constituită o bază de drept internațională, care permite țărilor să-și coordoneze activitatea. În anul 1954 a fost adoptată Convenția de la Haga „Privind protecția valorilor culturale în caz de conflict armat”. În art.1 al protocolului Convenției pentru prima dată pe plan internațional a fost lansată noțiunea de *valori culturale*: „Creațiile de artă, manuscrisele, cărțile și alte obiecte, care prezintă interes pentru artă, istorie și arheologie, precum și colecțiile de cărți și materiale de arhivă”.

În plus, în Convenția nominalizată, în afară de noțiunea valorilor culturale, este prezentată și o regulă destul de importantă, și anume: „Valoarea culturală, care provine din săpăturile neautorizate sau din cele autorizate, dar ridicată în mod ilicit, este considerată ca fiind sustrasă”.

Colaborarea internațională în lupta contra atentatelor criminale asupra valorilor culturale este guvernată de ONU și UNESCO. Ultima a adoptat o serie de recomandări referitoare la asigurarea securității valorilor culturale: Recomandări referitoare la principiile reglementărilor internaționale privind săpăturile arheologice (1956), Recomandări privind protecția valorilor culturale, supuse pericolului în rezultatul efectuării unor lucrări obștești sau particulare (1963), Recomandări privind protecția valorilor culturale în mișcare (1978).

La Congresele internaționale ținute sub egida ONU privind preîntâmpinarea criminalității se discută regulat subiecte legate de asigurarea securității valorilor istorico-culturale. În 1990, la Congresul al VII-lea de la Havana, a fost adoptată o rezoluție specială „Despre preîntâmpinarea infracțiunilor legate de atentate asupra valorilor culturale”, care conține o serie de recomandări privind lupta contra acestui gen de infracțiuni, și a fost adoptat un „Contract-tip de preîntâmpinare a infracțiunilor legate de atentatele asupra fondurilor culturale ale popoarelor”.

În conformitate cu acest Contract fiecare membru al lui se obliga:

— să ia toate măsurile necesare interzicerii intrării sau ieșirii din țară a valorilor culturale sustrate din altă țară membru sau scoase ilegal din altă țară membru;

— să ia toate măsurile necesare interzicerii procurării valorilor culturale, intrate în țară în mod ilicit, precum și efectuării operațiunilor cu obiecte de acest gen;

- să adopte acte normative în scopul preîntâmpinării intrării persoanelor statului său în afaceri legate de traficul ilicit a valorilor culturale;
- să prezinte informații despre valorile sale culturale sustrase pentru a fi incluse în baza internațională de date, despre care lucru s-au înțeles statele;
- să ia măsuri pentru ca cumpărătorii de valori culturale, care figurează în baza internațională de date, să nu fie considerați cumpărători de bună credință;
- să înființeze un sistem, în care ieșirea valorilor culturale din țară să fie autorizată prin eliberarea unei legitimații de export;
- să întreprindă măsurile necesare pentru a se asigura, că cumpărătorii, care vor intenționa să procure valori culturale intrate în țară fără legitimație de export, să nu fie considerați cumpărători de bună credință;
- să ia toate măsurile necesare luptei contra intrării și ieșirii ilegale a valorilor culturale din țară, realizării săpăturilor ilicite, efectuării operațiunilor ilicite cu valori culturale.

Odată cu intrarea Republicii Moldova în organizația internațională Interpol a început să fie coordonată eficient și rațional colaborarea internațională între structurile polițienești, lucru care se datorează structurii unicele, bazei legale și dotării tehnice a acestei organizații. Interpol-ul este un mecanism și un intermediar al colaborării practice dintre serviciile poliției judiciare ale diferitelor state în activitatea lor zilnică de descoperire a unor infracțiuni concrete, coordonarea și cooperarea eforturilor comune. În acest mecanism de colaborare Interpol-ul acționează ca un centru comun de elaborare a strategiilor și tacticilor polițienești în lupta contra criminalității internaționale. În planul strategic de dezvoltare a Interpol-ului este remarcat, că toate sferele activității infracționale trebuie să fie cuprinse de un sistem polițienesc de schimb și evidență comună a informației.

Biroul Național Central Interpol, în strânsă colaborare cu alte servicii ale poliției, ia parte activă la preîntâmpinarea și descoperirea infracțiunilor transnaționale. Cu toate acestea, în calitate de direcție prioritară, se examinează lupta contra grupărilor criminale organizate, care au legături internaționale, inclusiv infracțiuni în sfera economică, lupta contra businessului cu substanțe narcotice și psihotrope, furturilor și contrabandei cu mijloace de transport și valori istorico-culturale.

Un rol important MAI al Republicii Moldova acordă stabilirii mecanismelor legale de interacțiune cu organele afacerilor interne ale țărilor CSI și ale altor state în scopul preîntâmpinării și cumării infracțiunilor legate de valorile istorico-culturale și alte infracțiuni.

În conformitate cu Hotărârea Adunării Generale a BNC Interpol, este obligatorie pentru toate țările membre evidența datelor, care se referă la atentatele asupra valorilor culturale, acestea urmînd a fi incluse în statistica criminală internațională. Pentru creșterea eficienței căutărilor BNC Interpol emite buletine speciale, unde sunt indicate listele valorilor istorico-culturale însoțite de fotografii,

care se expediază tuturor țărilor membre. Buletinul căutării operelor de artă sustrase nu este o ediție periodică — el se publică și se distribuie în măsura acumulării materialelor. Este necesar de menționat, că fotografiile obiectelor de artă publicate în buletine constituie un suport de neînlocuit pentru lucrătorii practici.

BNC Interpol participă de asemenea la organizarea urmăririi persoanelor, care comercializează obiectele căutate. Interpolul ține o cartotecă și o fotocartotecă a obiectelor de artă, sculpturilor, bijuteriilor unicele și altor valori istorico-culturale sustrase sau date în căutare de țările membre. Toate informațiile privind sustragerile și căutările valorilor istorico-culturale se acumulează la sediul BNC Interpol la Lion, Franța. Avînd un asemenea volum de date, specialiștii Secretariatului General al Interpolului pot prognoza cu ușurință rutele de mișcare a valorilor sustrase, locurile tănuirii, realizării, presupusele colecții de stat și particulare, în care pot numeri ele.

În multe subdiviziuni ale MAI nu s-au nominalizat persoane, care să cerceteze infracțiunile din categoria atentatelor la valorile istorico-culturale. În alte subdiviziuni acest lucru se face formal, colaboratorii ocupîndu-se mai mult cu alte probleme. În ultimul timp nu au fost organizate nici un fel de cursuri și nu au fost elaborate metodici de cercetare a unor asemenea genuri de infracțiuni. Lipsa experienței și cunoștințelor metodice de cercetare și asigurare a securității valorilor istorico-culturale complică efectuarea cercetărilor, din care cauză se comit lacune și eșecuri în cadrul luării la evidență a bunurilor sustrase și la întocmirea interpelărilor către Interpol. Mulți colaboratori nici chiar nu cunosc posibilitățile, de care dispune Interpol-ul.

Conform unor opinii, pentru asigurarea securității și căutării valorilor istorico-culturale, dar și pentru îmbunătățirea cooperării dintre serviciile operative în procesul descoperirii și cercetării infracțiunilor legate de valorile culturale, colaboratorii organelor de drept sunt obligați să cunoască informația, pe care o pot obține prin canalele Interpol, și anume:

- despre valorile istorico-culturale aflate în căutare internațională;
- despre prezența adreselor juridice a firmelor, organizațiilor, magazinelor, care se specializează în comercializarea valorilor istorico-culturale în alte state;
- despre expunerea la licitații a anumitor valori istorico-culturale etc.

BNC Interpol expediază informațiile parvenite despre sustragerile valorilor istorico-culturale pentru ținerea evidenței în ordinea stabilită la MAI RM. În cazul temeiurilor suficiente pentru a se presupune faptul scoaterii ilicite din țară sau în cazul necesității de a se stabili apartenența valorilor culturale, depistate în circumstanțe suspecte, pentru fiecare obiect se întocmește un formular „Sustragerea/Depistarea valorilor culturale”, care împreună cu informația cuvenită se expediază în adresa BNC Interpol.

În cazul depistării valorilor istorico-culturale anunțate în căutare internațională,

Legăturile simbolice constitutive ale valorilor culturale au ca funcții principale întreținerea și consolidarea sentimentului de apartenență la o societate sau la un grup social, conservarea și transmiterea bogăției moștenirii sociale.

Dialogul intercultural, care degajează valorile universale comune diferitelor culturi, facilitează comunicarea între oameni și popoare. Valorile culturale au fost uneori, însă, neglijate în cadrul relațiilor internaționale.

Indivizii sunt diferiți, la fel ca și culturile lor. Indivizii trăiesc în maniere diferite și civilizațiile lor diferă în egală măsură. Indivizii vorbesc o varietate de limbi. Indivizii sunt conduși de precepte diferite ale diferitelor religii. Indivizii se nasc cu o culoare oarecum diferită și o mulțime de tradiții colorează viața lor cu tente și umbre diferite. Indivizii locuiesc diferit și se adaptează schimbărilor în mod diferit. Indivizii se exprimă diferit. Muzica, literatura și arta exprimă de asemenea stiluri diferite. Și, în ciuda acestor diferențe, toți indivizii au o trăsătură comună: sunt toți ființe umane — nici mai mult, nici mai puțin.

Și oricât de diferite ar fi, toate culturile au câteva principii comune:

- nici o cultură nu tolerează exploatarea ființelor umane;
- nici o religie nu permite masacrarea inocenților;
- nici o civilizație nu acceptă violența și teroarea;
- tortura este odioasă conștiinței umane;
- brutalitatea și cruzimea sunt revoltătoare în toate tradițiile.

Aceste principii comune, care sunt împărtășite de toate civilizațiile, reflectă drepturile persoanei umane. Aceste drepturi sunt dorite și apărute de toți și pretutindeni.

Iată de ce relativismul culturii nu trebuie niciodată folosit drept pretext pentru violarea drepturilor omului, deoarece aceste drepturi întruchiează valorile fundamentale ale civilizațiilor umane. Declarația Universală a Drepturilor Omului trebuie să fie cu adevărat universală și în Orient, și în Occident. Ea este compatibilă cu fiecare credință și religie în parte. Pierderea respectului față de drepturile omului nu înseamnă decât pierderea umanității noastre.

Nu distrugeți aceste adevăruri fundamentale, deoarece, în caz contrar, cei slabi nu se știe încotro vor apuca.

Identitatea culturală înseamnă apărarea tradițiilor, a istoriei și a valorilor morale, spirituale și etice lăsate moștenire de generațiile trecute, fără a însemna, însă, tradiționalism, paseism, imobilism sau repliere în sine. Dimpotrivă, ea se reînnoiește și se îmbogățește în contact cu tradițiile și valorile celorlalte popoare, sporind astfel posibilitățile de dezvoltare a speciei umane.

Consolidarea identităților culturale, îndeosebi prin cunoașterea și înțelegerea istoriei naționale și prin creșterea capacității de expresie, de producție și de difuzare culturală, favorizează cooperarea culturală, căci însușirea de către toți a specificității și conștientizarea potențialului lor creativ sunt condiții indispensabile dezvoltării

## **SECȚIUNEA II**

### **VALORILE ISTORICO-CULTURALE -**

### **OBIECT AL RAPORTURILOR JURIDICE**

### **NAȚIONALE ȘI INTERNAȚIONALE**

Dr. **Igor BANTUȘ**,  
șef al catedrei „Drept public”  
a Academiei „Ștefan cel Mare”, conferențiar universitar,  
**Alexei GUȚU**,  
lector superior al catedrei „Drept public”  
a Academiei „Ștefan cel Mare”, master în drept

### ROLUL ȘI IMPORTANȚA VALORILOR CULTURALE ÎN DEZVOLTAREA DREPTULUI

„Ce este dreptul?” și „Ce sunt valorile culturale?” — acestea sunt întrebări corelative.

*Dreptul*, ca și întreaga componentă juridică a vieții sociale, este un fenomen deosebit de complex, a cărui cunoaștere presupune o cercetare aprofundată a legităților obiective ale existenței sale, a dinamicii sale, a factorilor care îl configurează și a valorilor pe care le promovează. Viața în societate necesită stabilirea unui anumit mod de comportare, acceptat de toți indivizii sau impus de colectivitate. În acest scop se instituie reguli, norme, obiceiuri, a căror respectare se asigură de grupul social sau de autoritatea constituită, sub amenințarea unor sancțiuni exterioare. Anume aceasta este ceea ce numim „drept” [1, pag.8].

Termenul „drept”, sub aspect etimologic, provine de la adjectivul latinesc „*directum, directus*”, care provine, la rândul său, de la verbul, tot latinesc, „*dirigere*”, adică a îndrepta, a se conforma, a fi conform cu regula. Acest termen evocă sensul de direct, rectiliniu, respectiv o regulă de conduită, fără a specifica conținutul acesteia. Deci, într-un anumit sens prin „drept” înțelegem ceva care este conform cu regula [2, pag.36]. Într-un alt sens, cuvântul „drept” desemnează știința dreptului, adică totalitatea ideilor, noțiunilor, conceptelor și principiilor, care explică dreptul, și prin intermediul cărora dreptul poate fi gândit [3, pag.41].

Deoarece la prima întrebare în linii generale am răspuns, urmează să ne oprim asupra noțiunii „*valori culturale*”.

În mod curent se obișnuiește să se afirme, că valoarea este ceva (un lucru) *util, necesar, de preț*, sau *o calitate* a unui lucru, *o calitate, care corespunde* necesităților, așteptărilor, idealului uman, național, social etc.

Prin *valoare* înțelegem însușirea sau calitatea unor lucruri, fapte, idei, obiecte, fenomene de a corespunde unor năzuințe, unor idealuri de viață socială, generate de interesele spirituale de conviețuire socială.

În timpuri diferite oamenii au acordat prioritate și/sau au creat sisteme de

valori diferite, fiecare tip de societate fiind marcat și de anumite valori.

Societatea antică și cea medievală s-au constituit în temeiul valorilor umane eterne - Adevărul, Binele, Frumosul și Sacrul. Societatea acelor timpuri se subordona *statului divin*.

Societatea modernă a avansat, ca fiind cele mai importante, valorile sociale, statul subordonându-se societății, care reprezenta întreaga umanitate.

Societatea socialistă a exagerat importanța valorilor politice, cărora li s-a subordonat aproape în totalitate.

Dezideratul societății democratice contemporane este acceptarea oricăror valori în interacțiunea lor armonioasă, persoana, grupul social, popoarele fiind în drept să acorde priorități acelor valori, pe care le consideră mai importante, fără a dăuna, însă, prin opțiunea făcută altor persoane, grupuri sociale, popoare etc.

Prin *cultură* înțelegem totalitatea valorilor create de comunitate, precum tot cultură numim și instituțiile necesare creării, păstrării și comunicării acestor valori.

Din această caracterizare ne dăm seama, că sfera culturii cuprinde totalitatea valorilor create de omul generic [4, pag.30]. Nu grecii au creat valorile de frumos, bine, justiție, adevăr. Cu atât mai puțin putem afirma, că Platon este inventatorul binelui, Praxitele - inventatorul frumosului, Lycurg - inventatorul justiției, Aristotel - inventatorul adevărului. La fel, nu putem afirma, fără a cădea în ridicol, că există valoare chineză de adevăr, valoare braziliană de adevăr, valoare rusească de adevăr etc. Dar mai există și un sens restrâns al termenului, în care, prin „cultură”, sunt denumite situri, monumente, opere științifice, filozofice, de artă, ale religiei, prin care autorii lor dau viață, întrupează într-un fel, cu o anumită inspirație, valorile [5, pag.46].

*Valorile culturale* includ toate urmele activității umane descoperite în mediul înconjurător; ele reprezintă totalitatea valorilor materiale și spirituale dobândite de popor de-a lungul secolelor și transmise din generație în generație. Acestea sunt surse de informații de neînlocuit privind viața și ocupațiile oamenilor din diferite epoci și dezvoltarea aptitudinilor artistice și tehnice de-a lungul timpului.

Valorile culturale au următoarele caracteristici:

— *sunt împărtășite*. Moldovenii, aparținând aceluiași grup etnic, național, împărtășesc valorile culturale. Ele nu sunt specifice unei singure persoane;

— *sunt transmise din generație în generație*. Valorile culturale sunt acumulate în timp și transmise din generație în generație;

— *sunt simbolice*. Valorile culturale se bazează pe capacitatea umană de a simboliza sau, cu alte cuvinte, de a folosi unele lucruri pentru a le reprezenta pe altele;

— *sunt adaptive*. Valorile culturale se bazează pe capacitatea umană de a se schimba și se adapta.

de la zona economică la uniunea politică, a însemnat asigurarea bazei juridice necesare desfășurării unei politici unitare și coerente în domeniul culturii.

De la bun început se impune a sublinia, că obiectivul integrării europene și-a găsit reper solid în domeniul protejării patrimoniului arhitectural.

În mod semnificativ art. 128 al Tratatului de Maastricht, preluat în art. 151 al Tratatului de la Amsterdam, asigură baza acțiunilor comunitare în domeniul culturii în scopul încurajării, sprijinirii și suplimentării activităților Statelor Membre în condițiile respectului pentru diversitatea și specificitatea națională și regională, dar și acordării unei importanțe deosebite moștenirii culturale.

Detaliind, aliniatul 2 al acestui articol este în mod distinct specific ca domeniu de referință al acțiunilor Comunității în zona culturii: conservarea și protejarea patrimoniului cultural de importanță europeană.

Practic, pe fondul obiectivului dezvoltării culturii Statelor Membre ca expresie a respectului față de diversitatea și specificitatea națională și regională, politica Uniunii Europene pune moștenirea culturală în centrul activităților culturale. Acest lucru îl considerăm semnificativ pentru stadiul relativ avansat, atins de eforturile destinate concretizării adecvate a obiectivelor formulate de strategia de integrare europeană în domeniul protejării patrimoniului arhitectural.

Acest deziderat se constituie ca o expresie directă și o încununare a dimensiunii umaniste a genezei, acțiunilor și obiectivelor Comunității, a preocupărilor pentru creșterea nivelului de prosperitate al popoarelor Comunității, dar și pentru neutralizarea efectelor generate asupra mediului de existență uman (inclusiv: cultural) de supralicitația valorilor specifice mentalității scientist-tehniciste.

În această perspectivă, ulterior realizării obiectivelor primare de reconstrucție postbelică și, deopotrivă, pe fondul amenințărilor crescînde vizînd degradarea mediului de viață specific uman, membrii Comunității au acordat, progresiv, o atenție crescîndă problemelor calității vieții specific umane și, în acest context, culturii și civilizației locuirii cu un accent special pus pe conservarea mediului de viață tradițional (deopotrivă urban și rural), a suportului ei fizic, construit și/sau amenajat, precum și a relațiilor acestora cu mediul natural.

Chiar dacă, abia în anii 1991-1993, cultura a dobîndit un statut oficial în cadrul integrării europene prin menționatul art. 128 al Tratatului de la Maastricht (Tratatul privind Uniunea Europeană), se poate afirma cu deplină îndreptățire, că voința de a dezbate la nivel european aspectele culturale a apărut încă prin anii 70 și, deloc întîmplător, în directă legătură cu cadrul spațial de viață reprezentat de patrimoniul arhitectural și arhitectură, în sensul larg al referinței acestei arte eminamente simbolice.

În raport cu problematica istorică contemporană a raporturilor dintre integrarea europeană și patrimoniul arhitectural, important de subliniat este faptul că, dacă statutul de uniune politică al Comunității Europene este rezultatul unui

naționale și stabilirii de schimburi culturale fecunde. Este vorba de un proces dinamic, care permite societății să evolueze, păstrîndu-și, în același timp, configurația particulară. Recunoașterea coexistenței identităților multiple cu tradițiile diverse ale colectivităților umane constituie esența pluralismului cultural. Dacă prezervarea și promovarea endogenă a identității culturale sunt condiții prelabile cooperării culturale, schimburile interculturale pot și ele consolida și îmbogăți identitățile culturale. Contactul cu celelalte culturi și intercunoașterea culturală, care decurge de aici, favorizează conștientizarea specificității, pe care o necesită identitatea culturală.

Vom încheia acest scurt discurs cu afirmația, că cultura trebuie să fie concepută ca o structură, în care se inserează dezvoltarea societăților, legăturile simbolice, care asigură coeziunea grupurilor prin intermediul întreținerii și întăririi sentimentului de apartenență, păstrarea, transmiterea și îmbogățirea moștenirii sociale și spirituale, elementele constitutive ale valorilor culturale (adică, valorile proprii fiecărei culturi), raporturile asimetrice ale claselor și sexelor cu cultura, și, în fine, luarea în calcul a efectelor, pe care orice proiect de dezvoltare le poate avea, asupra capacităților de producție și de creativitate.

Componenta culturală va fi cea, care, în fine, va reinstaura pacea și înțelegerea între popoare în temeiul respectării dreptului la diferență, la demnitate și respectul propriilor valori. Desigur, pe cale pașnică, iar atunci cînd astfel de valori nu există, ele trebuie cultivate și inoculate acelor națiuni, care se autoexclud, prin recurs la violență, de pe scena lumii.

În această ordine de idei impactul valorilor culturale și a culturii în general, precum și a altor elemente asupra dreptului se înfățișează ca o importantă parte componentă a realității sociale, care-i configurează trăsăturile esențiale și personalitatea. Acești factori sociali inerenți dezvoltării dreptului și care-i configurează existența sunt denumiți factori de configurare.

**Referințe:**

1. Romul Petru Vonica. Introducere generală în drept. Editura Lumina Lex, București, 2000.
2. Ion Corbeanu, Maria Corbeanu. Teoria generală a dreptului. Editura Lumina Lex, București, 2002.
3. Costică Voicu. Teoria generală a dreptului. Editura Lumina Lex, București, 2002.
4. A. Sida. Introducere în teoria generală a dreptului. Timișoara, 1997.
5. Radu I. Motica, Gheorghe Mihai. Teoria generală a dreptului. Editura All Beck, București, 2001.

Dr. **Oleg CASIADI**,  
șeful catedrei „Științe socio-umane”  
a Academiei „Ștefan cel Mare”,  
conferențiar universitar interimar

## INSTRUMENTELE INTERNAȚIONALE DE PROTECȚIE A VALORILOR ISTORICO-CULTURALE

„*Conferința Generală a ONU pentru Educație, Știință și Cultură*, întrunită la Paris, între 17 octombrie și 21 noiembrie 1972, în cea de-a XVII-a sesiune,

*constatînd*, că patrimoniul cultural și patrimoniul natural sunt din ce în ce mai mult amenințate de distrugere nu numai datorită cauzelor obișnuite de degradare, dar și prin evoluția vieții sociale și economice, care le agravează prin fenomene de alterare și de distrugere și mai grave;

*considerînd*, că degradarea sau dispariția unui bun al patrimoniului cultural și natural constituie o diminuare nefastă a patrimoniului tuturor popoarelor lumii;

*considerînd*, că ocrotirea acestui patrimoniu la scară națională rămîne adesea incompletă din cauza amplexării mijloacelor, pe care le necesită, și a insuficienței resurselor economice, științifice și tehnice ale țării, pe teritoriul careia se găsește bunul de salvardat;

*amintind*, că actul constitutiv al Organizației prevede, că ea va sprijini menținerea, progresul și difuzarea cunoștințelor, veghind asupra conservării și protecției patrimoniului universal și recomandînd popoarelor interesate convenții internaționale în acest scop;

*considerînd*, că recomandările, rezoluțiile și convențiile internaționale existente privitoare la bunurile culturale și naturale demonstrează importanța, pe care o prezintă pentru toate popoarele lumii, salvardarea acestor bunuri unice și de neînlocuit, indiferent de poporul căruia ele aparțin;

*considerînd*, că unele bunuri din patrimoniul cultural prezintă o importanță excepțională, care necesită protejarea lor ca parte a patrimoniului mondial al întregii omeniri;

*considerînd*, că, față de amplexarea și gravitatea noilor pericole care le amenință, întregii colectivități internaționale îi revine sarcina de a participa la ocrotirea patrimoniului cultural și natural de valoare universală excepțională prin acordarea unei asistențe colective, care, fără a se substitui acțiunii statului interesat, o va completa în mod eficient;

*considerînd*, că este indispensabil să se adopte în acest scop noi prevederi

sub formă de convenții, care să stabilească un sistem eficient de protejare colectivă a patrimoniului cultural și natural de valoare universală excepțională, organizat într-o formă permanentă și după metode științifice și moderne, după ce a hotărît, cu prilejul celei de-a XVI-a sesiuni a sa, că această problemă va forma obiectul unei convenții internaționale,

adopta, în această a 16-a zi a lunii noiembrie 1972, prezenta Convenție”.

Acesta este preambulul principalului act internațional, menit să pună ordine internațională în dificila cauză a tuturor popoarelor planetei de ocrotire, salvardare și valorificare a patrimoniului istorico-cultural mondial. În spiritul acestei Convenții sunt considerate drept patrimoniu cultural:

- *monumentele*: opere de arhitectură, de sculptură sau de pictură monumentală, elemente sau structuri cu caracter arheologic, inscripții, grote și grupuri de elemente avînd o valoare universală excepțională sub aspect istoric, artistic sau științific;

- *ansamblurile*: grupuri de construcții izolate sau grupate, care, datorită arhitecturii lor, a unicității și a integrării lor în peisaj, au o valoare universală excepțională sub aspect istoric, artistic sau științific;

- *siturile*: lucrări ale omului sau opere rezultate din acțiunile conjugate ale omului și ale naturii, precum și zonele incluzînd terenurile arheologice, care au o valoare universală excepțională sub aspect istoric, estetic, etnologic sau antropologic.

Patrimoniul cultural național reprezintă ansamblul resurselor moștenite, identificate ca atare, indiferent de regimul de proprietate asupra acestora, care reprezintă mărturii și expresii ale valorilor, credințelor, cunoștințelor și tradițiilor aflate în continuă evoluție; patrimoniul cultural național cuprinde toate elementele rezultate din interacțiunea dintre factorii uman și natural, acumulate de-a lungul timpului (patrimoniu mobil, patrimoniu imobil, patrimoniu imaterial).

În acest context se impune a menționa, că unul dintre factorii determinanți ai succesului întreprinderii inițiate la jumătatea veacului trecut (în pofida referinței sale formale la domeniul economic) a fost reprezentat de înalta, autentică și profunda motivație umanistă și culturală, de fond, a acesteia.

Bunăoară, Tratatul de la Roma (1957), care a stat la temelia înființării Comunității Economice Europene (de la a cărei semnare, reamintim, am sărbătorit recent jumătate de veac), fără a conține un capitol sau paragraf special dedicat politicii culturale, face referire, în preambulul său, la cultură ca factor capabil să unească popoarele și să promoveze dezvoltarea socială și economică, idee ce avea să fie urmărită consecvent și să-și afle dezvoltarea adecvată în documentele europene ulterioare.

În acest sens adoptarea, în anul 1991, a Tratatului de Maastricht (intrat în vigoare la 1 noiembrie 1993), lărgind arealul de acoperire a construcției europene

de gând să investească în reabilitarea clădirii, 61 la sută dintre proprietarii persoane juridice și 45% dintre persoanele fizice au răspuns pozitiv.

Ponderea persoanelor juridice, care nu ar investi în reabilitarea acestor clădiri, este mai mare, deoarece persistă următoarele bariere:

— prevederile cadrului normativ nu permit efectuarea lucrărilor de reabilitare;

— clădirile se află în proprietatea primăriei, respectiv, efectuarea lucrărilor de reabilitare sunt expuse riscului de a face o investiție într-un obiect, care poate fi preluat oricând de autorități sub diferite pretexte;

— lipsa banilor. Această barieră a fost menționată și de majoritatea persoanelor fizice;

— birocrația excesivă persistă în organele abilitate cu autorizarea lucrărilor de reconstrucție.

Al treilea bloc de întrebări a solicitat părerea intervievaților referitoare la viitorul edificiilor-monumente culturale în particular, precum și a centrului istoric al mun. Chișinău în general.

Atitudinea negativă a persoanelor fizice față de păstrarea și reabilitarea patrimoniului cultural al mun. Chișinău s-a păstrat și atunci, când au fost întrebați despre viitorul clădirii lor. Raportul față de continuarea protejării de către stat a clădirii-monument este net pozitiv în favoarea persoanelor juridice — 79% dintre aceștia s-au pronunțat pentru asigurarea de către stat a protecției monumentelor de cultură.

Următoarea întrebare a abordat problemele rețelei de străzi din centrul istoric al orașului. Deși părerile s-au împărțit, majoritatea atât a persoanelor juridice (66,7%), dar și fiecare al doilea proprietar particular a răspuns, că rețeaua de străzi existente în centrul istoric al Chișinăului trebuie păstrată intactă, limitându-se strict construcțiile noi în această zonă.

Ambele grupuri de intervievați în majoritatea lor și-au exprimat părerea categoric negativă referitoare la construcția unor bulevarde moderne în acest sector. Mai mult de 71% dintre persoanele juridice și 70 la sută dintre persoanele fizice s-au pronunțat împotriva prefacerii rețelei de străzi existente în centrul istoric al urbei.

În cadrul sondajului s-a solicitat părerea intervievaților și referitor la potențialul centrului istoric al orașului de a atrage turiști, inclusiv străini. Majoritatea au menționat, că centrul istoric al Chișinăului reprezintă foarte puțin interes pentru turiști.

Ultimul bloc de întrebări s-a referit la activitatea administrației publice în domeniul protecției monumentelor de cultură. Intervievații au fost de acord, că autoritățile publice sunt puțin interesate și acordă atenție minimă protecției monumentelor de cultură. Persoanele juridice (69,4%), fiind în contact mai intens

proces organic continuu (aflat în diferite stadii de evoluție în diferite sfere de activitate și, ca atare, în plină desfășurare — de acumulări succesive, treptate, în diferite domenii), domeniul culturii, în general, și, în special, cel al protejării patrimoniului arhitectural ca ipostază semnificativă a preocupărilor de valorificare a moștenirii culturale europene, este reprezentativă în raport cu dimensiunea evolutivă a procesului menționat.

Nu mai puțin, în domeniul practicii preocupărilor de protejare a patrimoniului arhitectural, un rol important în perfecționarea instrumentelor destinate realizării acestui deziderat/obiectiv a revenit și revine dialogului continuu întreținut de factorii responsabili în plan european cu cei care își desfășoară activitatea la nivel internațional, dialog concretizat în adoptarea unor documente tot mai elaborate și mai adecvate în raport cu complexitatea de fond a problematicii contemporane specifice, constituite pe fondul valorificării reciproce a experiențelor acumulate, abordărilor teoretice și a sintezelor realizate la cele două niveluri.

În sensul celor afirmate mai sus, se impun menționate o serie de documente cu referință strict europeană, cum ar fi:

- Convenția privind protecția patrimoniului mondial, cultural și natural, adoptată de Conferința Generală a UNESCO de la Paris, la 16 noiembrie 1972;

- Recomandările privind protejarea ansamblurilor istorice și tradiționale și rolul lor în viața contemporană, adoptate de Sesiunea a XIX-ea a Conferinței Generale a UNESCO de la Nairobi, la 26 noiembrie 1976 ;

- Carta de la Florența, reprezentînd Carta internațională a grădinilor și siturilor istorice, din 1982;

- Carta de la Toledo, reprezentînd Carta pentru conservarea orașelor și zonelor istorice, adoptată în 1986;

- Carta internațională pentru protejarea orașelor istorice, adoptată la Washington, în octombrie 1987;

- Carta de la Lausanne, reprezentînd Carta internațională privind gestionarea patrimoniului arheologic, adoptată în 1990,

care, toate, reprezintă expresii ale amploarei interesului întregii umanități pentru păstrarea dimensiunii/individualității culturale proprii, pentru păstrarea vie a trecutului prin atenția acordată unor ipostaze particulare ale patrimoniului cultural construit și amenajat și/sau, după caz, a celui arheologic.

Revenind în aria de referință europeană, semnificativă pentru contribuția adusă de activitatea de protejare a patrimoniului arhitectural european la afirmarea identității europene specifice este faptul, că deviza “Unitate în diversitate”, lansată și adoptată și la București, în luna mai a anului 2000, ca slogan al Uniunii Europene, a fost formulată pentru prima oară în Carta conservării integrate, adoptată la Amsterdam în anul 1975, desemnat An al patrimoniului arhitectural european.

În sensul celor de mai sus, la nivel comunitar a fost adoptată o serie de

inițiative speciale, distincte, precum desemnarea anuală a unor capitale culturale europene, instituirea Zilei Europene a Patrimoniului (celebrat în luna septembrie a fiecărui an), precum și a Listei Patrimoniului European (în urma unei inițiative adoptate la sfârșitul anului 2005) etc.

În acest plan, semnificative pentru locul ocupat de protejarea patrimoniului arhitectural în cadrul problematicii culturii europene contemporane sunt amplele intervenții, realizate pe parcursul ultimilor ani în perioada premergătoare anului 2007 (an pentru care orașul Sibiu a fost desemnat, alături de Luxemburg, capitală culturală europeană), destinate punerii în valoare a patrimoniului cultural construit și amenajat la Sibiu.

Ca expresie semnificativă a importanței conferite culturii în raport cu ansamblul vieții sociale europene, în temeiul Deciziei nr. 1983 din 18 decembrie 2006 a Parlamentului și Consiliului Europei, anul 2008 a fost desemnat «An european al dialogului intercultural».

Prin activitatea în slujba protejării patrimoniului arhitectural conexasă, din ce în ce mai mult, celei de protejare a patrimoniului natural, Europa se dovedește a fi un loc în care, pe fondul/baza valorii și autenticității unei experiențe existențiale multimilenare, al atentei analize a contextului cu totul special, nou reprezentat de perioada contemporană și într-un strâns dialog/parteneriat comunitar și extracomunitar, sunt elaborate documente și întreprinse activități, progresiv perfecționate, de referință în raport cu necesitatea formulării unor soluții și definirii unor acțiuni, precum și a nevoilor de echilibrare practică, concretă a multiplelor și complexelor efecte sociale (în cel mai larg sens al termenului), dimensionate pe plan cultural, economic și, nu în ultimul rând, politic ale fenomenului globalizării pe bătrânul continent și în lume.

Pentru cunoașterea opiniei publice despre problema păstrării și reabilitării patrimoniului cultural național al Republicii Moldova, în special al municipiului Chișinău, s-a realizat sondarea opiniei publice a proprietarilor sau chiriașilor edificiilor monumente-culturale. Scopul acestui sondaj l-a constituit obținerea de date calitative credibile privind atitudinea populației, pe de o parte, și a agenților economici, pe de altă parte, față de starea actuală și perspectivele evoluției centrului istoric al mun. Chișinău. În acest scop au fost întocmite două chestionare: unul destinat agenților economici, care își au sediile în clădiri cu valoare de patrimoniu cultural, iar al doilea — locatarilor acestui tip de case (proprietari, chiriași, etc.).

Obiectul acestei cercetări selective l-a constituit totalitatea clădirilor-monumente istorice, de arhitectură și artă, care se află pe teritoriul mun. Chișinău și care sunt luate sub ocrotirea statului. Drept sursă primară de definire a populației statistice a servit Registrul Monumentelor de Importanță Națională și Municipală, compus din 947 monumente.

Baza sondajului a fost compusă din 918 clădiri-monumente (case de locuit,

edificii publice și biserici), care se află pe teritoriul mun. Chișinău, obținute după excluderea din colectivitatea inițială a următoarelor monumente:

- cimitirele de pe teritoriul mun. Chișinău;
- plăcile comemorative.

Chestionarele elaborate au cuprins câteva blocuri de întrebări. Primul bloc a vizat cunoașterea statutului edificiului și atitudinea intervievaților față de starea generală a monumentului. Sub aspect general, majoritatea celor chestionați (66,7% din persoanele juridice și 56,9% din persoanele fizice) nu sunt satisfăcuți de starea și gradul actual de amenajare a zonei, în care locuiesc sau activează. În mare parte nemulțumirile sunt condiționate de lipsa unui regim special de circulație pe străzile din centrul istoric, de aspectul arhitectural neîngrijit al clădirilor, de atitudinea neglijentă a autorităților față de aceste monumente.

Majoritatea persoanelor juridice (64,4%) cunosc și conștientizează, că edificiul în care își desfășoară activitatea este un monument de cultură. Doar o treime dintre ei nu cunosc realitatea. Probabil, la încheierea contractelor de arendă sau de vânzare-cumpărare firmele au fost informate despre statutul edificiilor. Cu totul alta este situația în cazul persoanelor fizice. Doar patru din zece proprietari sau chiriași știu, că locuiesc într-o clădire cu statut de monument cultural. Circa o treime dintre ei nu cunosc acest lucru, iar 24% dintre cei intervievați au afirmat, că clădirea nu este monument de cultură.

Circa 60% din persoanele juridice și doar 40% din persoanele fizice cunosc prevederile legislației în vigoare cu privire la ocrotirea monumentelor de istorie și cultură. O treime dintre persoanele juridice și fiecare al doilea proprietar sau chiriaș particular nu cunosc și nu au auzit de existența actelor normative, care stabilesc condiții speciale pentru exploatarea clădirilor monumente culturale.

Al doilea bloc de întrebări a vizat părerea intervievaților despre starea actuală a clădirilor monumente și intenția de a investi în reabilitarea lor.

În proporții egale, circa 45 la sută dintre intervievați (atât persoane juridice, cât și fizice) consideră, că starea tehnică a edificiului este satisfăcătoare. Reieșind din condițiile de trai, dictate în mare parte de lipsa mijloacelor financiare pentru îmbunătățirea lor, 41% dintre proprietarii particulari consideră, că starea edificiilor este nesatisfăcătoare. În cazul persoanelor juridice acest procent este mult mai mic și constituie doar 27 la sută. Foarte puțini sunt acei, care consideră că locuiesc/activează în condiții bune (25% persoane juridice, respectiv, circa 12% persoane fizice) sau excelente (4,5%, respectiv, 2%).

Reieșind din aceste cifre, putem conchide, că sub aspect general starea patrimoniului cultural din mun. Chișinău este satisfăcătoare, dar în cazul în care va fi lipsit de protecția cuvenită și investirea în păstrarea și reabilitarea lui riscă să degradeze pînă la lichidare. În acest sens o oportunitate, care nu trebuie neglijată, este crearea parteneriatelor: sector public—sector privat. Fiind întrebați dacă au

stat cu forma de bunuri imobile, care se află pe teritoriul raionului, municipiului, orașului sau comunei. Președinții raioanelor și primarii dispun de monumentele de stat cu forma de bunuri mobile, care se află pe teritoriul raionului, municipiului, orașului sau comunei.

Un alt domeniu de reglementare a regimului monumentelor naturii este evidența acestora, care se reflectă în cadastrul de stat al obiectelor și complexelor din fondul ariilor protejate, ținerea căruia constituie competența autorității centrale pentru mediu de comun acord cu Academia de Științe a Republicii Moldova. Acest cadastru cuprinde date despre statutul juridic, apartenența, amplasamentul, regimul de protecție, importanța științifică, cognitivă și recreativă a acestor obiecte și complexe.

Ocrotirea monumentelor naturii, care fac parte din patrimoniul cultural, este una dintre atribuțiile statului și cuprinde prevederea și asigurarea lucrărilor de salvagardare, protejare, conservare și restaurare a acestora. Ocrotirea de către stat este exercitată de Parlament, Guvern, de consiliile raionale, municipale, orașenești și comunale și de președinții raioanelor și primari.

Una dintre modalitățile de ocrotire a monumentelor naturii este desemnarea zonelor de protecție, care se stabilesc în baza unor investigații și avize concludente și amplu documentate, confirmate de organele de stat pentru ocrotirea monumentelor. Avizele asupra zonelor de protecție ale monumentelor sunt luate în mod obligatoriu în considerare la întocmirea planurilor generale de construcții urbane și rurale, precum și la alte activități economice. Cu scopul de a preveni deteriorarea monumentelor organele de stat pentru ocrotirea monumentelor, de comun acord cu autoritatea pentru arhitectură și construcții și Academia de Științe, întocmesc lista zonelor de protecție a monumentelor și o propun spre confirmare Guvernului. Ministerul Culturii și Turismului elaborează Regulamentul privind intervenția în zonele de protecție a monumentelor și modul de folosire a acestor zone.

Un alt domeniu de reglementare a regimului monumentelor naturii, care fac parte din patrimoniul cultural, este conservarea și restaurarea acestora. Sub acest aspect este important de menționat, că activitatea de conservare a monumentelor este prioritară lucrărilor de restaurare. Lucrările de conservare și restaurare se execută în conformitate cu documentația tehnică, întocmită în baza studiilor pluridisciplinare și a avizului dat de organele autorizate ale statului pentru ocrotirea monumentelor. Organele pentru ocrotirea monumentelor ale statului sunt obligate să prevină deteriorarea monumentelor și să asigure efectuarea imediată a lucrărilor de conservare și restaurare.

Finanțarea activității de evidență, studiere, punere în valoare, salvagardare, protejare, conservare și restaurare a monumentelor se asigură de la bugetul de stat prin intermediul Ministerului Culturii și Turismului și de la bugetele locale — din contul plăților pentru arendă, inclusiv din chiria pentru terenul din zonele de protecție a monumentelor, din defalcările din beneficiul obținut de pe urma turismului, din veniturile întreprinderilor, care stingheresc ocrotirea monumentelor,

cu autoritățile administrației publice, consideră că aceste autorități nu-și exercită corect obligațiile privind protecția monumentelor. Persoanele fizice, fiind „mai departe” de activitatea autorităților publice responsabile de domeniu, nu prea sunt la curent cu ce trebuie să se ocupe aceste autorități, procentul celor care nu au știut ce să răspundă la această întrebare fiind destul de mare (37,8%).

**Bibliografia:**

1. Cultural Heritage /[http://portal.unesco.org/culture/en/ev.phpURL\\_ID=2185&URL\\_DO=DO\\_TOPIC&URL\\_SECTION=201.html](http://portal.unesco.org/culture/en/ev.phpURL_ID=2185&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html)
2. Documents on cultural heritage protection/<http://www.tufts.edu/departments/fletcher/multi/cultural.html>]
3. The Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict/[http://www.unesco.org/culture/legalprotection/war/html\\_eng/index\\_en.shtml](http://www.unesco.org/culture/legalprotection/war/html_eng/index_en.shtml)
4. Conclusions of the Global Strategy Expert Meeting on Central Asian Cultural Heritage, Turkmenistan (12-17 May 2000)
5. The information on rules of export of cultural values from territory of the Russian Federation/ <http://new.rosohrancult.ru/docs/values/export%20and%20import%20of%20cultural%20values.doc>
6. The First International Document for Diverse Cultural Values in Conservation: “The Document of Nara”. Charles S. Rhyne. St. Paul, Minnesota. 1995.

**Vladimir POLEACOV,**  
lector superior al catedrei „Drept civil”  
a Academiei “Ștefan cel Mare”, doctorand

### **REGIMUL ȘI PROTECȚIA JURIDICĂ A MONUMENTELOR NATURII, CARE CONSTITUIE PATRIMONIUL CULTURAL NAȚIONAL**

Problema protejării patrimoniului comun a devenit, în ultimul timp, actuală atât pentru întreaga comunitate internațională, cât și pentru Republica Moldova și s-a transformat într-un element constant al vocabularului politic.

Alături de valorile supreme, garantate de constituțiile statelor democratice, cum ar fi demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic, apare necesitatea protejării și a valorilor culturale, care contribuie incontestabil la dezvoltarea armonioasă a personalității.

În contextul globalizării valorile culturale, ca element al patrimoniului comun, prezintă obiectul protecției juridice nu numai pe plan național, ci și internațional. Statele suverane, participând la încheierea tratatelor, a convențiilor internaționale, la elaborarea normelor de drept internațional privind valorile istorico-culturale, sunt, în același timp, purtătoarele intereselor popoarelor, pe care le reprezintă. Cu alte cuvinte, interesul național al statelor apare pe arena internațională în veșmîntul politicii de stat, al voinței entităților, care intră în anumite tipuri de relații reciproce în cadrul comunității internaționale.

Printre obiectele, care constituie valori culturale ale patrimoniului comun, putem distinge monumentele naturii, regimul juridic al cărora este stabilit în diferite acte internaționale, cum ar fi, de exemplu, Convenția privind diversitatea biologică (Rio de Janeiro, 1992); Convenția privind viața sălbatică și habitatele naturale din Europa (Berna, 1979); Convenția privind speciile migratoare de animale (Bonn, 1979); Convenția privind zonele umede de importanță internațională (Ramsar, 1971), dar și naționale, cum sunt Legea Republicii Moldova privind fondul ariilor naturale protejate de stat (nr. 1538-XIII din 25.02.98), Legea Republicii Moldova privind ocrotirea monumentelor (nr. 1530 din 22.06.93).

Legislația națională definește monumentele naturii ca fiind „...obiecte sau ansambluri de obiecte cu valoare istorică sau științifică, care reprezintă mărturii ale evoluției civilizațiilor de pe teritoriul republicii, precum și ale dezvoltării spirituale și sociale și care sunt înscrise în Registrul Monumentelor al Republicii Moldova ocrotite de stat”. \* Mai putem spune, că toate monumentele, situate pe teritoriul Republicii Moldova, fac parte din patrimoniul ei cultural și natural și se află sub

protecția statului.

Conform art.1 (4) al Legii Republicii Moldova privind ocrotirea monumentelor,

monumente, care fac parte din patrimoniul natural, sunt considerate:

a) formațiunile fizice și biologice, care au valoare națională sau internațională sub aspect estetic sau științific;

b) formațiunile geologice și fiziografice și zonele constituind habitatul speciilor animale și vegetale amenințate de dispariție, care au valoare națională sau internațională sub aspect științific sau al conservării;

c) siturile naturale sau zonele naturale, care au valoare națională sau internațională sub aspect științific, al conservării sau la frumuseții naturale.

Este evident faptul, că monumentele naturii, prezentînd valoare culturală și aflîndu-se sub protecția statului, acesta le asigură un regim juridic special.

Așadar, monumentele naturii, care fac parte din patrimoniul cultural, reprezintă atât bunuri imobile, cât și mobile. Monumentele cu forma de bunuri imobile pot fi obiecte aparte ori ansambluri de obiecte. Monumente aparte cu forma de bunuri imobile se consideră: obiectele naturale cu valoare geologică, biologică, zoologică, antropologică, arheologică. Ansambluri de monumente cu forma de bunuri imobile se consideră: teritorii și landşafturi naturale, ansambluri și situri arheologice, care cuprind grote, peșteri, parcuri, landşafturi naturale.

Monumente cu forma de bunuri mobile se consideră: obiectele naturale cu valoare geologică, biologică, zoologică, antropologică.

Unul dintre domeniile de reglementare a regimului monumentelor naturii, care fac parte din patrimoniul cultural, este cel al proprietății. Aici este de menționat faptul, că, spre deosebire de alte categorii de monumente cu valoare culturală și regim al proprietății atât public cât și privat, asupra monumentelor naturii se răsfrînge doar regimul proprietății publice și acesta poartă un caracter inalienabil, insesizabil și imprescriptibil. Ba mai mult, în perimetrul monumentului naturii se efectuează doar cercetări științifice. Conform art.38 al Legii Republicii Moldova privind fondul ariilor naturale protejate de stat monumentele naturii se afla în gestiunea autorităților centrale sau locale, care asigură regimul de administrare a fondului ariilor protejate, din care fac parte monumentele naturii. Acest regim de administrare reprezintă un ansamblu unitar de măsuri de protecție, ecologice și tehnico-organizatorice, care reglementează activitatea, desfășurată în cadrul fondului, de conservare, optimizare și dezvoltare rațională durabilă a monumentelor naturii.

Prin urmare, dreptul de a dispune (în vederea gestionării) de monumentele de stat cu forma de bunuri imobile este exercitat de Parlament, de consiliile raionale, municipale, orășenești și comunale. Dreptul de a dispune de monumentele de stat cu forma de bunuri mobile este exercitat de Guvern, președinții raioanelor și primari. Consiliile raionale, municipale, orășenești și comunale dispun de monumentele de

forme de unificare a activității umane. Multiplele și prestigioasele organizații gen ONU, UNESCO, Consiliul Europei, Uniunea Europeană etc. au devenit modele de organizare socială și politică a vieții oamenilor pe Terra. Cooperarea internațională, procesele de integrare în sfera economică, politică și socială ne-au făcut să conștientizăm unitatea spațiului juridic, indiferent de existența unor scheme sau dogme învechite în jurisprudență. Considerăm, că actualmente ar fi o eroare să privim ca pe un segment separat materia unică reprezentată de așa elemente, ca relațiile juridice, idealul juridic prin prisma unei singure ramuri de drept. Clasificarea clasică existentă în jurisprudență nu trebuie să se soldeze cu realizarea unor investigații unilaterale.

Acest aspect devine și mai evident atunci, când se studiază sfera atât de integră, fină și multilaterală a existenței umane, cum este cultura și, în special, analiza regimului juridic al valorilor culturale. De asemenea, am vrea să menționăm, că prin expresia „regim juridic al valorilor culturale” înțelegem totalitatea relațiilor juridice, care apar între diferiți subiecți juridici. Astfel, regimul juridic nominalizat reglementează condițiile de depistare, păstrare, folosire și protecție națională și internațională a valorilor istorico-culturale, precum și popularizarea acestor valori.

Am vrea să facem o scurtă retrospectivă a evoluției cadrului juridic, care reglementează gestionarea valorilor culturale. Unele elemente a statutului special al acestor valori le putem întâlni încă în antichitate. Astfel, în Babilonul antic, în legendarele legi ale lui Hamurabi, era stipulat, că persoana, care a sustras o proprietate a zeilor sau a sustras dintr-un templu de cult un bun cu scopul de a-l vinde, se pedepsea cu moartea [1]. În Grecia și China antică locașurile de cult erau considerate teritorii neutre. Pe teritoriul lor se interzicea păstrarea armelor, desfășurarea unor acțiuni militare sau agresive [2, pag.23; 48].

În Roma antică a existat un sistem juridic dezvoltat, care prevedea clasificarea juridică a lucrurilor și a regimului lor juridic, aspect care poate fi aplicat și valorilor culturale. Reieșind din delimitarea generală a lucrurilor în dreptul roman, valorile culturale puteau fi incorporate lucrurilor, ce aparțineau dreptului divin sau celor ce aparțineau dreptului uman. Primele, la rândul lor, se divizau în sacrale și religioase (*res sacrae et religiosae*). Ultimele de asemenea se divizau în publice și private (*publicae et privatae*). Lucruri sacrale erau considerate numai lucrurile consacrate zeilor supremi. Un obiect sau altul căpăta statutul sacral în baza hotărârii poporului, în temeiul căruia se emitea o lege sau o hotărâre a Senatului. Astfel, erau considerate sfinte meterezele (fortificațiile) orașului, porțile sale. Ele ca obiecte al dreptului divin nu se aflau în posesia cuiva, ci împreună cu alte obiecte destinate să servească sarcinilor cultului (cum ar fi, de exemplu, templele, altarele) au fost extrase din circuitul civil. Erau considerate obiecte religioase și cele lăsate de zei subpămînteni, de exemplu, mormintele. Dar în acest caz nu mai era necesară decizia suveranului, ci era suficientă decizia cetățeanului [3, pag.134-135].

din beneficiul organelor asigurării de stat în conformitate cu acordurile încheiate, din veniturile și donațiile organizațiilor, care în baza statutului lor ocrotesc monumentele, din fondurile și donațiile unor persoane fizice și juridice, precum și din alte surse legale. Consiliile locale ale unităților administrativ-teritoriale de primul și al doilea nivele prevăd în bugetele lor anuale sumele necesare lucrărilor de evidență, studiere, punere în valoare, salvagardare, protejare, conservare și restaurare a monumentelor situate în teritoriile lor — în baza propunerilor Ministerului Culturii și Turismului, Ministerului Ecologiei și Resurselor Naturale și Academiei de Științe a republicii.

Organele de stat pentru ocrotirea monumentelor susțin activitatea fundațiilor de evidență, studiere, punere în valoare, salvagardare, protejare, conservare, restaurare și propagare a monumentelor, care se realizează și cu participarea nemijlocită a membrilor fundațiilor la aceste activități, dar și prin atragerea de către aceștia a ajutorului financiar în formă de donații ale întreprinderilor, organizațiilor și persoanelor particulare. Organele de stat pentru ocrotirea monumentelor au dreptul să ofere fundațiilor informația solicitată despre monumente, despre programele de conservare, restaurare sau reparare a lor. La rândul lor, fundațiile pot participa la elaborarea programelor de salvagardare, protejare, conservare și restaurare a monumentelor.

Fundațiile, care, în temeiul statutului lor, ocrotesc monumentele, se bucură de dreptul de a exercita controlul obștesc asupra protecției și punerii în valoare a monumentelor, precum și asupra elaborării și realizării programelor de construcție și reconstrucție în zonele de protecție a monumentelor, înscrise în Registrul Monumentelor. Fundațiile obștești au dreptul: să ceară sistarea lucrărilor de conservare, restaurare sau reparație, dacă acestea pun în pericol integritatea monumentului ori știrbesc din valoarea lui estetică, artistică și istorică, să intervină pe lângă organele de stat pentru ocrotirea monumentelor cu propuneri, probe și avize documentare; să abordeze problema intentării unui proces penal, precum și să fie reclamant în cazul încălcării flagrante a prezentei legi; să atace deciziile organelor de stat pentru ocrotirea monumentelor și ale organelor locale executive și de control și să facă interpelări în Parlament și Guvern.

Este evident, că un rol aparte în soluționarea problemei protecției monumentelor naturii, care constituie patrimoniul cultural, îi revine dreptului. La ora actuală aceasta este una dintre cele mai eficiente pîrghii de soluționare a problemei. Deci, vorbind despre instituția răspunderii juridice ca instituție de drept, aceasta este prezentă și în cadrul relațiilor de protecție a monumentelor naturii.

În acest sens persoanele fizice și juridice, care au cauzat daune unui monument sau zonei de protecție a lui, le vor readuce la starea lor inițială, iar dacă acest lucru este imposibil, vor acoperi pagubele în modul stabilit de lege. Persoanele cu funcții de răspundere și alți lucrători, din vina cărora persoanele juridice au

suportat cheltuieli legate de acoperirea pagubelor, poartă răspundere materială în modul stabilit de lege. Beneficiul obținut în urma folosirii ilicite a monumentelor este perceput în mod incontestabil de organele fiscale.

Una din problemele existente la acest capitol este procedura de evaluare a daunei cauzate unui obiect al naturii, care prezintă valoare culturală. Vom menționa, că la ziua de astăzi nu avem un act normativ, care ar permite evaluarea daunelor bine reglementată din punct de vedere juridic. Mărimea despăgubirii este determinată în mod arbitrar de către judecător, la propunerea Ministerului Ecologiei și Resurselor Naturale. Singura reglementare în acest sens este relevată în art. 57 al Legii Republicii Moldova privind ocrotirea monumentelor: "...Mărimea daunei aduse monumentului se determină în baza expertizei efectuate de organele de stat pentru ocrotirea monumentelor, luându-se în considerare valoarea monumentului și costul pământului pe piața mondială".

Amenzile administrative sau penale, alte sancțiuni pecuniare aplicate de organele competente pentru încălcarea prezentei legi se varsă în bugetul de stat pentru a fi folosite în scopul evidenței, studierii, punerii în valoare, salvagădării, protejării, conservării și restaurării monumentelor.

În calitate de protecție legislația impune ca orice activitate, care pune în pericol integritatea monumentelor, să fie coordonată cu organele de stat pentru ocrotirea monumentelor sau cu organele administrației publice locale. Finanțarea și executarea activităților nesancționate de organele competente este interzisă.

Întreprinderile industriale și agricole, situate în rezervații ori în zonele de protecție ale monumentelor, cuprinse în cadastrul de stat al obiectelor și complexelor din fondul ariilor protejate, precum și întreprinderile, care prin activitatea lor pot afecta integritatea monumentelor, știrbind din valoarea lor estetică, artistică ori istorică, sunt obligate să verse în bugetele locale 0,5-5 % din beneficiul lor în temeiul deciziilor consiliilor raionale, municipale, orașenești ori comunale în conformitate cu avizul Ministerului Culturii și Turismului.

#### **Bibliografie:**

1. Constituția Republicii Moldova.
2. Legea Republicii Moldova privind protecția mediului înconjurător nr.1515-XII din 16.06.93.
3. Legea Republicii Moldova privind fondul ariilor naturale protejate de stat nr. 1538-XIII din 25.02.98.
4. Legea Republicii Moldova privind ocrotirea monumentelor nr. 1530 din 22.06.93.
5. P. Zamfir. «Dreptul mediului», Partea specială. Chișinău, 1998.
6. I.Trofimov. «Dreptul mediului». Chișinău, 2002.
7. E. Lupan. «Dreptul mediului». București, 2001.

**Sergiu NESTOR,**

lector superior al catedrei „Procedură penală și criminalistică”  
a Academiei „Ștefan cel Mare”, master în drept

**Iurie BULAI,**

lector al catedrei „Procedură penală și criminalistică”  
a Academiei „Ștefan cel Mare”, master în drept

**Rodica BULAI,**

lector al catedrei „Științe reale și tehnologii informaționale”  
a Academiei „Ștefan cel Mare”,  
master în tehnologii informaționale

#### **PROBLEME DE DREPT INTERNAȚIONAL VIZÎND PROTECȚIA VALORILOR ISTORICO-CULTURALE**

Cultura nu are frontiere, suflul ei influențând benefic, indiferent de obstacolele de ordin național, rasial, politic, spiritual, omenirea întreagă. Această trăsătură caracteristică a ei au menționat-o toți iluștrii ei reprezentanți. Pentru prosperarea acestei uniuni spiritual-culturale ei au muncit mult și asiduu, depășind lipsuri și suferințe, în unele cazuri chiar și împotrivirea contemporanilor.

Analizînd jurisprudența internațională, am ajuns la concluzia, că în dreptul internațional vizînd protecția valorilor istorico-culturale, există două concepte metodologice: unul cultural și altul economic, aspecte care, nefiind absolutizate, se completează reciproc.

Astfel, primul concept presupune retrospectiva valorilor culturale ca rezultat al activității (creației sociale, individuale) umane. Al doilea privește valorile culturale ca element al mediului ambiant analogic resurselor naturale. Deși există o diferențiere obiectivă a noțiunilor „moștenire culturală” și „moștenire naturală”, realizată în Convenția cu privire la protecția moștenirii culturale și naturale mondiale din 1972, precum și în recomandările cu privire la protecția moștenirii culturale și naturale (1972) în plan național, înseși faptul, că aceste două tipuri de moștenire ontologic diferite în actele normative indicate, denotă similitudinea lor atît pe plan juridico-metodologic, cît și din punctul de vedere al realizării practice a pazei și protecției.

În dreptul internațional contemporan există circa 100 acte juridice internaționale cu caracter universal și regional, care reglementează relațiile subiecților în sfera depistării, păstrării, protecției, studierii și popularizării obiectelor avînd valoare de tezaur istorico-cultural.

Secolul al XX-lea a acumulat multe realizări în planul implementării diferitelor

străvechi.

Art. 1 al Convenției de la 1972 înțelege prin noțiunea „patrimoniu cultural” trei grupuri de obiecte — monumente, ansambluri și locuri având valoare deosebită de importanță mondială. Aceste valori imobile, în temeiul prezentării listelor patrimoniului cultural, ce se află pe teritoriul unor state aparte, pot fi incluse de către Comitetul Patrimoniului Mondial în listele „patrimoniului mondial sau în listele patrimoniului mondial aflat în pericol”. Din cele menționate reiese, că, pentru ca valorii naționale să i se atribuiască statut mondial, sunt necesare două acțiuni: inițiativa statului semnatar și analiza și acordul Comitetului interstatal reprezentant al comunității mondiale. Convenția respectivă, în opinia noastră, cimentează unitatea regimului juridic, care reglementează obiectele patrimoniului cultural mondial, regim compus atât din norme naționale, cât și internaționale de ocrotire. În această Convenție este prevăzut, că fiecare stat semnatar își asumă obligațiunea de a depista, păzi, păstra, populariza și transmite viitoarelor generații patrimoniul cultural și natural. Totodată această Convenție prevede și protecția internațională a valorilor nominalizate. În scopul realizării acestui deziderat pe lângă UNESCO au fost create organe interguvernamentale: Comitetul de Ocrotire a Patrimoniului Cultural și Natural Mondial, în obligațiile căruia intră includerea și excluderea obiectelor din listele respective, cercetarea cererilor de acordare a suporturilor financiare de susținere; Fondul de Ocrotire a Patrimoniului Cultural Mondial este un fond specializat, care acumulează fonduri pentru scopurile prevăzute de Convenție. Dacă ținem cont de faptul, că la data de 01.01.2000 în lista patrimoniului mondial erau incluse circa 630 de obiecte (lista se completează în permanență), iar Convenția era semnată de peste 152 state, este foarte greu de contestat importanța ei.

Al treilea pilon de bază, care asigură ocrotirea valorilor culturale, este Convenția UNESCO din 14.11.1970 cu privire la interzicerea introducerii, scoaterii și transmiterii ilegale a dreptului de proprietate asupra valorilor culturale. Am vrea să atragem atenție la conceptul de bază, consfințit în Convenție. În conformitate cu art. 13 al Convenției statele semnatare recunosc dreptul fiecărui stat de a clasifica și anunța unele valori culturale ca fiind înstrăinabile, care în virtutea acestui fapt nu pot fi scoase în afară. Art. 4 al Convenției specifică aceste obiecte după cum urmează:

- a. valorile culturale create de persoane aparte sau de un grup de persoane, care sunt cetățeni ai acestui stat, valorile culturale, care au importanță majoră pentru acest stat fiind create pe teritoriul lui;
- b. valorile culturale depistate pe teritoriul acestui stat;
- c. valorile culturale dobândite cu acordul autorităților competente (ale țărilor de proveniență a valorilor) în expediții arheologice, etnologice;
- d. valorile culturale dobândite în rezultatul schimburilor benevole;
- e. valorile culturale primite în calitate de cadou sau cumpărate cu acordul

Cît privește lucrurile dreptului omenesc (în cazul respectiv cele mai însemnate erau, de exemplu, teatrele), ele de asemenea nu se aflau în posesia cuiva. Ele se considerau încredințate societății, aflîndu-se în afara circuitului civil. În cazul în care magistratul roman oferea un asemenea obiect în arendă, tranzacția era considerată a fi nu un element al dreptului privat, ci o dispoziție administrativă [4, pag. 92].

Astfel, în Roma antică față de valorile istorico-culturale dăinuia o atitudine deosebită a regimurilor de gestiune, acesta fiind unul public. O atitudine deosebită față de valorile culturale a existat și în evul mediu. Astfel, în codul japonez „Taiho Ero Re” (secțiunea 7) era fixată o regulă, care prevedea înștiințarea autorităților în cazul depistării unor obiecte rare sau a giuvaerelor (legea XXX art. 10), în cazul depistării unei comori obiectele antice și rare trebuiau transmise visteriei statului (art. 22) [5, pag. 112; 230].

În multe state medievale dreptul de posesie asupra comorilor aparținea suveranului; în India, în Imperiul Gupta, acest drept aparținea țarului; în Danemarca, conform legilor Iuta (1241), acest drept aparținea regelui [6, pag. 286].

Pe teritoriul Spaniei, pe timpurile vestgoților (sec. V-VIII), existau legi contra profanării de morminte.

Pe timpul Halifatului arab (în jurul anilor 740) arabilor li se interzicea să hulească obiceiurile străinilor în cazul călătoriilor în străinătate [7, pag. 218; 298; 254].

Asemenea acte normative au fost emise și în alte state, de exemplu, în Rusia. Petru I a emis trei așa numite dispoziții, care reglementau aspectele nominalizate. Una dintre ele se referea la asigurarea și protecția unui gen de flotă primitivă („Дѣлѣніе оѣнѣ”) și prevedea păstrarea obiectelor arheologice și transmiterea lor în așa numita „Kunstcamera”; dispoziția prevedea, de asemenea, protecția și reparația unui monument arhitectural (a unei citadele din gubernia Kazan).

Primul act normativ internațional, care reglementa protecția valorilor culturale, au fost adoptat în Declarația Conferinței de la Bruxelles cu genericul „Legile și tradițiile războiului” din 1874. Declarația respectivă prevedea, că valorile instituțiilor destinate studiilor, acțiunilor de caritate, serviciilor divine, investigațiilor științifice etc., chair dacă aparțineau statului, se considerau proprietate privată. Orice activitate îndreptată spre nimicirea sau deteriorarea instituțiilor de acest gen trebuia să fie cercetată și sancționată de autoritățile competente. Astfel, Declarația institua regimul de protecție a valorilor culturale pe timp de război la nivel de protecție a bunurilor private și pentru prima dată institua responsabilitatea pentru încălcarea acestor prevederi. Elemente de responsabilitate în acest context, cum ar fi restituirea și substituirea valorilor culturale, au fost pentru prima dată stipulate în Tratatul de pace de la Versailles (1919), art. 245-247.

Deși, după cum am văzut din cele menționate, reglementări de diferit gen au existat în diferite timpuri, se consideră, totuși, că primul act juridic internațional, care reglementa aspecte ale protecției valorilor culturale, îl reprezintă „Pactul Rerih” (de la 15 aprilie 1935) adoptat de statele Alianței Panamericane. În acest pact pentru prima dată au fost consfințite principiile respectării și ocrotirii monumentelor, muzeelor, instituțiilor științifice, artistice, culturale, pedagogice, fiind prevăzută și protecția funcționarilor acestor instituții atât pe timp de război, cât și pe timp de pace. Pactul acesta consfințește și principiul de neutralitate al instituțiilor respective. Se consideră, totuși, ca primul act juridic internațional cu caracter universal, care reglementează regimul juridic al valorilor culturale, este Convenția de la Haga (Cu privire la protecția valorilor culturale în timpul conflictelor militare) de la 14 mai 1954 [8, pag. 84; 145-155].

Convenția prevede două forme de protecție a valorilor culturale: generală și specială [9, pag. 19].

Astfel, sub protecția generală nimeresc toate obiectele, care reprezintă valori culturale în conformitate cu art. 1 al Convenției. Regimul juridic de protecție a acestor valori este determinat de totalitatea obligațiilor asumate de statele semnatare. Protecția specială, conform Convenției, se oferă unei sume limitate de obiecte prin introducerea lor în „Registrul internațional al valorilor culturale” (pct. 6 art. 8). Acestui tip de obiecte i-au fost atribuite adăposturile destinate păstrării valorilor culturale mobile, centrele de concentrare a valorilor culturale mobile și imobile având importanță majoră pentru moștenirea culturală a poporului. În cazul respectiv regimul juridic al valorilor culturale, care se află sub protecție specială, se bazează pe obligativitatea statelor semnatare de a asigura imunitatea acestor valori. Deși în contextul Convenției nu există termenul „imunitate”, el reiese din obligativitatea părților semnatare de a se abține de la desfășurarea unor acțiuni la adresa valorilor culturale nominalizate. E necesar de menționat, că Convenția de la Haga reprezintă una din pietrele unghiulare ale temeliei edificiului juridic mondial menit să asigure paza și protecția valorilor culturale. La data de 05.01.2000 prevederile ei erau semnate de 98 țări.

O altă piatră unghiulară a edificiului juridic internațional o reprezintă Convenția cu privire la moștenirea/patrimoniul internațional cultural și natural din 1972, adoptată sub egida UNESCO. În pct. 1 al art. 6 Părțile semnatare au menționat, că, respectând suveranitatea și legislația națională a fiecărei Părți semnatare, consideră patrimoniul cultural și natural, care se află pe teritoriul lor, drept patrimoniu comun (mondial), ocrotirea căruia constituie obligația întregii comunități internaționale.

Acest postulat fundamental reprezintă pilonul de bază al concepției cu privire la patrimoniul cultural mondial, concepție pe care se bazează tot dreptul internațional, care reglementează ocrotirea și păstrarea valorilor istorico-culturale.

Considerăm oportun să scoatem în evidență esența noțiunii „patrimoniu cultural”.

Articolul 133 al Codului penal al Republicii Moldova, intitulat „Valorile culturale”, stipulează: prin valori culturale cu caracter religios sau laic se înțeleg valorile indicate în Convenția UNESCO din 14 noiembrie 1970 privind măsurile îndreptate spre interzicerea și prevenirea introducerii, scoaterii și transmiterii ilicite a dreptului de proprietate asupra valorilor culturale (la Convenția în cauză ne vom opri în continuare).

Hotărîrea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Despre practica judiciară în cauzele privind contrabanda și contravențiile administrative vamale” nr. 19 din 10.07.1997 pct. 5 se referă la diferite aspecte, ce țin de valorile culturale, printre care definește și esența noțiunii „valori culturale”.

Astfel, prin valori culturale se înțeleg valorile cu caracter religios sau laic, pe care fiecare stat le consideră ca prezentînd interes pentru arheologie, perioadă preistorică, istorie, literatură, artă și știință și care sunt enumerate mai jos:

- a. colecții rare și mostre ale florei și faunei, mineralogiei, anatomiei și obiecte care prezintă ineres pentru paleontologie;
- b. valori care se referă la istorie, inclusiv la istoria științei și tehnicii, istoria războaielor și societăților, cât și referitoare la viața personalităților naționale de vază, oamenilor de cultură, savanților și artiștilor și la evenimentele naționale remarcabile;
- c. comorile arheologice (inclusiv obișnuite și secrete) și descoperirile arheologice;
- d. părțile componente demontate ale monumentelor de artă și istorie și locurile arheologice;
- e. obiectele cu o vechime de peste 100 de ani, cum ar fi inscripțiile, monedele și ștampilele imprimate;
- f. materialele etnologice;
- g. valorile de artă:
  - pînze, tablouri și desene complet lucrate de mînă pe orice suport și din orice materiale (cu excepția desenelor și produselor industriale ornamentate cu mîna);
  - opere originale de artă sculpturală din orice materiale;
  - opere originale de garvură, stampă și litografie;
  - colecții originale de artă și ansambluri din orice materiale;
- h. incunabule și manuscrise rare, cărți, documente străvechi și publicații, care prezintă interes deosebit (istoric, artistic, științific, literar etc.), separat sau în colecții;
- i. timbrele poștale, timbrele de impunere și analogice, separat sau în colecții;
- j. arhive, inclusiv arhive de fonograme, de cinema și de fotografii;
- k. mobilă cu o vechime de peste 100 de ani și instrumente muzicale

Dr. **Silvia ȘAPTEFRĂȚI**,  
lector superior al catedrei „Științe socio-umane”  
a Academia „Ștefan cel Mare”,  
conferențiar universitar interimar

### **EFECTELE SOCIALE ALE COMUTABILITĂȚII VALORILOR**

„Un popor, asemeni unui individ, își dezvăluie esența reieșind din atitudinea față de valori”, susțin reprezentanții axiologiei contemporane. De la Platon pînă la Max Scheler, Binele, Frumosul și Adevărul au fost considerate valori-cheie, care, fiind plasate în vârful piramidei axiologice, au menirea să determine vectorii vieții sociale. În prezent, dincolo de ipoteza lui Scheler cu privire la caracterul „absolut invariabil” al ierarhiei valorilor și de criteriile fixe de ierarhizare, ca dimensiune esențială a estimării valorilor, se conturează preferința. Fiind principial variabilă, preferința, în calitate de criteriu de ierarhizare, nu determină o tablă a valorilor absolută, la care au tot visat filosofii, ci una relativă, produsă de raportarea oamenilor la valori, în dependență de funcționalitatea acestora. Deoarece valorile materiale răspund și acoperă necesitățile de moment ale individului, acestea, în ultimele decenii, încep să cucerească locul privilegiat în cadrul sistemului axiologic, înlocuind valorile spirituale. Schimbarea poziției dominante a valorilor spirituale cu valorile materiale în registrul axiologic al societății a primit denumirea de comutabilitate valorică.[1]

Comutabilitatea valorică, în opinia lui Baudrillard, nu reprezintă diminuarea totală a rolului valorilor spirituale în societate. Din punct de vedere cantitativ nu se înregistrează schimbări, toate valorile spirituale fiind prezente în societate. Schimbări înregistrează doar statutul social al valorii, adică locul pe care-l ocupă o anumită categorie de valori într-o comunitate la un anumit moment istoric.

Schimbarea accentului de importanță de la o categorie de valori la alta, de la cele spirituale la cele materiale, conduce la consecințe sociale grave, care afectează, direct sau indirect, întreaga comunitate. Mai jos voi încerca să punctez cîteva dintre cele mai elocvente consecințe, determinate de procesul comutabilității valorilor.

Valorile materiale secole de-a rîndul au servit drept instrument pentru atingerea valorilor spirituale, care reprezentau scopurile activității umane. În prezent, valorile materiale se transformă treptat din valori-instrument în valori-scop, adică valori rîvnite mai mult de reprezentanții societății.

În societățile tradiționale, alături de bani, și uneltele de muncă reprezentau

autorităților din țările de proveniență a acestor valori.

Reieșind din cele menționate și în conformitate cu prevederile Convenției, obiectele cu statut de valori culturale prevăzut de legislația autohtonă a fiecărui stat reprezintă obiecte supuse protecției mondiale deosebite.

Acest postulat este cheia percepției evoluției întregului sistem de ocrotire a valorilor culturale, care se caracterizează prin consfințirea în drept a concepției cu privire la patrimoniul cultural uman.

În acest articol ne-am limitat la analiza celor trei piloni de bază ai dreptului mondial universal cu privire la ocrotirea valorilor culturale. Ne-am referit la Convențiile adoptate în 1954, 1970 și 1972 dat fiind faptul, că anume ele consfințesc principiile și normele, care sunt universale și recunoscute și care în esență reprezintă temeiul regimului juridic de gestionare a valorilor culturale, în esență aceasta fiind suficient.

Concomitent am vrea să menționăm, că în prezent dreptul internațional conține circa 100 de acte cu caracter universal și zonal, care reglementează problemele, ce țin de depistarea, păstrarea, folosirea, paza și popularizarea valorilor culturale. La Secretariatul ONU se păstrează circa 800 tratate internaționale bilaterale cu privire la colaborarea în sfera nominalizată. Analiza ne permite să afirmăm, că în deosebi în secolul al XX-lea tendințele de comasare a elementelor separate a legislației internaționale și naționale, care vizează ocrotirea valorilor culturale, sau constituit într-un sistem relativ unic. Acest lucru din punctul nostru de vedere este condiționat de procesele de globalizare și integrare, de apariția diferitelor organizații guvernamentale și non-guvernamentale în sfera depistării, ocrotirii, folosirii, studierii și popularizării valorilor culturale.

Am vrea să menționăm, că în toate țările continentale și sistemului de drept anglo-saxon în legislația autohtonă au fost întreprinse măsuri pentru a o ridica la o treaptă ierarhică superioară, în care se fixează concepția existenței a patrimoniului cultural a popoarelor (mondială), dar care în fiecare țară aparte are un specific al său național.

În Republica Moldova de asemenea avem o serie de acte normative, care reglementează aspectele, ce țin de valorile istorico-culturale, printre care s-ar înscrie:

- a. Legea cu privire la protecția monumentelor, din 22 iunie 1993;
- b. Legea cu privire la fondul de arhivă al Republicii Moldova, din 22 ianuarie 1992;
- c. Legea cu privire la biblioteci, din 16 noiembrie 1994;
- d. Legea cu privire la activitățile de publicare, din 20 aprilie 2000;
- e. Legea cu privire la mijloacele audio-vizuale, din 3 octombrie 1995;
- f. Legea cu privire la drepturile proprietății intelectuale și drepturile indirecte, din 23 noiembrie 1994;

- g. Закон о патенте на изобретение, от 18 мая 1995;
  - h. Закон о защите моделей и промышленных рисунков, от 15 октября 1996;
  - i. Закон о рекламе, от 27 июня 1997;
  - j. Закон о рекламе, от 21 июля 1995;
  - k. Закон о туризме, от 11 февраля 2000;
  - l. Закон о физической культуре и спорте, от 25 марта 1999;
  - m. Закон о благотворительности и спонсорстве, от 7 июля 1995;
  - n. Закон о порядке введения и отмены товаров с территории Республики Молдова, № 1569-XV от 20.12.2002;
  - o. Решение Правительства Республики Молдова об утверждении Регламента о порядке введения и отмены товаров с территории Республики Молдова от физических лиц, № 1185 от 30.09.2003.
- Ам вря сă менționăm și faptul, că legislația autohtonă în domeniul respectiv este fragmentară și lacunară din punctul de vedere al concepției, care vizează patrimoniul cultural al popoarelor. Este evident, că deja demult a apărut necesitatea revizuirii întregului complex legislativ nominalizat. În acest context ar fi benefică elaborarea unei strategii de dezvoltare a legislației în domeniul respectiv, precum și de implementare a unui plan de transpunere în viață a prevederilor actelor normative elaborate.
- În fine, am vrea să menționăm, că un popor nu are șanse de prosperitate și viitor, dacă nu asigură ocrotirea, popularizarea și promovarea propriilor valori istorico-culturale. În acest context crearea unei baze normative eficiente și calitative ar reprezenta premiza succesului în domeniul respectiv.

**Referințe:**

1. Vezi: [www.hist.mso.ru/er/Etext/hamm\\_txt.html](http://www.hist.mso.ru/er/Etext/hamm_txt.html)
2. Баскин Ю.Я., Фельдман Д.И. История международного права. М., Международные отношения, 1990 г., стр.23, 48.
3. Институты Гая, книга 2, статьи 2-11. Используются в ред. Хрестоматии по истории государства и права зарубежных стран (Древность и Средние века) / Сост. В.А. Томсинов. - М.: Изд. Зерцало, 1999 г., стр. 134-135.
4. Новицкий И.Б. Римское право.-Изд.4-е. М., 1993 г., стр. 92.
5. Воробьев М.В. Японский кодекс “ Тайхо Ёро рё “ ( VIII в. ) и право раннего средневековья. М., Наука, 1990 г., стр.112, 230.
6. Idem
7. Idem

8. М.М.Богуславский. Международная охрана культурных ценностей.- М.: Международные отношения, 1979 г., стр.84, 145-155; Знамя Мира, МЦР, М., 1995 г.
9. Емил Александров. Пакт Рериха и международная охрана памятников истории и культуры. “ София-Пресс “, 1978 г., стр. 19.

**Библиografie :**

1. Конституция Республики Молдова.
2. Коду де процедурă penală al Republicii Moldova.
3. Коду penal al Republicii Moldova.
4. Hotărîrea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „ Despre practica judiciară în cauzele privind contrabanda și contravențiile administrative vamale” nr. 19 din 10.07.1997.

**Andrei ZMEU,**  
lector al catedrei „Drept public”  
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

### **PROTECȚIA MONUMENTELOR DE ISTORIE ȘI CULTURĂ - ÎNDATORIRE FUNDAMENTALĂ A CETĂȚENILOR REPUBLICII MOLDOVA**

Concomitent cu evoluția societății a crescut impactul negativ al activității umane asupra valorilor istorico-culturale, fapt ce a generat distrugerea sau chiar pierderea pentru totdeauna a unora dintre acestea.

Apare, prin urmare, problema supraviețuirii noastre culturale prin obligativitatea păstrării și promovării realizărilor culturii a strămoșilor. Această obligație, dar și dreptul la moștenirea înaintașilor, este proclamat și garantat prin art.33 alin.2 al Constituției Republicii Moldova, căreia îi corespunde și îndatorirea de conservare și ocrotire a monumentelor istoriei și culturii, prevăzută de art. 59 al legii fundamentale.

Astfel, conservarea și ocrotirea monumentelor istoriei și culturii este o îndatorire sacră, deoarece monumentele reprezintă mărturiile autentice ale evoluției civilizațiilor, ale dezvoltării spirituale, politice, economice, istorice și sociale a țării și poporului.

Istoria culturii începe odată cu apariția omului conștient, cu primele unelte, pe care le-a confecționat pentru a supraviețui. Din antichitate și pînă în prezent oamenii din toate colțurile planetei au creat opere de cultură și de artă. Faima valorii culturale a acestor opere a circulat și circulă și azi în lume, ducînd mesajul lor spiritual peste frontiere.

Dar concomitent cu evoluția societății a crescut și impactul negativ al activității umane asupra valorilor culturale, fapt care a generat distrugerea sau chiar pierderea acestora pentru totdeauna.

Se formulează, deci, problema supraviețuirii spirituale a speciei umane prin garantarea dreptului la păstrarea, dezvoltarea și propagarea realizărilor culturii și științei naționale și mondiale. Acestui drept, proclamat și garantat prin art.33 alin.3 al Constituției Republicii Moldova îi corespunde obligația de conservare și ocrotire a monumentelor istoriei și culturii, prevăzută de art. 59 al legii fundamentale.

Toți oamenii trebuie să se bucure de o eternă posibilitate de a admira tradițiile și moștenirea culturală a strămoșilor. Doar prin asigurarea unei protecții sigure a moștenirii culturale poate fi garantată sănătatea spirituală a generațiilor,

valori-instrument mult prețuite. Cel care deținea proprietatea asupra mijloacelor de producție avea și posibilitatea de a se îmbogăți. În prezent banii devin valoare-instrument, fiind cea mai rîvnită care poate satisface toate dorințele. Locul privilegiat, ocupat cîndva de muncă, este preluat astăzi de procesul de vînzare-cumpărare, iar procesul de producție începe să fie înlocuit de procesul de reciclare și refolosire. Consumul, și nu munca, devine în prezent activitatea socială fundamentală, iar banii și cărțile de credit reprezintă un avantaj, care oferă plăcerea de a consuma. Dacă în societățile tradiționale bunurile erau procurate pentru a satisface necesitățile curente, în prezent procurarea lor a devenit obsesie. Procesul de vînzare-cumpărare a căpătat caracter de divertisment. În aceste condiții una dintre cele mai solicitate este industria publicității, care urmărește creșterea și diversificarea nevoilor și dorințelor consumiste ale omului.

Analizînd prezentul societății, înclinăm să acordăm dreptate autorilor, care susțin că actualmente trăim într-o societate consumistă, unde consumul devine stil de viață, unde societatea devine „o piață imensă, în care se vînd iluzii”. [2.]

Unul dintre procedeele axiologice fundamentale, care este actul de valorizare, înregistrează în prezent modificări evidente. Orice bun poate fi estimat din mai multe perspective. Sub aspect teoretic, valorizarea trebuie să urmeze o ordine succesivă. Dacă este în discuție o teorie științifică, atunci actul economic nu se poate aplica descoperirii științifice, decît după ce aceasta este valorificată din perspectivă teoretică. Astăzi această ordine succesivă a valorizării nu se mai respectă. Valorizarea economică este aplicată, în majoritatea cazurilor, înaintea altor tipuri de valorizări, devenind determinantă. Reieșind din rezultatele estimării economice, se apreciază orice bun: artistic, științific, politic etc. Dacă teoria științifică este utilă sub aspect economic sau practic, ea este apreciată înalt și sub aspect științific. Dacă teoria științifică nu are confluente cu practica, valoarea ei științifică scade exponențial. Dacă opera de artă (o piesă de teatru, un roman, o piesă muzicală, un film etc.) se bucură de succes, adică se vinde aducînd beneficiu, ea reprezintă o incontestabilă valoare artistică. În cazul în care opera nu aduce venit, ea reprezintă un eșec. Inversarea actului de valorizare determină înflorirea utilitarismului social, care conduce inevitabil la sărăcirea spirituală a societății.

Modificările din registrul axiologic al societății își lasă amprenta și asupra domeniului etic, care este definitoriu pentru umanul condamnat la actualitate perpetuă. Reprezentînd un instrument al reglării vieții sociale, etica, în mod tradițional, propune un standard supraindividual, respectarea căruia este obligatorie. Intrasigentă față de orice încălcare, opinia publică, de asemenea în mod tradițional, impunea o morală schematică, sinonimă cu supunerea necondiționată, oglindită în maximalismul etic kantian. În prezent maximalismul etic cedează locul minimalismului etic al moralei individuale, concrete și dinamice. Normele etice au

trecut din registrul obligativității universale în cel al opțiunii individuale. Schimbările se datorează faptului că reputația, bunul nume al persoanei, care primea în cazul încălcării normelor morale o lovitură valorică, determinată de dezaprobarea colectivă, astăzi nu mai reprezintă o valoare personală fundamentală. Fericirea intimistă, realizarea dorințelor de moment și instalarea în confort sunt pseudo-idealuri rîvnite, care îndreptățesc și compensează pierderea bunului nume.

Alături de opinia publică, conștiința, care reprezintă instanța individuală de autoapreciere și autocontrol etic, cunoaște și ea anumite modificări. Dintre nenumăratele tentative de definire a conștiinței merită atenție încercarea lui Alain, potrivit căruia „a avea conștiință morală înseamnă a te ști spirit și acest fapt simplu te obligă infinit, căci noblețea obligă”[3]. Prin urmare, rectitudinea morală ca rod al conștiinței este determinată de noblețea caracterului, dezinteresat în fața beneficiului, bucuros de fericirea celui alt, lipsit de invidie și resentimente. Oare cîte trăsături de caracter dintre cele enumerate sunt astăzi specifice omului? De ce oare noblețea caracterului cedează, dizolvîndu-se în fața beneficiului? De ce nu reușim întotdeauna să înăbușim invidia și să împărtășim bucuria celui de alături? Nu s-a transformat oare conștiința dintr-o instanță individuală în una individualistă, care urmărește obținerea cu orice preț a binelui și a bunăstării personale? Avînd în centrul atenției relația dintre sine și cel de alături, etica, timp de secole, a cerut să se acorde prioritate celui alt, uneori chiar cu prețul propriei vieți. Această dăruire de sine în favoarea celui alt, menționează Jankelevitch, este înlocuită în ultimile decenii cu primatul eului. În prezent nu mai este recunoscută o altă obligație, decît cea a fiecăruia față de sine. Iar această comutare conduce la înflorirea individualismului în societate.

Individualismul actual determină prefigurarea unei generații interesate mai mult de drepturi, decît de obligații, de utilitate și exces consumist, decît de simțul măsurii; preocupate de propriul bine și străine de soarta celor din jur; dornice să știe care sunt datoriile celorlalți și, evident, drepturile ei. Din ce în ce mai des se face abstracție de principiul eticii clasice, al datoriei, care se sprijină pe voință, avînd la temelie imperativul kantian „trebuie”, și salutîndu-se dorința, care se sprijină pe capricioasa și insistenta cerință „vreau”. Valoarea supremă devine valoarea dorită acum și aici. Pentru obținerea acestui tip de valori, determinate de motivații spontane, sunt deseori încălcate nu numai normele morale, dar și cele juridice.

Astfel, cu cît se acordă mai multă prioritate materialului în detrimentul spiritualului, cu atît mai mult este pusă sub semnul incertitudinii însăși esența Omului. În aceste condiții avertismentul lui Krishnamurti rămîne mereu valabil: „A cultiva capacitatea și eficiența fără a înțelege viața, fără a avea percepția comprehensivă a demersurilor gîndirii și dorințelor, înseamnă a dezvolta brutalitatea noastră, a provoca războaie și, la urma urmelor, a pune în pericol securitatea noastră fizică”

[4]. Iată de ce în planul acțiunii educaționale familia, societatea, instituțiile de învățămînt, și nu în ultimul rînd poliția ca instituție publică, trebuie să-și unească eforturile, acționînd nu prin impunerea valorilor, ci indirect, prin stimularea necesităților axiologice, astfel încît tinerii să caute valorile, să le intuiască, să și le asume și să tindă, în ultimă instanță, să creeze noi valori.

**Referințe:**

1. Vl. Jankelevitch. Paradoxul moralei. Cluj-Napoca, editura „Echinox”, 1997.
2. D. Lyon. Postmodernitate. București, editura „Dn Style”, 1998, pag. 23.
3. Apud V. Morar. Moralități elementare. București, editura „Paideea”, 2001, pag. 126.
4. Apud C. Cucos. Pedagogia. Iași, editura „Polirom”, 1998, pag. 192.

**Sergiu SÎRBU**,  
lector al catedrei „Drept civil”  
a Academiei „Ștefan cel Mare”

### **CONTROVERSE DOCTRINARE PRIVIND DECLARAREA FĂRĂ STĂPÎN A BUNURILOR, CARE CONSTITUIE VALOARE CULTURALĂ**

Rolul primordial al judecătorului este acela de a tranșa cu putere de lucru judecat litigiile, care-i sunt supuse spre soluționare. Totuși, activitatea judecătorului nu se încadrează, în toate situațiile, în limitele impuse de necesitatea elaborării unei decizii judiciare. Adeseori cetățenii se adresează instanței judecătorești și pentru soluționarea unor cereri, prin care nu se urmărește stabilirea unui drept potrivit față de o altă persoană.

Astfel, CPC, în art. 327, se referă tocmai la o cerere, pentru dezlegarea căreia este nevoie de mijlocirea instanței, fără, însă, să se urmărească stabilirea unui drept potrivit față de o altă persoană. Legea reglementează astfel, prin art. 279 al CPC, o procedură diferită de cea referitoare la soluționarea unor litigii și care este cunoscută sub denumirea de *procedură specială*. Originile procedurii speciale trebuie căutate chiar în Dreptul Roman. Comentatorii Dreptului Roman au denumit această instituție jurisdicție voluntară, în considerarea rolului și situației părților în cadrul procedurii. Un reputat autor francez, Boncenne, a calificat instituția ca fiind „*une juridiction ministerielle*”, iar o atare denumire a fost dată tot în considerarea rolului judecătorului în cadrul acestei proceduri.

Declararea fără stăpîn a unui bun mobil, care constituie valoare culturală, este deopotrivă necesar a fi soluționată pe calea procedurii speciale din considerentul, că nu are o sferă foarte extinsă de aplicare și este deosebit de utilă, întrucît va permite adoptarea unor acțiuni cu minime cheltuieli, într-un răstimp scurt și cu respectarea unor formalități relativ simple. Tocmai de aceea se remarcă și tendința unor autori de a considera, că procedura specială are o importanță nu mai prejos de procedura contencioasă de drept comun, iar în viitor „procesul voluntar poate înfrunta cu succes procesul contencios” [1, pag.443].

Acțiunea de declarare fără stăpîn a unui bun mobil care constituie valoare culturală este necesar a fi soluționată prin procedura specială, deoarece se deosebește esențial de procedura de soluționare a litigiilor civile atît datorită materiei supuse judecării, cît și rolului părților în cadrul acestei instituții. Doctrinile națională și cea occidentală au căutat să sublinieze trăsăturile cele mai caracteristice ale declarării fără stăpîn a unui bun mobil care constituie valoare culturală prin

prosperitatea națiunii și a lumii întregi [1, pag.312].

Realizarea dreptului la moștenirea culturală adecvată ar fi imposibilă fără datoria solemnă de a contribui prin toate mijloacele la protecția bunurilor culturii și istoriei. Deoarece vizează existența și dezvoltarea întregii națiuni, obligația de ocrotire a monumentelor trebuie să fie conștientizată ca o îndatorire fundamentală.

Prin îndatoriri fundamentale înțelegem acele obligații puse pe seama cetățenilor, care sunt esențiale pentru buna organizare a vieții sociale, vizează scopurile societății, inclusiv valorile sociale ocrotite și promovate de aceasta, consfințite în norme de drept, care constituie conținutul normativ al Legii fundamentale, a căror respectare este asigurată prin forța de constrîngere a statului atunci cînd forța convingerii nu mai are efect [2, pag.97].

Potrivit prevederilor art. 59 al Constituției Republicii Moldova, conservarea și ocrotirea monumentelor istoriei și culturii constituie obligația fiecărui cetățean. Astfel din prevederile acestui articol rezultă, că conservarea și ocrotirea monumentelor istoriei și culturii este o îndatorire sacră, deoarece monumentele reprezintă adevărate mărturii ale evoluției civilizațiilor, ale dezvoltării spirituale, politice, economice, istorice și sociale ale țării și poporului.

Iar principalul act, care determină aspectele protecției monumentelor, și obligațiile, ce revin în acest sens persoanelor fizice și juridice, este Legea nr. 1530 din 22.06.1993 privind ocrotirea monumentelor.

Potrivit art.1 al acestei legi, monumente sunt obiecte sau ansambluri de obiecte cu valoare istorică, artistică sau științifică, care reprezintă mărturii ale evoluției civilizațiilor de pe teritoriul republicii, precum și ale dezvoltării spirituale, politice, economice și sociale și care sunt înscrise în Registrul monumentelor Republicii Moldova ocrotite de stat (denumit în cele ce urmează Registrul Monumentelor).

Toate monumentele, situate pe teritoriul Republicii Moldova, fac parte din patrimoniul ei cultural și natural și se află sub protecția statului.

Monumente, care fac parte din patrimoniul cultural, sunt considerate:

a) operele de arhitectură, sculptură sau pictură monumentală, elementele sau structurile cu caracter arheologic, inscripțiile, grotelile și grupurile de elemente, care au valoare națională sau internațională sub aspect istoric, artistic sau științific;

b) ansamblurile: grupuri de construcții izolate sau grupate, care datorită arhitecturii, unității și integrării lor în peisaj au valoare națională sau internațională sub aspect istoric, artistic sau științific;

c) siturile: lucrări ale omului sau opere rezultate din conjugarea acțiunilor omului, precum și zonele incluzînd terenurile arheologice, care au valoare națională sau internațională sub aspect istoric, estetic, etnografic sau antropologic.

De asemenea, monumentele se pot prezenta sub forma de:

- *bunuri imobile*, de exemplu: clădiri, construcții, monumente în cimitire, opere de artă monumentală și de arhitectură, tumuli, stele de piatră, morminte antice izolate, fortificații, drumuri antice, poduri străvechi și apeducte medievale etc.

- *bunuri mobile*, cum ar fi: obiecte cu valoare numismatică (monede izolate, tezaure de monede și de obiecte antice), etnografică, arheologică (unelte de muncă, obiecte de uz casnic, arme, podoabe și alte piese cu valoare istorică), materiale epigrafice, relice, obiecte cu caracter memorial, monumente ale științei și tehnicii, opere de artă (pictură, sculptură, grafică, obiecte de artă decorativă și aplicată), de anticariat, precum și monumente documentare (acte ori documente scrise de mână sau dactilografiate, materiale cartografice, fotografii, filme, discuri, cărți, etc. [3]

Este de notat faptul, că aceste monumente de cultură sunt ocrotite de stat. Această ocrotire este exercitată de Parlament, de Guvern, de consiliile raionale, municipale, orașenești și comunale și de președinții raioanelor și primari. Astfel :

- de competența Parlamentului țin: politica de stat în domeniul evidenței, studierii, punerii în valoare, salvagădării, protejării, conservării și restaurării monumentelor, ce constituie patrimoniul cultural și natural; aprobarea Registrului monumentelor; aprobarea programului de stat privind ocrotirea, conservarea și restaurarea monumentelor; finanțarea acestui program și acordarea de subvenții nerambursabile de la bugetul de stat;

- de competența Guvernului țin: întocmirea Registrului monumentelor; întocmirea programului de stat privind ocrotirea, conservarea și restaurarea monumentelor; finanțarea acestui program de la bugetul stat ;

- de competența consiliilor raionale, municipale, orașenești și comunale țin: întocmirea Registrului monumentelor de importanță locală; întocmirea programelor privind ocrotirea, conservarea și restaurarea monumentelor de importanță locală, finanțarea acestor programe și acordarea de subvenții nerambursabile de la bugetele locale [4].

De asemenea, printre actele normative, care determină aspectele protecției monumentelor, putem enumera Codul penal al Republicii Moldova, care prevede în art. 221 răspunderea pentru „Distrugerea sau deteriorarea intenționată a monumentelor istoriei și culturii”, și Codul cu privire la contravențiile administrative, care prevede, în art. 92, răspunderea pentru „Încălcarea regulilor de ocrotire și folosire a monumentelor istoriei și culturii”.

Așa dar, analizînd cele menționate mai sus, putem deduce, că este de datoria fiecărui cetățean al Republicii Moldova să contribuie prin toate mijloacele la protecția și păstrarea intactă a patrimoniului cultural, iar inițiativele autorităților în acest sens urmează a fi susținute de întreaga societate.

**Referințe:**

1. I. Creangă, C.Gurin. Drepturile și libertățile fundamentale. Chișinău, 2005, pag. 312.
2. I. Guceac. Curs elementar de drept constituțional. Vol. II. Chișinău, 2004, pag. 97.
3. Art. 2 al Legii privind ocrotirea monumentelor din 22.06.1993 publicată la 30.01.1994 în Monitorul Parlamentului nr. 1.
4. Art. 11 al Legii privind ocrotirea monumentelor din 22.06.1993 publicată la 30.01.1994 în Monitorul Parlamentului Nr. 1.

**Bibliografie:**

1. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994.
2. Legea privind ocrotirea monumentelor din 22.06.1993 publicată la 30.01.1994 în Monitorul Parlamentului nr. 1.
3. I. Guceac. Curs elementar de drept constituțional, Vol. II. Chișinău, 2004.
4. Creangă, C.Gurin. Drepturile și libertățile fundamentale. Chișinău, 2005.

constituie valoare culturală nu poate fi retractată sau anulată de judecător „*per decretum*”, ea urmînd să-și producă toate efectele atît timp, cît situația de fapt rămîne neschimbată [7, pag. 113].

Iată doar cîteva considerente, care demonstrează dificultățile departajării procedurii de declarare fără stăpîn a unui bun mobil care constituie valoare culturală de procedura contencioasă. Tocmai această împrejurare a întretinut și controversa cu privire la natura juridică a actului final al procedurii de declarare fără stăpîn a unui bun mobil care constituie valoare culturală și, respectiv, a celei contencioase. Dar o atare caracterizare este în mod firesc valabilă și pentru întreaga procedură, la care ne referim. De aceea vom enunța numai opiniile mai importante, care au fost promovate în această privință în doctrina națională și în cea occidentală.

Într-o primă opinie s-a acreditat ideea, că încheierea pronunțată în materie de declarare fără stăpîn a unui bun mobil care constituie valoare culturală nu posedă atributele unui act jurisdicțional, ci a unui act administrativ întocmit de o autoritate publică, căreia legea i-a conferit atribuții jurisdicționale. În această concepție jurisdicția specială constituie unul dintre fenomenele cele mai tipice, în cadrul cărora „organe constituite pentru exercitarea uneia dintre cele trei funcții ale suveranității exercită, prin excepție, funcții care în mod substanțial aparțin uneia din celelalte două funcții existente: aici, în cazul jurisdicției voluntare actele realizate de organul judiciar, care prin rațiuni subiective ar trebui calificate ca jurisdicționale, sunt administrative prin scopul și prin efectele lor”.

O concepție asemănătoare este promovată și în doctrina franceză. Astfel reputatul procedurist Rene Japiot remarca, că toate particularitățile procedurii analizate „se explică prin această idee, că judecătorul, în materie specială, nu tranșează un litigiu, nu acționează în calitate de judecător, care exercită funcția jurisdicțională, nu pronunță o veritabilă hotărîre, ci face un act administrativ prin natura sa”.

De aceea, Piero Calamandrei conchide, că „numai jurisdicția numită contencioasă este jurisdicție, în timp ce jurisdicția numită specială nu este jurisdicție, ci administrație exercitată de organele judiciare”. Dar același autor recunoaște, că jurisdicția specială este situată în „zona de frontieră dintre funcția jurisdicțională și cea administrativă” [8].

Într-o opinie diametral opusă se susține, că încheierea pronunțată în materie specială are toate atributele unui act jurisdicțional. În acest sens, Eugen Herovanu remarca, că atributele procedurii speciale „fac parte din funcția jurisdicțională, cu același titlu ca și atribuțiile contencioase”.

În ceea ce ne privește împărțim opinia, potrivit căreia „decizia” pronunțată în materie de declarare fără stăpîn a unui bun mobil care constituie valoare culturală constituie atît un act administrativ prin natura sa, cît și un act jurisdicțional prin forma și procedura, care guvernează emiterea ei. Doar supraevaluarea unora

prisma procedurii speciale, iar unele dintre acestea rezultă chiar din dispozițiile legii. Vom încerca, în continuare, să reținem cele mai generale particularități ale declarării fără stăpîn a unui bun mobil care constituie valoare culturală soluționată prin procedura specială.

Prima și cea mai importantă particularitate rezidă în absența litigiului. Această trăsătură rezultă și din dispozițiile art. 280 alin. 3 al CPC. Potrivit acestui text, dispozițiile procedurii speciale se aplică cererilor, pentru dezlegarea cărora este nevoie de mijlocirea instanței fără, însă, să se urmărească stabilirea unui drept potrivit față de o altă persoană. Printre cererile, care au un asemenea caracter, este și declararea fără stăpîn a unui bun mobil. Din această dispoziție procedurală se poate desprinde concluzia, că una din trăsăturile definitorii ale procedurii de declarare fără stăpîn a unui bun mobil este tocmai absența unui litigiu [2, pag. 519].

Procedura de declarare fără stăpîn a unui bun mobil care constituie valoare culturală este o formă a procedurii civile, în cadrul căreia se examinează cauza civilă, prin care se confirmă existența sau absența bunului mobil fără stăpîn ce constituie valoare culturală, de care depind apariția, modificarea sau stingerea drepturilor personale sau patrimoniale ale petiționarului, ori se confirmă existența sau absența unui drept nelitigios, precum și statutul juridic al participanților la proces. În pricina de declarare fără stăpîn a unui bun mobil care constituie valoare culturală se vor examina unele fapte incerte, referitor la care se cere conformarea judecătorească, deoarece nu întotdeauna faptul declarării fără stăpîn, ce se constată de instanța de judecată, este evident, iar în privința lui există raționamente contradictorii. În asemenea cazuri instanța de judecată trebuie să se convingă de existența sau inexistența proprietății bunului pe calea verificării și suprapunerii probelor de care dispune, clarificării contradicțiilor în raționamentele persoanelor interesate. Așadar, litigiul despre proprietatea bunului este posibil în procedura specială și, în asemenea caz, existența sau absența proprietății bunului trebuie să fie stabilită de instanță, dacă litigiul de fapt nu a trecut în litigiu de drept.

Dacă, la depunerea cererii de declarare fără stăpîn a unui bun mobil care constituie valoare culturală se constată un litigiu de drept, ce ține de competența instanțelor judecătorești, instanța scoate cererea de pe rol printr-o încheiere și explică petiționarului și persoanelor interesate dreptul lor de a soluționa litigiul în procedură de acțiune civilă la instanța competentă (alin.3 al art. 280 al CPC al RM).

Deoarece în procedura de declarare fără stăpîn a unui bun mobil care constituie valoare culturală lipsește litigiu de drept - nu există părți (reclamant sau pîrît) și intervenienți, pricina se intentează de petiționar. La examinarea cauzei pot participa persoane interesate. În legătură cu aceasta în procedura de declarare fără stăpîn a unui bun mobil care constituie valoare culturală într-o măsură mai mică se manifestă principiul contradictorialității. Principiul disponibilității de asemenea se manifestă mai puțin, deoarece în cazul nostru nu se aplică așa institute

specifice procedurii contencioase cum sunt încheierea tranzacției, recunoașterea acțiunii, renunțarea la acțiune, asigurarea acțiunii.

Procedura de declarare fără stăpîn a unui bun mobil care constituie valoare culturală se va particulariza și de procedura contencioasă prin anumite trăsături, deși valoarea unora dintre acestea este contestată de doctrină. Totuși, vom reține cîteva dintre acestea.

O particularitate a procedurii de declarare fără stăpîn a unui bun mobil care constituie valoare culturală vizează și modul de investire a judecătorului printr-o simplă petiție, respectiv printr-o cerere, prin care nu se evocă existența unui conflict, și nu prin o cerere de chemare în judecată. Cererea, la care se referă art. 284 al CPC, este semnificativă, totuși, sub aspectul determinării cadrului procesual, în care se va soluționa cererea. Prin cererea părții se indică și materia supusă judecății, obiectivul cererii (declararea fără stăpîn), precum și faptul că nu este supus judecății un adevărat litigiu. Aceste elemente sunt de natură să determine, chiar din ziua introducerii cererii, caracterul necontencios al demersului în fața organelor de justiție.

Cererea, la care se referă art. 284 al CPC, nu trebuie confundată cu un simplu act de administrație judiciară [3, pag. 19; 521-522], întrucît prin acestea din urmă se iau, totuși, unele măsuri de pregătire a judecății sau de rezolvare administrativă a unor probleme (repartizarea cauzelor de președintele instanței etc.).

Necesitatea unui control din partea judecătorului asupra petiției prezentate de parte este o altă caracteristică importantă a procedurii de declarare fără stăpîn a unui bun mobil care constituie valoare culturală. Întinderea acestui control este variabilă de la un act la altul. Verificarea petiției și omologarea acesteia de către judecător este necesară pentru ca ea să producă efectele dorite de părți.

În doctrină se mai evocă ca un criteriu de departajare a procedurii de declarare fără stăpîn a unui bun mobil care constituie valoare culturală de procedura contencioasă și faptul că în primul caz judecătorul pronunță o încheiere, care nu se bucură de autoritate de lucru judecat [4, pag. 113]. În procedura de declarare fără stăpîn a unui bun mobil care constituie valoare culturală hotărîrea leagă instanța numai în măsura, în care situația de fapt a rămas neschimbată. Trăsătura enunțată, deși importantă, nu este de natură să determine prin sine înseși natura procedurii de declarare fără stăpîn a unui bun mobil care constituie valoare culturală, întrucît, după cum s-a remarcat deja, ea este mai degrabă o consecință a unei anumite proceduri, și nu cauza acesteia [5, pag. 519].

În pofida tradiției sale procedura de declarare fără stăpîn a unui bun mobil care constituie valoare culturală constituie și în dreptul contemporan o instituție, asupra căreia mai stăruie diferite controverse. Astfel, după cum remarcă un reputat procedurist italian, discuția se reduce la faptul de a cunoaște dacă soluționarea petiției ține de jurisdicția specială sau de jurisdicția contencioasă. Întreaga discuție științifică se limitează, după cum remarcă același autor, la aceasta sau ceva mai

mult [6, pag. 443]. Iată de ce nu vom insista nici noi în mod deosebit asupra acestei probleme de interes strict doctrinar și fără prea multe implicații de ordin practic.

Două dintre trăsăturile esențiale ale procedurii de declarare fără stăpîn a unui bun mobil care constituie valoare culturală au determinat și întrețin încă controversa, la care ne referim. Într-adevăr, pe de o parte procedura de declarare fără stăpîn a unui bun mobil care constituie valoare culturală se realizează de instanțele judecătorești, adică de organele, care realizează funcția jurisdicțională, dar activitatea realizată de judecător nu este destinată să soluționeze, cu putere de lucru judecat, un litigiu pendinte între părți cu interese contrare.

Caracterele procedurii de declarare fără stăpîn a unui bun mobil care constituie valoare culturală ne determină să precizăm chiar de la bun început, că activitatea realizată de judecător în cadrul acesteia nu poate fi calificată ca o activitate strict jurisdicțională. De altfel și legiuitorul a reglementat această procedură în mod distinct și chiar în opoziție cu procedura contencioasă. O atare opoziție rezultă, fără îndoială, din reglementarea autonomă a celor două proceduri: procedura contencioasă și procedura specială.

O atare „opoziție” nu trebuie, însă, absolutizată, deoarece există unele puncte de contact între cele două proceduri, împrejurare care va rezulta și din prezentarea principalelor reguli aplicabile procedurii de declarare fără stăpîn a unui bun mobil care constituie valoare culturală. Pe de altă parte, recursul la regulile procedurii contencioase este posibil în anumite circumstanțe. În acest sens art. 280 p. 1 al CPC precizează, că: „În procedura specială, pricinile se examinează de instanțele judecătorești după regulile de examinare a acțiunilor civile, cu excepțiile și completările stabilite de prezentul cod la cap. XXIII - XXXIV și în alte legi.”

De asemenea, după cum am remarcat deja, procedura de declarare fără stăpîn a unui bun mobil care constituie valoare culturală se realizează de instanțele judecătorești, iar încredințarea acestei sarcini judecătorului nu este, în opinia noastră, întîmplătoare, ci dimpotrivă pe deplin justificată, deoarece actele omologate de instanța de judecată intră în circuitul civil spre a produce diferite efecte.

Încheierea de declarare fără stăpîn a unui bun mobil care constituie valoare culturală nu are putere de lucru judecat, dar dobîndește forță executorie (art. 285 p. 2 al CPC). Iar forța executorie constituie o caracteristică importantă a actului jurisdicțional. Este adevărat, că există și unele acte administrative sau de altă natură, cărora legea, în anumite condiții, le recunoaște caracterul executoriu. Dar tot atît de adevărat este și faptul, că hotărîrea de declarare fără stăpîn a unui bun mobil care constituie valoare culturală este diferită de actul administrativ și sub aspectul stabilității sale. Cu adevărat, actul administrativ poate fi revocat pur și simplu, în timp ce încheierea de declarare fără stăpîn a unui bun mobil care

constituie valoare culturală se vor judeca după regulile de examinare a acțiunilor civile în materie de drept comun.

Împotriva hotărârii pronunțate în materie de procedură specială se pot exercita și căile de atac extraordinare. Dacă hotărârea pronunțată a produs efecte juridice, judecătorul nu va mai putea reveni asupra acesteia; această cale procedurală trebuie recunoscută numai persoanelor vătămate prin măsurile adoptate și care nu au fost prezente în instanță. Într-adevăr, solicitantul sau persoana, care s-a prezentat în instanță, poate uza numai de căile de atac reglementate de lege în cadrul procedurii contencioase. Pentru terțul neparticipant la soluționarea cererii hotărârea este un simplu act juridic, iar dacă-l prejudiciază se poate plînge și pe calea extraordinară de atac. Considerăm că soluția enunțată își găsește și în prezent aplicare și ea este rațională, căci existența căilor de atac ordinare nu reprezintă în toate cazurile, pentru terț, un remediu procedural eficient, întrucît adeseori el poate lua cunoștință de hotărîre mult timp după expirarea termenului legal pentru exercitarea acestei căi de atac.

Una dintre caracteristicile cele mai importante ale hotărârii pronunțate în materie de declarare fără stăpîn a unui bun mobil care constituie valoare culturală procedură specială rezidă în faptul, că ea se bucură de puterea lucrului judecat. Aceasta înseamnă că judecătorul, care a statuat asupra unei cereri în materie de declarare fără stăpîn a unui bun mobil care constituie valoare culturală, nu poate reveni, în anumite condiții, asupra soluției adoptate. Instanța nu poate reveni asupra unei atare cereri *ex officio*, dar poate reveni în temeiul unei cereri noi formulate de solicitant și numai în măsura în care acesta invocă alte motive.

Hotărârile pronunțate în materie de declarare fără stăpîn a unui bun mobil care constituie valoare culturală au, de regulă, un caracter constitutiv, căci ele creează situații juridice noi. Este o altă particularitate importantă a hotărârii pronunțate în materie de declarare fără stăpîn a unui bun mobil care constituie valoare culturală, cunoscut fiind că hotărârile judecătorești au, în marea majoritate a cazurilor, doar un caracter declarativ.

#### **Referințe:**

1. F. Carnelutti. Derecho procesual civil y penal, tom I. Ed. Juridicas Europa America, Buenos Aires, 1971.
2. I. Deleanu. Tratat de procedură civilă. Editura Servo-Sat, 2000, vol. II. Menționăm, că în dreptul procesual civil comparat această cerință este consacrată în mod indubitabil pe plan legislativ. În acest sens art. 25 al CPC francez dispune în mod expres, că judecătorul statuează în materie specială numai în absența unui litigiu.
3. I. Leș. Organizarea sistemului judiciar, a avocaturii și a activității notariale; L.

dintre trăsăturile procedurii de declarare fără stăpîn a unui bun mobil care constituie valoare culturală poate conduce la considerarea ei ca un act exclusiv administrativ sau exclusiv jurisdicțional. Cu alte cuvinte, ne aflăm în prezența unei instituții, care, după cum remarca Piero Calamandrei, este situată la frontiera dintre funcția jurisdicțională și cea administrativă. Poate că una dintre cele mai subtile și pertinente caracterizări a fost dată acestei instituții de unele legislații procesuale latino-americeane, respectiv aceea de „acte judiciare necontencioase” (Codul de procedură civilă din Cile și din Honduras).

Codul de procedură civilă reglementează cîteva reguli particulare privitoare la modul de realizare a procedurii de declarare fără stăpîn a unui bun mobil care constituie valoare culturală. Astfel, după cum am arătat deja, în virtutea principiului înscris în art. 280 alin. 1 al CPC, normele privind procedura specială se completează în mod corespunzător cu cele ale procedurii contencioase, în măsura în care acestea sunt compatibile.

Într-o primă ordine de idei trebuie să recurgem la dispozițiile dreptului comun, art. 38 al CPC. Consecința acestei prevederi este aplicarea regulilor de drept comun în materie de competență. Doctrina noastră a promovat în mod constant acest principiu [9, pag. 113]. Este, însă, de constatat, că în cazul procedurii de declarare fără stăpîn a unui bun mobil care constituie valoare culturală nu avem părți cu interese contrare, ci doar un solicitant, adică o singură parte. De aceea în cazul procedurii de declarare fără stăpîn a unui bun mobil care constituie valoare culturală nu se pune problema aplicării regulii „*actor sequitur forum rei*”. Singura normă aplicabilă într-o asemenea situație este cea cu caracter subsidiar, prevăzută de art. 43 al CPC. Această dispoziție procedurală permite introducerea cererii de chemare în judecată la instanța corespunzătoare domiciliului sau reședinței reclamantului atunci, cînd pîrîtul nu are nici cel puțin o reședință cunoscută. Prin urmare, în cazul cererilor de declarare fără stăpîn a unui bun mobil care constituie valoare culturală competența va reveni instanței de la domiciliul persoanei, care a intrat în posesia bunului [10, pag. 522-523].

Instanța sesizată în materie specială este obligată și ea, ca orice altă instanță, să-și verifice din oficiu propria competență. O normă corespunzătoare în acest sens este prevăzută chiar în art. 280 alin. 1 al CPC, text care mai precizează că instanța poate cere „părții lămuririle necesare” pentru a statua apoi asupra competenței. Codul de procedură civilă indică, în art. 280 alin. 1, și soluția, care trebuie pronunțată în cazul cînd instanța constată că este incompetentă. Într-adevăr, potrivit acestui text: „în procedură specială, pricinile se examinează de instanțele judecătorești după regulile de examinare a acțiunilor civile...”. Din modul de redactare a textului se poate desprinde concluzia, că ne aflăm în prezența unei veritabile declinări de competență.

Soluția declinării de competență nu este aplicabilă în acele cazuri, în care

instanța sesizată cu o cerere în procedură specială constată, că cererea are un caracter contencios și este de competența altei instanțe. În acest sens, art. 280 alin. 3 al CPC consacră soluția respingerii cererii. Potrivit acestui text: „dacă la depunerea cererii sau în cadrul examinării pricinii în procedură specială, se constată un litigiu de drept ce ține de competența instanțelor judecătorești, instanța scoate cererea de pe rol printr-o încheiere și explică petiționarului și persoanelor interesate dreptul lor de a soluționa litigiul în procedură de acțiune civilă la instanța competentă”. Astfel, soluția este aplicabilă, după cum rezultă din textul citat, în toate cazurile, respectiv și atunci, când cererea contencioasă ar intra în competența instanței sesizate inițial cu o cerere în procedură specială.

Investirea instanței se face printr-o simplă cerere, care va trebui să cuprindă elementele indicate în art. 328 alin. 1 al CPC, respectiv:

- numele și domiciliul celui, care o face, și a persoanelor, pe care acesta cere să fie chemate înaintea instanței;
- bunul, care constituie valoare culturală, ce urmează a fi declarat fără stăpîn. Particularitățile distinctive;
- probele, care confirmă faptul, că proprietarul a părăsit bunul fără intenția de a păstra dreptul de proprietate asupra lui;
- probele, care confirmă, că petiționarul a intrat în posesiunea bunului;
- semnătura.

Se poate observa, totuși, că unele dintre elementele prevăzute de art. 328 alin. 1 al CPC sunt și cerințe ale cererii de chemare în judecată (art. 166 al CPC). Totuși, în procedura de declarare fără stăpîn a unui bun mobil care constituie valoare culturală legea prevede, că este necesară doar arătarea pe scurt a obiectului și a motivelor. Cu alte cuvinte, este necesară doar arătarea acelor cerințe minime, care să facă posibilă rezolvarea cererii.

Legea nu cuprinde dispoziții exprese cu privire la compunerea completului de judecată. Așadar, în toate cazurile sunt aplicate regulile de drept comun privitoare la constituirea instanței, așa cum prevede art. 280 alin. 1 al CPC: „în procedură specială pricinile se examinează de instanțele judecătorești după regulile de examinare a acțiunilor civile...”.

Procedura de judecată propriu-zisă este diferită fundamental de cea prevăzută de lege pentru soluționarea cererilor contencioase. Astfel, procedura de judecată se caracterizează prin lipsa contradictorialității, fapt pentru care rezolvarea cererii se poate face și fără citare. Considerăm că în cadrul procedurii necontencioase pot interveni și terțe persoane interesate de modul de soluționare a cererii. Precizăm, însă, că nu poate fi vorba despre o intervenție în sensul dispozițiilor art. 65 al CPC, întrucât aceasta este incompatibilă cu specificul procedurii necontencioase.

Asupra cererii instanța competentă se pronunță cu o hotărîre judecătorească

(art. 330 alin. 1 al CPC). O atare soluție se pronunță atât în cazul admiterii, cât și în al respingerii cererii, deși art. 330 alin. 1 al CPC se referă numai la soluția de admitere a cererii.

Hotărîrea judecătorească pronunțată de declarare fără stăpîn a unui bun mobil care constituie valoare culturală este executorie. Așadar, ne aflăm în prezența unei decizii executorii de drept, fapt pentru care nu mai este necesară investirea hotărîrii cu formulă executorie. Apelul nu este suspensiv de executare, dar instanța de apel poate suspenda executarea hotărîrii judecătorești.

Potrivit normelor generale cu privire la procedura specială hotărîrea pronunțată de declarare fără stăpîn a unui bun mobil care constituie valoare culturală este supusă apelului. Legea nu prevede expres apelul sau durata termenul de apel, fapt pentru care, în virtutea regulilor de drept comun, trebuie să considerăm, că acesta este de 20 zile. În schimb, momentul de la care începe să curgă termenul de apel este diferit de cel comun. Potrivit normelor de procedură specială termenul de atac al hotărîrii judecătorești în cazul procedurii speciale începe să curgă de la pronunțare, pentru cei care au fost de față, și de la comunicare pentru cei care au lipsit.

O particularitate importantă a căilor de atac în materie de declarare fără stăpîn a unui bun mobil care constituie valoare culturală constă în faptul, că acesta poate fi exercitat „de orice persoană interesată, chiar dacă nu a fost citată la dezlegarea cererii”. Legitimarea procesuală, în baza acestor prevederi, aparține și terțului, care s-a prezentat în instanță pentru a arăta, că cererea are un caracter contencios și în consecință este inadmisibilă. Dar ea aparține, după cum rezultă fără cel mai mic echivoc, și terțului care nu a fost citat și nici nu a participat la desfășurarea procedurii de declarare fără stăpîn a unui bun mobil care constituie valoare culturală. Într-o atare împrejurare credem, că pentru terț termenul de apel curge de la pronunțare, aceasta fiind singura posibilitate de a i se recunoaște un atare drept, de vreme ce hotărîrea nu se comunică celui care nu a participat la soluționarea cererii [11, pag.41; 526-527].

În opinia noastră, apelul trebuie să se facă într-un singur exemplar, neînsoțit de copii, soluție prevăzută de lege în considerarea aceluiași caracter necontencios.

De asemenea, potrivit normelor de procedură specială, căile de atac se judecă în camera de consiliu. Declararea căilor de atac nu antrenează, *eo ipso*, în opinia noastră, convertirea procedurii speciale într-o procedură contencioasă, căci solicitantul se poate declara doar nemulțumit de soluția pronunțată, fără ca aceasta să implice stabilirea unui drept potrivit față de o altă persoană.

Legea determină și competența de soluționare a căilor de atac. Astfel, potrivit art. 280 alin. 1 al Codului de procedură civilă, unde se prevede că pricinile în procedură specială se examinează de instanțele judecătorești după regulile de examinare a acțiunilor civile, rezultă, că și căile de atac împotriva hotărîrilor judecătorești date în procedură de declarare fără stăpîn a unui bun mobil care

al Republicii Moldova sau în cazul introducerii lor pe cealaltă parte a teritoriului vamal al Republicii Moldova de pe teritoriul zonelor libere și antrepozitelor vamale are loc trecerea de facto a frontierei vamale;

— în cazul scoaterii de mărfuri și mijloace de transport de pe teritoriul vamal al Republicii Moldova sau în cazul introducerii lor pe teritoriul zonelor libere și antrepozitelor vamale de pe cealaltă parte a teritoriului vamal al Republicii Moldova depunerea declarației vamale sau efectuarea altor operațiuni vamale denotă intenția de a introduce sau de a scoate mărfuri și mijloace de transport a persoanei, care trece mărfuri peste frontiera vamală — proprietarul mărfurilor, deținătorul de mărfuri, alte persoane prevăzute de codul vamal. Însă aceleași bunuri nu pot face parte din categoria de bunuri sau mărfuri prohibite (mărfuri, a căror plasare sub orice destinație vamală este interzisă), ci mai degrabă sunt bunuri restricționate (mărfuri, a căror plasare sub o destinație vamală este condiționată de îndeplinirea anumitor reguli prevăzute de legislație).

În articolul 2 al aceleiași convenții sunt considerate ca patrimoniu natural:

— monumentele naturale constituite de formațiuni fizice și biologice sau de grupări de asemenea formațiuni, care au o valoare universală excepțională sub aspect estetic sau științific;

— formațiunile geologice și fiziografice și zonele strict delimitate constituind habitatul speciilor animale și vegetale amenințate, care au o valoare universală excepțională din punct de vedere al științei sau conservării;

— siturile naturale sau zonele naturale strict delimitate, care au o valoare universală excepțională din punct de vedere științific, al conservării sau al frumuseții naturale, această categorie fiind prohibită de la regimul vamal. Faptul acesta este confirmat de articolul 31 al Codului vamal.

Importul este regimul vamal, în care mărfurile introduse pe teritoriul vamal obțin statutul de mărfuri puse în liberă circulație numai după ce sunt plătite drepturile de import și sunt aplicate măsurile de politică economică. Statutul mărfurilor străine, puse în liberă circulație pe teritoriul Republicii Moldova, echivalează cu statutul mărfurilor autohtone, după acordarea liberului de vamă. Certificatul de origine în acest caz nu se eliberează, fapt care este confirmat și el de articolul 38 al Codului vamal.

(1) Exportul este un regim vamal în care mărfurile sînt scoase de pe teritoriul vamal fără obligația reintroducerii lor pe acest teritoriu.

(2) Sînt admise la export mărfurile produse în țară, precum și cele importate și puse în liberă circulație anterior, cu excepția mărfurilor care sînt supuse unor măsuri de prohibiție sau de restricție în cadrul politicii economice și de articolul 39 condițiile plasării mărfurilor sub regimul vamal de export

Exportul se efectuează cu condiția onorării drepturilor de export, respectării măsurilor de politică economică și îndeplinirii altor condiții prevăzute de prezentul

Deleanu. Tratat de procedură civilă, vol. I. Editura Servo-Sat, 2000.

4. I. Stoienescu, S. Zilberstein. Drept procesual civil. Căile de atac și Procedurile speciale.
5. I. Deleanu. Tratat de procedură civilă, vol.II. Editura Servo-Sat, 2000.
6. F. Carnelutti. Derecho procesual civil y penal, tom I. Ed. Juridicas Europa America, Buenos Aires, 1971.
7. I. Stoienescu, S. Zilberstein. Drept procesual civil. Căile de atac și Procedurile speciale.
8. Doctrina franceză contemporană subliniază și ea tot mai mult apropierea procedurii speciale de procedura contencioasă. Astfel, reputații proceduriști francezi Gerard Cornu și Jean Foyer subliniază, că și judecătorul chemat să se pronunțe asupra unei cereri necontencioase cercetează dreptul, astfel că investigarea „fondului afacerii este foarte aproape de jurisdicția contencioasă”.
9. I. Stoienescu, S. Zilberstein. Op. Cit.
10. I. Deleanu. Tratat de procedură civilă, vol.II. Editura Servo-Sat, 2000.
11. V. Stoica, M. Ronea. Natura juridică și procedura specifică adopției. „Dreptul” nr. 2/1993; I. Deleanu. Tratat de procedură civilă, vol. II. Editura Servo-Sat, 2000.

**Bibliografie:****Acte normative**

1. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29.07.94.
2. Cod de procedură civilă al Republicii Moldova 2003.
3. Codul Civil al Republicii Moldova 2002.

**Hotărârile Plenului Curții Supreme de Justiție a RM**

1. Hotărîrea Plenului Curții Supreme de Justiție nr.39 din 14.11.97 “Cu privire la practica de aplicare a unor prevederi ale Codului de procedură civilă al RM”.

**Literatură juridică specială**

1. I. Leș. Principii și instituții de drept procesual civil, vol. III. București, 1999.
2. I. Stoienescu, S. Zilberstein. Drept procesual civil, Teoria generală. București, 1983.
3. I. Deleanu. Tratat de procedură civilă, vol.II. Editura Servo-Sat.
4. I. Leș. Organizarea sistemului judiciar, a avocaturii și a activității notariale.
5. V. Stoica, M. Ronea. Natura juridică și procedura specifică adopției. „Dreptul” nr. 2/1993.
6. F. Carnelutti. Derecho procesual civil y penal, tom I. Ed. Juridicas Europa America, Buenos Aires, 1971.

**Andrei IAVORSCHI,**  
lector al catedrei „Drept civil”  
a Academiei „Ștefan cel Mare”

### REGIMUL VAMAL AL BUNURILOR, CARE CONSTITUIE PATRIMONIUL CULTURAL

În virtutea Codului vamal, ce definește, în art. 1 pct. 17, regimul vamal ca fiind totalitatea reglementărilor vamale, care determină statutul mărfurilor și al mijloacelor de transport în funcție de scopul operațiunii comerciale și de destinația mărfurilor, orice regim vamal începe cu prezentarea către organele vamale a mărfurilor și mijloacelor de transport și se încheie cu acordarea liberului de vamă. Mai mult, conform aceluiași act normativ, în art. 23, regimurile vamale în Republica Moldova sunt de două tipuri, dintre acestea unul definitiv, care, la rîndul său, se împarte în regim vamal de import și regim vamal de export, și un regim vamal suspensiv, care poate fi de:

- a) tranzit;
- b) antrepozit vamal;
- c) perfecționare activă (cu suspendare);
- d) transformare sub control vamal;
- e) admitere temporară;
- f) perfecționare pasivă.

Conferința generală a Organizației Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură, întrunită la Paris, între 17 octombrie și 21 noiembrie 1972, în cea de-a XVII-a sesiune, constatănd că patrimoniul cultural și patrimoniul natural sunt din ce în ce mai mult amenințate de distrugere nu numai datorită cauzelor obișnuite de degradare, dar și prin evoluția vieții sociale și economice, care le agravează starea prin fenomene de alterare și distrugere și mai grave; considerînd că degradarea sau dispariția unui bun al patrimoniului cultural și natural constituie o diminuare nefastă a patrimoniului tuturor popoarelor lumii; considerînd că ocrotirea acestui patrimoniu la scară națională rămîne adesea incompletă din cauza amplitudinii mijloacelor, pe care le necesită, și a insuficienței resurselor economice, științifice și tehnice ale țării, pe teritoriul căreia se află bunul salvardat; amintind că actul constitutiv al organizației prevede, că ea va sprijini menținerea, progresul și difuzarea cunoștințelor, veghind asupra conservării și protecției patrimoniului universal și recomandînd popoarelor interesate convenții internaționale în acest scop; considerînd că recomandările, rezoluțiile și convențiile internaționale existente privitoare la bunurile culturale și naturale demonstrează importanța, pe care o

prezintă, pentru toate popoarele lumii, salvardarea acestor bunuri unice și de neînlocuit, indiferent de poporul căruia ele aparțin; considerînd că unele bunuri din patrimoniul cultural prezintă o importanță excepțională, care necesită protejarea lor ca parte a patrimoniului mondial al întregii omeniri; considerînd că, față de amploarea și gravitatea noilor pericole, care amenință întreaga colectivitate internațională, îi revine sarcina de a participa la ocrotirea patrimoniului cultural și natural de valoare universală excepțională, prin acordarea unei asistențe colective, care, fără a se substitui acțiunii statului interesat, o va completa în mod eficient; considerînd că este indispensabil să se adopte în acest scop noi prevederi sub formă de convenții, care să stabilească un sistem eficient de protejare colectivă a patrimoniului cultural și natural de valoare universală excepțională, organizat într-o formă permanentă și după metode științifice și moderne, a hotărât, cu prilejul celei de-a XVI-a sesiuni, că această problemă formează obiectul unei convenții internaționale aparte.

Astfel, analizînd atât Convenția de la Paris, cît și regimul vamal remarcăm, că patrimoniului cultural și natural ce definește ca fiind:

- monumentele: opere de arhitectură, de sculptură sau de pictură monumentală, elemente sau structuri cu caracter arheologic, inscripții, grote și grupuri de elemente, care au o valoare universală excepțională sub aspect istoric, artistic sau științific;
- ansamblurile: grupuri de construcții izolate sau grupate, care, datorită arhitecturii lor, unității și integrării lor în peisaj, au o valoare universală excepțională sub aspect istoric, artistic sau științific;
- siturile: lucrări ale omului sau opere rezultate din acțiunile conjugate ale omului și ale naturii, precum și zone incluzînd terenuri arheologice, care au o valoare universală excepțională sub aspect istoric, estetic, etnologic sau antropologic.

Și, în aceeași ordine de idei, remarcăm, că finalitatea regimului vamal este liberul de vamă (actul prin care organul vamal lasă la dispoziția persoanei mărfurile sau mijloacele de transport vămuite în scopul prevăzut de regimul vamal, sub care acestea au fost plasate), însă bunurile, care fac parte din patrimoniului cultural și natural definite de aceeași convenție, nu pot face obiectul înstrăinării. Mai mult, ele nu fac parte din categoria a bunurilor personale ale unei persoane, ci, dimpotrivă, fac parte din patrimoniul internațional, stare de fapt care ne permite să conchidem, că acestea nu pot fi lăsate la dispoziția persoanei, care le transportă fără supraveghere (orice acțiune a organului vamal pentru asigurarea respectării reglementărilor vamale), le trece dincolo de frontiera vamală — introducerea și scoaterea de pe teritoriul vamal al Republicii Moldova de mărfuri și mijloace de transport, inclusiv prin expedieri poștale internaționale, prin conducte și prin linii de transport electric. Acțiunile menționate prevăd:

— în cazul introducerii de mărfuri și mijloace de transport pe teritoriul vamal

1860, cel italian și spaniol din 1882, cel rus din 1895 și altele.

Alți pași pentru diminuarea consecințelor devastatoare legate de conflictul armat au fost făcuți la nivel internațional în sec. al XIX-lea; în anul 1863, în Elveția, a fost creată organizația „Crucea Roșie”. În anul 1864 a fost semnată Convenția de la Geneva referitoare la situația celor răniți pe câmpul de luptă. Protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat este și în prezent obiectul unei griji majore pentru Comitetul internațional al Crucii Roșii (C.I.R.C.) — o organizație imparțială, neutră și independentă, care are, în principal, misiunea de a proteja viața și demnitatea victimelor conflictelor armate și ale violențelor interne. Acestei organizații îi revine rolul de promotor și protector al dreptului internațional umanitar — un ansamblu de reguli care vizează protejarea, în situația conflictului armat internațional sau intern, a persoanelor și siguranța bunurilor de efectele ostilității și care impune limite după metode și posibilități de război.

În 1880 Institutul de drept internațional aprobă „Legile și obiceiurile războiului terestru”, cunoscut ca „Manualul Oxford”, unde se stabilește, că bunurile destinate cultelor, carității și educației, artelor și științei, chiar dacă aparțin proprietății publice, vor fi tratate ca proprietate privată și respectată, iar în asedii și bombardamente trebuie să se ia toate măsurile necesare cruțării, pe cât este posibil, a edificiilor destinate artelor, scopurilor caritabile, cu condiția că nu au servit scopuri militare, iar vinovații de violarea legii respective trebuie să fie pedepsiți penal.

La 18 octombrie 1907 apare Regulamentul privind legile și obiceiurile războiului terestru, anexat Convenției de la Haga, care reafirmă principiile și interdicțiile enunțate mai sus, adăugînd că este de datoria asediaților să desemneze aceste edificii prin semne vizibile dinaintea asediatorului. Acest regulament mai cere și interzicerea jefuirii unui oraș sau localități, chiar dacă este luată cu asalt.

Deși au mai fost făcute și alte încercări de protejare a persoanelor și bunurilor pe timp de conflict armat (în afară de Convențiile de la Haga, din 1899 și 1907, și de Pactul de la Washington, din 15 aprilie 1935), totuși cele două războaie mondiale au demonstrat, că aceasta nu a fost de ajuns. După consecințele catastrofale provocate de ele comunitatea internațională nu numai că i-a condamnat pe criminalii de război, dar a conștientizat faptul, că trebuie să se facă ceva mai mult pentru a le evita sau, cel puțin, a le diminua efectele în viitor. Au fost semnate mai multe declarații, acorduri și convenții în acest sens, cea mai importantă fiind Declarația cu privire la drepturile omului. Ulterior s-a mers și mai departe, cînd au fost elaborate mai multe instituții și mecanisme juridice pentru a împiedica războiul, a pedepsi instigatorii și criminalii de război și, nu în ultimul rînd, a proteja valorile culturale unanim recunoscute, deosebi, operațiunile militare au ca rezultat distrugerea ireparabilă a bunurilor culturale, cum ar fi: muzee, biblioteci, arhive, clădiri istorice, obiecte de cult străvechi, precum și vestigii arheologice și monumente

cod și de alte acte normative. În articolul 42. Tranzitul este regimul vamal în care mărfurile sînt transportate pe teritoriul vamal sub supraveghere vamală de la un organ vamal la altul, fără perceperea drepturilor de import și de export și fără aplicarea măsurilor de politică economică, dacă legislația nu prevede altfel. Timpul tranzitului se stabilește de organul vamal, dar nu poate depăși 8 zile de la data trecerii frontierei vamale. Titularul regimului vamal de tranzit este persoana sub responsabilitatea căreia are loc operațiunea de tranzit. El este obligat să depună la organul vamal de plecare o declarație vamală de tranzit. Nu pot fi plasate sub regimul vamal de tranzit mărfurile prohibite de a fi introduse în Republica Moldova sau mărfurile restricționate dacă nu a fost respectată legislația națională ce reglementează tranzitul acestor tipuri de mărfuri. Mărfurile vămuite pentru export la un organ vamal intern se plasează sub regimul vamal de tranzit pînă la organul vamal de frontieră. Condițiile plasării mărfurilor sub regimul vamal de tranzit La plasarea sub regimul vamal de tranzit, mărfurile trebuie să întrunească următoarele condiții:

a) să nu fie folosite în alte scopuri decât cel de tranzit;

b) să fie transportate la organul vamal de destinație în termenul stabilit de organul vamal de plecare, în funcție de tipul mijlocului de transport, de distanță, de condițiile atmosferice etc. În cazul în care titularul operațiunii de tranzit efectuate cu mijlocul său de transport nu poate garanta respectarea legislației vamale, organul vamal este în drept să-i acorde regimul vamal de tranzit cu condiția respectării unor anumite cerințe: înzestrarea corespunzătoare a mijlocului de transport, efectuarea transportului de mărfuri de către alt transportator sau cu însoțire vamală. Cheltuielile aferente acestor acțiuni sînt suportate de transportator. Încheierea regimului vamal de tranzit Regimul vamal de tranzit se încheie atunci cînd mărfurile sînt prezentate, împreună cu documentele însoțitoare, la organul vamal de destinație în stare intactă, cu excepția pierderilor naturale aferente transportării și păstrării în condiții bune. Și de articolul 67 Regimul vamal de admitere temporară permite utilizarea pe teritoriul Republicii Moldova, cu suspendare parțială sau totală de drepturi de import și fără aplicarea măsurilor de politică economică, a mărfurilor străine destinate reexportului în aceeași stare, cu excepția uzurii lor normale. Pe toată durata regimului vamal de admitere temporară, mărfurile trebuie să rămână în proprietatea persoanei străine. Ele nu pot fi vândute, închiriate, subînchiriate, date în comodat, gajate, transferate sau puse la dispoziția unei alte persoane pe teritoriul Republicii Moldova decât cu acordul organului vamal, după plata drepturilor de import și efectuarea procedurilor vamale de punere în liberă circulație, cu excepția derogărilor prevăzute de prezenta secțiune. Mărfurile introduse în baza unui contract de leasing internațional se plasează sub regimul vamal de admitere temporară, cu suspendarea totală de plata dreptului de import și cu exonerarea de datoria garantării obligației vamale. Autorizarea admiterii temporare a mărfurilor Organul vamal autorizează admiterea temporară numai a mărfurilor care pot fi

identificate și nu sînt prohibite de a fi introduse în Republica Moldova termenul de aflare a mărfurilor sub regimul vamal de admitere temporară organele vamale stabilesc termenul în care mărfurile de import trebuie să fie reexportate sau să li se atribuie o altă destinație aprobată de vamă. Acest termen nu poate depăși 3 ani de la data plasării mărfurilor sub regimul de admitere temporară în împrejurări excepționale, Serviciul Vamal, la cererea argumentată a solicitantului, poate să prelungească termenul specificat la alin.(1) pentru a permite utilizarea autorizată a mărfurilor. Termenul de aflare sub regimul vamal de admitere temporară a mărfurilor plasate în baza unui contract de leasing financiar sau operațional se va stabili în funcție de durata contractului de leasing, dar nu va depăși șapte ani.

Astfel analizând toate aceste regimuri vamale concluzionăm că bunurile ce constitui valoare culturală nu pot fi supuse oricărui regim vamal încât trecerea frontierei vamale fără autorizarea organelor abilitatea cu supravegherea patrimoniului cultural este prohibită, articolul 20. Prohibiții la introducerea și scoaterea din Republica Moldova a mărfurilor și mijloacelor de transport

(1) Anumite mărfuri și mijloace de transport sînt prohibite de legislație de a fi introduse sau scoase din Republica Moldova din considerente de securitate a statului, de asigurare a ordinii publice și morale, de protecție a mediului înconjurător, a obiectelor de artă, obiectelor de valoare istorică și arheologică, de apărare a dreptului la proprietate intelectuală, de protecție a pieței interne, de apărare a altor interese ale Republicii Moldova.

(2) Mărfurile și mijloacele de transport care cad sub incidența alin.(1) trebuie să fie scoase imediat din Republica Moldova sau returnate în țară dacă nu sînt supuse confiscării conform legislației Republicii Moldova, acordurilor internaționale la care aceasta este parte.

(3) Scoaterea sau returnarea mărfurilor și mijloacelor de transport în Republica Moldova se efectuează din contul persoanei care trece mărfurile peste frontiera vamală sau din contul transportatorului. Dacă mărfurile și mijloacele de transport nu pot fi scoase sau returnate imediat pe teritoriul vamal, ele sînt păstrate în depozite provizorii cel mult 3 zile.

Fără a omite bineînțeles Convenția din 23.11.1972 privind protecția patrimoniului mondial, cultural și natural Fiecărui stat care participă la convenție îi revine datoria de a identifica și a delimita diferitele bunuri situate pe teritoriul său.

Fiecare din statele participante la convenție recunoaște, că obligația de a asigura identificarea, ocrotirea, conservarea, valorificarea și transmiterea către generațiile viitoare a patrimoniului cultural și natural și care este situat pe teritoriul său, îi revine în primul rând. Se va strădui să acționeze în acest scop atât prin propriul său efort, în limita maximă a resurselor sale disponibile, cît și când este cazul, prin intermediul asistenței și cooperării internaționale de care va putea beneficia, în special pe plan financiar, artistic, științific și tehnic.

**Sergiu CRUDU,**  
lector al catedrei „Drept Polițienesc”  
a Academiei „Ștefan cel Mare”, master în drept

## **PROTECȚIA BUNURILOR CULTURALE PE TIMP DE CONFLICT ARMAT**

Colaborarea internațională în probleme de cultură a început din timpuri străvechi și a îmbrăcat pe parcursul veacurilor diferite forme, perfecționîndu-se neîncetat. Această colaborare nu a constat numai din schimburi de valori nou create, ci și din schimburi de obiecte de patrimoniu, acumulat secole la rînd de popoarele lumii. Din păcate, istoria cunoaște și multe cazuri de distrugere ireparabilă, de transfer ilicit sau de discriminare a unor culturi naționale, mai ales în timpul conflictelor armate, ceea ce a constituit una dintre cauzele principale ale sărăcirii patrimoniului cultural al țărilor, din care provin aceste bunuri. Conservarea bunurilor culturale și respectul față de ele exprimă dorința omenirii de a transmite această moștenire generațiilor următoare.

Războiul este un generator de haos, care aduce distrugeri enorme și irecuperabile pierderi de vieți omenești. Cînd e declanșat un conflict armat, existența omului este pusă în pericol, dar și bunurile culturale sunt amenințate. Dacă în timpul unui conflict armat trebuie să ne îngrijim de drepturile omului, în special de dreptul la viață, atunci trebuie să se ia în considerație și prevederile legale, care reglementează protecția bunurilor culturale. Drepturile omului și prevederile legale care reglementează protecția bunurilor se află în strînsă corelație: dacă nu sunt respectate drepturile omului, nu sunt respectate nici prevederile, care protejează bunurile culturale.

Nevoia de a proteja bunurile culturale pe timp de conflict armat a existat întotdeauna. Unul dintre cele mai vechi tratate dedicate războiului și, respectiv, obiceiurilor de război este cartea generalului chinez Sun Tzu „Arta războiului”, scrisă în jurul anilor 400 î.d. Hr.

În secolul al XIX-lea, odată cu afirmarea noilor principii de civilizație și umanism, protecția bunurilor culturale în timpul ostilităților capătă consistență. Astfel, în 1863 apar „Instrucțiunile Armatei Guvernamentale ale Statelor Unite în campanie”, promulgate de președintele american Lincoln. Patru articole din aceste instrucțiuni se refereau la problema în cauză. Ele, deși erau de uz intern, au exercitat o puternică influență și asupra altor state, fiind, astfel, regăsite și în regulamentele militare ale mai multor state, cum este, bunăoară, cel englez din

de aplicare a Convenției și a Protocolului în ceea ce privește identificarea măsurilor pentru creșterea aplicabilității și eficienței acestora și că e necesar a se decide asupra efectuării revizuirii Convenției prin un al II-lea Protocol adițional adoptat la Haga, 26 martie 1999.

Aria de protecție a patrimoniului cultural se extinde și în zilele noastre, fiind semnată „**Convenția privind salvagardarea patrimoniului cultural imaterial**” de la 17.10.2003, adoptată la Paris. Această convenție este în vigoare pentru Republica Moldova din 24.06.2006, fiind ratificată prin Legea nr. 12-XVI din 10.02.2006.

Deși Republica Moldova a aderat la majoritatea convențiilor pentru protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat, mecanismele juridice interne sunt insuficiente. În Codul Penal actual lipsesc astfel de noțiuni și, respectiv, nu sunt prevăzute sancțiuni. Există proiectul de lege privind completarea Codului Penal cu o serie de articole, printre care și Articolul 127<sup>1</sup>, care prezintă noțiunea de *crime de război*: „Prin **crimă de război** se înțelege orice faptă, care, după conținut, reprezintă o încălcare a Convențiilor de la Geneva privind protecția victimelor de război din 1949, a Protocoalelor adiționale ale acestora, precum și a Convenției de la Haga privind protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat din 1954 și alte tratate internaționale în domeniul dreptului internațional umanitar, la care Republica Moldova este parte, săvârșite în timpul unui conflict armat, indiferent de natura acestuia.”

Sancțiuni penale anume pentru crime, care atentează la bunurile culturale naționale sau care aparțin altor națiuni, nu sunt nici în acest proiect de lege.

De asemenea, nu există un Registru de Stat al Bunurilor Culturale.

Cu toate că există Legea Nr. 1530 din 22.06.1993 „**Privind ocrotirea monumentelor**” și Legea Muzeelor Nr. 1596 din 27.12.2002, Legea privind fondul arhivistic nr. 880-XII din 22.01.1992, considerăm că prevederile lor nu se răsfrâng asupra tuturor bunurilor culturale materiale și imateriale, mobile și imobile, prevăzute de convențiile, la care a aderat Moldova, și nici măsurile pentru protecția lor încă pe timp de pace nu sunt suficiente. De aceea credem că e nevoie de o Lege specială internă „Privind protecția bunurilor culturale”, care să ofere un mecanism juridic deplin și eficient, să fie elaborate și instrucțiuni speciale pentru armată și pentru funcționarii poliției privind acțiunile îndreptate la protecția bunurilor culturale pe timp de pace și pe timp de conflict armat.

#### **Bibliografie:**

1. Convenția privind protecția bunurilor culturale de la Haga din 14.05.1954 și Protocoalele adiționale de la Geneva.

arhitecturale, artistice sau istorice. Acestea constituie pierderi nu numai pentru țara de origine, ci și pentru toată omenirea. Comunitatea internațională, constatând că bunurile culturale au suferit daune grave în cursul ultimelor conflicte și că în urma dezvoltării tehnicii războiului sunt din ce în ce mai mult amenințate de distrugere, recunoscând că importanța acestor pierderi constituie pagube aduse patrimoniului cultural al întregii omeniri, dat fiind că fiecare popor își aduce contribuția la cultura mondială, considerând că conservarea patrimoniului cultural prezintă o mare importanță pentru toate popoarele lumii și că este important să i se asigure acestui patrimoniu o protecție internațională, au semnat, la 14.05.1954, „Convenția de la Haga privind protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat”. Țara noastră a ratificat această Convenție și Regulamentul adițional prin Hotărârea Parlamentului nr. 597-XIV din 24.09.1999.

Această Convenție clasifică bunurile culturale, oricare ar fi originea sau proprietarul lor, în trei categorii:

*Prima:* bunurile mobile sau imobile, care reprezintă o mare importanță pentru patrimoniul cultural al popoarelor, cum sunt: monumentele de arhitectură, de artă, istorice, religioase sau laice, terenurile arheologice, grupurile de construcții, care prezintă interes istoric, artistic sau arheologic, precum și colecțiile de cărți științifice, arhive sau reproducerea bunurilor enumerate mai sus;

*A doua:* edificiile, a căror destinație principală și efectivă este conservarea sau expunerea bunurilor culturale mobile prezentate în prima categorie, cum sunt: muzeele, marile biblioteci, depozitele de arhive, precum și adăposturile destinate să protejeze în caz de conflict armat bunurile culturale mobile;

*A treia:* centrele, în cuprinsul cărora se află un număr considerabil de bunuri culturale, prevăzute în categoriile 1 și 2, numite centre monumentale.

Statele, care au semnat sau care au aderat mai târziu la această Convenție, se obligă să respecte bunurile culturale situate atât pe propriul lor teritoriu, cât și pe teritoriul altor state, abținându-se de la folosirea acestor bunuri, a dispozitivelor lor de protecție și a împrejurimilor lor imediate în scopuri, care ar putea expune aceste bunuri distrugerii sau deteriorării în caz de conflict armat și abținându-se de la orice act ostil lor. Nu se face derogare de la obligațiile definite, decât în cazurile în care o necesitate militară cere în mod imperios o asemenea derogare.

Pentru a fi recunoscute și protejate, bunurile vor fi semnalizate cu un semn distinctiv, constituind un scut ascutit în partea de jos, împărțit în patru părți cu liniile încrucișate oblic, în culorile albastru și alb.

În plus, statele semnatare se obligă să prevină și, la nevoie, să oprească orice act de furt, jefuire sau însușire ilegală de bunuri culturale, sub orice formă ar fi practicate, precum și orice act de vandalism împotriva bunurilor menționate.

De asemenea, ele se vor abține de la rechiziționarea bunurilor culturale mobile situate pe teritoriul altui stat.

Totodată, pentru a fi eficientă, protecția acestor bunuri trebuie organizată **încă pe timp de pace**, realizându-se o serie de măsuri posibile de ordin atât național, cât și internațional, pentru a proteja bunurile culturale, și anume:

a) să se introducă în regulamentele sau instrucțiunile pentru uzul trupelor dispoziții de natură să asigure respectarea prevederilor Convenției și să imprime personalului forțelor armate un spirit de respect față de cultură și bunurile culturale ale tuturor popoarelor;

b) să se pregătească sau să se stabilească, în sînul forțelor armate, servicii sau personal specializat, a căror misiune va fi vegherea asupra respectării bunurilor culturale și colaborarea cu autoritățile civile însărcinate cu ocrotirea acestor bunuri.

Regulamentul menționat, în art. 11-17, prevede și **protecția specială** a bunurilor culturale:

1) pot fi puse sub protecție specială un număr restrîns de locuri destinate să adăpostească bunurile culturale mobile în caz de conflict armat, centre monumentale și alte bunuri culturale imobile de foarte mare importanță, cu condiția:

a) ca ele să se afle la o distanță suficientă de un mare centru industrial sau de orice alt obiectiv militar important, care constituie un punct vulnerabil, ca, de exemplu, un aerodrom, o stație de radiodifuziune, un stabiliment care lucrează pentru apărarea națională, un port sau o gară de cale ferată de o anumită importanță sau o mare cale de comunicație;

b) să nu fie folosite în scopuri militare;

2) un adăpost pentru bunurile culturale mobile poate, de asemenea, fi pus sub protecție specială, oricare ar fi locul amplasării lui, dacă este construit în așa fel încît după toate probabilitățile bombardamentele nu i-ar putea pricinui pagube;

3) se consideră că un centru monumental este folosit în scopuri militare atunci, cînd el este folosit pentru deplasări de personal sau de material militar, chiar și în tranzit. De asemenea, atunci cînd în acest centru monumental se desfășoară activități legate direct de operațiunile militare de cantonament a personalului militar sau de producție de materiale de război;

4) nu se consideră folosite în scopuri militare supravegherea bunurilor culturale de către paznici înarmați, care sunt autorizați special în acest scop, sau prezența pe lîngă acest bun cultural a forțelor de poliție, însărcinate în mod normal să asigure ordinea publică;

5) dacă unul dintre bunurile culturale este situat în apropierea unui obiectiv

militar important, în sensul acestui paragraf, el va putea, totuși, să fie pus sub protecție specială, dacă Înalta Parte Contractantă, care cere aceasta, își asumă obligația, în caz de conflict armat, să nu folosească obiectivul în cauză și, îndeosebi, dacă este vorba de un port, de o gară sau de un aerodrom, să evite orice trafic prin acest obiect; în acest caz devierea traficului trebuie organizată încă pe timp de pace;

6) protecția specială se acordă bunurilor culturale prin înscrierea lor în „**Registrul Internațional al bunurilor culturale sub protecție specială**”. Această înscriere poate fi făcută numai în conformitate cu dispozițiile Convenției și în condițiile prevăzute în Regulamentul de aplicare.

Experții au constatat unele lacune (lista bunurilor culturale nu este completă, iar instrumentele juridice din această Convenție nu sunt suficiente pentru protecția adecvată și conservarea bunurilor culturale). De aceea pe parcursul anilor 60-80 ai secolului trecut au fost adoptate și alte Convenții, cum sunt, bunăoară, Convenția cu privire la măsurile de luat pentru interzicerea și prevenirea importului, exportului și transportului de bunuri culturale (1970), Convenția cu privire la protecția patrimoniului cultural și natural mondial (1972) de la Paris.

În cadrul UNESCO a fost semnată Convenția ONU din 14 noiembrie 1970 privind măsurile îndreptate spre interzicerea și prevenirea introducerii, scoaterii și transmiterii ilicite a dreptului de proprietate asupra valorilor culturale și au fost elaborate o serie de **recomandări** privind protecția bunurilor culturale și naturale, care, după genul bunurilor protejate, se divid în trei grupe:

a) recomandări referitoare la protecția bunurilor culturale și naturale mobile și imobile (Paris, anii 1960, 1972);

b) recomandări referitoare la protecția bunurilor culturale și naturale mobile (Paris, 1960; Nairobi, 1976; Paris, 1978; Belgrad 1980);

c) recomandări care privesc protecția bunurilor culturale și naturale imobile (Paris, 1962; Nairobi 1976).

Lipsa de claritate a unor formulări în Convenția de la Haga din 1954 privind protecția specială, dar și absența protecției bunurilor de cult au determinat adoptarea, la 8 iulie 1977, la Geneva, a Protocolului I adițional la Convenția în cauză, prin care aceste lacune au fost înlăturate.

Deși Convenția din 1954 a devenit, la începutul anilor 90, subiect de interes general, date fiind conflictele armate din Cambodgia și al doilea război din Golful Piersic, dar și războiul civil din Rusia (Cecenia), România (distrugerea Bibliotecii Naționale din București), distrugerea sistematică a valoroaselor bunuri culturale din timpul conflictului armat din fosta Iugoslavie (distrugerile din Dubrovnik, Mostar sau Vukovar) și alte locuri, Statele Părți la Convenție (dintre care cel mai important a fost Olanda) au decis, că se impune „o revizuire a obiectivelor și modalităților

Din cele expuse mai sus putem conchide lesne, că problema clasificării valorilor și bunurilor istorico-culturale în dreptul internațional este o problemă, la care urmează să se mai lucreze și care așteaptă completări și îmbunătățiri.

**Referințe:**

1. Recomandări privind principiile internaționale aplicabile săpăturilor arheologice (New Delhi 1956); Recomandări privind interzicerea exportului, importului și transferului ilicit de drepturi de proprietate asupra bunurilor culturale (Paris 1960); Recomandări privind protecția monumentelor de cultură amenințate de lucrări publice (Paris 1960); recomandări privind protecția bunurilor culturale mobile (Paris 1978); Recomandări privind salvagardarea și protecția circulației picturilor (Belgrad 1980) ș.a. // Cloșcă I., Suceava I., Drept internațional umanitar, ed. „Șansa”, București, 1993, pag. 359.
2. Directiva nr. 43/92 a Comunității Europene; Directiva 409/79 a Comunității Economice Europene // Allan Thatham, Eugen Osmochescu, Drepturile Uniunii Europene, ed. „Arc”, Chișinău, 2003, pag. 371.

2. Convenția privind salvagardarea patrimoniului cultural imaterial de la 17.10.2003, adoptată la Paris.
3. Convenția ONU pentru Educație, Știință și Cultură din 14 noiembrie 1970 „Privind măsurile îndreptate spre interzicerea și prevenirea introducerii, scoaterii și transmiterii ilicite a dreptului de proprietate asupra valorilor culturale”.
4. Codul penal al Republicii Moldova din 18.04.2002.
5. Legea nr. 1530 din 22.06.1993 „Privind ocrotirea monumentelor”.
6. Legea Muzeelor nr. 1596 din 27.12.2002.
7. Legea privind fondul arhivistic nr. 880-XII din 22.01.1992.
8. Cloșca I., Suceavă I. „Drept internațional umanitar”. Casa de editură și presă „Șansa”, București, 1992.
9. Balan O., Rusu V., Nour V. „Drept internațional umanitar”. Chișinău, 2003.
10. [www.justice.md](http://www.justice.md)

**Roman STARAȘCIUC,**  
lector superior al catedrei „Drept public”  
a Academiei „Ștefan cel Mare”

### **PROBLEMA CLASIFICĂRII VALORILOR ȘI BUNURILOR ISTORIEI ȘI CULTURII ÎN DREPTUL INTERNAȚIONAL**

Protecția juridică a bunurilor și valorilor istorico-culturale pe plan internațional este un domeniu, spre care constant își îndreaptă atenția comunitatea internațională. Această protecție este eminamente necesară datorită fenomenelor de globalizare și, legată deseori de aceasta, atitudinii discriminatorii față de culturile naționale ale statelor, care nu și le-au impus pe plan internațional (din cauze și rațiuni economice, ideologice ori culturale). Pericolul paște valorile istorico-culturale și datorită internaționalizării unor genuri de activități infracționale — furtul și traficul de bunuri istorico-culturale, activitățile teroriste îndreptate împotriva unor obiecte, care servesc drept simbol pentru o națiune etc. În același timp un pericol constant vine și din zonele de conflict armat, zone, unde cel mai des aceste bunuri au de suferit în cadrul altercațiilor și luptelor, sau pur și simplu sunt distruse.

Pe plan internațional, mecanismul juridic de protecție a bunurilor istorico-culturale se află în proces de perfecționare. Au fost adoptate o serie de convenții cu valență universală și recomandări [1] în materia protecției valorilor și bunurilor culturale.

Inițial, convențiile de la Haga, din 1899 și 1907, și pactul de la Washington din 1935, clasifica bunurile culturale în dependență de natura acestora: picturi, sculpturi, manuscrise, basoreliefuri etc. Au rezultat numeroase categorii de valori și bunuri istorico-culturale, care nu puteau cuprinde în totalitatea lor toate tipurile și formele de bunuri culturale.

După cel de-al doilea război mondial a fost semnată Convenția privind protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat (Haga, 1954), care clasifică bunurile culturale folosindu-se criteriul importanței bunurilor protejate pentru patrimoniul popoarelor, în următoarele trei grupuri:

a) bunurile mobile sau imobile, care prezintă o mare importanță pentru patrimoniul cultural al popoarelor: operele și monumentele de artă, de istorie, ansamblurile arhitecturale și grupurile de construcții, care prezintă interes istoric, artistic ori arheologic, arhivele și colecțiile de cărți;

b) edificiile, a căror destinație principală și efectivă este conservarea sau expunerea bunurilor culturale mobile, prezentate mai sus: muzeele, marile biblioteci,

depozitele de arhive și adăposturile special amenajate să protejeze bunurile culturale în caz de conflict armat;

c) centrele, în cuprinsul cărora se află un număr considerabil de bunuri culturale, enumerate mai sus, și care constituie „centre monumentale”.

Dar și clasificarea aceasta a fost considerată incompletă, deoarece experții internaționali au lansat ideea, că ar necesita ocrotire egală cu nivelul de ocrotire a valorilor culturale și siturile de o rară frumusețe naturală (priveștiștile, locurile, landșafturile naturale ale fiecărui stat). Drept răspuns, UNESCO a adoptat, în 1972, o convenție specială în scopul ocrotirii locurilor de rară frumusețe naturală.

Crîmpeie privind protecția mediului natural în caz de război găsim și în alte reglementări, mai timpurii: Protocolul I al Convenției IV de la Geneva (1949), în care, alături de categoriile „tradiționale” de bunuri și valori culturale protejate, sunt interzise orice represalii împotriva mediului natural.

Dreptul Uniunii Europene merge mai departe în protecția juridică a siturilor naturale, pe care le vede în același timp ca o valoare culturală a unui popor și ca un habitat natural al florei și faunei sălbatice. Directivele privind habitatele [2] urmăresc conservarea și protecția juridică, precum și menținerea și promovarea biodiversității, fiecare stat membru trebuind să întocmească o listă de situri și să le desemneze ariile de protecție. Pe baza listelor naționale și cu acordul statelor membre, Comisia urmează să adopte o listă a siturilor de importanță la nivelul Comunității Europene.

În ultima perioadă răsună tot mai multe păreri în sprijinul protecției specifice, de care ar trebui să beneficieze obiectele și valorile de cult. Religia este o componentă de bază (poate chiar primordială) a culturii unui popor și, deci, valorile și bunurile religiilor ar trebui, după părerea mea, să beneficieze de protecție specială.

De asemenea, din enumerarea bunurilor și valorilor istorico-culturale de mai sus lipsește cu precădere categoria locașurilor de cult. În locul acesteia juriștii de pretutindeni încearcă să dea o interpretare extensivă, ca măcar în acest fel locașurile de cult să capete un statut, care să le garanteze protecția internațională.

În sistemul instituțional, dezvoltat de Organizația Națiunilor Unite, protecția valorilor și bunurilor de patrimoniu cultural se face și prin înscrierea lor în „Registrul internațional al bunurilor culturale sub protecție specială”, registru specializat al ONU, ținut de Directorul general al ONU pentru Educație, Știință și Cultură. Cu părere de rău, în acest Registru clasificarea valorilor și bunurilor culturale este simplistă și cât se poate de uzuală, și cuprinde trei categorii:

- valori și bunuri culturale mobile;
- centre monumentale;
- adăposturi, care găzduiesc și în care se află valori și bunuri culturale.

culturală, precum și în general a proprietății, revin Direcției Generale Pază de Stat, care cu forțele proprii asigură protejarea tuturor obiectelor, ce necesită serviciile respective. De asemenea, anumite atribuții în domeniul acesta au serviciile operative ale Ministerului Afacerilor Interne și serviciile implicate în menținerea ordinii publice și activitatea de profilaxie.

În diferite state activitatea aceasta este organizată în mod diferit și, prin urmare, are grad diferit de eficiență. În cadrul organelor afacerilor interne ale Federației Ruse s-a instituit Departamentul Protecției de Stat a Patrimoniului, printre sarcinile căruia se numără:

- participarea la formarea direcțiilor prioritare ale politicii de stat în domeniu;
- asigurarea perfectării actelor normative, care reglementează protecția patrimoniului;
- asigurarea metodică și asistența activității organelor afacerilor interne de protecție a bunurilor, în limita competenței;
- cooperarea cu organele federale ale puterii executive, cu organele executive ale subiecților federației, cu organele administrației publice locale și asociațiile obștești în domeniul de activitate stabilit etc.

De asemenea, atribuții în domeniul protecției bunurilor (*și a celor avînd valoare istorico-culturală*) și a proprietății are Departamentul Securității Economice a MAI al Federației Ruse, care se ocupă, în special, de organizarea măsurilor profilactice și investigativ-operative privind protejarea tuturor formelor de proprietate împotriva atentatelor criminale, în scopul asigurării condițiilor favorabile dezvoltării activității de antreprenariat și investiționale [4].

Astfel, din cele relatate se vede clar, că valorile și bunurile de patrimoniu cultural în Republica Moldova se află sub protecția sigură a statului, indiferent de forma de proprietate și de posesor, iar pentru nerespectarea cerințelor înaintate privind protejarea lor este instituită răspunderea juridică pentru orice subiect vinovat de paguba pricinuită.

#### **Bibliografie:**

1. Legea Republicii Moldova cu privire la poliție, nr.416-XII din 18.12.1992, Veștile nr.12/321, 1990.
2. Legea Republicii Moldova privind ocrotirea monumentelor, nr.1530 22.06.1993 M.O. nr.1 din 30.01.1994.
3. Legea Republicii Moldova privind fondul arhivistic, nr.880-XII din 22.01.1992, M.O. nr.1/20 din 30.01.1992.
4. <http://www.mvd.ru/struct/3299/3555>

**Vitalie DIMIN,**

lector al catedrei „Drept polițienesc”

a Academiei „Ștefan cel Mare”, master în drept

#### **STANDARDE DE PROTECȚIE A BUNURILOR**

Protecția valorilor culturale, precum și a proprietății în general, este o prioritară direcție a activității organelor de drept, fapt consfințit de legislația în vigoare a Republicii Moldova. În sarcinile organelor de drept și în special a organelor afacerilor interne este bine conturată această activitate, deoarece bunăstarea cetățenilor și libera realizare a intereselor acestora, precum și crearea și menținerea unui mediu favorabil activității și liniștii acestora, sunt direcții de bază ale activității organelor puterii de stat. Acest lucru este propriu, practic, fiecărui stat, care se declară a fi stat de drept și înțietate în acest domeniu se atribuie supremației legii.

Ocrotirea monumentelor istoriei și culturii de către organele de stat cuprinde diferite activități, care se materializează în prevederea și asigurarea lucrărilor de evidență, punere în valoare, protejare, salvagardare, conservare și restaurare. De asemenea se acordă atenție și extinderii bazei materiale, folosirii și accesibilității monumentelor pentru diverse investigații, instruirii tinerei generații și propagării valorilor istorico-culturale.

Ocrotirea de către stat este exercitată de Parlament, Guvern, de consiliile raionale și municipale, orașenești și comunale, precum și de președinții raioanelor și primari. În cazurile, în care se iau în discuție monumentele documentare, ocrotirea acestora se face prin Legea Fondului Arhivistic al Republicii Moldova [3, art. 12].

Astfel, vorbind despre competența organelor puterii de stat, putem aminti competența Parlamentului, care ține de:

- politica de stat în domeniul evidenței, studierii, punerii în valoare, salvagardării, protejării, conservării și restaurării monumentelor, care constituie patrimoniul cultural și natural;
- aprobarea Registrului Monumentelor;
- aprobarea programului de stat privind ocrotirea, conservarea și restaurarea monumentelor;
- finanțarea programelor și acordarea de subvenții nerambursabile de la bugetul de stat.

De competența Guvernului sunt:

- întocmirea Registrului Monumentelor;
- întocmirea Programului de stat de ocrotire, conservare și restaurare a

monumentelor;

— finanțarea diferitelor programe de la bugetul stat etc.

De competența consiliilor raionale, municipale, orășenești și comunale, potrivit legislației [2, art. 7], țin:

— întocmirea Registrului Monumentelor de importanță locală;

— întocmirea programelor privind ocrotirea, conservarea și restaurarea monumentelor de importanță locală;

— finanțarea programelor și acordarea de subvenții nerambursabile de la bugetele locale etc.

În scopul racordării la cerințele internaționale și pentru ameliorarea situației în domeniul ocrotirii monumentelor de patrimoniu în țară, Parlamentul Republicii Moldova, în colaborare cu Ministerul Culturii și Turismului, cu organismele internaționale, a întreprins așa măsuri, ca:

- ratificarea Convenției UNESCO privind salvagardarea patrimoniului cultural imaterial, adoptată la Paris, în anul 2003, iar în martie 2006 au fost transmise UNESCO instrumentele de ratificare a Convenției respective;

- ratificarea Convenției UNESCO privind protecția și promovarea diversității de expresii culturale, adoptată la Paris, în anul 2005, iar în octombrie 2006 Republica Moldova a depus la UNESCO instrumentele de ratificare a Convenției nominalizate.

De asemenea a fost elaborat cadrul legislativ pentru inițierea procedurii interne privind semnarea de către Republica Moldova a Convenției-cadru a Consiliului Europei privind valoarea socială a patrimoniului cultural (Faro, 2005). În scopul intensificării dialogului intercultural și promovării imaginii țării noastre peste hotare, a fost elaborat Planul de activități culturale privind formarea imaginii Republicii Moldova peste hotare pentru perioada 2006-2008.

În vederea menținerii integrității monumentelor, deținătorii lor cu orice titlu juridic sunt obligați să ia măsuri în stare să asigure protecția și paza monumentelor prin punere la adăpost și supraveghere a acestora, să respecte prevederile contractelor de folosință și Regulamentul privind intervenția în zonele de protecție ale monumentelor și folosirea lor.

De asemenea legislația prevede și așa situații, când deținătorii cu orice titlu juridic, care posedă sau folosesc monumente cu valoare istorică, artistică sau științifică (*luată la evidență sau înscrise în Registrul Monumentelor*), se obligă să respecte prevederile legislației privind protecția monumentelor, condiție ce se include și în actele de proprietate. Întru executarea prevederilor legislației privind ocrotirea monumentelor și a altor valori istorico-culturale, controlul asupra executării și respectării măsurilor inițiate, soluționarea problemelor apărute revine Guvernului, președinților de raioane și primarilor.

Statul, prin intermediul organelor sale abilitate, inițiază diverse programe

de protecție a bunurilor și valorilor istorico-culturale. În acest sens putem menționa, că Guvernul elaborează și finanțează, în modul stabilit de lege, programele de stat de protecție și dezvoltare a culturii în conformitate cu politicile culturale ale statului, stabilește direcțiile, formele și modalitățile de aplicare a acestora. Drepturile oamenilor de creație la proprietate intelectuală, interesele patrimoniale și nepatrimoniale ale acestora, legate de activitatea de creație, la fel fac parte din obiectul de protecție al statului.

În vederea asigurării accesului liber la activitatea culturală, la valorile și bunurile istorico-culturale, statul finanțează dezvoltarea bazei tehnico-materiale a instituțiilor de cultură de interes național, stimulează crearea și activitatea organizațiilor de cultură de stat și nestatale, dar și creează condiții adecvate pentru educația estetică și învățămîntul artistic.

În toate cazurile, în care sunt depistate încălcări ori nerespectări ale prevederilor legislației privind protecția bunurilor și valorilor culturale, răspunderea juridică revine organelor statului, întreprinderilor, instituțiilor, organizațiilor, persoanelor cu funcții de răspundere, cetățenilor Republicii Moldova, cetățenilor străini și apatrizilor.

Persoanele fizice și juridice, care prin activitatea lor au cauzat daune monumentelor sau zonelor de protecție a lor, vor fi obligați, prin lege ori prin hotărîrea organelor competente (*cum ar fi instanța de judecată*), să readucă monumentul la starea inițială și zona lui de protecție, iar dacă acest lucru este imposibil, vor acoperi pagubele în modul stabilit de lege. Persoanele cu funcții de răspundere, care sau făcut vinovate, precum și alți lucrători, din vina cărora persoanele juridice au suportat cheltuieli legate de acoperirea pagubelor, vor purta răspundere materială în modul stabilit de lege la momentul pricinuirii pagubei.

Organele afacerilor interne ale Republicii Moldova, în vederea realizării acestei sarcini și întru ocrotirea valorilor culturale de eventuale atacuri criminale, întreprind diferite măsuri necesare și contribuie la protecția acestora, la realizarea diferitelor acțiuni, dar și participînd nemijlocit la restaurarea și întreținerea lor.

Dat fiind faptul, că organele de drept ale Republicii Moldova sunt nemijlocit preocupate de supravegherea și asigurarea respectării legislației în vigoare, considerăm necesar să amintim, că, potrivit art. 12 al Legii cu privire la poliție, organele afacerilor interne iau măsuri urgente pentru asigurarea integrității averii rămase fără stăpîn, a celei succesoriale și a comorilor pînă la transmiterea lor autorităților administrației publice și persoanelor oficiale respective. De asemenea trebuie să asigure integritatea documentelor, obiectelor, valorilor și a altor bunuri predate poliției, să ia măsuri pentru restituirea lor posesorilor legitimi sau pentru realizarea lor în modul stabilit de lege [1, art. 12].

În această ordine de idei am putea menționa, că în cadrul MAI al Republicii Moldova atribuțiile privind asigurarea protecției bunurilor avînd valoare istorico-

către țările lor de origine;

2. statele membre vor institui, pe bază de paritate, o comisie interguvernamentală pentru elaborarea mecanismului și înfăptuirea muncii practice de restituire a valorilor culturale și istorice statelor membre ale Comunității pentru determinarea categoriilor valorilor culturale și istorice, care urmează a fi restituite;

3. statele membre vor oferi experților comisiilor naționale posibilitatea să ia cunoștință de fondurile muzeelor, bibliotecilor și arhivelor lor de stat;

4. statele membre vor asigura păstrarea adecvată a moștenirii culturale a minorităților naționale și a popoarelor altor state membre ale Comunității, amplasată pe teritoriul lor, inclusiv a monumentelor istorice, de cult și culturale în starea în care se află ele la acel moment;

5. statele membre vor contribui la largirea cunoștințelor din domeniul culturilor respective. Ele vor stimula, de asemenea, colaborarea și schimburile în toate domeniile culturii și activității de creație.

Valorile culturale, în conformitate cu acest Acord, pot fi scoase în baza unor acte aprobatorii, care se eliberează de organele împuternicite ale statului exportator. La fel, serviciile vamale efectuează, în perioada unei luni după intrarea în vigoare a actelor aprobatorii, schimbul reciproc de formulare ale actelor respective și de amprente ale ștampilelor, cu care se autentifică acestea, și în continuare se vor informa reciproc și imediat despre toate modificările acestora. Persoanele juridice sau reprezentanții acestora, care transferă valori culturale, se obligă să declare, dacă posedă astfel de valori, și să le prezinte spre control organelor vamale ale părților importatoare/exportatoare împreună cu actele aprobatorii pentru răscumpărare. La fel Părțile vor lua măsuri pentru a asigura reținerea valorilor culturale neînsoțite de acte aprobatorii pentru răscumpărare, în scopul informării imediate despre o astfel de reținere a statului exportator și pentru a le restitui.

În cazurile tragerii la răspundere administrativă sau penală a persoanelor, care au transferat valorile culturale, neînsoțite de acte aprobatorii, restituirea acestor valori statului exportator se efectuează după intrarea în vigoare a hotărârii corespunzătoare de aplicare a sancțiunii administrative sau a sentinței (deciziei) date de o instanță.

La rîndul lor părțile importatoare/exportatoare vor desemna reprezentanții lor împuterniciți pentru transmiterea și recepționarea valorilor culturale restituite. Valorile culturale reținute de organele vamale ale părților se restituie nemijlocit reprezentanților împuterniciți. La fel, în cazurile unor pretenții referitoare la restituirea valorilor culturale, ele se examinează de autoritățile statului exportator. În plus, părțile își acordă gratuit ajutor reciproc în vederea facilitării procesului de răscumpărare a valorilor culturale, fără să perceapă plăți vamale.

În conformitate cu art. 7 al *Acordului privind colaborarea serviciilor vamale în problemele sechestrării și restituirii valorilor culturale, scoase*

**Sergiu ȚURCANU,**

Lector-asistent al catedrei „Drept civil”

a Academiei „Ștefan cel Mare”,

**Ilie BOTNARI,** doctorand

### **RĂSCUMPĂRAREA VALORILOR CULTURALE - REGLEMENTARE JURIDICĂ**

*Pays de légendes et de ballades, la Moldavie représente une région pittoresque du continent où se sont conservés maintes réservations naturelles, monuments archéologiques et architecturaux, un patrimoine historique, culturel et artistique créé au fil de plusieurs millénaires. Le sol garde dans ses tréfonds la mémoire des siècles, les valeurs produites sur cette terre par les Cimmériens, les Scythes, les Géo-Daces, les Roumains, les Daco-Roumains, les Daco-Roumains, une succession de cultures qui ont laissé des empreintes visibles dans l'art autochtone.*

Plai al legendelor și baladelor, Moldova reprezintă o gură de rai a continentului, unde s-au păstrat numeroase rezervații naturale, monumente arheologice și arhitecturale, un patrimoniu istoric, cultural și artistic creat pe parcursul mileniilor. Solul păstrează în profunzimile sale memoria veacurilor, valorile plăsmuite de cimerieni, sciți, daco-geți, romani, daco-romani, o succesiune de culturi, care au lăsat amprente vizibile în memoria artistică autohtonă.

Despre acest pământ și oamenii care l-au populat de-a lungul vremii povestesc Herodot, Amian Marcellinus, Plinius, Ptolemeu, Strabon, Dimitrie Cantemir, amintesc cronicile străine, care conțin informații despre particularitățile geografice, date și evenimente istorice, despre obiceiurile, tradițiile și cultura localnicilor.

Fiind situat în zona de interferență dintre Balcani și Europa Centrală, pământul Moldovei a cunoscut o istorie tumultuoasă din timpuri imemorabile. Relicvele materiale ale acelor vremi se mai păstrează pe întreaga ei întindere. Drept dovadă servește numărul impunător și diversitatea monumentelor și vestigiilor arheologice - mărturii incontestabile despre străvechii locuitori ai ținutului.

Totuși, recuperarea valorilor istorico-culturale reprezintă una dintre cele mai specifice și mai puțin reglementate procedee de către legislația în vigoare a Republicii Moldova. O coerență strict stabilită de legiuitor în vederea determinării punctelor de tranziție a procesului de recuperare (răscumpărare) a valorilor istorico-culturale este factorul principal și, probabil, cel mai vital în configurarea răscumpărării corecte și legale a valorilor istorico-culturale din punct de vedere normativ.

Deși Republica Moldova nu cunoaște precedente de ecou în materie de răscumpărare a valorilor istorico-culturale în comparație cu Federația Rusă, cu

Ucraina sau România, problema rămîne a fi, totuși, acută atît timp cît se simte lipsă unui cadru legislativ strict coordonat în acest domeniu.

Art. 240 al Codului Civil al Federației Ruse, deși echivoc, totuși, specifică legătura cauză-efect a intervenției momentului de răscumpărare a valorilor istorico-culturale fără stăpîn: „*În cazul, în care proprietarul unor unități culturale, care cad sub incidența celor protejate de stat, manifestă o atitudine sau un comportament, ce conduce nemijlocit la pierderea substanței sau a destinației acestora, printr-o hotărîre judecătorească urmează a expropriat*”. Prezenta dispoziție nu se asortează deloc cadrului nostru legislativ, întrucît Legea culturii, prin art. 17 pct. (4), menționează, că „*privatizarea obiectelor și obiectivelor, care alcătuiesc patrimoniul cultural național, este interzisă*”, ceea ce presupune că administrarea pe cont propriu a valorilor culturale nici nu-și găsește loc în materie de proprietate asupra acestora.

O presupusă grevare a dreptului de proprietate asupra valorilor istorico-culturale s-a atestat încă în perioada existenței Uniunii Sovietice, cînd circa 30 de monumente istorice erau arendate de către muzeele sau instituțiile publice, de stat, ceea ce presupune încă odată, că asimilarea totalmente a dreptului de proprietate asupra valorilor istorico-culturale era interzisă.

Odată cu destrămarea Uniunii Sovietice s-a acutizat și așa-zisa problemă a răscumpărării valorilor istorico-culturale, iar vechea și unica lege din acest domeniu, intitulată „Despre protecția monumentelor culturale” adoptată în anul 1969, nu mai prezenta putere de reglementare totală asupra acestui fenomen, tergiversarea modificării sau abrogarea căreia avea un impact mai puțin favorabil asupra măsurilor de protecție a acestora. Deși modificată în anul 1979 cu denumirea „Lege despre utilizarea și protecția monumentelor culturale”, careva noutăți legislative nu apar, cu excepția includerii parcurilor naționale orașenești și rurale, a landşafturilor și a complexelor naturale, în paralel cu monumentele istorice, în categoria valorilor culturale protejate de stat.

Actuala Lege a culturii din 27.05.1999 nu reglementează nici ea procedura de răscumpărare a valorilor istorico-culturale în exclusivitate, ci face o aberație în legătură cu faptul, că în cazul în care proprietarii unor bunuri, care cad sub incidența categoriei valorilor istorico-culturale, intenționează să le înstrăineze, atunci statul apare în rolul de prim potențial cumpărător al acestora. Ba mai mult, în scopul asigurării răscumpărării, evidenței și păstrării obiectelor, care prezintă valoare istorică, științifică, artistică sau altă valoare culturală, precum și a obiectelor de cult, Guvernul Republicii Moldova constituie o Comisie interdepartamentală pentru stabilirea destinației obiectelor confiscate sau fără stăpîn. Comisia pentru stabilirea destinației obiectelor confiscate sau fără stăpîn, care prezintă valoare istorică, științifică, artistică sau altă valoare culturală, precum și a obiectelor de cult, care funcționează pe lîngă Ministerul Finanțelor pe baze obștești, este împluternicită

să determine, care dintre obiectele confiscate sau fără stăpîn se transmit Fondului de Stat al Republicii Moldova, muzeelor, bibliotecilor, instituțiilor științifice de stat, cultelor respective ori altor instituții.

În timpul procedurii de predare-primire a valorilor vor asista în mod obligatoriu reprezentanți ai inspectoratelor fiscale și ai Vistieriei Republicii Moldova. În vederea facilitării acestui proces se investește Ministerul Culturii și Turismului (în persoana Muzeului Național de Istorie a Moldovei), Mitropolia Moldovei, Muzeul Național de Arte Plastice, Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală cu dreptul de a primi gratuit de la organele vamale din republică obiectele de etnografie și de cult, alte valori similare, fără stăpîn sau confiscate în baza deciziilor (proceselor-verbale) ale organelor de urmărire penală și instanțelor judecătorești, organelor controlului vamal și a actelor respective de confiscare.

În conformitate cu Acordul privind colaborarea serviciilor vamale în problemele sechestrării și restituirii valorilor culturale, scoase ilegal din/și introduse în țară se stabilesc noțiunile de bază configurate în întregul proces de răscumpărare a valorilor culturale, după cum urmează:

**Valori culturale** - bunuri cu caracter religios și laic, care sunt examinate de părțile importatoare / exportatoare ca avînd importanță pentru arheologie, inclusiv din perioada preistorică, literatură, artă și știință;

**Transferul ilegal de valori culturale** - exportul, tranzitul și importul unor astfel de bunuri, comise cu încălcarea prevederilor tuturor Acordurilor, sau al obligațiilor părților importatoare / exportatoare, la care iau parte;

**Restituirea valorilor culturale** - transmiterea de facto a valorilor culturale, reținute în legătură cu tranzitarea lor ilegală, statului exportator de către statul importator sau tranzitar.

În conformitate cu *Acordul cu privire la restituirea valorilor culturale și istorice statelor de origine* se stabilesc cele mai importante priorități consemnate de statele membre ale CSI, care sunt conștiente de însemnătatea, pe care o atribuie țările de origine restituirii valorilor istorico-culturale, aceasta reprezentînd o parte inalienabilă a moștenirii lor spirituale, culturale și istorice, luînd aminte la dispozițiile Rezoluțiilor Adunărilor Generale ale ONU referitoare la restituirea valorilor culturale țărilor de origine, precum și ale Convenției referitoare la măsurile de interdicere și prevenire a importului, exportului și transmiterii dreptului de proprietate asupra valorilor culturale, confirmînd că restituirea către popoare a operelor lor de artă, monumentelor, exponatelor muzeistice, arhivelor, manuscriselor, documentelor și altor obiecte rarissime de cultură și istorie va servi cauza nobilă a renașterii culturilor naționale, a păstrării și dezvoltării continue a valorilor culturale și va contribui la consolidarea colaborării statelor independente, convenind la următoarele:

1. statele membre vor contribui la restituirea valorilor culturale și istorice

în întregime a acestor valori; apoi ele se săvârșesc nu în mod deschis, ci în taină. Cît privește răspunderea penală pentru distrugerea valorilor culturale, consecințele penale le suportă nu statul, ci o persoană fizică, deși răspunderea survine în temeiul acordurilor internaționale, transpuse în legile naționale penale. Aceasta înseamnă, că survenirea răspunderii penale se realizează după cercetarea infracțiunii în temeiul normelor internaționale asimilate de legislația națională.

V.P.Panov deosebește și un al treilea principiu transnațional al acestui gen de infracțiuni — prin „confirmarea obiectivelor” stabilite de părțile semnatare în actele internaționale. Nu există în ele argumente contra regulilor stabilite pentru paza valorilor culturale. În toate zonele lumii paza valorilor istorico-culturale se realizează în mod diferit, de sine stătător, întemeindu-se pe normele legislative ale fiecărui stat în parte. În general ele sunt contrare situației răspunderii penale prevăzute în legislațiile diferitor state, iar pentru a le unifica este necesar să se opereze modificări în legislațiile interne ale acestor state. Problema sistematizării actelor internaționale vizînd apărarea regimului valorilor culturale s-a simplificat, deoarece cea mai mare parte a lor a fost adoptată sub egida UNESCO. În sfera intereselor acestei organizații internaționale intră cercul larg al problemelor cu privire la învățămînt, știință și cultură, al stabilirii unor relații de prietenie între toate statele. În conformitate cu p. 2 al art. 1 al Statutului său, UNESCO ajută la păstrarea progreselor și răspîndirea științelor, păstrarea și protecția tuturor moștenirilor culturale umane (cărți, valori culturale, monumente istorice și științifice), precum și elaborează recomandări, care ar putea interesa cetățenii diferitelor state în mai multe probleme de ordin umanitar.

Din momentul constituirii sale (1945, Londra) UNESCO a desfășurat o vastă activitate normativă, care include și problemele ocrotirii valorilor istorico-culturale. Pe lista realizărilor sale se regăsesc practic toate actele internaționale, care vizează această temă: Convenția de la Haga, din 1954, Convenția privind ocrotirea moștenirii culturale și arhitecturale, din 1972, etc. De problemele păstrării și protecției juridice a valorilor istorico-culturale se ocupă și unele organizații internaționale neguvernamentale.

Convenția cu privire la paza valorilor culturale în caz de conflict armat (Convenția de la Haga) se consideră primul document internațional, care are drept obiect păstrarea moștenirii culturale. În această Convenție au fost comasate mai multe norme, ce se conțineau în diferite alte acte internaționale cu tema ocrotirii valorilor culturale în caz de conflict armat. Una dintre prevederile stabilite de Convenția de la Haga cu privire la paza valorilor culturale este obligatorie pentru toate statele semnatare: „să respecte valorile culturale, amplasate atît pe teritoriul lor propriu, cît și pe teritoriul altor state membre ale convenției” (art. 2, p. 1, pag. 4).

Prin „respect” vom înțelege obligația statelor de a interzice folosirea valorilor culturale, ce ar putea conduce la distrugerea și deteriorarea lor în caz de conflict

*ilegal din și introduse ilegal în țară*, se reglementează aspectele, ce țin de următoarele situații, după cum urmează:

— schimb de informații referitoare la valorile culturale, care, în conformitate cu legislația națională a părților, pot fi scoase peste hotare în baza actelor aprobatorii, precum și valorile culturale, interzise pentru export;

— schimb de informații despre metodele de luptă contra transferului ilegal de valori culturale;

— schimb de publicații științifice și lucrări de studiu în problemele luptei contra transferului ilegal de valori culturale;

— schimb de informații referitoare la metodele transferului ilegal de valori culturale, precum și despre persoanele, care practică sistematic astfel de operațiuni;

— schimb de specialiști în scopurile acumulării experienței de luptă contra transferului ilegal valori culturale.

În această ordine de idei se atestă tendința de valorificare și protecție a valorilor culturale din partea tuturor statelor, care au cunoscut o perioadă de tranziție de la un fenomen la altul. Una din principalele și cele mai oportune necesități rămîne, totuși, a fi valorificarea și protecția bunurilor istorico-culturale, indiferent de valoarea sau durata lor.

#### **Bibliografie:**

1. Legea Culturii (nr. 413 – XIV din 27.05.1999).
2. Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova cu privire la transmiterea obiectelor de etnografie și de cult, a altor valori similare fără stăpîn sau confiscate de către organele vamale ale RM pe parcursul ultimilor ani. (nr. 175 din 27.03.1996, M.O. al RM nr. 35-37/249 din 11.06.1996).
3. Hotărîrea Guvernului cu privire la Comisia interdepartamentală pentru stabilirea destinației obiectelor confiscate sau fără stăpîn, care prezintă valoare istorică, științifică, artistică sau altă valoare culturală, precum și-a obiectelor de cult. (nr. 554 din 07.08.1994, M.O. RM nr. 56-57/449 din 12.10.1995).
4. Dispoziție cu privire la stabilirea destinației obiectelor confiscate sau fără stăpîn, care prezintă valoare istorică, științifică, artistică sau altă valoare culturală (Monitorul Oficial 16-17/218, 13.03.1997).
5. Acord cu privire la restituirea valorilor culturale statelor de origine din 14.02.1992. (Publicat în ediția oficială „Tratate internaționale”, 1999, vol. 16, pag. 42).
6. Acord privind colaborarea serviciilor vamale în problemele sechestrării și restituirii valorilor culturale scoase ilegal din/și introduse ilegal în țară, din 15.04.1994. (Publicat în ediția oficială „Tratate internaționale”, 1999, vol. 17, pag. 119).
7. Охрана и использование памятников истории и культуры Молдавии. Chișinău, „Știința”, 1981.

**Marcel BOȘCĂNEANU**,  
Academia „Ștefan cel Mare”,  
master în drept

## PROTECȚIA JURIDICĂ INTERNAȚIONALĂ A VALORILOR ISTORICO-CULTURALE

*The thefts of the works of skill and their illegal displacement of one country into another acquire increasing spread. The volume of international trade in the stolen and exported by contraband way works of skill is evaluated from 4,5 to 6 billion dollars yearly. The illegal market for the works of skill and objects of old times at present has well organized transnational nature.*

Constituția Republicii Moldova și principiile, normele de drept internațional, care se conțin în convențiile internaționale semnate de Republica Moldova, constituie în ansamblu principalele elemente ale sistemului de drept de importanță majoră pentru protecția valorilor istorico-culturale. Aprecierea acestor principii și norme este dată și în Codul penal al Republicii Moldova la capitolele, care se referă la protecția valorilor istorico-culturale.

Dar, înainte de a trece la analiza problemei în cauză, este necesar să facem două precizări. În primul rând, trebuie să cădem de acord cu autorii, care consideră, că normele de drept internațional sunt elemente-cheie ale codurilor penale ale diferitor state. În al doilea rând, ele au fost acceptate și implementate în codurile penale ale statelor, inclusiv în Codul penal al Republicii Moldova. Acest lucru s-a făcut în două maniere. *Primo*: prevederile normelor în vigoare ale dreptului internațional sunt receptate completamente, servesc drept sursă a codului penal și sunt introduse în textul lui fără nici o modificare textuală. *Secundo*: sub influența normelor dreptului internațional se poate introduce în codul penal național o nouă normă sau vor fi modificate prevederile lui în vigoare (sau, mai des, odată introduse, normele codului penal se adaptează în interiorul legislației pentru realizarea prevederilor convențiilor internaționale)[1, 13].

În al doilea rând, neapărat trebuie cercetate infracțiunile asupra valorilor culturale. În dispozițiile dreptului internațional protecția valorilor culturale a căpătat o importanță majoră în legătură cu realitatea, că în ultima treime a sec. al XX-lea infracțiunile în sfera culturală au căpătat caracter internațional. Mulți își pun întrebarea: cum se manifestă acest caracter?

Dar mai întâi să clarificăm, ce înseamnă „infracțiune cu caracter internațional”. Prin infracțiuni cu caracter internațional urmează a se înțelege nesocotirea

dispozițiilor actelor internaționale referitoare la cele mai diferite fapte ilegale, care nu țin de infracțiunile contra omeniului, păcii și libertății popoarelor, dar vizează valorile istorico-culturale, contribuind la destabilizarea relațiilor normale dintre state, prejudiciind cauzele prieteniei dintre state și relațiile economice, sociale, culturale.

În legătură cu această apreciere vom preciza, că infracțiunile cu caracter internațional trebuie deosebite de infracțiunile naționale îndreptate contra valorilor culturale. Valorile culturale au devenit obiect de cercetare de importanță internațională majoră, servind drept subiecte de bază pentru cercetarea infracțiunilor de către Interpol. Acest lucru ne este confirmat și de faptul, că din 39 de state, care au fost chestionate, la cererea Interpolului, cu privire la situația în problema dată, 27 au răspuns, că aceste infracțiuni captează interesul lor, iar 12 state le-au catalogat drept problema principală a luptei contra infracționalității (este vorba de țările, care posedă mari valori ale picturii și arheologiei)[2, 31].

Literatura juridică deosebește circa 20 de genuri de infracțiuni internaționale, care merită să li se acorde atenție deosebită, printre acestea figurând și furturile de valori și obiecte culturale[3, 21].

Deci, sustragerea valorilor culturale și transferul lor dintr-un stat în altul ia proporții îngrijorătoare. Volumul comerțului internațional cu obiecte de acest gen valorează circa 4,5 mlrd \$ anual. Deci, piața ilegală a valorilor istorico-culturale este bine organizată și are un vast teren transnațional. S-a observat, că acest gen de infracțiuni se realizează după o tactică bine gândită, inclusiv menținându-se legături între diferite categorii de cetățeni din diferite regiuni, unde există obiecte rarissime vechi, dealerii contrabandiști trecându-le dintr-o țară în alta. După ce sunt trecute ilegal peste frontierele vamale, valorile istorico-culturale sunt procurate de alți dealeri ori de colecționari particulari. Astfel, în ultimii ani a crescut enorm numărul furturilor de obiecte culturale nigeriene, care sunt livrate în fond către dealerii din Londra și New York. O situație analogică s-a observat și în Africa de Sud, Asia, America Latină și alte țări ale lumii[4]. Prin urmare, principalul caracter internațional al acestor infracțiuni ține de sustragerea valorilor culturale, ceea ce confirmă spusele de mai sus, că subiecții și complicii acestor infracțiuni sunt cetățeni ai diferitelor țări și ei conlucrează strâns. Calitatea principiului transnațional al acestor infracțiuni vizează, în literatura juridică, componența reală a obiectelor, care nu întotdeauna coincide cu locul săvârșirii infracțiunii[5, 68]. Acest principiu se poate raporta și la infracțiunile legate de valorile culturale. Drept exemplu servește contrabanda cu tablouri aparținând Italiei și apărute în Franța, iar paguba o suportă cultura Italiei.

A.N. Trainin a considerat cazurile de distrugere a obiectelor culturii naționale drept genocid. Dar autorii unor manuale de drept penal susțin, că sustragerea de valori culturale trebuie deosebită de genocid, genocidul presupunând distrugerea

Corelarea acțiunilor naționale și internaționale privind paza valorilor istorico-culturale este stabilită în art. 4 al Convenției din 1972. Conform art. 5 al ei asigurarea mai eficientă a pazei valorilor culturale nu are caracter imperativ pentru statele membre.

Ceva mai târziu a fost adoptat un alt act internațional — “Convenția cu privire la sustragerea sau transportarea ilegală a valorilor culturale”. Ea a fost adoptată sub egida Institutului Internațional pentru Unificarea Dreptului Privat (UNIDRUA) la 24 iunie 1995 la Roma.

Dacă prevederile Convenția UNESCO din 1970 stabilesc bariere în calea acțiunilor ilegale de scoatere, introducere și transmitere a drepturilor de proprietate asupra valorilor culturale, atunci Convenția UNIDRUA din 1995 urmărește scopul întoarcerii bunurilor deja sustrate sau scoase ilegal.

Deci, în concluzie putem specifica faptul, că distrugerea masivă a valorilor istorico-culturale (a operelor de arhitectură veche), ignorarea zonelor de protecție a siturilor istorice și arheologice, nepăsarea față de soarta valorilor culturale, operelor de artă monumentală, renovările agramate inițiate de proprietarii de imobile sau de colecționarii de opere mobile de artă cu părere de rău au fost și sunt destul de frecvente. Lipsesc și publicațiile de mare tiraj, în care ar figura listele monumentelor arhitecturale, a operelor de artă monumentală și a siturilor arheologice, care trebuie protejate. În scopul depășirii acestei situații puțin favorabile conservării, protejării și valorificării valorilor culturale, a patrimoniului istoric și arhitectural al lumii întregi, toate țările lumii, care posedă un potențial cultural bogat, au semnat mai multe înțelegeri și au realizat acțiuni concrete pentru îmbunătățirea situației.

În final, trebuie să constatăm, că apărarea, protejarea valorilor istorico-culturale în lume în ultimul timp a căpătat un caracter de mare tensiune, deoarece toate statele au observat, că dispariția multor valori culturale conduce la pierderea tradițiilor și face ca ramura culturii să devină mai săracă și din ce în ce mai puțin importantă. Cauza — odată cu pierderea valorilor istorico-culturale se pierde și statul în contextul său internațional. Cu părere de rău, nu întotdeauna opinia publică și părerile oamenilor de știință și de artă sunt luate în considerație de factorii de decizie. Din acest motiv unele valori istorico-culturale, deși au existat, au fost uitate și de cele mai multe ori nu mai servesc cauza educației noilor generații.

#### **Referințe:**

1. Шибков О.Н. Принципы и нормы международного права как источник уголовного права, автор дис. .... канд. юрид. наук. Ставрополь, 2000 г.;

armat. Un alt element component al protecției valorilor culturale este paza lor (art.2, 3): Statele semnatare ale Convenției se obligă să pregătească, încă pe timp de pace, paza valorilor culturale, amplasate pe teritoriul lor, de la posibilele consecințe ale unui conflict armat, să ia toate măsurile, care le consideră de cuviință.

Convenția din 1954 obligă statele „să interzică, să preîntâmpine și, dacă este nevoie, să curme orice act de furt, de sustragere și acaparare ilegală a valorilor culturale sub orice formă, precum și diferitele acte de vandalizare a valorilor menționate” (art.4, p.3). Deși în Republica Moldova deja au fost puse bazele legislative ale ocrotirii patrimoniului cultural național (“Legea privind ocrotirea monumentelor” din 22.06.1993, “Legea culturii” din 27.05.1999 ș.a.) și deși încă în anul 2002 Parlamentul republicii a ratificat Convenția privind protejarea patrimoniului mondial, cultural și natural (adoptată de UNESCO în 1972), cunoașterea și înțelegerea valorii acestui patrimoniu atât de populația republicii, cât și de numeroșii oaspeți, care vizitează Moldova, lasă mult de dorit. Prevederile art. 4 al acestei convenții sunt transpuse și în legislația penală a Republicii Moldova. În CP al RM a fost stabilită, în art. 248 alin. 4, răspunderea pentru trecerea peste frontiera vamală a Republicii Moldova a valorilor culturale, eludându-se controlul vamal ori tăinuindu-le de el prin ascundere în locuri special pregătite sau adaptate în acest scop, precum și nereturnarea pe teritoriul vamal al Republicii Moldova a valorilor culturale scoase din țară, în cazul în care întoarcerea lor este obligatorie[6]. În conformitate cu art. 288 al CP aceste valori pot deveni și obiecte ale vandalizării.

Art. 28 al acestei convenții prevede că „în conformitate cu înțelegerile stabilite fiecare stat membru trebuie să-și asume angajamentul de a transpune în legislația penală a lor toate măsurile, necesare stabilirii și tragerii la răspundere penală sau disciplinară a persoanei stabilite, indiferent de cetățenia ei sau dacă este autor ori organizator”. Poziția citată are două neajunsuri. În primul rând, studiind conținutul acestei norme, cititorul va fi indus în eroare referitor la domeniul de aplicare stabilit. Analizând poziția convenției, care presupune întărirea în cadrul legislației penale nu numai a răspunderii penale, dar și disciplinare, afirmăm că aceasta este imposibil, întrucât de regulile ce țin de răspunderea disciplinară se ocupă dreptul muncii, dar nici într-un caz dreptul penal. În legătură cu aceasta apare o contradicție, care necesită a fi înlocuită cu o indicație concretă în art. 28 de răspundere concretă cu caracter juridico-penal pentru încălcările prevederilor convenției. Rămîne neclară problema subiectului infracțiunii, despre care este vorba în această normă: se referă oare art. 28 numai la persoanele fizice, sau împreună cu aceasta la răspundere poate fi tras și statul ?

L.N.Galenskaia, de exemplu, consideră, că „în art. 28 al convenției este vorba de răspunderea penală a statului, dar din asta încă nu putem face o concluzie”. Ea face referire la faptul, „că statul, ca subiect al răspunderii juridice internaționale,

poate fi supus pedepsei”, în formă pecuniară sau nepecuniară, în forma tragerii la răspundere a persoanelor cu funcții de răspundere penală. Din cele spuse autoarea trage concluzia, că „prevederile art. 28 al convenției urmează a fi înțelese în contextul tuturor prevederilor dreptului internațional, care să nu fie tratate în sens îngust”[8, 191].

Studiind părerile L.N.Galenskaia, se poate ajunge la concluzia, că în conformitate cu art. 28 al convenției răspunderii pentru încălcarea prevederilor ei sunt supuse atât persoanele fizice, cât și statul. Totodată Ț.Ț. Boguslavski consideră, că în convenție (la fel ca și în art. 28) lipsesc prevederile răspunderii statelor pentru încălcarea angajamentelor asumate pentru paza valorilor istorico-culturale în caz de conflict armat[9, 101].

Cu acest argument putem cădea de acord. Așa cum am menționat mai sus, atentatele asupra valorilor istorico-culturale se consideră infracțiuni cu caracter internațional, din care motiv subiecte ale lor pot fi numai persoane fizice. Dar aceasta nu ridică întrebarea necesității introducerii în textul actului normativ a unor prevederi cu privire la răspunderea statului pentru neîndeplinirea prevederilor convenției.

În afară de aceasta încă un neajuns al acestui act internațional este lipsa în el a răspunderii penale pentru unele tipuri concrete de infracțiuni. După cum ne arată istoria, au existat încercări de a introduce asemenea sancțiuni, dar ele nu s-au încununat de succes.

Alt act de importanță internațională adoptat de UNESCO, care prevede protecția juridico-penală a valorilor istorico-culturale, este Convenția privind măsurile de interdicere și preîntâmpinare a scoaterii și introducerii ilegale și de transmitere a drepturilor de proprietate asupra valorilor culturale. Această convenție a fost adoptată de UNESCO în 1972. În art. 2 al Convenției este stabilită direcția ei de acțiune. Mai întâi toate statele semnatare „recunosc, că scoaterea sau introducerea ilegală și transmiterea drepturilor de proprietate asupra valorilor culturale se consideră una dintre principalele cauze ale unificării moștenirilor culturale ale țărilor, de unde provin aceste valori, și că cooperarea internațională este una dintre cele mai eficiente metode de asigurare a pazei valorilor culturale periclitare”. Prin aceasta statele participante se obligă să acționeze având la bază sursele acestei practici, înlăturarea cauzelor și realizarea unei contribuții financiare, care va ajuta la efectuarea posibilelor rambursări. Convenția totodată stabilește ilegalitatea scoaterii și introducerii ilegale și transmiterea drepturilor de proprietate asupra valorilor culturale. La ele se referă comiterea faptelor „primite de țările membre în conformitate cu această convenție” (art.3). Ilegală, de asemenea, se consideră „impunerea scoaterii valorilor culturale și transmiterea drepturilor de proprietate asupra lor, obținute, direct sau indirect, în rezultatul ocupației țării

străine” (art. 11).

Convenția din 1970 obligă statele semnatare:

- să formeze pe teritoriul său un organ sau mai multe organe naționale cu sarcinile de a proteja valorile culturale (art. 5);
- să interzică scoaterea de pe teritoriul său a valorilor culturale, care nu sunt însoțite de acte aprobatorii speciale, permisiunea legitimată a statului exportator la scoaterea acestor valori (art. 6);
- să ia toate măsurile necesare interzicerii de a procura muzeele și alte edificii asemănătoare, amplasate pe teritoriul său, valorile culturale, provenite și transportate ilegal din altă țară membru a convenției (p. „a”, art. 7);
- să interzică aducerea valorilor culturale, sustrate din muzee sau locașuri de cult ori monumente istorice sfinte, ori alte edificii asemănătoare ale altor state membre ale convenției (p. „b”, art. 7);
- în conformitate cu cerințele țării membre de a întreprinde pași concreți pentru cercetarea și returnarea oricărui obiect furat din muzeu sau un locaș de cult ori monument istoric sfânt și urmărirea obiectelor, valorilor culturale și altor lucruri având valoare culturală (p. „b”, art. 7);

În acest mod, convenția prevede nu numai acțiuni de nepermitere a scoaterii valorilor culturale, dar și stabilește măsuri pentru căutarea și returnarea lor. Dar după cum se menționează și în literatura de specialitate, există și o problemă, care privește relațiile dintre state în stabilirea unor principii de conlucrare.

Conform acestor principii, dacă proprietarul, de la care a fost furat bunul, la momentul obținerii nu știa că a fost prădat, asta face ca returnarea bunului posesorului legal să fie imposibilă. Bazându-se pe acestea, Convenția din 1970 garantează drepturile fiecărui stat membru „de a clasifica și a declara unele valori culturale ca fiind inalienabile și care nu pot fi scoase”(art. 13). În legătură cu aceasta însăși faptul scoaterii acestora este ilegal. După cum arată statistica colecțiile mondiale de valori culturale adesea sunt supuse atentatelor din partea infractorilor. Astfel, timp de 10 ani (începând cu anii 80 ai sec. al XX-lea) în Italia au fost prădate 75 muzee, 170 galerii de artă, 1700 biserici și 1800 de apartamente ale colecționarilor. În total au fost furate 27 mii de tablouri și mai mult de 58 mii de alte piese istorico-culturale.

Din păcate nu numai furturile, dar și scoaterea ilegală a valorilor culturale prejudiciază patrimoniul istorico-cultural al multor state. Mai contribuie și factorii timpului, ai naturii și pagubele cauzate de activitatea umană. Pentru aceasta statele, pe teritoriul cărora sunt concentrate aceste valori, deseori nu fac față misiunii de pază a lor. Acoperirea necesității de cooperare internațională în acest domeniu a devenit posibilă datorită adoptării, în 1972, a Convenției UNESCO cu privire la protecția internațională a valorilor culturale și naturale moștenite[10, 290].

care opera îmbracă forma de manuscris, schiță, temă, tablou ori altă formă concretă, ceea ce, însă, nu înseamnă, că opera în toate cazurile trebuie să fie fixată pe un suport material. Deși anumite genuri de operă sunt legate indisolubil de suportul lor material, de exemplu, operele de artă plastică.

Dacă vom încerca să aruncăm o privire de ansamblu asupra legislațiilor europene, vom observa, că ele ne oferă o diversitate mare de soluții în această problemă. Astfel, în Marea Britanie și Irlanda în toate cazurile se cere, ca opera să fie fixată pe un suport material. În alte legislații, de exemplu, cele din Belgia, Franța, Olanda, Italia etc., fixarea este cerută în exclusivitate pentru operele coregrafice și pantomimice.[2]

În Republica Moldova, conform art.4 al Legii cu privire la dreptul de autor și drepturile conexe: “Dreptul de autor protejează operele creației intelectuale în domeniul literaturii, artei și științei exprimate într-o anumită formă obiectivă, care permite a fi reproduse, atât publicate, cât și nepublicate, indiferent de formă, destinația și valoarea fiecărei opere, precum și de procedeul de reproducere a ei. Autorul beneficiază de dreptul exclusiv de autor asupra operei sale, acesta rezultând din înseși faptul creării ei. Pentru apariția și exercitarea dreptului de autor nu se cere înregistrarea, alte proceduri speciale sau respectarea altor formalități”. Dreptul de autor apără doar forma operei.

Din momentul aderării Republicii Moldova la Convenția Mondială Universală cu privire la drepturile de autor, orice autor are dreptul să informeze publicul despre drepturile sale asupra operei — prin folosirea simbolului dreptului de autor. Acest simbol conține trei elemente:

1. litera latină C inclusă într-un cerc - ©;
2. numele (denumirea) titularului drepturilor exclusive de autor;
3. anul primei publicări a operei.

Semnul respectiv se imprimă pe fiecare exemplar al operei. „Semnul, numele și data publicării se va imprima în cel mai vizibil loc pentru a se vedea clar, că drepturile de autor sunt protejate.” [3]

Cea de-a treia condiție, pentru ca o operă să aibă vocație de protecție, este necesitatea de a fi susceptibilă aducerii la cunoștința publicului prin reproducere, executare, expunere, reprezentare sau oricare alt mijloc.

Este foarte important de a putea deosebi acțiunea de transmitere a dreptului de proprietate și acțiunea de transmitere a dreptului de autor. Atunci când autorul dăruiește altei (altor) persoane un exemplar al cărții sale sau un alineat al unui articol, el va transmite numai dreptul de proprietate asupra acestui exemplar, dar nu și dreptul de autor. Deseori pot apărea confuzii doar referitor la operele de unicat (tablouri, peisaje).

Operele ca valori culturale, care sunt protejate de dreptul de autor, se împart în două grupuri mari:

2. Горбачев В.Г, Гуров. А.И. Борьба с преступными посягательствами на культурные ценности в зарубежных странах. Учебное пособие, 1992 г.;
3. Современные проблемы борьбы с транснациональной преступностью: Материалы международной научно-практической конференции. Краснодар, 2000 г.;
4. Global Report on Crime and Justice, New York, 1999;
5. Панов В.П. Международное уголовное право. Москва, 1997 г.;
6. Codul penal al Republicii Moldova, nr. 985-XV din 18.04.2002, MO nr. 128-129/1012 din 13.09.2002;
7. Legea cu privire la modul de introducere și scoatere a bunurilor de pe teritoriul Republicii Moldova de către persoane fizice, nr. 1569-XV din 20.12.2002;
8. Галенская Л.Н. Музы и право. Правовые вопросы международного сотрудничества в области культуры. Ленинград, 1987 г.;
9. Богуславский М.М. Международная охрана культурных ценностей. Москва, 1979 г.;
10. Свод нормативных актов ЮНЕСКО. Москва, 1993 г.

**Mariana PAVLENCU,**  
Lector-asistent al catedrei „Științe socio-umane”  
a Academiei „Ștefan cel Mare”, master în drept

### **DREPTUL DE AUTOR CA MIJLOC DE PROTECȚIE A VALORILOR CULTURALE**

Odată cu dezvoltarea omenirii s-au conturat treptat mai multe direcții de dezvoltare a ramurilor de drept, care reglementează cele mai diferite relații sociale.

Noile evoluții ale tehnicii de comunicare și difuzare din ultimii ani au influențat substanțial și dreptul de autor. Așa cum găsim la A.Kéréver, dreptul de autor s-a născut din acțiunea conjugată a revoluției tehnologice (rolul de frunte avându-l apariția tiparului), a revoluției culturale (aparitia unui public consumator de cultură), a revoluției filozofico-politice (conștientizarea drepturilor individului, ideologia libertății și a egalității juridice), dar și a puternicei evoluții economice (aparitia capitalismului cu economia de piață, care îi este proprie).

Pentru prima dată dreptul de autor a fost recunoscut în Anglia în anul 1710. Ca instituție a dreptului civil, dreptul de autor reprezintă ansamblul normelor de drept, care reglementează relațiile personale patrimoniale și nepatrimoniale, ce țin de crearea și utilizarea operelor științifice, literare și de artă.

În Republica Moldova cel mai important pas în această direcție a fost făcut odată cu adoptarea de către Parlament a Legii nr.293-XIII cu privire la dreptul de autor și drepturile conexe[1].

Dacă ar fi să formulăm noțiunea dreptului de autor prin prisma aspectelor examinate de doctrina juridică, atunci putem afirma, că *dreptul de autor constituie ansamblul normelor juridice, care urmăresc scopul reglementării relațiilor dintre autori și alți subiecți, ce apar în legătură cu crearea și utilizarea operelor de artă, literatură și știință.*

În conformitate cu formularea generală, care se regăsește în legislație, obiectul dreptului de autor, în temeiul art.6 al Legii cu privire la dreptul de autor și drepturile conexe, îl constituie:

- operele literare (cărți, broșuri, articole, programe pentru computer etc.) orale și scrise;
- operele dramatice și muzical-dramatice, scenariile, proiectele de scenarii, libretele, sinopsisurile filmelor;
- operele muzicale, cu sau fără text;
- operele coregrafice și pantomimice;
- operele audiovizuale (cine-, tele-, videofilme, filme cu diapozitive etc.);

- operele de pictură, sculptură, grafică și alte opere de artă plastică;
- operele de arhitectură, urbanistică și artă hortică;
- operele de artă aplicată;
- operele fotografice și operele obținute printr-un procedeu analogic fotografierii;
- hărțile, planurile, schițele și operele plastice referitoare la geografie, fotografie, arhitectură și alte științe;
- operele derivate și integrate (traducerile, adaptările, prelucrările și orice alte prelucrări ale operelor literare, de artă, științifice, aranjamentele operelor muzicale, precum și enciclopediile, antologiile, culegerile, bazele de date etc.);
- alte opere. [1]

Astfel, dreptul de autor, ca instrument de protecție a valorilor culturale, are drept obiect de studiu operele, prin care se subînțelege sistemul ideilor, gândurilor și aspectelor, care au îmbrăcat expresie obiectivă, fiind redată în forme concrete, accesibile omului.

Dreptul de autor ocrotește operele editate, precum și cele care n-au văzut încă lumina tiparului, adică needitate. Opera, conform Codului Civil al Republicii Moldova, se consideră apărută, adică publicată, dacă a fost editată, transmisă la radio sau de un post de televiziune, interpretată în public.

Analiza dispozițiilor legale ne permite să deducem trei condiții esențiale, de care depinde vocația la protecție în cadrul dreptului de autor, și anume:

- a) opera trebuie să fie rezultatul unei activități creatoare a autorului;
- b) să îmbrace o formă concretă de exprimare, perceptibilă simțurilor omului;
- c) să fie susceptibilă de a fi adusă la cunoștința publicului.

Opera este rezultatul activității intelectuale a individului, produsul minții omenesci. Dreptul de autor apără toate rezultatele activității intelectuale având caracter universal. Jurisprudența precizează, că opera, pentru a fi rezultatul activității creatoare a autorului, nu trebuie să se limiteze doar la executarea mecanică a ideii, prin mijloace tehnice obișnuite, fără contribuția proprie la substanța ideii, care reprezintă opera. În doctrină această condiție de obicei este numită *originalitate*. Pentru a evita o interpretare, care să identifice greșit această condiție cu cea a noutății absolute, unii autori, ca, de pildă, E. Ulmer, preferă termenul de individualitate a operei. Altfel spus, pentru a fi protejată, opera trebuie să poarte amprenta personalității, a individualității autorului. La fel cum, explică E. Ulmer, centrul de greutate va cădea, în primul rând, pe forma de exprimare. La aceasta se va adăuga elementul de fantezie, alegerea și selectarea materialului, precum și prelucrarea mintală a acestuia.

Cea de-a doua condiție pentru formarea obiectului dreptului de autor este, că opera trebuie să îmbrace o formă concretă de exprimare, perceptibilă simțurilor omului. Această condiție presupune, că dreptul de autor se naște din momentul, în

— promovarea creativității și diseminării transnaționale a culturii, a circulației artiștilor, creatorilor și a altor operatori culturali și a operelor acestora, sprijinind mai ales tinerii și artiștii dezavantajați din punct de vedere social, cât și promovarea diversității culturale;

— promovarea diversității culturale și a dezvoltării noilor forme de exprimare culturală;

— împărtășirea și promovarea la nivel european a unei moșteniri culturale de importanță europeană;

— luarea în calcul a rolului culturii în ceea ce privește dezvoltarea social-economică;

— promovarea dialogului intercultural și a schimburilor reciproce dintre culturile europene și cele noneuropene;

— recunoașterea explicită a culturii drept factor economic și factor important în ceea ce privește integrarea socială și cetățenia europeană;

— asigurarea unui acces îmbunătățit la cultură și a participării la activități culturale în cadrul Uniunii Europene pentru posibil cât mai mulți cetățeni.

În concluzie, orice demers analitic al politicilor și strategiilor culturale ale unei țări europene trebuie să pornească de la recunoașterea și evaluarea schimbărilor în plan politic, social și economic, pe care le-a adus sfârșitul mileniului II: procesul de integrare europeană. Iar ocrotirea valorilor culturale, susținută de societatea Republicii Moldova, tinde să fie tot mai mult conștientizată ca o garanție a șanselor de afirmare în lumea europeană contemporană.

**Referințe:**

1. „Raportul Ruffolo” - Unity of Diversities - Cultural Cooperation in the European Union, 2001.
2. În sesiunea din 26 noiembrie 2001 Consiliul Europei a adoptat Rezoluția cu privire la rolul culturii în Uniunea Europeană, care preia multe dintre punctele cuprinse în „Raportul Ruffolo”, și invită Statele membre „să considere cultura ca fiind un element esențial al integrării europene, mai ales în contextul extinderii Uniunii.”
3. Raportul Conferinței Mondiale privind Politicile Culturale, organizată în 1982 de UNESCO la Mexico City.

a) independente - toate elementele formei sunt create de autor, fără nici o inspirație din alte opere. Dreptul de autor asupra lor nu depinde de dreptul de autor al altor persoane;

b) dependente - opere, în care sunt folosite elemente ale altor opere. Exemple tipice pot servi traducările, unde traducătorul uzează de dreptul de autor asupra traducerilor sale, dar numai cu condiția respectării dreptului de autor original. Prin urmare, el trebuie să respecte dreptul de autor asupra originalului operei. Unele legislații specifică în mod expres operele, care sunt excluse de sub protecție, în altele acest lucru este dedus, implicit, din dispozițiile generale.

Astfel, în Republica Moldova, conform art. 7 al Legii cu privire dreptul de autor și drepturile conexe, se prevede: “Nu constituie obiect al dreptului de autor: documentele (legile, hotărârile judecătorești, alte documente), precum și traducările lor oficiale, simbolurile și semnele statului (drapelele, stemele, ordinele, semnele monetare etc.), creațiile populare, comunicările cu caracter informațional referitoare la diverse evenimente și fapte”.

Dreptul de autor nu se extinde asupra ideilor, metodelor, proceselor, sistemelor, procedeelelor, concepțiilor, principiilor sau descoperirilor. La acestea se pot adăuga: predicile religioase, discursurile politice, comentariile radiofonice. Limitele protecției rezultă din cerința, ca operele literare să reprezinte creații spirituale personale. Desbois spunea: “Opera intră într-o altă sferă pentru a împlini destinul trasat de autor”.

**Literatura:**

1. Legea nr.293-XIII cu privire la dreptul de autor și drepturile conexe, adoptată la 23.11.1994 publicată în Monitorul Oficial al RM nr.13 din 2 martie 1995.
2. Tratatul internațional. Chișinău, 1998.
3. “Revista Națională de Drept”, nr.10, 2002.

**Ludmila GUȘTIUC,**  
lector al catedrei „Drept Public”  
master în drept, doctorand

### VALORILE ISTORICO-CULTURALE ÎN CONTEXTUL INTEGRĂRII EUROPENE

Este un adevăr unanim recunoscut, că integrarea în Uniunea Europeană reprezintă unul dintre pilonii dezvoltării durabile a Republicii Moldova, obiectiv care acoperă etape lungi de timp. Procesul integrării europene ridică, la rândul său, o serie de probleme. Apartenența la spațiul cultural european și constituirea a ceea ce numim *identitatea culturală europeană* impun o abordare intersectorială, care să armonizeze obiectivele economice, comerciale, sociale cu cele culturale. În spațiul paneuropean, astfel configurat, diversitatea de practici și tradiții culturale a țărilor europene trebuie percepută ca bogăție și nu ca sursă de divizare și conflicte [1]. Procesul integrării europene presupune existența unui echilibru între valorile și principiile acceptate în comun, pe de o parte, și specificitatea națională și locală, pe de alta [2]. În acest sens, politicile culturale naționale trebuie să găsească mijloacele pentru a rămâne deschise schimbului de valori în contextul pieței europene integrate și, în același timp, pentru a susține bogăția, vitalitatea și diversitatea culturilor proprii.

În contextul procesului de aderare la Uniunea Europeană Republica Moldova și-a asumat obiectivele majore ale unei politici culturale europene în sensul îmbunătățirii difuzării cunoștințelor despre cultura și istoria statelor europene, conservării și protecției valorilor culturale de importanță europeană, dezvoltării schimburilor culturale noncomerciale, precum și al susținerii creației artistice și literare.

În consecință, Republica Moldova trebuie să-și definească propriile răspunsuri la toate aceste probleme și să-și formuleze propriile opțiuni și propriile valori ale politicii culturale. Valorile culturii și tradiției naționale trebuie promovate în perspectiva integrării europene, acestea realizând coeziunea dintre moldovenii de pretutindeni în condițiile viitoarei deschideri pentru forța noastră de muncă în Uniunea Europeană.

Prin intermediul valorilor culturale bogăția spirituală a Republicii Moldova sporește, capitalizându-se pe seama națiunii, dar și a indivizilor, valori autentice, punând în largă circulație și pe termen lung repere culturale simbolice, care au consistență și se bucură de o largă recunoaștere. Valorile istorico-culturale aparțin avuției naționale, căreia îi subliniază caracteristicile și capacitatea activă. Valorile culturale reprezintă „...întregul complex de elemente distinctive spirituale, materiale,

intelectuale și emoționale, care caracterizează o societate sau un grup social. Valorile culturale includ nu numai artele și literatura, ci și modul de viață, drepturile fundamentale ale omului, sistemele de valori, tradiții și credințe” [3].

Izvorâte și configurate din înseși formele de dezvoltare istorică de lungă durată, valorile istorico-culturale întrunesc toate caracteristicile pentru a fi considerate componente ale dezvoltării durabile.

Privite din perspectiva rolului lor economic, ele generează dezvoltarea durabilă pe multiple planuri prin:

- stabilitatea și durabilitatea bogăției cultural-artistice;
- contribuția consistentă la lărgirea orizontului cultural al indivizilor;
- oferta diversificată de educație și instruire.

Susținerea calității vieții pe spații întinse decurge și este demonstrată prin valorile istorico-culturale. Mereu dezvoltate prin muncă, prin descoperiri științifice și prin creație, valorile culturale au capacitatea de a individualiza grupuri, comunități, națiuni. Creînd coeziune și stabilitate socială, valorile culturale pot funcționa ca un adevărat vector al acțiunilor de dezvoltare, identificînd individualitățile și specificitățile sale în fața procesului globalizării.

În continuare vom enumera câteva dintre principalele elemente ale promovării și sprijinirii culturii la nivelul Uniunii Europene, prevăzute în art. 151 al Tratatului de la Amsterdam:

1. Comunitatea va contribui la înflorirea culturală a statelor membre, respectînd în același timp diversitatea națională și regională și aducînd în prim-plan moștenirea culturală comună;

2. Acțiunile Comunității vor încuraja cooperarea statelor membre și, dacă va fi necesar, va sprijini acțiunile acestora în vederea încurajării: îmbunătățirii cunoașterii și diseminării culturii și istoriei popoarelor europene; conservării și salvagărdării moștenirii culturale avînd o semnificație europeană majoră; schimburilor culturale noncomerciale; creației artistice și literare, inclusiv a celei din sectorul audiovizualului;

3. Comunitatea și statele membre vor întări cooperarea cu țări terțe și cu organizațiile internaționale acționînd în domeniul culturii, în special cu organizația Consiliul Europei;

4. Comunitatea va lua în calcul aspectele culturale în toate acțiunile sale intrînd în aria de acoperire a acestui Tratat, în special în vederea respectării și promovării diversității sale culturale.

Obiectivele sintetizate prin prisma dispozițiilor Tratatului de la Amsterdam sunt:

- promovarea unui spațiu cultural comun al popoarelor europene;
- promovarea dialogului cultural și a cunoașterii reciproce a culturii și istoriei popoarelor europene;

**REZOLUȚIA**

**Conferinței științifico-practice naționale  
“Protecția juridică a valorilor culturale în Republica Moldova”**

La 21 septembrie 2007 s-a desfășurat conferința științifico-practică de nivel național „Protecția juridică a valorilor culturale în Republica Moldova”. Organizatorii Conferinței sunt Ministrul Afacerilor Interne al Republicii Moldova, Academia de Științe a Moldovei și Asociația pentru Ocrotirea bunurilor culturale din Republica Moldova.

La conferință au participat mai mult de 90 de specialiști cu calificare înaltă în domeniul jurisprudenței, istoriei arheologiei, muzeografiei.

Conferința a fost salutăată de multe instituții statale și nestatale, printre conducătorii cărora sunt ministrul afacerilor interne, general-locotenent de poliție Gheorghe Papuc, președintele Academiei de Științe a Moldovei, dr. habilitat, academicianul Gheorghe Duca, ministrul culturii Artur Cozma, ministrul ecologiei și resurselor naturale, dr. habilitat Constantin Mihailescu, șeful Centrului de combatere a corupției, general-maior Valentin Mejînschi, Înalt Prea sfințitul mitropolit al Chișinăului și întregii Moldove Vladimir.

**Participanții la conferință au propus:**

1. A susține în continuare inițiativa președintelui Republicii Moldova îndreptată la restaurarea și păstrarea monumentelor de istorie și cultură a țării pentru a asigura moștenirea acestora de generațiile viitoare;
2. A iniția un program național de nivel guvernamental orientat spre protecția valorilor culturale;
3. De a intensifica conlucrarea dintre organele de resort (MAI, Serviciul Vamal, Ministerul Culturii etc.) spre identificarea cazurilor de atentare la valorile culturale, tentative de contrabandă cu bunuri culturale și preîntâmpinarea acestora;
4. De a revedea conținutul Legii cu privire la protecția monumentelor în vederea adoptării unor acte normative destinate reglementării detaliate a activităților de dobândire, înstrăinare, păstrare și achiziționare a bunurilor culturale;
5. A susține inițiativa referitoare la necesitatea adoptării unei legi care ar reglementa relațiile din domeniul arheologiei;
6. A susține inițiativa referitoare la necesitatea reglementării statului juridic al monumentelor naturale într-un act normativ separat (cu titlu de exemplu „Legea cu privire la valorile ecologice ale Republicii Moldova”);
7. A susține inițiativa referitoare la necesitatea adoptării legii cu privire la monumentele istorice și a legii cu privire la regimul bunurilor culturale mobile;

8. Codul penal să conțină un capitol separat în partea specială, intitulat „Infracțiuni contra patrimoniului cultural”, în care să se incrimineze asemenea fapte ca sustragerea bunurilor culturale, efectuarea săpăturilor arheologice neautorizate, traficul de obiecte ce constituie valori culturale, distrugerea sau nimicirea obiectelor ce constituie valori culturale, încălcarea legislației ce ține de protecția și păstrarea valorilor culturale, exportul ilegal de bunuri culturale, efectuarea de lucrări ilegale asupra bunurilor din patrimoniul cultural;
9. De a adera la convenția UNESCO din 14 noiembrie 1970 și la Convenția UNIDROIT din 24 iunie 1995;
10. De a revedea modul de evidență a monumentelor și bunurilor culturale prin studierea posibilității de creare a bazelor de date la nivel raional și la nivel republican. Aceste baze de date să conțină fotografiile digitale ale tuturor obiectelor de valoare culturală la care să se asigure accesul organelor competente în cercetarea infracțiunilor ce țin de atentate asupra valorilor culturale;
11. Cu sprijinul subdiviziunilor MAI, a îmbunătăți paza muzeelor nu numai din orașe, dar și a celor din localitățile rurale;
12. Specializarea unor ofițeri de urmărire penală și a unor ofițeri din serviciile operative în cercetarea infracțiunilor ce atentează la valori culturale;
13. Elaborarea unui regulament de efectuare a expertizelor juridice din domeniul artelor și atestarea experților conform legislației în vigoare;
14. Avînd în vedere că infractorii deseori săvîrșesc sustrageri din biserici, este necesară o evidență și marcarea specială a obiectelor de cult: pașaportizarea, fixarea video. Marcarea ar oferi posibilitatea de a reîntoarce în caz de furt a valorilor din occident, ar oferi o șansă în plus în asigurarea securității valorilor culturale;
15. A educa tînăra generație în spirit de respect față de proprietate, inclusiv și față de bunurile culturale;
16. De a publica și a răspîndi materialele Conferinței.

*Participanții Conferinței  
științifico-practice internaționale,  
Chișinău, 21-22 septembrie 2007*